Volumul a fost alcătuit pe baza selectării operei nuvelistice a lui Anatole France, din ediția :
ANATOLE FRANCE, OEUVRES
COMPLETES
Paris, Calmann-Levy Editeurs,
1925—1935

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

ANATOLE

FRANCE

POVESTIRI

În romîneşte de SERGIU DAN

București • 1963

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

UNIVERSALĂ

Anatole Thibault, cunoscut în literatură sub numele de Anatole France, s-a născut la 16 aprilie 1844, la Paris, în familia unuia dintre numeroşii anticari de pe cheiurile Senei. Potrivit dorinței părinților, a învățat la Colegiul Stanislas, o şcoală ținută de iezuiți, care îi lasă cea mai proastă amintire şi oroarea pentru tagma monahală.

După absolvirea liceului lucrează cîtva timp în prăvălia părintească, pregătindu-se pentru cariera comercială. Dar vocația sa era cu totul alta. Atras de literatură, el consacră cea mai mare parte a timpului lecturii. O deosebită atracție exercită asupra sa autorii din secolul al XVIII.-lea, înfrunte cuVoltaire şi Diderot. Duşman al tiraniei, ca şi enciclopediştii, Anatole France publică, în revistele vremii, poeme satirice îndreptate împotriva lui Napoleon al III-lea şi a regimului său.

În anul 1870, cînd se declanşează războiul franco-german, Anatole France, declarat inapt pentru serviciul militar, se retrage la Saint-Cyr-sur-Loire, în Touraine, stabilindu-se într-o
casă țărănească, la Bechellerie, care avea să devină reşedința sa favorită.

Cînd se înapoiază în capitală, după proclamarea republicii a treia, este angajat de editorul Alphonse Lemerre, să scrie diferite prefețe la colecția sa de clasici. Prin intermediul lui Lemerre, Anatole France pătrunde în intimitatea poeților parnasieni. în cenaclul lui Leconte de Lisle, ca şi în acela al lui

Theodore de Banviile, are ocazia să întîlnească pe Herddia, Sully Prudhomme, Catulle Mendes, Frangois Coppee, Paul Ver- laine şi să se familiarizeze cu arta lor. Sub influența cercurilor pe care le frecventează, Anatole France dă două culegeri de versuri de factură parnasiană. Cu excepția *Nunții din Corint,* care dezvoltă subiectul unei celebre balade a lui Goethe şi este adesea citată în studiile de literatură comparată, toate celelalte poeme ale lui Anatole France au rămas uitate.

La recomandarea lui Leconte de Lisle, Anatole France ocupă în anul 1876 un post la Biblioteca Senatului. Avînd independența materială asigurată, el consacră şi mai mult timp lecturii şi scrisului. în locul versurilor care l-au pasionat mai înainte, Anatole France scrie acum romane şi nuvele.

Primul său mare succes este romanul cu elemente autobiografice *Crima lui Sylvesire Bonnard.* Bătrînul savant care a avut cîndva o dragoste nefericită şi care îşi vinde biblioteca pentru a o putea mărita pe fiica fostei sale iubite, este Anatole
France cum a fost în trecut, cum se vede în viitor.

Inspirîndu-se din secolul al IV-lea al erei noastre, Anatole France scrie apoi *Thais.* Succesul acestui roman în care autorul, ca adept al unei concepții epicureice de viață, se ridică împotriva ascetismului creştin, a depăşit cu mult pe acela al *Crimei lui Sylvestre Bonnard.* Povestea actriței din Alexandria care a renunțat la viața sa de lux şi plăceri pentru a muri la o mănăstire din deşertul Libiei, portretul fanaticului anahoret care, dîndu-şi în cele din urmă seama că a înşelat-o, că paradisul nu există, că singurul lucru real este viața de pe pă- mînt, încearcă să o răpească din chilia unde agonizează, asigură cărții lui Anatole France un loc de prim ordin în istoria
literaturii universale.

Cu începere din anul 1886, după ce Edmond Scherer, obosit şi îmbătrînit, se retrage de la ziarul la care colaborase un sfert de veac, sceptrul criticii la Le *Temps* este deținut de Anatole France. Timp de vreo şase ani el publică, în fiecare sîmbătă, la rubrica *Viața literară*, o serie de articole despre autorii contemporani, devenind criticul cel mai ascultat şi mai influent al epocii. De la această tribună, pe care avea apoi să o ilustreze Gaston Deschamps, Anatole France ia atitudine împotriva curentelor decadente, în numele unei literaturi sănătoase, legate de viață.

Dar marea pasiune a lui Anatole France rămîne proza narativă. Instalat în Villa Sa'id, locuința sa de lîngă Bois de Boulogne, unde îşi primeşte în fiecare miercuri prietenii şi admiratorii, el lucrează cu pasiune la romanele şi nuvelele sale. Plasîndu-se însă la periferia vieții, adoptînd o atitudine pasivă, scriitorul se mulțumeşte să privească, să contemple viața ca spectator. Operele pe care le scrie în această primă perioadă a creației sale, perioada umanistă, sînt lipsite de preocupări sociale şi nu se inspiră din realitatea contemporană. Anatole France se refugiază în antichitate sau în evul mediu, scriind romane şi nuvele care vădesc bogata sa erudiție, se manifestă ca un adept al concepției epicureice de viață.

În salonul doamnei de Caillavet, unde se adunau scriitori, artişti şi oameni politici cu vederi avansate, Anatole France cunoaşte pe mulți dintre aceia care îi vor da votul în anul 1896, cînd Academia Franceză îl cheamă să ocupe fotoliul rămas vacant prin moartea lui Ferdinand de Lesseps. Antrenat de Jean Jaures, pe care l-a întîlnit în acest salon, Anatole France începe să frecventeze cercurile socialiste, care îl orientează spre actualitate, îl pun în contact cu realitatea epocii şi țării sale.

Franța imperialistă de la sfîrşitul secolului al XlX-lea era dominată de forțele militariste, clericale, şovine şi antisemite. Clasa muncitoare, aspirînd la întronarea unei justiții sociale, se organizează în sindicate, pune bazele partidului socialist.

În fața presiunii crescînde a proletariatului, ajutat de intelectualii cinstiți, guvernele burgheze se văd silite să facă unele concesii, să aprobe o seamă de revendicări.

Anatole France, în calitate de membru al partidului socialist, asistă la nenumărate manifestări progresiste, prezidează mitinguri, inaugurează universități populare, scrie articole substanțiale pentru presa muncitorească. Autentic exponent al democrației franceze, el se ridică cu toată energia împotriva reacțiunii clericale şi militariste. În anul 1897, cînd izbucneşte „Afacerea Dreyfus", Anatole France luptă alături de Zola, Jaures, Peguy şi alți reprezentanți ai intelectualității progresiste care dau asaltul contra curentului antisemit din Franța. Luînd apărarea ofițerului evreu, condamnat pe nedrept, ei încep o campanie susținută care durează vreo şase ani şi
este încununată de succes. Grație eforturilor neprecupețite ale opiniei publice

progresiste, Alfred Dreyfus obține revizuirea procesului. Găsit nevinovat, el este achitat şi reintegrat în armată.

Sub influența realității sociale, se produce o cotitură în creația lui Anatole France. Inofensivul scriitor umanist din perioada care a precedat „Afacerea Dreyfus" se transformă în- tr-un demascator al exploatării, obscurantismului, politicii militariste a marii burghezii franceze. începe acum cea de a doua perioadă a creației sale, perioada realismului critic. Tipice pentru noua perioadă sînt *Ulmul din parc, Manechinul de răchită, Inelul de ametist* şi *Domnul Bergeret la Paris,* cele patru romane care formează *Istoria contemporană.* Concepută ca un fel de „comedie umană", această tetralogie prezintă o frescă a Franței de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, populată cu politicieni şi prelați oportunişti şi cinici, funcționari arivişti şi alte tipuri sociale specifice epocii.

După ce scrie *Insula pinguinilor,* care cuprinde o satiră la adresa claselor dominante din Franța, Anatole France compune *Zeilor li-e sete,* roman unde apar preocupările autorului în legătură cu revoluția din 1789 şi *Revolta îngerilor,* satiră îndreptată deopotrivă împotriva dogmelor religioase ca şi împotriva instituțiilor burgheze.

După declararea primului război mondial, Anatole France petrece mai tot timpul la Saint-Cyr-sur-Loire. Victoria Revoluției socialiste din Octombrie îi aduce speranța într-un viitor mai bun al omenirii. Cînd statele capitaliste, alarmate de triumful clasei muncitoare din Rusia, se decid să intervină cu trupele lor, Anatole France, alături de Romain Rolland şi de Henri Barbusse, organizează campanii de clarificare a maselor cu privire la scopurile reacțiunii imperialiste şi țelurile mărețe ale proletariatului rus.

în anul 1921, în urma sciziunii socialiste de la Tours, luînd naştere Partidul Comunist Francez, Anatole France aderă la această organizație politică cu adevărat revoluționară. înscrierea în Partidul Comunist este dublată de un alt eveniment important din viața scriitorului. Academia suedeză, apreciin- du-i opera, îi acordă Premiul Nobel pentru literatură. Puțin după aceea, Vaticanul, principala citadelă a obscurantismului contemporan, condamnă cărțile autorului laureat, ca fiind scrise sub influența diavolului.

în ciuda manevrelor reacțiunii catolice, Anatole France continuă să fie apreciat de masele largi de cititori. împlinind vîrsta de optzeci de ani, el este sărbătorit la Paris, unde asistă la încoronarea propriului său bust şi se vede aclamat de o mulțime entuziastă. O asemenea manifestație de simpatie a cunoscut numai

Voltaire, celălalt titan al literaturii franceze.

După ce mai petrece cîteva luni în oraşul de pe malurile Senei, Anatole France se înapoiază la reşedința sa din Tou- raine. îmbolnăvindu-se, cade la pat. Moare la Saint-Cyr-sur- Loire, la 12 octombrie 1924.

Afară de studii literare, poeme şi romane, de la Anatole France ne-au rămas un număr impresionant de nuvele. *Tocul de sidef, Fîntîna Sfintei Clara, Crainquebiîle, Povestirile lui Jacques Tournebroche, Cele şapte neveste ale lui Barbă-Albas- tră* sînt titlurile principalelor culegeri.

Ca şi romanele, nuvelele lui Anatole France îşi derivă substanța din epoci diferite. Indiferent de subiectul pe care şi l-a ales, autorul urmăreşte mereu sugerarea unor idei. Nararea unui eveniment este pentru el un mijloc de a atrage şi a reține curiozitatea sau atenția cititorilor şi a-i interesa în legătură cu teza pe care o dezvoltă. Ca un moştenitor direct al lui Voltaire şi al lui Diderot, Anatole France manifestă toată simpatia față de aceia care, eliberați de vechile servituți, nu cred decît în rațiune şi înțeleg să se bucure din plin de viață. Acest adept al raționalismului şi al epiourismului este în acelaşi timp un adversar hotărît al misticismului şi al ascetismului. Oroarea pentru supranatural, miraculos, religie, apare limpede în povestiri unde satira e îndreptată împotriva acelora care, din interes, de frică sau din naivitate sînt ataşați absurdului ideal teologic.

Antichitatea greacă îi oferă lui Anatole France tema pentru *Cintărețul din Kyme,* care prezintă soarta poetului în societatea sclavagistă. Deşi bătrîn şi orb, Homer, cel mai mare poet al lumii vechi, e nevoit să rătăcească prin cetățile greceşti, pentru a cînta, la ospețele celor bogați şi puternici, despre mînia lui Achile şi aventurile lui Ulise.

Cele mai multe povestiri ale lui Anatole France se referă însă la evul mediu, sînt îndreptate împotriva ascetismului şi misticismului acestei epoci. Atacînd superstițiile şi pe aceia
care le propagă, scriitorul demonstrează în *Minunea Coțofenei* că eventuala realizare a unei rugăciuni nu poate fi atribuită decît hazardului. Eroul povestirii, un poet sărac din evul mediu, îngenunchind în fața icoanei Maicii Domnului, o imploră să nu-l lase să moară de foame. În clopotnița unde îşi petrece nopțile, soseşte după aceea o coțofană, care aduce o pungă cu aur. Furînd-o din biserică, unde a fost adusă de un burghez, ca
să obțină iertarea păcatelor, pasărea a ascuns-o într-o scobitură a clopotniței.

Poetul, însuşindu-şi aurul, care avea să ajungă în mîinile preoților, mulțumeşte Maicii Domnului că i-a ascultat rugăciunea. Ironizînd un naiv care crede în minuni, Anatole France demască în acelaşi timp şarlatanismul slujitorilor bisericii, care folosesc superstițiile pentru a-şi asigura o sursă convenabilă de venituri.

Într-o altă povestire de inspirație medievală, *Poznaşul Buf- iaîmacco,* îndreptîndu-şi ironia împotriva unui patron superstițios, Anatole France descrie în acelaşi timp cu simpatie pe ucenicul acestuia care, convins că nu există altă lume unde să fie răsplătit pentru privațiunile din lumea aceasta, încearcă să se bucure de viață. Misticismului îi este opusă de data aceasta, ca şi în *Thais,* concepția epicureică de viață a scriitorului.

De satira lui Anatole France nu sînt scutiți nici adepții filantropiei burgheze. În *Edmee,* îndreptîndu-şi ironia împotriva socialismului utopic al „oamenilor cumsecade", scriitorul arată că relele sociale nu pot fi înlăturate prin mila bogatului față de sărac, prin filantropia burgheză. Oamenii săraci nu au nevoie de caritate, ci de dreptate. Lichidarea mizeriei este o problemă socială, iar nu una sentimentală. Se impune nu ameliorarea condiției săracilor, ci suprimarea exploatării.

Sub influența evenimentelor la care asistă, Anatole France scrie *Crainquebille,* vehement protest împotriva exploatării sociale. Este povestea simplă şi în acelaşi timp dramatică a unui vînzător ambulant de zarzavaturi care, acuzat pe nedrept de a fi insultat un sergent de stradă, este condamnat la închisoare, în ciuda depoziției favorabile a unui medic cinstit. După ce-şi recapătă libertatea, nimeni nu mai vrea să-l cunoască. Ocolit de foştii săi clienți, îndurerat de cele întîmplate, Crainquebille începe să bea şi, pentru a ajunge din nou la închisoare, unde cel puțin nu va fi expus foamei, caută să fie pedepsit, insultînd un gardian. Dar acesta, în loc să-l aresteze cum făcuse primul, îi face morală.

Nuvela sugerează ideea că orînduirea burgheză este prost alcătuită, că eroarea judiciară 'constituie aici nu excepția, ci regula. Depozițiile martorilor cinstiți care explică mecanismul erorilor nu reuşesc să-l influențeze pe magistrat. Aflîndu-se în slujba burgheziei, el apără interesele acestei clase şi pe aceia care o servesc cu credință, şi nu justiția. Făcînd un aspru rechizitoriu al justiției în orînduirea burgheză, Anatole France îşi exprimă în aceiaşi timp simpatia față de masele asuprite.

Mare admirator al lui Alfred de Vigny, căruia i-a consacrat un celebru studiu, Anatole France s-a preocupat ca şi acesta de soarta poetului în societate. Concluzia la care ajunge este dintre cele mai dureroase. Din cauza indiferenței burghezilor, oare apar sensibili numai în fața aurului, poetul în societatea modernă este redus la o existență mai mizeră şi mai neagră decît chiar în orînduirea sclavagistă. Dacă nu se sinucide ca Chatterton, ei îşi află consolarea în alcool, ruinîndu-şi întreaga
ființă morală. Gestas, eroul povestirii cu acest nume, care îşi petrece zilele în cafenelele şi tavernele Parisului, care îşi odihneşte oasele într-o modestă cameră de hotel, atunci cînd nu zace pe patul unui spital, care, din cauza infirmității sale, umblă sprijinindu-se într-un baston, nu este un cîntăreț imaginar, ci Paul Verlaine, cel mai talentat poet al republicii a treia franceze, dar şi cel mai nefericit.

Demascînd insolența claselor dominante, Anatole France şi-a arătat în schimb simpatia față de oamenii simpli. Spre deosebire de scriitorii romantici, care introduc în operele lor unele idei ale socialismului utopic, el militează nu pentru ameliorarea stării de mizerie, ci pentru lichidarea ei. Căci caritatea, filantropia burgheză, în loc să aducă bucurie, satisfacție sufletească, lezează demnitatea omului, îl umilesc, plasîndu-l pe o poziție de inferioritate față de acela care s-a erijat în binefăcătorul său.

Ca un epicurean convins, Anatole France a făcut apologia bucuriei vieții, exprimîndu-şi oroarea pentru religie, şi în special pentru creştinism, care interzice plăcerea, predică ascetismul, divinizează durerea. În combaterea superstițiilor, ca şî în aceea a injustiției sociale, el a recurs la arma ironiei, pe care a mînuit-o cu o rară măiestrie.

î. R a c o v e a n u

ABEILLE

CAPITOLUL I

În care e vorba de înfățişarea pămintului şi ține loc de introducere

Marea acoperă astăzi locurile pe unde a fost odinioară ducatul Clarizilor. Nici urmă n-a rămas din oraşul şi castelul lor. Se spune însă că la o leghe în larg, cînd marea e liniştită, se văd uriaşe trunchiuri de copaci stînd în picioare la fundul apei. Unui colțişor de pe țărm, în care se află postul vameşilor, i se mai zice pînă astăzi Maghernița Croitorului. Se prea poate ca numele acesta să amintească de un oarecare meşter Jean, despre care se vorbeşte în povestirea noastră. Marea, care se întinde în fiece an tot mai mult într-acolo, are să acopere în curînd locul acesta cu nume aşa de straniu.

Asemenea prefaceri sînt în firea lucrurilor. Munții se turtesc de-a lungul veacurilor, iar fundul mării, dimpotrivă, se înalță şi duce pînă-n împărăția norilor şi a ghețurilor scoicile şi mărgeanul.

Nimica nu durează veşnic. înfățişarea pămintului şi a mărilor se schimbă necontenit. Doar amintirea sufletelor şi a formelor străbate prin veacuri şi ne aduce dinainte ceea ce de mult nu mai este.

Vorbind de neamul Clarizilor, vreau să vă duc cu gîndul la un trecut foarte îndepărtat. Aşadar, încep :

După ce îşi puse pe cosițele ei de aur o pălăriuță neagră, împodobită cu mărgăritare, contesa de Blam
chelande...

Dar, înainte de a merge mai departe, rog stăruitor persoanele încruntate să nu mai citească. Nu pentru ele a fost scrisă povestea. Nu e scrisă pentru ființele cu scaun la cap, care disprețuiesc lucrurile mărunte şi vor întotdeauna să se aleagă cu vreun învăț. Nu cutez a o pune decît sub ochii acelora care țin într-adevăr să-şi mai treacă vremea şi au mintea tînără şi pornită cîteodată pe joacă. Numai cei cărora le sînt de ajuns desfătările nevinovate mă vor citi pînă la capăt. îi rog pe aceştia să spună copiilor lor, dacă or fi avînd, povestea mea despre Abeille. Aş dori ca istorioara asta să placă băiețaşilor şi fetițelor, dar, ca să spun drept, nu trag mare nădejde. Prea copilăroasă pentru unii ca dînşii, e bună doar pentru copiii de altădată. Am şi eu o vecinică de nouă ani,

tare drăguță, a cărei bibliotecă, alcătuită anume pentru ea, am cercetat-o mai ieri. Am găsit acolo multe cărți despre microscop şi zoofite, precum şi cîteva romane ştiințifice. Răsfoii unul din ele, şi ochii îmi căzură pe rîndurile acestea : „Sepia, *Sepia Officinalis*, este o moluscă cefalopodă, al cărei corp conține un organ spongios compus din oxid şi siliciu amestecat cu carbonat de calciu.“ Drăguța mea vecinică găseşte că romanul acesta e nespus de interesant. O rog frumos, dacă nu vrea să mă facă să mor de ruşine, să nu citească niciodată povestea domnişoarei Abeille.

CAPITOLUL II

Unde se vede ce prevesteşte trandafirul alb contesei de Blanchelande

După ce îşi puse pe cosițele ei de aur o pălăriuță neagră, împodobită cu mărgăritare, şi îşi strînse mijlocul cu cingătoarea de cînepă a văduvelor, con-

tesa de Blanchelande intră în odaia de închinăciune, unde venea să se roage în toate zilele pentru sufletul soțului ei, răpus într-o luptă ciudată de către un uriaş din Irlanda.

În ziua aceea, văzu un trandafir alb pe perniţa scăunelului de care îşi lipea genunchii cînd se închina : la vederea lui păli ; o ceaţă i se lăsă înaintea ochilor ; dădu capul pe spate şi începu să-şi frîngă mîinile, deoarece ştia că atunci cînd o contesă de Blanchelande trebuie să moară, găseşte un trandafir alb pe scăunelul ei de rugăciune. %

Aflînd astfel că îi venise ceasul să părăsească lumea asta în care fusese în aşa de scurtă vreme soaţă, mamă şi văduvă, se duse în odaia unde dormea, păzit de slujnice, fiu-său Georges. Avea trei ani; genele-i lungi aruncau o umbră încîntătoare pe obraji, iar gura îi semăna a floare. Văzîndu-l aşa de micuţ şi de frumos, ea începu să plîngă.

— Copilaşul meu, îi spuse cu glasul stins, dragul meu copilaş, tu nu vei mai şti de mine, iar chipul
meu se va şterge pentru totdeauna din ochii tăi minunaţi. Şi, totuşi, te-am alăptat la sînul meu, ca să-ţi fiu cu adevărat mamă şi, din dragoste pentru tine, nu m-am măritat cu vreunul din mîndrii cavaleri care mă peţeau.

Zicînd acestea, sărută un medalion în care-şi păstra chipul şi o şuviţă din părul ei, apoi îl prinse de gîtul copilului. O lacrimă a mamei căzu atunci pe obrazul micuţului, care se mişcă în leagăn şi începu să-şi frece pleoapele cu pumnişorii lui. Dar contesa întoarse capul şi fugi din odaie. Cum să fi putut îndura ochii ei, gata să se stingă, strălucirea celor doi ochi iubiţi în care mintea începea să mijească ?

Contesa porunci să i se înşeueze un cal şi, urmată de grăj darul ei, Francoeur, se duse la castelul Cla- rizilor.

Ducesa de Clarides o îmbrăţişă pe contesa de Blanchelande.

— Ce vînt bun te aduce, frumoasa mea ?

— Vîntul care mă aduce nu-i de fel bun. Ascul- tă-mă, prietenă. Noi ne-am măritat doar la cîţiva ani una după cealaltă şi amîndouă am rămas văduve de pe urma unor nenorociri asemănătoare, Căci, în vremile acestea în care se poartă atîtea războaie cavalereşti, cei

mai buni pier cei dintîi
şi trebuie să fii călugăr, ca să apuci bătrînețele. Cînd tu ai ajuns să fii mamă, eu aveam copil de doi ani. Fiică-ta, Abeille, e frumoasă ca lumina zilei, iar mititelul meu Georg'es nu-i băiat rău. Te iubesc şi mă iubeşti. Află aşadar că am găsit un trandafir alb pe perniţa scăunaşului meu de rugăciune. Am să mor : ți-l las pe fiul meu.

Ducesa ştia ce prevesteşte trandafirul alb femeilor din neamul Bianchelande. începu să plîngă şi făgădui, printre lacrimi, să-i crească pe Abeille şi pe Georges ca frate şi soră şi nimic să nu dea unuia fără ca celălalt să-şi aibă jumătatea lui.

Atunci, ținîndu-se îmbrățişate, cele două femei se apropiară de leagănul în care, sub perdelușe albastre ca cerul, dormea micuța Abeille. Fără să deschidă ochii, fetița începu să-şi mişte mînuțele. Şi, cum îşi resfira degetele, se vedeau ieşind din fiecare mî- necă cinci raze mici, tradafirii.

— El o va apăra, zise mama lui Georges.

— Şi ea îl va iubi, răspunse mama fetiței.

— Il va iubi, repetă un fir de glas limpede, şi ducesa recunoscu îndată că glasul era al unui spi- riduş pripăşit de multă vreme sub o piatră a căminului.

Cînd se întoarse la castel, doamna de Bianchelande îşi împărți slujitoarelor giuvaerurile şi, după ce puse s-o ungă cu mirodenii şi s-o îmbrace în cele mai frumoase vestminte, ca să cinstească astfel trupul care trebuie să învie la ziua Judecății de apoi, se culcă în patul ei şi adormi, pentru a nu se mai deştepta.

Unde începe dragostea dintre Georges de Blanchelande şi Abeille de Ciarides

împotriva rînduielilor soartei, care dă unora mai multă bunătate decît frumusețe, sau altora mai multă frumusețe decît bunătate, ducesa de Ciarides era tot aşa de bună pe cît de frumoasă, şi atît era de frumoasă, încît, văzîndu-i doar portretul, mulți prinți o cereau de nevastă. Dar tuturor acestora dînsa le răspundea :

— Nu voi avea decît un soț, căci n-am decît un suflet.

Totuşi, după cinci ani de doliu, lepădă vălul lung şi vestmintele cernite, ca să nu tulbure bucuria celor dimprejur, iar oamenii să poată zîmbi şi se veseli de față cu dînsa. Ducatul ei cuprindea mari întinderi de pămînt lăsate în paragină şi acoperite de bălării, lacuri unde pescarii prindeau peşti, uneori dintre cei vrăjiți, şi munți care se înălțau în pustietățile cumplite, peste nişte ținuturi locuite pe dedesubt de pitici.

Ea cîrmuia ducatul Clarizilor, ascultînd de sfaturile unui călugăr bătrîn, care scăpase teafăr din Constantinopol, şi deoarece acesta văzuse multe silnicii şi nelegiuiri, nu prea avea încredere în înțelepciunea oamenilor. Trăia închis într-un turn cu păsările şi cărțile lui, şi de acolo îşi îndeplinea slujba de sfetnic, ținînd seamă numai de cîteva învățături. Le urma pe acestea : „Niciodată să nu dai iarăşi ființă unei legi vechi de care nimeni nu mai vrea să ştie ; să te pleci înaintea voinței noroadelor de frica răzmeriței, dar să le intri în voie cît mai încet cu putință, căci, de îndată ce ai îngăduit o schimbare, mulțimea îți cere alta şi te vezi dat jos, pentru că i-ai făcut prea repede pe plac, la fel ca şi cînd i te-ai fi împotrivit multă vreme. “

Ducesa îl lăsa să facă după capul său, dînsa ne- pricepînd nimica într-ale politicii. Era miloasă din

fire şi, pentru că nu putea să-i prețuiască pe toți oamenii, ea îi plîngea mai cu seamă pe cei care aveau nenorocul să fie răi. îi ajuta pe năpăstuiți în toate felurile, ducîndu-se să-i vadă pe bolnavi, aducînd mîngîiere văduvelor şi dînd adăpost bieților orfani.

Pe fiică-sa, Abeille, o creştea cu o fermecătoare înțelepciune. Deoarece îşi învățase copila să nu aibă altă plăcere decît aceea pe care o ai făcînd bine altora, ea n-o lipsea de nici o plăcere.

Minunata femeie îşi împlini făgăduiala dată sărmanei contese de Blanchelande. îi ținu loc de mamă lui Georges şi nu făcu nici o deosebire între el şi Abeille. Copiii creşteau împreună, şi Georges o găsea pe Abeille după placul său, deşi prea mititică, într-una din zile, pe cînd erau încă în anii dintîi ai copilăriei, veni lîngă ea şi-i zise :

— Vrei să te joci cu mine ?

— Vreau, răspunse Abeille.

— Vom face turte din lut, spuse Georges.

Şi făcură turte. Dar fiindcă Abeille nu le făcea cum trebuie pe ale ei, Georges o izbi cu lopățica lui peste degete. Abeille scoase nişte țipete înfiorătoare, şi grăj darul Francoeur, care se plimba prin grădină, îi spuse tînărului său stăpîn :

— Să bați domnişoarele, măria-ta, nu-i o ispravă vrednică de un conte de Blanchelande.

La început Georges simți mare poftă să-l străpungă pe grăjdar cu lopata. Cum însă asemenea treabă părea anevoie de îndeplinit, se mulțumi cu ce era mai lesne de făcut, adică îşi lipi nasul de un copac gros şi plînse din belşug.

în vremea asta, Abeille avea grijă să-şi zgîndă- rească lacrimile, vîrîndu-şi pumnii în ochi, şi, în deznădejdea ei, îşi freca nasul de trunchiul copacului de alături. Cînd noaptea veni să învăluie pă- mîntul, Abeille şi Georges tot mai plîngeau, fiecare lîngă copacul său. Trebui ca ducesa de Clarides să-şi ia fata de o mînă şi pe Georges de cealaltă, pentru a-i aduce la castel. Copiii aveau ochii roşii, nasul

roşu, obrajii lucioşi; oftau şi smiorcăiau de ți se rupea inima. Mîncară cu poftă, după aceea îi culcă pe fiecare în pătucul său. Dar de îndată ce dădaca ieşi din odaie, suflînd în luminare, ei se dădură jos şi, ca nişte stafii mititele, în cămaşă de noapte, se îmbrățişară rîzînd cu hohote.

Aşa începu dragostea dintre Abeille de Clarides şi Georges de Blanchelande.

CAPITOLUL IV

În care e vorba de creşterea copiilor, îndeobşte, şi de cea a lui Georges mai cu seamă

Georges crescu în castel alături de Abeille. căreia îi zicea surioară, doar aşa, din prieteşug, deşi ştia că nu-i este soră.

Avu pe lîngă dînsul profesori care să-l învețe scrima, călăria, înotul, gimnastica, dansul, vînătoa- rea cu copoi, vînătoarea cu şoimi, oină şi toate celelalte desfătări. Avea chiar şi un dascăl de caligrafie. Acesta erş. un bătrîn cărturar, smerit la port, dar foarte mîndru de însuşirile lui, care îl învăța cîteva feluri de scris, cu atît mai anevoie de citit, cu cit erau mai frumoase. Pe Georges nu-l prea trăgea inima la lecțiile bătrînului cărturar, de aceea cu puțin folos se alegea, şi nici la acelea ale unui călugăr care îl învăța gramatica morfolind vorbe de neînțeles. Nu pricepea de ce trebuie să-ți bați capul ca să înveți o limbă pe care o vorbeşti în chip firesc şi căreia i se zice maternă.

Nu-i plăcea să stea decît cu grăj darul Francoeur, care, deoarece umblase mult călare prin lumea toată, cunoştea oamenii şi obiceiurile, vorbea despre tot felul de țări şi făcea cîntece pe care nu ştia să le scrie. Dintre toți profesorii lui Georges, Francoeur fu singurul de la care învăța ceva, pentru că era

singurul care îl iubea într-adevăr, iar lecții bune nu-s decît acelea date cu dragoste. Dar cei doi belferi cu ochelari pe nas, profesorul de caligrafie şi cel de gramatică, şi care se urau din toată inima unul pe altul, se uniră totuşi amîndoi în ura lor împotriva bătrînului grăjdar, învinuindu-l cum că ar fi beţiv.

Ce-i drept, Francoeur dădea cam des pe ia circiuma *Ulceaua de cositor*. Acolo îşi uita el amarul şi îşi făcea cîntecele. Fără îndoială că asta era o greşeală din parte-i.

Homer făcea versuri încă mai ceva ca Francoeur, şi Homer nu bea decît apă de izvor. Cît despre amărăciuni, tot omul le are, şi ceea ce te poate ajuta să le uiți nu e vinul pe care îl bei, ci fericirea ce o poți da altora.

Francoeur era însă un moşneag încărunțit în slujba lui, credincios şi vrednic, aşa că cei doi profesori de caligrafie şi de gramatică ar fi trebuit să-i ascundă slăbiciunile, în loc să-l ponegrească în ochii ducesei.

Francoeur e un beţivan, zicea profesorul de caligrafie şi, cînd se întoarce de la cîrciuma *Ulceaua de cositor,* umblă pe două cărări, făcînd >S-uri de-a lungul drumului. De altminteri, e singura slovă pe care a făcut-o vreodată, căci beţivanul acesta e un măgar, doamnă ducesă.

Profesorul de gramatică adăuga :

— Francoeur cîntă, împleticindu-se, nişte cîntece care păcătuiesc împotriva rînduielilor versului şi nu seamănă cu ale altora. Habar n-are de sinecdocă, doamnă ducesă.

Ducesa avea o scîrbă înnăscută față de moftologi şi ponegritori. Făcu şi dînsa ceea ce oricare din noi ar fi făcut în locul ei : dintru început nu-şi plecă urechea, dar, cum ei o luau mereu de la capăt cu spusele lor, sfîrşi prin a-i crede şi hotărî să-l îndepărteze pe Francoeur. Totuşi, pentru a-i da un surghiun cinstit, îl trimise la Roma, ca să capete binecuvîntarea papei. Călătoria asta i se păru grăj- darului Francoeur cu atît mai lungă, cu cît multe

crîşme bîntuite de lăutari despart ducatul Clarizilor
de scaunul apostolic.

Se va vedea mai încolo cît de rău i-a părut ducesei că îi lipsise pe cei doi copii de paznicul lor cel mai de nădejde.

CAPITOLUL v

Care *arată cum ducesa îi duse pe Abeille şi pe Georges la un schit şi cum s-au întîlnit cu o babă înfricoşătoare*

În dimineața aceea, era întîia duminică de după paşti, ducesa ieşi din castel pe mîndrul ei roib, avînd în stînga pe Georges de Blanchelande, care călărea un cal negru ca tăciunele, cu o stea în frunte, iar în dreapta pe Abeille, ținînd frîiele trandafirii ale calului ei şarg. Se duceau să asculte liturghia la schit. Oşteni înarmați cu lăncii călăreau alături şi mulțimea se îmbulzea la trecerea ducesei şi a copiilor ca să-i admire. Şi, ce-i drept, erau frumoşi cîteşitrei. Sub vălul cu flori argintii şi în mantia-i fluturîndă, ducesa era de o măreție încîntătoare, iar mărgăritarele prinse în păr aruncau o strălucire plină de gingăşie, care se potrivea cu chipul şi sufletul acestei frumoase făpturi. Lîngă dînsa, cu chica în vînt şi ochii scînteietori, Georges avea într-adevăr o înfățişare plăcută. Abeille, care călărea de partea cealaltă, lăsa să se vadă un obraz a cărui neprihănită frăgezime era o dulce mîngîiere pentru ochi; dar nimic nu era mai minunat ca părul ei bălai, strîns în creştet sub o diademă cu trei flori de aur şi căzîndu-i pe umeri ca mantia strălucitoare a tinereții şi frumuseții sale. Văzînd-o, oamenii de treabă
ziceau :

•— Iată o domnişoară fermecătoare !

Bătrînul Jean, maistrul croitor, îl luă pe nepotu- său, Pierre, în brațe, ca să i~o arate pe Abeille, şi
Pierre întrebă dacă dînsa e vie sau nu e mai curînd un chip de ceară. Nu pricepea cum o făptură poate fi aşa de albă şi de drăguță, dacă-i tot din neamul oamenilor, cum era şi dînsul, micul Pierre, cu obrajii lui bucălați, pîrliți de soare, şi cu cămăşuța-i neagră de atîta purtat, încheiată la spate cu şnur, după moda țărănească.

În vreme ce ducesa răspundea cu bunăvoință oamenilor ce se plecau înaintea ei, cei doi copii îşi arătau trufia mulțumită, Georges

împurpurîndu-se ia față, iar Abeille printr-un surîs. De aceea, ducesa le spuse :

— Oamenii aceştia cumsecade ne salută din toată inima. Ce crezi despre asta, Georges ? Şi tu, Abeille, ce crezi ?

— Cred că bine fac, răspunse Abeille.

— Şi că nu~şi fac decît datoria, adăugă Georges.

— Dar de unde pînă unde asta le-ar fi datoria ? întrebă ducesa.

Văzînd că ei nu răspundeau, vorbi iar :

— Am să vă spun eu. Din tată-n fiu, de mai bine de trei sute de ani, ducii de Clarides apără cu lancea în mînă pe aceşti bieți oameni care numai astfel îşi pot culege bucatele semănate pe ogoare. De mai bine de trei sute de ani, toate ducesele de Clarides torc lînă pentru săraci, se duc să-i vadă pe bolnavi şi-i țin la botez pe noii-născuți deasupra cristelniței. Iată de ce vă dau ziua bună oamenii, copiii mei.

Georges se gîndi : „Va trebui să-i ocrotesc pe plugari/[4] Iar Abeille îşi zise : „Va trebui să torc lînă pentru săraci.[44]

Şi aşa, tot gîndind şi vorbind de una, de alta, îşi urmau drumul printre pajiştile smălțuite de fiori. Munții albăstrii crestau zarea. Georges întinse mina către soare-răsare şi întrebă :

— Nu-i oare un mare scut de oțel ceea ce văd colo, departe ?

—• E mai, degrabă o copcă de argint, mare cit luna, zise Abeille.

— Nu e nici scut de oțel, nici copcă de argint, copiii mei, răspunse ducesa, ci un lac strălucind în soare. Fața apei, care vi se pare de departe nemişcată ca oglinda, e frămîntată de talazuri nenumărate. Malurile lacului, care de aici se văd atît de netede şi parcă tăiate în oțel, sînt de adevăratelea acoperite de trestii cu moțul subțire şi de stînjinei a căror floare e ca o privire omenească printre săbii. în fiece dimineață, un abur alb îmbracă lacul care, în soarele amiezii, scînteiază ca o armură. Dar nu trebuie să te apropii de el, căci e locuit de zînele apelor, care îi tîrăsc pe drumeți în palatul lor de cleştar.

în clipa aceea, auziră clopotul schitului.

— Să descălecăm, zise ducesa, şi să mergem pe jos pînă la paraclis. Cei trei crai de la răsărit doar nu s-au apropiat de ieslea sfîntă nici pe elefant, nici pe cămilă.

Ascultară dumnezeiasca slujbă citită de sihastrul schitului. O babă hîdă şi zdrenţuroasă îngenunchease lîngă ducesă, care, ieşind din biserică, îi dădu babei agheazmă, zicînd :

— Ia, mătuşă.

Georges se miră foarte.

— Nu ştii oare, spuse ducesa, că trebuie să cinstim în săraci pe aleşii lui Isus Cristos ? O cerşetoare la fel ca asta te-a ţinut în braţe la botez, împreună cu ducele de Rochesnoires, iar soră-ta, Abeille, a avut de asemenea un sărac drept naş.

Baba, care ghicise gîndurile băiatului, se aplecă spre dînsul şi-i zise, rînjind :

— îţi urez, frumosule prinţ, să cucereşti atîtea regate cîte am pierdut eu. Am fost crăiasa insulei de Mărgăritar şi a munţilor de Aur ; aveam în fiece zi paisprezece feluri de peşte la masa mea, iar un pui de arap îmi ducea coada rochiei.

— Şi prin ce nenorocire ţi-ai pierdut insulele şi munţii, mătuşică ? întrebă ducesa.

— I-am supărat pe pitici, care m-au dus departe de pămînturile mele.

— Au piticii atîta putere ? întrebă Georges.

— Trăind pe sub pămînt, răspunse baba, ei cunosc puterile tainice ale pietrelor, sînt meşteri făurari şi ştiu să găsească izvoarele.

— Şi ce le-ai făcut, mătuşico, de s-au supărat aşa de tare ? vru să ştie ducesa.

— Unul dintr-înşii, vorbi baba, a venit într-o noapte de decembrie, să-mi ceară voie să pregătească un mare ospăţ în cuhnia castelului, care, fiind mai încăpătoare ca o sală sobornicească, era plină de ti- găi, cratiţe, tigăiţe, căldăruşe, ibrice, ţesturi de copt pîinea,

grătare, tigăi pentru friptură înăbuşită, strecurătoare, oale de fiert peşte, tăvi de copt plăcinte, ulcioare de aramă, pocale de aur, de argint şi de abanos, fără a mai pomeni frigarea de fier făurită cu meşteşug, şi nici ceaunul mare şi negru atîrnat de cîrligul lui pe vatră. îmi făgădui că nici unele dintr-acestea să nu se piardă sau să se strice. Nu i-am făcut totuşi pe voie, şi el plecă mormăind amenințări neînțelese. în a treia noapte, cea a crăciunului, acelaşi pitic veni în odaia unde dormeam ; era însoțit de o puzderie de alți pitici care, luîn- du-mă din pat, pe sus, mă duseră aşa cum mă aflam, în cămaşă de noapte, pe un meleag neştiut. „Iată, îmi spuseră, lăsîndu-mă acolo, iată pedeapsa cuvenită bogaților care nu vor să dea o părticică din comorile lor neamului harnic şi blînd al piticilor, care scot aurul din fundul pămîntului şi fac să țîşnească izvoarele/[4]

Astfel vorbi baba ştirbă, iar ducesa, după ce o îmbărbătă cu vorba şi cu nişte gologani, îşi luă cei doi copii şi apucă iar pe drumul castelului.

CAPITOLUL VI

Care spune ce se vede din foi-şoruî castelului

La puțină vreme după asta, Abeille şi Georges se urcară într-o zi, fără ca nimeni să-i vadă, pe scara foişorului ce se înălța în mijlocul castelului

Clarizilor. Ajunşi pe terasă, începură să țipe şi să bată din palme.
Privirea li se ducea pînă la nişte coaste de deal brăzdate de tarlale verzi şi cafenii. Munți şi codri albăstreau în zarea depărtată.
— Surioară, strigă Georges, surioară, ia te uită, se vede de-aici tot pămîntul !
— E destul de mare, zise Abeille.
— Profesorii mei, urmă Georges, mă învățaseră că e mare, dar, după cum spunea dădaca noastră, Gertrude, trebuie să-l vezi, ca să crezi.
Făcură înconjurul terasei.
— Uite un lucru minunat, frățioare, izbucni Abeille. Castelul e aşezat în mijlocul pămîntului, iar noi, care sîntem în foişorul care e la mijlocul castelului, ne aflăm chiar în mijlocul lumii. Ha ! ha ! ha !
Ce-i drept, zările parcă se strîngeau roată în jurul copiilor, avînd foişorul la mijloc.
— Sîntem în mijlocul pămîntului, ha ! ha ! ha ! repetă Georges.
Pe urmă, amîndoi începură să cugete.
— Ce nenorocire că lumea e aşa de mare ! zise Abeille. Te poți rătăci în ea şi poți fi despărțit de ai tăi.
Georges înălță din umeri :
— Ce fericire că lumea e aşa de mare ! Ai unde umbla ca să-ți arăți vitejia. Abeille, eu vreau, cînd mă voi face mare, să cuceresc munții aceştia, care sînt tocmai la capătul pămîntului. De acolo se ridică luna. Am s-o înhaț în treacăt şi am să ți-o dau ție, draga mea Abeille.
— Foarte bine, zise Abeille, să mi-o dai ca să mi-o pun în cosițe.
Apoi se siliră să caute ca pe o hartă locurile ce le erau cunoscute.
— Mă descurc foarte bine de aici, se lăudă Abeille (care nu se descurca de fel), dar nu pot ghici ce-or fi toate pietricelele astea pătrate ce se văd risipite pe coasta dealului.
— Case ! îi răspunse Georges, acelea sînt case. Nu mai recunoşti, surioară, capitala ducatului Clarizi-
lor ? E totuşi un oraş mare : are trei străzi, dintre care una e aşa de lată, incit umblă şi trăsuri pe ea. Am străbătut-o săptămîna trecută, ca să

mergem la schit. Ți-aduci aminte ?
— Şi pîrîiaşul acela care şerpuieşte ?
— E rîul. Colo, vezi, e podul cel vechi de piatră.
— Podul sub care am prins raci ?
— Chiar acela şi care are într-o firidă statuia Femeii fără cap. Dar nu poți s-o vezi de-aici, că-i prea mică.
— Mi-amintesc de ea. Pentru ce n-o fi avînd cap ?
— Ei, pesemne că şi l-a pierdut.
Fără să spună dacă vorba lui o lămurise, Abeille cercetă din ochi zarea.
— Frățioare, frățioare, vezi ce luceşte acolo, înspre munții cei albaştri ? E lacul!
— Lacul !
îşi amintiră atunci că ducesa le vorbise de lacul strălucitor şi primejdios, în care îşi aveau palatul zînele apelor.
— Să mergem acolo ! zise Abeille.
Hotărîrea asta îl tulbură pe Georges, care rămase cu gura căscată, apoi spuse :
— Ducesa ne-a oprit să ieşim singuri, şi apoi, cum o să mergem pînă la acest lac, care e tocmai la capătul lumii ?
— Cum o să mergem, asta nu ştiu. Dar tu trebuie s-o ştii, tu, care eşti bărbat şi care ai şi un profesor de gramatică.
Simțind înțepătura, Georges răspunse că poți fi bărbat, ba chiar o mîndrețe de bărbat, fără să cunoşti toate drumurile lumii. Abeille îi arătă o mu- trişoară disprețuitoare, care îl făcu pe Georges să se roşească pînă-n vîrful urechilor. Apoi fata spuse cu glas îmbufnat :
— Eu n-am făgăduit să cuceresc munții albaştri şi să desprind luna de pe cer. Nu cunosc drumul lacurilor, dar îl voi găsi eu, n-ai grijă !
— Ha ! ha ! ha ! răbufni Georges, silindu-se sa rida.
— Rîzi ca un castravecior, domnule.
— Abeille, castraveciorii nici nu rid, nici nu piîng.
— Dacă ar rîde, ar rîde ca dumneata, domnule. Mă voi duce singură să văd lacul. Şi, în timp ce eu voi vedea frumoasele ape unde-şi

au sălaşul zînele, dumneata vei rămîne singurel aici, ca o fetiță. Îți voi lăsa ghergheful şi păpuşa mea. Să ai grijă de ele, Georges, păzeşte-le bine !

Georges era mîndru. Se simți atins de ocara pe care Abeille i-o arunca în față. Plecîndu-şi capul, foarte posomorit, izbucni cu glas înăbuşit :

— Ei bine ! Vom merge să vedem lacul !

CAPITOLUL vii

Unde ni se arată cum Abeille şi Georges s-au dus la iac

A doua zi, după prînz, în vreme ce ducesa se afla în iatacul ei, Georges o luă pe Abeille de mînă.

—- Haidem ! zise el.

— Unde ?

— Ssst !

Coborîră pe scară şi străbătură curțile. După ce trecură de poarta dosnică a castelului, Abeille întrebă pentru a doua oară unde se duceau.

— La lac ! răspunse Georges cu glas hotărît.

Domnişoara Abeille căscă gura şi rămase încremenită. Să mergi la aşa depărtare, fără să fi cerut voie, şi în pantofi de atlaz ! Căci era în pantofi de atlaz. Treabă cuminte e asta ?

— Trebuie să mergem acolo şi nu e nevoie să fii cuminte.

Acesta fu răspunsul măreț pe care Georges îl dădu domnişoarei Abeille. Il făcuse ieri de ruşine, şi acum făcea pe mirata. De data asta el îi spusese disprețuitor să se întoarcă la păpuşa ei. Aşa-s fetele, te împing la năzdrăvănii, şi pe urmă fug să se ascundă.

Ah, nesuferită fire mai au ! N-are decît să rămînă ! Va merge singur.

Abeille îi prinse brațul, el se smuci. Se anină atunci de gîtul lui.

— Frățioare, zicea ea plîngînd în hohote, voi merge cu tine.

El se arătă înduioşat de aşa căință.

— Vino, îi spuse, dar să nu trecem prin oraş, căci ar putea să ne vadă careva. Mai bine o luăm de-a lungul meterezelor, ca să ajungem la şosea pe o cale ocolită.

Şi porniră ținîndu-se de mînă. Georges îi explică pe unde plănuise el să ajungă la lac :

— Vom urma, zicea, calea pe care am mers cînd ne-am dus la schit ; n-are să treacă mult şi vom zări lacul, aşa cum l-am zărit rîndul trecut, şi atunci vom tăia drumul, apucînd peste cîmp, drept înainte, ca albina.

Drept înainte ca albina, pe limba celor de la țară, vrea să zică în linie dreaptă ; dar ei începură să rîdă din pricina numelui fetiței[1], ce se nimerise printr-o ciudățenie în vorba asta.

Abeille culegea flori de pe marginea şanțului : găsi micşunele, lumînărele, lăcrămioare şi tufănele,
din care făcu un buchet. în mina ei florile se ofileau văzînd cu ochii şi îți era mai mare jalea să le priveşti, cînd Abeille trecu vechiul pod de piatră. Cum nu ştia ce să facă cu buchetul, se gîndi să-l arunce în apă, dar îi plăcu mai mult să-l dea ,,Femeii fără cap“. Se rugă de Georges s-o ridice pe brațele lui, ca să fie mai înaltă, şi puse mănunchiul de flori de cîmp între mîinile împreunate ale acestei vechi făpturi de piatră.

Cînd se depărtă, întoarse capul şi văzu o porumbiță pe umărul statuii.

După ce umblară o bucată de vreme, Abeille zise :

— Mi-e sete.

---

[1] în limba francei *Qh&ljje* înseamnă albină,

Şi mie, zise Georges, dar rîul a rămas colo, departe, în urma noastră, şi nu văd pe aici nici pîrîu,
HA I W
nici fmtma.
Soarele e atît de arzător, că le-o fi secat pe toate. Ce-o să ne facem ?
Pe cînd vorbeau şi se văietau aşa, iată că le iese înainte o țărancă cu un coş de fructe.
Cireşe ! strigă Georges. Ce ghinion că n-am bani să cumpăr !
Am eu bani ! spuse Abeille.
Scoase din buzunar o pungă în care erau cinci monede de aur şi o întrebă pe țărancă :
Mătuşică, vrei să-mi dai atîtea cireşe cîte-oi putea ține în poală ?
Zicînd aşa, îşi sumese cu amîndouă mîinile poala fustei. Țăranca zvîrli acolo doi-trei pumni de cireşe. Abeille îşi ținu cu o singură mînă fusta suflecată, iar cu cealaltă îi întinse femeii un ban de aur.
E de ajuns asta ? întrebă ea.
Țăranca înşfăcă banul de aur, cu care ai fi putut cumpăra toate cireşile din coş, împreună cu pomul care le făcuse şi cu ograda în care crescuse pomul. Şi răspunse, vicleana :
Nu cer mai mult, mica mea prințesă, fiindcă vreau să-ți fiu pe plac.
Dacă-i aşa, spuse iar Abeille, să pui cireşe în pălăria fratelui meu pînă-i umple-o, şi ai să capeți încă un ban de aur.
A
în-
Zis şi făcut. Țăranca îşi văzu apoi de drum, trebîndu-se în ce colțun de' lînă şi sub ce mindir să-şi ascundă cei doi bani de aur. Iar cei doi copii îşi urmară calea lor, mîncînd cireşe şi zvîrlind sîm- burii în dreapta şi în stînga. Georges alese cireşele care se țineau două cîte două pe cozile lor, ca să facă din ele cercei surioarei lui şi rîdea văzînd cireşele gemene, cu pielița rumenă, legănîndu-se pe obrajii ei.
O pietricică le opri mersul voios. Se vîrîse în pantoful fetiței, care începu să şchioapete. La fiece săritură pe care o făcea, părul bălai îi juca pe obraz, şi aşa, tot şchiopătînd, se duse să se aşeze la mar-
ginea drumului. Acolo, îngenunchind la picioarele ei, Georges îi scoase pantoful de atlaz ; îl scutură, şi o pietricică albă căzu din el. Privindu-şi

atunci picioarele, Abeille zise :

— Frățioare, cînd vom mai merge la lac, să ne punem cizmulițele.

Soarele începuse să scapete pe cerul strălucitor ; o adiere de vînt mîngîia obrajii şi gîtul tinerilor drumeți, care, prinzînd puteri şi înviorîndu-se, îşi urmau acum neînfricați drumul. Şi pentru ca mersul să le fie mai uşor, cîntau ținîndu-se de mină şi rî- deau văzînd cum li se aştern înainte umbrele, miş- cîndu-se una lingă alta :

Mara a plecat la moară Să dea grîu la măcinat,
Mara, mica domnişoară,
Pe măgar a-ncălecat,
Şi Martin, cătinii, zboară Ca s-ajungă drept la moară...

Dar Abeille se opri deodată şi scoase un țipăt :

— Mi-am pierdut pantoful, pantoful meu de atlaz !

Şi era adevărat. Pantofiorul, ale cărui cureluşe se dezlegaseră, zăcea prăfuit în mijlocul drumului.

Privind atunci în urma ei şi văzînd turnurile castelului Clarizilor pierzîndu-se în depărtate neguri, Abeille simți cum i se strînge inima şi o podidesc lacrimile.

— Ne vor mînca lupii, spuse ea ; mămica nu ne va mai vedea niciodată şi o să moară de durere.

Dar Georges îi aduse pantoful şi-i spuse :

— Cînd clopotul castelului va suna pentru cină, vom fi acasă. înainte !

Văzînd cum vine cu măgarul, îi zice frumuşel morarul :

Mara, domnişoara mea,
Leagâ-l pe Martin colea,
Măgăruşul, domnişoară,
Care te-a adus la moară !

— Lacul î Abeille, ia te uită : lacul, lacul, lacul !
— Da, Georges, lacul !
Georges strigă *ura!* şi îşi zvîrli pălăria în sus. Abeille avea prea multă stăpînire de sine ca să-i urmeze pilda, aruncîndu~şi pălăria, dar scoțîndu-şi pantoful, care abia se mai ținea pe picior, îi făcu vînt peste umăr în semn de bucurie. Lacul era acolo, în fundul unei văi, ale cărei maluri povîrnite alcătuiau o uriaşă salbă de frunziş şi de flori împrejurul undelor argintii. Stătea acolo, liniştit şi . străveziu, şi se vedea trecînd un fior prin iarba verde a malurilor, încă nedesluşită bine. Cei doi copii, însă, umblau prin codru fără să dea de nici un drum care să ducă la minunatul lac.
Pe cînd dibuiau aşa, se aleseră, cu pulpele muşcate de nişte gîşte păzite de o fetiță îmbrăcată într-o blană de oaie, care se ținea după ele cu o nuia în mînă. Georges o întrebă cum o cheamă.
— Gilberte, răspunse fetița.
— Ia spune-mi, Gilberte, pe unde se poate merge la lac ?
— Nu merge nimeni acolo.
— De ce ?
— Aşa...
— Dar dacă ar fi să meargă cineva ?
— Dacă ar merge cineva într-acolo, ar fi şi un drum şi ar apuca pe aici.
N-aveai ce să-i răspunzi păzitoarei de gîşte.
— Hai ! zise Georges, găsim noi, fără îndoială, mai încolo vreo potecă prin pădure.
— Vom culege alune, spuse Abeille, şi o să le mîncăm, căci mi-e foame. Cînd vom veni iar aici, va trebui să luăm cu noi un geamantan plin cu de-ale gurii.
Şi Georges, de colo, adăugă :
— Vom face cum zici tu, surioară ; Văd acum că bine a făcut Francoeur, grăj darul, luînd cu dînsul, cînd a plecat la Roma, o şuncă întreagă, să-i ție de foame, şi o damigeană, să-i ție de sete. Dar sâ ne grăbim, căci mi se pare că e tîrziu, deşi nu ştiu

cît o fi ceasul.
SI

— Păstorițele ştiu cit e ceasul, uitîndu-se la soare, zise Abeille, dar eu nu-s păstoriță. Mi se pare, totuşi, că soarele, care era deasupra noastră cînd am pornit încoace, e acum acolo, departe, în spatele oraşului Clarides şi al castelului. Ar trebui să ştiu dacă se întîmplă la fel în toate zilele şi ce va să zică asta. -

Pe cînd stăteau aşa cu ochii la soare, un nor de colb se ridică pe drum, şi copiii văzură un pîlc de călăreți, care se apropiau în galop şi ale căror lăncii străluceau. înfricoşați la culme, copiii fugiră să se ascundă în hățişuri. „Or fi nişte tîlhari sau mai cu- rînd nişte căpcăuni*'[4], le trecu lor prin cap. De-ade- văratelea însă erau oşteni pe care ducesa Clarizilor îi trimisese să dea de urma micilor haimanale.

Cei doi hoinari găsiră în desişul pădurii o cărăruie strimtă, care nu era de fel o cărăruie pentru îndrăgostiți, căci nu puteau merge pe ea doi alături ea, ținîndu-se de mînă, ca logodnicii. Să fi călcat pe-acolo picior omenesc, nici pomeneală. Se vedeau doar urme în țărînă, lăsate de o puzderie de picioruşe cu copita despicată.

Astea-s picioare de drăcuşori, zise Abeille.

Sau de ciute, adăugă Georges.

Ce-o fi fost nu se ştie. Dar ceea ce-i sigur e că potecuța se lăsa în jos, pe nesimțite, pînă la malul lacului, care li se arătă deodată copiilor în nemişcata şi tăcuta lui frumusețe. Sălcii îşi încovoiau pe maluri frunzişul lor verzui. Deasupra apei, trestiile îşi legănau săbiile mlădioase şi crestele gingaşe, alcătuind insule tremurătoare, în jurul cărora nuferii îşi întindeau frunzele lor semănînd cu o inimă şi florile albe. Pe aceste insule înflorite, libelule cu mijlocul de smaragd sau de safir şi cu aripi de foc se roteau zumzăind într-un zbor ce se frîngea deodată.

Iar cei doi copii se înfiorau de plăcere vîrîndu-şi picioarele încinse de atîta mers în prundişul umed, din care se înălțau molifții stufoşi şi papura cu vîrfuri lungi ca nişte suliți. Crinul de baltă le tri- mitea miresmele tulpinei lui sărăcuțe, iar primprejur limbarița îşi desfăcea horbota la malul apei somnoroase, în care pufăițele se oglindeau ca nişte stele.

CAPITOLUL VIII

Unde se vede ce a pățit Georges de Blanchelande pentru că s-a apropiat de lacul în care locuiesc zinele

Abeille păşi mai departe pe nisip, între două dum- brăvioare de sălcii, iar înaintea ei spiriduşul acelor locuri sări în lac, stîrnind la fața apei vîrtejuri care se lățeau din ce în ce, pînă pieriră cu totul. Spiriduşul era o broscuță verde cu pîntecul alb. Tăceau toate împrejur ; o adiere răcoroasă trecea peste lacul limpede, ale cărui talazuri păreau să aibă fiecare cuta minunată a unui zîmbet.

— E drăguț lacul ăsta, zise Abeille, dar picioarele îmi sîngerează în pantofii rupți şi mi-e foame de nu văd cu ochii. Tare aş vrea să fiu acasă !

— Aşază-te pe iarbă, surioară, o sfătui Georges. Ți-oi înveli picioarele în frunze, ca să ți le înviorez, apoi m-oi duce să-ți caut ceva de mîncare. Am văzut colo sus, lîngă drum, nişte pomişori încărcați cu mure. Ți le voi aduce în pălăria mea pe cele mai frumoase şi mai dulci. Dă-mi şi batista : voi pune în ea fragi, căci se găsesc colea, în umbra copacilor, la marginea potecii. Iar buzunarele le oi umple cu alune.

încropi din muşchi verde un culcuş pentru Abeille, la marginea lacului, şi plecă.

Culcată, cu mîinile împreunate, pe patul ei de muşchi, Abeille văzu cum stelele se aprind tremu-
rînd pe cerul palid, apoi ochii i se închiseră pe jumătate. I se păru, totuşi, că vede un prichinduță călare pe un corb. Nu era o nălucire. Piticul trase de frîul a cărui zăbală pasărea cea neagră o ținea în cioc şi se opri în văzduh deasupra fetiței, ațintind la ea ochii săi rotunzi, apoi dădu pinteni corbului şi porni ca vîntul. Abeille le văzu pe toate parcă într-o ceață şi adormi.

Georges o găsi dormind, cînd se întoarse cu poamele culese. Le lăsă lîngă dînsa şi, pînă să se trezească, coborî la mal. Lacul dormea sub plăpînda lui cunună de frunze. Un abur uşor se tîra alene deasupra apelor. Luna se ivi deodată între ramuri şi numaidecît valurile se spuziră de scîntei.

Georges înțelese că licăririle acestea care luminau apele nu erau toate fărîme din razele lunii, căci vedea mulțime de flăcări albastre rotindu-se spre dînsul, cu unduiri şi legănări, ca şi cum ar fi fost prinse într-o horă. Recunoscu îndată că flăcările jucau pe frunți albe, frunți de femei. După cîteva clipe, se înălțară din valuri chipuri frumoase încununate de alge şi scoici, umeri pe care se resfirau cosițe verzi, iar sub văluri fluturînde străluceau sîni acoperiți de mărgăritare. Copilul pricepu că acestea erau zînele lacului şi vru să fugă, dar brațele palide şi reci îl şi înşfăcară şi, cu toate că se smucea şi țipa, se simțea dus prin valuri, în hrubele de cleştar şi de porfir.

CAPITOLUL IX

Unde se vede cum Abeille a fost dusă la pitici

Luna se ridicase deasupra lacului, în care nu se mai oglindea decît discul ei zobit. Abeille nu se trezise încă. Piticul care o privise adineauri veni iar spre dînsa, călare pe corbul său. De data asta aducea cu el o ceată de prichindei. Erau din neamul lui Statu-Palmă-Barbă-Cot, căci barba albă le atîrna pînă la genunchi. Aveau fețe de moşnegi şi nu erau mai înalți ca nişte copii. După şorțurile lor de piele şi ciocanele pe care le purtau la cingătoare, vedeai

ftUmaidecît că sînt meşteri făurari. Umbletul le era ciudat. Sărind la mari înălțimi şi dîndu-se uluitor de-a tumba, dovedeau o nemaipomenită sprinteneală, ceea ce-i făcea să semene mai mult a spiriduşi decît a oameni. Dar, chiar şi atunci cînd săreau într-un picior, ca nebunii, păstrau o neclintită seriozitate, aşa că nu era chip să le afli firea cea adevărată.

Se strînseră roată în jurul fetiței adormite.

— Ei, ia priviți ! zise cei mai mic dintre pitici, de pe ducipalul său cu negre pene, v-am mințit oare cînd v-am spus că prințesa cea mai frumoasă de pe pămînt doarme pe malul lacului ? Şi nu-mi mulțumiți că v-am adus s-o vedeți ?

— îți mulțumim, Bob, răspunse unul dintre pitici, care avea o mutră de bătrîn poet. Într-adevăr, nu-i pe lume ființă aşa de drăgălaşă ca domnişoara asta. Fața ei e mai trandafirie ca zorile ce se ivesc pe munte, iar aurul pe care îl făurim noi nu-i aşa de strălucitor ca părul ei.

— Aşa e, Pic, e cît se poate de adevărat ! strigară piticii. Ce să facem însă cu drăgălaşa domnişoară ?

Pic, asemenea unui poet foarte bătrîn, nu răspunse la această întrebare a piticilor, pentru că nu ştia nici el mai mult ca dînşii ce ar trebui să facă cu drăgălaşa domnişoară.

Un pitic, pe nume Rug, le spuse :

— Să facem o cuşcă mare şi s-o închidem în ea.

Alt pitic, pe nume Dig, îşi ridică glasul împotriva propunerii lui Rug. După părerea lui Dig, nu se cuvine să fie băgate în cuşcă decît fiarele sălbatice, şi deocamdată nimic nu te lăsa să ghiceşti că drăgălaşa domnişoară ar fi aşa ceva.

Rug însă ținea morțiş la ideea lui, neavînd alta să pună-n loc. Şi o apără cu dibăcie :

— Dacă făptura aceasta nu e sălbatică, vorbi el, nu va trece mult şi o să ajungă astfel, dacă o vom ține în cuşcă, şi atunci cuşca are să fie şi ea folositoare, ba chiar de mare trebuință.

Vorba lui nu plăcu piticilor. Unul dintr-înşii, pe nume Tad, îl dojeni cu mînie. Era un pitic foarte cumsecade. El propuse ca frumoasa copilă să fie

dusă acasă la părinții ei, pe care îi bănuia să fie nişte mărimi ale lumii.

Părerea înțeleptului Tad fu respinsă ca una ce era potrivnică datinei piticilor.

— Trebuie să facem cum cere dreptatea, iar nu cum vrea datina, zise Tad.

Nu-l mai asculta nimeni, şi în rîndurile piticilor se iscase tărăboi mare, cînd unul din ei, pe care îl chema Po şi avea judecata simplă, dar dreaptă, îşi dădu şi dînsul cu părerea, vorbind astfel :

— Se cuvine să începem prin a deştepta din somnul ei pe această domnişoară, fiindcă singură nu se trezeşte ; dacă doarme aşa toată noaptea, are să aibă mîine pleoapele umflate şi va fi mai puțin frumoasă, căci e foarte nesănătos să dormi într-o pădure, pe malul unui lac.

Mai toți se învoiră cu spusa lui, pentru că nu se ridicase împotriva nici unei alte păreri.

Pic, asemenea unui bătrîn poet împovărat de necazuri, se apropie de Abeille şi o privi pătrunzător, gîndind că doar o căutătură a lui ar ajunge ca s-o smulgă pe fetița adormită din somnul cel mai adînc. Dar Pic se înşela încrezîndu-se în puterea ochilor săi, căci Abeille dormi mai departe cu mîinile împreunate.

Care lucru văzînd, înțeleptul Tad o trase uşurel de mînecă. Ea întredeschise atunci ochii şi se ridică într-o rînă. Cînd se văzu pe un pat de muşchi, înconjurată de pitici, îşi închipui că ceea ce vede e un vis al nopții şi se frecă la ochi ca să-i deschidă de-a binelea şi să poată cuprinde, în locul fermecatei vedenii, lumina limpede a dimineții, ce se revărsa de obicei în odaia ei albastră, unde credea că se află. Căci mahmură de somn cum era, nu-şi mai aducea aminte că venise să vadă lacul. Degeaba însă îşi tot freca ochii, piticii stăteau în fața ei. N-avu încotro şi trebui să creadă că erau într-adevăr acolo. Plimbînd atunci privirile neliniştite, văzu pădurea şi, trezindu-se în ea amintirile, scoase un țipăt de spaimă :

— Georges ! Unde-i frate-meu Georges ?

Piticii se îmbulziră în jurul ei, iar ea, de frică să nu-i vadă, îşi ascundea obrazul în palme.

— Georges ! Unde-i frate-meu Georges ? țipa ea printre hohote de plîns.

Piticii nu-i spuseră unde era Georges, pentru că habar nu aveau. Şi ea plîngea cu lacrimi fierbinți, chemîndu-şi mămica şi frățiorul.

Po avu poftă să plîngă şi el, dar, pătruns de dorința de a o mîngîia, îi spuse cîteva cuvinte fără noimă :

— Nu te mai necăji aşa, grăi dînsul ; ar fi păcat ca o domnişoară atît de drăguță să-şi prăpădească ochii plîngînd. Mai degrabă povesteşte-ne cum ai ajuns aici, trebuie să fie o întîmplare foarte nostimă. Ne va face mare plăcere s-o auzim.

Abeille nu-l asculta. Se ridică şi vru s-o ia la fugă, dar picioarele desculțe şi umflate îi pricinuiră o durere aşa de aprigă, încît căzu în genunchi, hohotind şi mai tare. Tad o sprijini, luînd-o în brațe, iar Po îi sărută mîna cu blîndețe. Atunci Abeille cutează să-şi ridice ochii la ei şi văzu că privirea le era plină de milă. Pic îi păru o făptură inspirată, dar prostuță şi, dîndu-şi seama că toți prichindeii aceştia îi arătau bunăvoință, le spuse :

— Prichindeilor, păcat că sînteți aşa de urîți; dar am să vă iubesc oricum ați fi, dacă îmi dați ceva de mîncare, căci mi-e foame.

— Bob ! izbucniră toți piticii într-un glas, dă fuga şi adu-i de mîncare.

Şi Bob porni călare pe corbul său. Piticii simțeau, totuşi, cît de nedreaptă era fetița găsindu-i urîți. Rug clocotea de mînie. Pic îşi zicea : „Nu-i decît o copilă şi nu vede flacăra geniului lucind în ochii mei şi dîndu-le pe rînd puterea care zdrobeşte, şi harul care farmecă/*' Po gîndea : „Poate că aş fi făcut mai bine dacă n-o trezeam pe această domnişoară care ne găseşte urîți/[4] Numai Tad zise, cu un surîs :

— Domnişoară, ai să ne vezi mai puțin urîți, cînd ai să ne iubeşti mai mult.

La aceste cuvinte, se întoarse şi Bob pe corbul său. Aducea pe un taler de aur o potîrniche friptă, o jimblă şi o sticluță de vin de Bordeaux. Puse această cină la picioarele fetiței, făcînd atîtea tumbe cîte nici nu se pot număra.

Abeille mîncă şi spuse :

— Prichindeilor, masa voastră a fost foarte bună. Eu mă numesc Abeille. Haidem şi l-om căuta pe frate-meu, apoi ne vom întoarce împreună la Clari- des, unde ne aşteaptă mămica tare îngrijorată.

Dig însă, care era un pitic de treabă, îi arătă că ea nu va fi în stare să meargă, că frate-său era destul de mare ca să se descurce singur şi că, de altfel, nu i s-ar putea întîmpla vreo nenorocire pe meleagurile acelea, unde toate fiarele sîngeroase fuseseră nimicite.

— Vom face o targă, adăugă el, pe care o s-o îmbrăcăm în muşchi verde şi flori, o să te culcăm pe ea şi o să te ducem aşa, culcată, pe munte, unde te vom înfățişa regelui piticilor, cum cere datina neamului nostru.

Toți piticii bătură din palme. Abeille îşi privi picioarele umflate şi tăcu. Se bucura aflînd că nu mai erau fiare prin locurile acelea. Cît despre celelalte griji, se bizuia pe prietenia piticilor.

Ei se şi apucaseră să facă targa. Cei care aveau securi crestau, izbind voinicește, doi brăduleți. Aceasta îl întoarse pe Rug la ideea lui.

— Ce-ar fi, întrebă el, dacă în loc de targă am face o cuşcă ?

Cu vorba asta însă stîrni mînia tuturor. Tad îl repezi, privindu-l disprețuitor :

— Rug, tu semeni mai mult a om decît a pitic. Dar e spre cinstea seminției noastre că cel mai răutăcios dintre pitici este şi cel mai prost.

În acest timp, munca era în toi. Piticii săreau în aer ca să ajungă ia

ramurile pe care le tăiau din zbor, încropind din ele cu dibăcie o targă împletită.

După ce o dichisiră cu muşchi şi frunze, o aşezară pe Abeille în ea, apoi, apucînd dintr-o dată de amîndouă capetele cele două braţe ale tărgii, hei, sus ! o săltară pe umeri – hop ! – şi porniră înspre munte.

CAPITOLUL X

în care se povesteşte întocmai cum a primit-o regele Loc pe Abeille de Clarides

Suiau coasta împădurită pe un drum întortocheat. Printre stejarii pitici de un verde-coclit, se înălțau ici şi colo stînci de granit sterpe şi ruginii, iar în fund muntele arămiu cu strungile lui albăstrii închidea locurile acestea sălbatice.

Alaiul, în fruntea căruia mergea Bob pe ducipalul său înaripat, pătrunse într-o văgăună acoperită de mărăcini. Cu părul ei de aur răsfirat pe umeri, Abeille semăna aurorii ce se iveşte pe munte, dac-o fi adevărat că uneori şi aurora se sperie, chemînd-o pe mămica ei şi vrînd să fugă, căci fetița trecu prin cîteşitrele încercările, de îndată ce dădu cu ochii de nişte pitici înarmați pînă-n dinți, stînd la pîndă prin toate scorburile stîncii. Piticii stăteau nemişcați, cu arcurile întinse şi lăncile în cumpănire. Tunicile lor, făcute din piei de sălbăticiuni şi cuțitele lungi, atîrnate la brîu, le dădeau o înfățişare cumplită. Vînat de toate soiurile, păsări şi animale, zăceau lîngă dînşii. Dar era de ai uns să priveşti fețele acestor vînători, ca să-ți dai seama că uitătura nu le era cruntă ; păreau mai degrabă blînzi şi serioşi ca şi piticii din pădure, cu care semănau leit.

Drept în mijlocul lor stătea în picioare un pitic
plin de măreție. Avea o pană de cocoş după ureche, iar pe frunte o diademă împodobită cu nestemate uriaşe. Mantia-i prinsă de umăr lăsa să se vadă un braț vînjos încărcat cu brățări de aur. Un corn de fildeş şi de argint şlefuit îi atîrna la cingătoare. Se
sprijinea cu mina stingă de sulița lui, aşa cum stă voinicul cînd se odihneşte, iar mina dreaptă o făcuse streaşină la ochi, ca să privească înspre Abeille şi înspre lumină.

— Rege Loc, îi spuseră piticii, îți aducem frumoasa copilă pe care am găsit-o în pădure : o cheamă Abeille.

— Bine ați făcut aducînd-o, spuse regele Loc. Are să

trăiască printre noi, aşa cum cere datina piticilor.

Apoi, apropiindu-se de Abeille, îi zise :

— Fii binevenită, Abeille.

Îi vorbea cu blîndeţe, căci se şi simţea cuprins de prietenie pentru dînsa. Se înălţă în vîrful picioarelor ca să-i sărute mîna pe care ea o lăsa să spînzure în voie, şi o încredinţă nu numai că nimeni n-are să-i facă vreun rău, dar că i se vor împlini şi toate dorinţele, chiar dacă ar pofti să aibă salbe, oglinzi, şaluri de caşmir şi mătăsuri chinezeşti.

— Aş vrea să am nişte pantofi, spuse Abeille.

Atunci regele Loc izbi cu lancea într-un talger de bronz atîrnat de peretele stîncii, şi riumaidecît se văzu venind din fundul peşterii ceva care sărea ca o minge. Ghemotocul crescu, iar cînd ajunse în faţa lor se desluşi că era un pitic al cărui chip aducea cu cel al vestitului general Belizarie \ aşa cum îl zugrăvesc pictorii, numai că şorţul de piele, ca o pestelcuţă de copil, arăta că e cizmar.

Era într-adevăr meşterul cizmarilor.

— Truc, îi zise regele, du-te de alege pielea cea mai moale din magaziile noastre, ia postav cu fir de aur şi argint, cere vistiernicului meu o mie de boabe de mărgăritar dintre cele mai scînteietoare, şi apucă-te de croieşte din pielea, din postavul şi din mărgăritarele acestea o pereche de pantofi pentru domnişoara Abeille. Auzind acestea, Truc se aruncă la picioarele fetiţei şi îi luă măsură întocmai. Dar ea spuse : [2]

[2] General bizantin (494—565).

moşii pantofi pe care mi i-ai făgăduit şi, de cum îi voi încălța, mă voi şi porni spre casă, la Clarides, unde mă aşteaptă mămica.

-— Ai să capeți pantofii, grăi regele Loc, şi ai să ți-i pui, ca să te plimbi în țara din munte, iar nu ca să te întorci acasă la Clarides, căci n-ai să mai ieşi din împărăția mea, unde vei afla taine minunate pe care cei de pe pămînt nici nu le ghicesc. Piticii sînt mai presus decît oamenii şi e spre norocul tău că te-au primit printre dînşii.

— Ba e spre nenorocul meu, răspunse Abeille. Micule rege Loc, dă-mi nişte galenți cum sînt cei ai țăranilor şi lasă-mă să plec acasă.

Dar regele Loc clătină din cap, ca să arate că una ca asta nu se poate.

Abeille îşi împreună mîinile şi vorbi cu glas alin- tător :

— Micule rege Loc, lasă-mă să plec şi te voi îndrăgi din toată inima.

— Ai să mă uiți, Abeille, cînd vei ajunge iar pe pămîntul scăldat de lumină.

— Micule rege Loc, n-am să te uit şi te voi iubi tot aşa de mult cum îl iubesc pe Iute-ca-Vîntul.

— Şi cine e Iute-ca-Vîntul ?

— E calul meu şarg; are frîu trandafiriu şi mănîncă din palma mea. Cînd era mic, grăj darul Francoeur mi-l aducea dimineața în odaie şi eu îl sărutam. Dar acum Francoeur e la Roma, iar Iute-ca-Vîntul e prea mare ca să mai urce scările.

Regele Loc zîmbi :

— Abeille, vrei să mă iubeşti încă şi mai mult decît pe Iute-ca-Vîntul ?

— Vreau.

— Minunat !

— Vreau, dar n-am să pot. Te urăsc, micule rege Loc, fiindcă mă împiedici să-i revăd pe mama şi pe Georges.

— Cine e Georges ?

— Georges e Georges şi îl iubesc.

Prietenia regelui Loc pentru Abeille crescuse în cîteva clipe şi, deoarece el se şi legăna în nădejdea că are s-o ia de soție, cînd se va face mai mărişoară, îrnpăcînd prin mijlocirea ei pe pitici cu oamenii, se temu ca nu cumva Georges să ajungă mai tîrziu potrivnicul său în dragoste şi să-i răstoarne planurile. De aceea, încruntă din sprîncene şi, plecîndu-şi capul, se depărtă ca un om împovărat de griji.

Văzînd că l-a supărat, Abeille îl trase încetişor de pulpana mantiei.

— Micule rege Loc, îi zise ea cu glas mîhnit şi duios, de ce fiecare din noi îl face nefericit pe celălalt ?

— Abeille, aşa sînt rînduite lucrurile, o lămuri regele Loc, eu nu te pot duce acasă ia mămica ta, dar am să-i trimit un vis care să-i dea de veste ce se în- tîmplă cu tine, draga mea Abeille, aducîndu-i totodată şi mîngîiere.

— Micule rege Loc, răspunse Abeille, zîmbind printre lacrimi, gîndul tău e bun, dar să-ți spun eu ce trebuie să faci. Trebuie să-i trimiți mamei în fiecare noapte un vis, în care să mă vadă pe mine, iar mie în fiecare noapte un vis, în care s-o văd pe mama.

Regele Loc făgădui să facă întocmai. Şi se făcu aşa cum spuse. În fiecare noapte, Abeille îşi văzu mama, şi în fiecare noapte ducesa îşi văzu fata. Aceasta le mai alina puțin dorul.

CAPITOLUL XI

Unde ciudățeniile împărăției piticilor sînt minunat înfățişate, ca şi păpuşile pe care le-a primit Abeille

împărăția piticilor era la mare adîncime şi se întindea pe sub o bună parte a pămîntului. Cu toate că cerul nu se vedea decît pe ici, pe colo, prin cîteva crăpături ale stîncilor, piețele, aleile, palatele şi să-

Iile din acest tărîm subpămîntean nu erau cufundate în beznă de nepătruns. Doar cîteva încăperi şi peşteri rămîneau în întuneric. Toate celelalte erau luminate, nu de lămpi sau de făclii, ci de aştri şi de meteori ce împrăştiau o lumină stranie şi fantastică. Lumina aceasta dezvăluia minunății uimitoare. Clădiri uriaşe fuseseră tăiate în stîncă şi se vedeau pe alocuri palate cioplite în granit la o atît de mare înălțime, încît horbotăria lor de piatră se pierdea sub bolțile peşterii fără margini, într-o ceață străpunsă de razele portocalii ale stelelor mărunte, mai puțin luminoase ca luna.

Erau în această împărăție metereze şi parapete ridicate din bolovani cît muntele, amfiteatre ale căror trepte de piatră alcătuiau un semicerc pe care privirea nu-l putea îmbrățişa în toată întinderea lui, şi puțuri adînci, cu pereți sculptați, în care puteai să tot cobori, fără să le dai vreodată de fund. Toate aceste construcții, nițeluş cam prea mari, pe cît se părea, față de statura locuitorilor, se potriveau însă de minune cu firea lor ciudată.

Piticii, purtînd pe cap glugi, în care erau prinse frunze de ferigă, se roteau în jurul clădirilor cu o sprinteneală de spiriduşi. Nu arareori vedeai cîte unii care săreau de la al doilea sau al treilea cat pe drumul de lavă, şi de acolo săreau îndărăt ca nişte mingi. Fața lor păstra în acest timp seriozitatea plină de măreție pe care sculptorii o dau chipului marilor bărbați din vremile străvechi.

Nici unul nu stătea cu mîinile în sîn, şi toți dădeau zor, fiecare la munca lui. Cartiere întregi răsunau de larma ciocanelor lor ; geamătul sfîşietor al maşinilor se frîngea de bolțile peşterilor şi era o privelişte stranie să vezi mulțimea de mineri, fierari, aurari, giuvaergii, şlefuitori de diamante, mînuind cu vioiciunea maimuțelor cazmaua, ciocanul, cleştele şi pila. Se afla însă şi un cartier mai liniştit.

Acolo, chipuri uriaşe cu trăsăturile boccii, stîlpi necioplți şi strîmbi creşteau alandala, de-a dreptul din stîncă, şi păreau să fie de cînd lumea. Un palat cu porțile scunde îşi arăta zidurile groase : era paiatul regelui Loc. Chiar alături se vedea casa în care o aşezaseră pe Abeille, mai degrabă o căsuță, neavînd decît o încăpere cu pereții îmbrăcați în pînză albă, străvezie. Se simțea în odaie mirosul proaspăt al mobilei de brad. Printr-o crăpătură a stîncii pătrundea lumina zilei, iar în nopțile

senine se zăreau stelele pe cer.

Abeille nu avea slujitori anume tocmiți, dar tot neamul piticilor se îngrijea să nu ducă lipsă de nimic şi se întreceau care mai de care să-i ghicească toate dorințele şi să i le împlinească, afară de una, aceea de a se întoarce pe pămînt.

Cei mai luminați dintre pitici, care cunoşteau taine mari, erau bucuroşi să-i dea învățătură, nu din cărți, căci piticii nu ştiu scrie, ci punîndu-i sub ochi toate plantele munților şi cîmpiilor, felurite seminții de animale şi pietre de toate soiurile, care se scot din măruntaiele pământului. Vorbindu-i în pilde şi desfătîndu-i ochii cu spectacole, ei o învățau, voioşi ca la o joacă nevinovată, tîlcurile firii şi marafeturile artelor.

îi făcură jucării cum nu avură nicicînd copiii celor bogați de pe pămînt, căci piticii erau iscusiți şi născoceau maşinării minunate. Făcură pentru dînsa păpuşi care ştiau să se mişte frumos şi să vorbească în versuri. Cînd le aduseră la un mic teatru a cărui scenă înfățişa țărmul mării, cerul albastru, palate şi temple, păpuşile jucară comedii cum nu se poate mai interesante. Cu toate că nu erau mai înalte de o şchioapă, unele arătau întocmai ca nişte moşnegi încărcați de ani, altele ca bărbații în puterea vîrstei sau ca nişte fete frumoase îmbrăcate în vestminte albe. Vedeai printre ele şi mame care-şi strîngeau la sîn pruncii nevinovați. Şi păpuşile acestea însufleţite vorbeau şi se zbuciumau pe scenă, ca şi cum le-ar fi îmboldit ura, dragostea sau ambiția. Treceau cu atîta uşurință de la bucurie la durere şi atît de bine semănau cu ființele adevărate, încît îți stîrneau zîmbe- tul şi-ți aduceau lacrimi în ochi. Abeille bătea din
palme, încîntată. Se uita cu groază la păpuşile care rîvneau să le asuprească pe celelalte. Simțea, dimpo-
trivă, nețărmurită milă pentru păpuşa, odinioară prințesă, acum văduvă şi roabă, cu o cunună de frunze de chiparos pe frunte, care nu avea cum să-şi scape viața copilului decît măritîndu-se, vai, cu ucigaşul soțului ei.

Abeille nu se mai sătura privind la jocul, mereu altul şi altul, al păpuşilor. Piticii dădeau pentru dînsa concerte şi o învățau să cînte din lăută, din vioară, din harpă, din liră şi din felurite alte instrumente, astfel că ea devenea o artistă iscusită în ale muzicii, iar piesele jucate pe

scenă, de păpuşi, îi împărtăşeau experiența oamenilor şi a vieții. Regele Loc era de față la reprezentații şi concerte, dar n-o vedea şi n-o auzea decît pe Abeille, căreia îi închinase, încetul cu încetul, tot sufletul său.

Şi aşa, zilele şi lunile treceau, ani după ani îşi împlineau sorocul, iar Abeille rămînea printre pitici, necontenit înveselită de dînşii, ca să uite, şi jinduind mereu după cele lăsate pe pămînt. Se făcuse acum o fată frumoasă. Soarta-i ciudată dădea chipului ei nu ştiu ce stranie lumină, care o făcea şi mai frumoasă.

CAPITOLUL XII

În care comoara regelui Loc este descrisă pe cit se poate de bine

Trecuseră şase ani, zi cu zi, de cînd Abeille se găsea la pitici. Regele Loc o chemă în palatul său şi, de față cu dînsa, porunci vistiernicilor să scoată o piatră mare, care părea zidită în perete, dar nu era decît aşezată acolo. Pătrunseră tustrei prin deschizătura ce se făcu şi se pomeniră într-un scorb al stîncii, strîmt de nu puteau sta doi alături. Regele Loc porni cel dintîi pe acest drum neştiut, şi Abeille îl urmă, ținîndu-se de pulpana mantiei regale. Mer- seră aşa multă vreme. Din loc în loc, pereții stîncii se strîngeau atît de aproape, încît tînăra fată se te-
mea să nu fie prinsă la mijloc, să nu poată merge nici înainte, nici îndărăt, şi să moară acolo. Iar mantia regelui Loc fugea necontenit în fața ei prin poteca strimtă şi întunecoasă. în cele din urmă, regele Loc ajunse la o poartă de bronz, pe care o deschise, şi numaidecît se făcu lumină mare.

— Micule rege Loc, strigă Abeille, nu ştiam pînă acum că lumina e un lucru atît de minunat.

Dar regele Loc, luînd-o de mînă, o aduse în sala de unde venea lumina'şi-i zise :

— Priveşte !

Uluită, Abeille nu văzu nimic dintru început, căci măreața sală, sprijinită pe coloane înalte de marmură, era de jos şi pînă sus tencuită cu aur.

în fund, pe o estradă făcută din pietre scumpe, legate în aur şi argint, şi ale cărei trepte erau acoperite de o minunăție de covor, se vedea un tron de aur şi fildeş, cu baldachin bătut în smaragde diafane, între doi

palmieri bătrîni de trei mii de ani, care se înălțau din două vaze uriaşe, şlefuite pe vremuri de cel mai iscusit meşter al piticilor. Regele Loc se urcă pe tron şi-i făcu semn tinerei fete să stea în picioare, la dreapta lui.

— Abeille, îi zise el, aceasta mi-e comoara. Alege din ea ce ți-o plăcea.

Spînzurate de coloane, scuturi uriaşe de aur primeau razele soarelui şi le împrăştiau în jerbe scîn- teietoare ; săbii şi suliți se încrucişau, parcă avînd cîte-o flacără în vîrful lor. Mesele care se întindeau jur împrejur de-a lungul pereților erau încărcate de cupe, ibrice, potire, artofoare, taleraşe pentru prescură, cohale şi căni pentru bere, toate de aur, apoi pocale de fildeş cu inele de argint, butelii pîntecoase de cleştar, talere de aur şi argint şlefuit, căți pentru şipuri de parfum, racle, semănînd cu nişte biserici, oglinzi, policandre, sfeşnice şi tămîietoare cu chipuri de monştri, la fel de frumoase toate, atît prin măiestria cu care erau lucrate, cît şi prin aurul cuprins în ele. Şi se mai vedea pe o masă un joc de şah făurit din piatră lunară.

— Alege ce-ți place, Abeille, repetă regele Loc.

Ridicînd însă ochii deasupra acestor bogății, Abeille zări cerul albastru printr-o deschizătură a tavanului şi, ca şi cum ar fi înțeles că numai lumina soarelui dădea acestor lucruri toată strălucirea lor, zise doar atît :

— Micule rege Loc, aş vrea să mă întorc pe pă- mînt.

Regele Loc făcu atunci semn vistiernicului său, care, dînd deoparte nişte perdele groase, descoperi o ladă uriaşă blănită cu fier şi ferecată pe deasupra. Cînd lada fu deschisă, se revărsară de acolo raze în mii de pîlpîiri fermecătoare, care băteau în toate culorile, şi fiecare dintre aceste raze țîşnea dintr-o piatră nestemată, şlefuită cu măiestrie. Regele Loc îşi vîrî mîinile înăuntru, şi atunci se văzu rostogo- lindu~se într-o harababură luminoasă ametistul violet şi piatra fecioarelor, adică smaragdul de trei feluri : unul de un verde-întunecat, celălalt de culoarea mierei de albine, şi al treilea de un verde care bate în albastru, căruia i se zice berii şi te face să ai visuri plăcute ; apoi, topazul oriental, rubinul frumos ca sîngele vitejilor, safirul de un albastru-în- chis, căruia i se zice safir bărbătesc şi safirul de un albastru-palid, căruia i se zice safir femeiesc, cimo- fânul, hiacintul, euclazul, peruzeaua, tureoaza, opalul, ale cărui pîlpîiri sînt mai mîngîietoare ca razele aurorii, aquamarina şi granatul sirian. Toate nestematele acestea aveau cea mai limpede sclipire şi cel mai luminos luciu. Şi în mijlocul acestor străluciri, diamante mari zvîrleau orbitoare scîntei albe.

— Abeille, alege, zise regele Loc.

Dar Abeille clătină din cap şi răspunse :

— Micule rege Loc, mai mult decît pietrele tale mi-ar plăcea o singură rază de soare din cîte se frîng pe acoperişul de ardezie al castelului de la Clarides.

Atuncea regele Loc porunci să se deschidă o a doua ladă, în care nu se aflau decît mărgăritare. Mărgăritarele acestea însă erau rotunde şi curate : răsfrîn- gerile lor schimbătoare luau toate culorile cerului

şi ale mării, iar strălucirea le era aşa de plăcută, că părea să rostească un gînd de dragoste.

— Ia-le, zise regele Loc.

Dar Abeille îi răspunse :

— Micule rege Loc, mărgăritarele tale îmi amintesc privirea lui Georges de Blanchelande. Îmi plac mărgăritarele acestea, dar şi mai mult îmi plac ochii lui Georges.

Auzindu-i vorba, regele Loc îşi întoarse capul. Puse totuşi să se deschidă o a treia ladă şi-i arătă tinerei fete un cristal în care o picătură de apă era ostatecă de la facerea lumii, iar cînd scuturai cristalul, vedeai mişcîndu-se picătura de apă. li arătă de asemenea bucăți de chihlimbar galben, în care gîn- gănii mai sclipitoare ca nestematele erau prinse de miliarde de ani. Li se vedeau picioruşele gingaşe şi antenele subțiri şi păreau gata să-şi ia zborul, dacă vreo putere ar fi făcut să se topească ca gheața închisoarea lor parfumată.

— Sînt mari minunății ale firii cele ce ai văzut aici ; ți le dăruiesc, Abeille.

Dar Abeille răspunse :

— Micule rege Loc, păstrează-ți chihlimbarul şi cristalul, căci eu n-aş putea să redau libertatea nici gîzei, nici picăturii de apă.

Regele Loc o privi cîteva clipe, apoi zise :

— Abeille, celor mai frumoase comori le-ar sta bine în mîinile tale. Ai fi stăpîna lor, fără ca ele să te stăpînească. Zgîrcitul este robul aurului său, numai cei care disprețuiesc bogăția pot fi bogați fără primejdie, căci sufletul le va fi întotdeauna mai mare decît averea.

După ce vorbi astfel, făcu un semn vistiernicului său, care aduse tinerei fete, pe o pernă, o coroană de aur.

— Primeşte, Abeille, acest giuvaer ca semn al prețuirii noastre, zise regele Loc. Ți se va spune de azi înainte prințesa piticilor.

Şi puse cu mîna lui coroana pe fruntea domnişoarei Abeille.

CAPITOLUL XIII

În care regele Loc îşi mărturiseşte dragostea

Piticii sărbătoriră prin petreceri pline de voioşie încoronarea celei dintîi prințese a lor. Jocuri nevinovate se țineau lanț în uriaşul amfiteatru, fără vreo rînduială hotărîtă, iar prichindeii, cu cîte-un fir de ferigă sau două frunze d.e stejar prinse-n glugă ştrengăreşte, se dădeau tumba pe străzile de sub pămînt. Serbările ținură treizeci de zile. Pic păstra în toiul chefului înfățişarea unui om inspirat ; înțeleptul Tad se îmbăta doar văzîndu-i pe toți fericiți ; duiosul Dig îşi afla plăcerea lăsîndu-şi lacrimile să curgă ; Rug, în bucuria lui, cerea din nou ca Abeille să fie băgată în cuşcă, pentru ca piticii să nu mai aibă a se teme că într-o zi o vor pierde pe fermecătoarea lor prințesă ; Bob, călare pe corbul său, făcea să răsune văzduhul de chiote atît de voioase, încît pasărea neagră, molipsită de aşa veselie, scotea şi ea croncănituri zglobii.

Numai regele Loc era mîhnit.

în cea de-a treizeoea zi, însă, dînd prințesei şi întregului neam al piticilor un ospăț măreț, el se urcă pe jilțul său, în picioare şi, înălțîndu-şi astfel chipul blînd pînă la urechea domnişoarei Abeille, îi zise :

— Abeille, prințesa mea, am să-ți pun o întrebare, la care poți răspunde da, sau nu, după cum ți-e voia. Abeille de Clarides, prințesă a piticilor, vrei să-mi fii soție ? Şi, zicînd acestea, regele Loc, cu privirea gravă şi duioasă, avea frumusețea plină de bunătate a unui cîine de neam mare.

Abeille îi răspunse, trăgîndu-l de barbă :

— Micule rege Loc, vreau bucuros să-ți fiu soție, aşa, de joacă, dar niciodată n-am să-ți fiu soție cu adevărat. Cînd te aud că mă ceri în căsătorie, îmi aminteşti de Francoeur, care, pe pămînt, îmi povestea ca să mă înveselească tot felul de năzbîtii.

La aceste cuvinte, regele Loc întoarse capul, dar nu îndeajuns de repede pentru ca Abeille să nu vadă

o lacrimă oprită în genele piticului. Văzînd-o, Abeille se căi că-l făcuse să sufere.

— Micule rege Loc, îi spuse dînsa, te iubesc ca pe un mic rege Loc ce eşti, iar dacă mă faci să rid, cum mă făcea Francoeur, nu-i nimic care să te supere într-asta, căci Francoeur cînta frumos şi ar fi fost chiar bărbat chipeş, dacă n-avea părul cărunt şi nasul roşu.

Regele Loc îi răspunse :

— Abeille de Clarides, prințesă a piticilor, te iubesc în nădejdea că mă vei iubi într-o zi. Dar, chiar de n-aş avea această nădejde, tot aşa de mult te-aş iubi. Nu-ți cer în schimbul prieteniei mele decît să fii întotdeauna cu inima deschisă față de mine.

— Micule rege Loc, asta ți-o făgăduiesc.

— Ei bine, atunci, spune-mi, Abeille, dacă iubeşti pe cineva într-atîta încît să-l iei de bărbat.

— Micule rege Loc, nu iubesc pe nimeni pînă-ntr-atîta.

Auzind-o, regele Loc surise şi, ridicînd cupa de aur, rosti cu glas răsunător un toast în sănătatea prințesei piticilor. Un vuiet uriaş izbucni atunci prin
toate măruntaiele pămîntului, căci masa ospățului se întindea de la un capăt la celălalt al împărăției pi-
ticilor.

CAPITOLUL XIV

Unde ni se spune cum Abeille şi-a revăzut mama, fără s-o poată îmbrățişa

Cu coroana pe frunte, Abeille era mai îngîndurată şi mai tristă ca înainte, cînd părui i se resfira slobod pe umeri şi cînd se ducea rîzînd în atelierul de fierărie al piticilor să-i tragă de barbă pe Pic, pe Tad şi pe Dig, ale căror fețe împurpurate de răsfrîngerea flăcărilor se înveseleau la venirea ei. Piticii ăştia de treabă, care odinioară o jucau pe genunchi, numind-o
draga lor Abeille, se plecau acum înaintea ei şi păstrau o tăcere plină de respect.

îi părea rău că nu mai e fetiță mică şi suferea că e prințesa piticilor.

Nu se mai bucura văzîndu-l pe regele Loc, din ziua cînd îl văzuse plîngînd din pricina ei, dar îl iubea fiindcă era bun şi fiindcă era

nefericit.

într-o zi (dacă se poate spune că sînt zile în împărăția piticilor) îl luă de mînă pe regele Loc şi îl duse aşa sub crăpătura aceea de stîneă, pe unde răzbătea o rază de soare în care juca o pulbere aurie.

— Micule rege Loc, îi spuse ea, nu mai pot răbda. Tu eşti rege, mă iubeşti, dar eu sufăr.

Auzind aceste cuvinte ale drăgălaşei domnişoare, regele Loc răspunse :

— Mi-eşti dragă, Abeille de Clarides, prințesă a piticilor, şi tocmai de asta te-am oprit pe aceste meleaguri, ca să înveți tainele noastre, care sînt cu mult mai mărețe şi mai ciudate decît tot ce poți afla pe pămînt, printre oameni, căci oamenii nu-s nici atît de iscusiți, nici atît de învățați ca piticii.

— Aşa e, spuse Abeille, dar ei îmi seamănă mie mai mult decît piticii; de aceea îi şi iubesc mai mult. Micule rege Loc, lasă-mă să-mi revăd mama, dacă nu vrei să mă vezi murind.

Regele Loc se depărtă fără a răspunde.

Singură şi întristată, Abeille rămase cu ochii la raza luminii aceleia care scaldă toată fața pămîntu- lui şi îmbracă în undele ei strălucitoare pe toți oamenii de pe pămînt, pînă şi pe cerşetorii care bat drumurile. încetul cu încetul, raza păli şi îşi schimbă lumina aurie într-o pîlpîire albăstrie. Pe pămînt venise noaptea. O stea, prin crăpătura stîncii, începu să sclipească.

Atunci cineva îi atinse încetişor umărul, şi Abeille îl văzu pe regele Loc înfăşurat într-o mantie neagră. La subsuoară avea o altă mantie, cu care o îmbrăcă pe tînăra fată.

— Vino, îi zise el.

Şi o scoase afară din împărăția lui de sub pămînt. Cînd Abeille re văzu copacii scuturați de vînt, norii

Care treceau pe fața iunii şi marea noapte albastră şi răcoroasă, cînd simți mireasma ierburilor, cînd aerul pe care îl respirase în copilărie îi umflă pieptul, nu-şi putu opri un lung suspin şi crezu că va muri de bucurie.

Regele Loc o luă în brațele sale : aşa mititel cum era, o purta totuşi cu uşurință, de parcă ducea o pană, şi lunecau amîndoi ca două păsări, a căror umbră se aşternea pe pămînt.

— Abeille, vorbi regele, ai să-ți revezi mama. Dar ascultă-mă ! în fiecare noapte, după cum ştii, îi trimit mamei tale chipul tău. în fiecare noapte ea vede scumpa-ți nălucă ; îi surîde, îi vorbeşte, o sărută. în noaptea aceasta te voi arăta mamei tale chiar pe tine, iar nu năluca ta. O vei vedea, dar să n-o atingi, să nu-i vorbeşti, căci atunci s-ar rupe vraja, şi mama ta nu te va mai vedea niciodată, nici pe tine, nici umbra ta, pe care ea n-o deosebeşte de tine.

— Vai, micule rege Loc, oftă fata, va trebui deci să fiu cu băgare de seamă... Uite-l ! strigă ea, uite castelul!

într-adevăr, foişorul castelului Clarizilor se înălța întunecat pe[1] deal. Abia avu vreme să.trimită un sărut bătrînelor ziduri atît de dragi, că se şi iviră lîngă dînsa meterezele înflorite de micsandre ale oraşului Clarides. Abeille urcă de-a lungul parapetului prin iarba în care luceau licuricii, pînă la porțile castelului. Regele Loc le deschise cît ai clipi, căci pe pitici, fauri neîntrecuți, nu-i pot opri în loc broaştele uşilor, lacătele, zăvoarele, lanțurile şi gratiile.

Abeille porni în sus pe scara care ducea la odaia mamei sale, şi cînd ajunse acolo îşi stăpîni cu amîn- două mîinile bătăile inimii. Uşa se deschise încetişor şi, în tăcerea grozavă ce domnea, Abeille o văzu, la licărul unui opaiț atîrnat în tavan, pe mamă-sa, mămica ei slăbită şi palidă, cu tîmplele încărunțite, dar părînd fiicei sale mai frumoasă acum ca în zilele apuse ale podoabelor strălucite şi ale cavalcadelor îndrăznețe. Deoarece îşi vedea atunci fata în vis, mama deschise brațele ca s-o strîngă la piept, iar copila, rîzînd şi plîngînd, vru să se arunce în brațele întinse spre dînsa. Regele Loc, însă, o trase de acolo şi o duse, ca pe un fir de pai, peste cîmpiile albastre, înspre împărăția piticilor.

CAPITOLUL **XV**

în care se va vedea marea durere ce o avu regele Loc

Aşezată pe treptele de granit ale palatului de sub pămînt, Abeille tot mai privea la cerul albastru, ce se zărea prin crăpătura stîncii. Acolo, socul îşi întorcea spre lumină rămurelele albe. Fata începu să plîngă. Regele Loc o luă de mînă şi-i zise :

— Abeille, de ce plîngi şi ce doreşti ?

Şi, fiindcă era tristă de mai multe zile, piticii, aşezați la picioarele ei, îi cîntau cîntece drăgălaşe din nai, din caval, din scripcă şi din țambal. Alți pitici, ca. s-o înveselească, se dădeau de-a tumba, unul după altul, de li se turtea în iarbă țuguiul glugii împodobite cu frunze, şi nimic nu era mai hazliu decît să priveşti la giumbuşlucurile acestor prichindei cu bărbi de pustnici. Duiosul Dig şi înțeleptul Tad, cărora Abeille le era dragă din ziua cînd o găsiseră dormind pe malul lacului, sau Pic, bătrînul poet, o luau uşurel de braț şi se rugau frumos să le încredințeze taina acestei tristeți. Po, mai sărac cu duhul, dar drept, îi aducea struguri într-un coşuleț, şi toți, trăgînd-o de pulpana fustei, repetau dimpreună cu regele Loc :

— Abeille, prințesă a piticilor, de ce plîngi ?

Abeille răspunse :

— Micule rege Loc şi voi toți, prichindeilor, jalea mea vă face să mă iubiți şi mai mult, fiindcă sîn-
teți oameni de inimă. Vă podideşte plînsul cînd mă vedeți plîngînd. Aflați dar că piîng gîndindu-mă la Georges de Blanchelande, care trebuie să fie acum un mîndru cavaler şi pe care n-am să-l mai văd niciodată. Mi-e drag şi aş vrea să-i fiu soție.

Regele Loc îşi trase mîna din mîna fetei şi zise :

— Abeille, de ce m-ai amăgit spunîndu-mi, la masa ospățului, că nu îndrăgeşti pe nimeni ?

Abeille răspunse :

— Micule rege Loc, eu nu te-am amăgit la masa ospățului. Pe atunci nu țineam să mă mărit cu Georges de Blanchelande, şi abia astăzi simt un dor nespus ca el să mă ceară de soție. Dar n-are să mă ceară, fiindcă eu nu ştiu unde se află, iar el nu ştie unde să mă găsească. Iată de ce plîng.

La aceste cuvinte, lăutarii se opriră din cîntat; cei care făceau

giumbuşlucuri îşi curmară tumbele, rămînînd încremeniți, unii stînd în cap, alții în capul oaselor. Tad şi Dig plînseră lacrimi tăcute pe mî- neca domnişoarei Abeille; prostănacul Po scăpă din mîini coşulețul cu ciorchinii de struguri, şi toți omuleții oftară de ți se rupea inima.

Numai regele piticilor, mai întristat ca toți ceilalți, sub coroana lui de nestemate sclipitoare, se îndepărtă fără să scoată o vorbă, tîrînd după dînsul mantia ca un şuvoi de purpură.

CAPITOLUL XVI

Unde sînt scrise cuvintele învățatului Nur, care l-au bucurat foarte mult pe micul rege Loc

Regele Loc se feri să-şi arate tulburarea în ochii tinerei fete ; dar, de îndată ce se văzu singur, se chirci jos, şi, ținîndu-se cu mîinile de picioare, se lăsă pradă durerii.

Era gelos şi îşi zicea : „Abeille iubeşte şi nu-s eu acela pe care îl iubeşte. Totuşi, sînt rege şi-s burduf de carte ; am comori şi ştiu taine minunate ; sînt
mai vrednic decît toți ceilalți pitici, care-s mai ceva ca oamenii. Abeille nu mă iubeşte, dar iubeşte pe un flăcău care nu are ştiința piticilor şi poate că nu are nici un fel de ştiință. E limpede că fata asta nu prețuieşte vrednicia şi nici nu e prea deşteaptă. Ar trebui să rîd de lipsa ei de judecată, dar mi-e dragă şi nu-mi arde de nimic pe lume, pentru că ea nu mă iubeşte/[4]

Zile de-a rîndul regele Loc rătăci singur prin coclaurile cele mai neumblate ale muntelui, frămîn- tînd în mintea lui gînduri triste şi uneori rele. îl bă- tea gîndul că, ținînd-o închisă şi fără hrană, ar putea s-o silească pe Abeille să-i fie soție. Dar gonind numaidecît gîndul abia încolțit, se hotărî să se ducă la tînăra fată şi să-i cadă în genunchi. Nu se opri însă nici la asta şi nu ştia ce să facă. Pasămite, în- tr-adevăr, n-avea ce face, pentru ca Abeille să-l iubească. Mînia i se întorcea deodată împotriva lui Georges de Blanchelande ; tare ar fi vrut ca flăcăul să fie dus hăt, departe, prin făcătura vreunui vrăjitor, sau barem, dacă ar fi să-l iubească vreodată Abeille, atunci el, Georges, să-i disprețuiască dragostea.

Şi se gîndea regele : „Deşi nu-s bătrîn, am trăit prea mult, ca să nu fi suferit uneori. Dar suferințele mele, oricît de mari ar fi fost, nu erau aşa

de năprasnice ca acestea pe care le îndur astăzi. Nu ştiu ce blîndeţe cerească se amesteca în chinurile pricinuite de milă sau de duioşie. Acum, dimpotrivă, simt că amărăciunea mea e cătrănită şi întărîtată de o dorinţă aprigă. Uscat mi-e sufletul, iar ochii mei înoată în lacrimi ca într-o apă tare ce-i arde.[44]

Aşa se gîndea regele Loc. Şi, temîndu-se că gelozia l-ar face nedrept şi hain, se ferea să dea ochi cu tînăra fată, pentru ca nu cumva să-i spună, fără să vrea, vreo vorbă de om bicisnic sau arţăgos.

într-o zi, pe cînd era mai chinuit ca de obicei de gîndul că Abeille îl iubea pe Georges, se hotărî să-i ceară sfat lui Nur, care trecea drept cel mai învăţat dintre pitici şi locuia la fundul unui puţ săpat în măruntaiele pămîntului.

Acest puţ avea norocul de a se bucura de o temperatură blîndă şi mereu aceeaşi. Nu era întunecos, căci doi aştri mici, un soare palid şi o lună roşie îi luminau pe rînd toate ungherele. Regele Loc coborî

la fundul puțului şi îl găsi pe Nur în laboratorul său. Nur avea mutra unui moşneguț prichindel şi purta un fir de cimbrişor pe glugă. În ciuda ştiinței lui, era naiv şi copilăros ca toți cei din seminția piticilor.

— Nur, îi zise regele, îmbrățişîndu-l, vin să-ți cer sfatul pentru că tu ştii multe lucruri.

— Rege Loc, îi răspunse Nur, aş putea să ştiu multe lucruri şi să nu fiu decît un nătărău. Cunosc însă mijlocul de a afla cîteva din nenumăratele lucruri de care habar nu am şi tocmai de aceasta mi s-a dus vestea, şi pe bună dreptate sînt un învățat.

— Dacă-i aşa, vorbi din nou regele Loc, ia să-mi spui, ştii unde se află un flăcău, pe nume Georges de Blanchelande ?

— Asta n-o ştiu şi n-am fost niciodată curios s-o aflu, răspunse Nur. Ştiind cît de ageamii, de proşti şi de răi sînt oamenii, nu-mi prea pasă de ceea ce gîndesc ei sau de ceea ce fac. Afară de faptul că, pentru a da preț vieții acestei semințiii păcătoase şi trufaşe, bărbații au curaj, femeile frumusețe, şi copilaşii nevinovăție, o, rege Loc, omenirea toată este jalnică şi caraghioasă. Supuşi ca şi piticii nevoii de a munci, ca să trăiască, oamenii s-au răzvrătit împotriva acestei* rînduieli divine şi, departe de a fi lucrători plini de voioşie, ca noi, îşi lasă munca şi se apucă de războaie, plăcîndu-le mai mult să se ucidă unii pe alții decît să se ajute între dînşii. Ca să fim drepți, trebuie să recunoaştem, însă, că viața prea scurtă ce le este hărăzită e pricina cea mai de seamă a neştiinței şi cruzimii lor. Trăiesc prea puțin ca să aibă cînd învăța cum să trăiască. Neamul piticilor, care îşi duce traiul pe sub pămînt, e mai fericit şi mai bun. Dacă nu sîntem nemuritori, barem fiecare dintre noi va trăi tot atîta cît şi pămîntul care ne poartă la sîn, dăruindu-ne căldura lui cea mai lăuntrică şi mai roditoare, în vreme ce pentru neamurile care se nasc pe scoarța aspră, el nu păstrează decît o adiere cînd fierbinte, cînd înghețată, suflînd moartea şi viața deodată. Totuşi, oamenii datorează prea marei lor sărăcii şi răutăți o virtute care face sufletul unora dintre

dînşii mai frumos ca sufletul piti
se

cilor. Această virtute, a cărei frumusețe este pentru minte ceea ce-i pentru ochi mîngîietoarea strălucire a mărgăritarului, o, rege Loc, e mila. Ea naşte din suferință, şi piticii nu prea o cunosc, pentru că, mai înțelepți ca oamenii, au mai puține necazuri. De aceea, piticii ies uneori din peşterile lor adînci şi se duc pe scoarța cea aspră a pămîntului, să se amestece cu oamenii, să-i iubească, să sufere alături de ei şi, din pricina lor, să simtă astfel mila care răcoreşte sufletele ca o rouă cerească. Acesta e adevărul în privința oamenilor, o, rege Loc ! Dar, parcă m-ai întrebat de soarta unuia dintre ei ?

După ce regele Loc îşi repetă întrebarea, bătrînul Nur privi într-una din lunetele ce umpleau încăperea. Căci piticii nu au cărți, acelea care se văd pe la dînşii sînt aduse de la oameni şi-s folosite drept jucării. Pentru învățul lor, ei nu cercetează, ca noi, mîzgălelile făcute pe hîrtie, ci se uită în lunete, unde văd chiar obiectul dorit. Atîta e greu, pînă alegi luneta potrivită şi o îndrepți încotro e nevoie.

Unele sînt de cleştar, altele de topaz şi de opal, dar cele al căror ochean e un uriaş diamant şlefuit au o mai mare putere şi vezi prin ele lucruri foarte depărtate.

Piticii au de asemenea şi ocheane făcute dintr-o materie diafană necunoscută oamenilor. Acestea îngăduie privirii să străbată, ca prin sticlă, zidurile şi stîncile. Altele, încă şi mai minunate, reînvie aievea, ca într-o oglindă, tot ceea ce timpul a luat cu el în goana-i necurmată, căci piticii ştiu să readucă din înaltul nesfîrşit al cerului, pînă în văgăunile lor, lumina zilelor de demult cu formele şi culorile vre- milor apuse. Ei reînvie priveliştea trecutului, strîn- gînd din nou trîmbele luminoase, care, după ce s-au frînt cîndva pe chipuri de oameni, de animale, de plante şi de stînci, țîşnesc iar în văzduhul nepătruns, străbătînd veacurile.

Bătrînul Nur se pricepea ca nimeni altul să descopere făpturile vremilor străvechi şi chiar pe acelea, cu neputință să ți le închipui, care au trăit mai
înainte ca pămîntul să fi luat înfățişarea pe care **i-o**
cunoaştem. De aceea nu fu decît o joacă pentru dînsul să-l găsească pe Georges de Blanchelande.

După ce privi mai puțin de un minut într-o lunetă foarte simplă, îi

spuse regelui Loc :

— Rege Loc, cel pe care îl cauți se află la zînele apelor, în palatul de cleştar, de unde nimeni nu se mai întoarce şi ale cărui ziduri de culorile curcubeului sînt la hotarul împărăției tale.

*— Acolo e ? Acolo să rămînă ! strigă regele Loc, frecîndu-şi palmele. îi urez petrecere frumoasă !

Şi, după ce îl îmbrățişă pe bătrînul Nur, ieşi din puț hohotind de rîs.

Tot drumul, regele se ținu cu mîinile de pîntece ca să rîdă în voie. I se bălăbănea capul de atîta rîs, iar barba îi juca în piept : Ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha !

Prichindeii care îl întîlneau se porneau şi ei pe rîs, din dragoste pentru dînsul. Văzîndu-i pe aceştia cum rid, alții rîdeau şi ei ; rîsul se întinse din ce în ce, astfel că tot lăuntrul pămîntului fu zguduit de un hohot nemaipomenit de vesel.

— Ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha ! ha !

CAPITOLUL XVII

Unde se povesteşte minunata ispravă a lui Georges de Blanchelande

Regele Loc nu rîse multă vreme ; dimpotrivă, se vîrî sub plapumă ca nimeni să nu-i vadă fața de omuleț tare amărît. Gîndindu-se la Georges de Blanchelande, ostatecul zînelor, regele nu închise ochii toată noaptea. Aşa că, de îndată ce se făcu ceasul cînd piticii care au ca prietenă vreo slujnică de fermă se duc în locul ei să mulgă vacile, pe cînd dînsa doarme dusă în patu-i alb, regele Loc plecă să-l găsească pe învățatul Nur, în puțul său adînc.

-— Nur, îi zise regele, nu mi-ai spus ce face flăcăul acolo, la zînele apelor.

Bătrînul Nur crezu că regele Loc şi-a pierdut mințile, ceea ee nu-l înspăimîntă prea tare, fiindcă era sigur că regele Loc, dacă ar înnebuni, ar fi fără îndoială un nebun drăguț, plin de duh, simpatic şi binevoitor. Nebunia piticilor e blajină, ca şi cumințenia lor, şi-i însuflețită de-o fantezie fermecătoare. Regele Loc nu era însă nebun, sau, cel puțin, nu era mai nebun decît sînt de obicei îndrăgostiții.

— îți vorbesc despre Georges de Blanchelande, îi zise moşneagului, care uitase de acest flăcău, de parcă nici n-ar fi auzit pomenindu-i-se numele.

învățatul Nur îşi aşează atunci ocheanele şi oglinzile după o rînduială bine chibzuită, dar aşa de încurcată, că păreau toate alandala, apoi i-l arătă regelui Loc într-o oglindă chiar pe Georges de Blanchelande, aşa cum era cînd îl răpiseră zînele. Prin- tr-o bună alegere şi o iscusită potrivire a aparatelor, piticul îi înfățişă îndrăgostitului rege, oglindită aievea, toată povestea fiului acelei contese, căreia un trandafir alb îi prevestise sfîrşitul. Şi iată aici, tălmăcită în cuvinte, întîmplarea pe care cei doi prichindei o văzură în forme şi culori adevărate :

Cînd Georges fu luat pe sus în brațele înghețate ale zînelor lacului, simți cum apa îi apasă ochii şi pieptul şi crezu că moare. Auzea, totuşi, nişte cîntări asemenea unor mîngîieri şi era pătruns de o răcoare nespus de plăcută. Cînd redeschise ochii, se văzu într-o peşteră cu stîlpi de cleştar, în care se răsfrîn- geau văpăile gingaşe ale curcubeului. în fundul acestei peşteri, o mare scoică de sidef, brăzdată de culorile cele mai dulci, ținea loc de baldachin la tronul de mărgean şi de alge al reginei zînelor. Dar chipul stăpînei apelor avea o înfățişare mai fragedă decît a sidefului şi a cleştarului. Ea surise copilului, pe care slujitoarele i-l aduceau, şi zăbovi mult cu privirea asupra lui.

— Prietene, îi zise ea în cele din urmă, fii binevenit în lumea noastră, unde vei fi cruțat de orice
suferință. Nu te aşteaptă aici nici lecții plicticoase,
nici exerciții obositoare, nimic din îndeletnicirile bădărăneşti care să amintească pămîntul şi muncile lui, ci numai cîntece, dansuri şi prietenia zînelor.

Într-adevăr, femeile cu plete verzi îl învățară pe copil muzica, valsul şi cîte şi mai cîte jocuri. Le plăcea să-i încunune fruntea cu stridiile care străluceau ca nişte stele în părul lor. Băiatul, însă, ducea dorul patriei şi îşi muşca mîinile de nerăbdare.

Anii treceau, şi Georges rîvnea cu o statornică înfocare să revadă pămîntul, pămîntul aspru pe care soarele îl arde şi zăpada îl învîrtoşeşte, pămîntul unde ne naştem, unde suferim, unde iubim, pămîntul unde el o văzuse şi unde voia s-o revadă pe Abeille. În vremea asta, se făcuse băiat mare, şi un puf auriu îi mijea deasupra buzei. Curajul venindu-i o dată cu tuleiele din barbă, se înfăţişă într-o zi reginei zînelor şi, făcîndu-i o plecăciune, îi zise :

— Doamnă, am venit, dacă binevoieşti a-mi îngădui, să-mi iau rămas bun de la tine, mă întorc la Clari des.

—• Drăguțule, răspunse regina zîmbind, nu pot să-ți îngădui ce-mi ceri, căci te păstrez în palatul meu de cleştar spre a face din tine iubitul meu.

— Doamnă, vorbi iar Georges, mă simt nevrednic de o cinste aşa de mare.

— Asta o spui din politețe. Nici un cavaler adevărat nu crede vreodată că e de ajuns de vrednic de dragostea iubitei lui. De altfel, eşti prea tînăr ca să-ți cunoşti meritele. Află, drăguțule, că nu-ți vreau decît binele. Doar atîta îți cer, s-o asculți pe iubita ta.

— Doamnă, mi-e dragă Abeille de Clarides şi nu vreau altă iubită decît pe dînsa.

Regina, foarte palidă, dar încă şi mai frumoasă, izbucni :

— Această Abeille e o biată muritoare, o necioplită fată de pe pămînt ! Cum de-o poți iubi ?

— Cum, necum, ştiu că o iubesc.

— Nu-i nimic. O să-ți treacă.

Şi îl opri pe flăcău în mrejele palatului de cleştar.

El nu ştia ce-i aceea o femeie şi semăna mai de-

grabă lui Ahil printre fiicele lui Lycomed [3] decît lui Tannhăuser[2] în tîrgul fermecat. De aceea, rătăcea abătut de-a lungul zidului uriaşului palat, căutînd vreo portiță pe unde să fugă, dar, încotro îşi întorcea ochii, vedea măreața împărăție mută a valurilor încercuindu-i luminoasa închisoare. Prin pereții străvezii, se uita cum îmbobocesc anemonele mării şi cum înfloreşte mărgeanul, pe cînd deasupra pădurii de plăpînde madrepore şi de scoici sclipitoare, peştii de purpură, de azur şi de aur iscau scîntei, izbind valurile cu coada. Minunățiile acestea nu-l prea ademeneau, dar, legănat de cîntecele desfătătoare ale zînelor, simțea cum i se frînge voința, şi tot sufletul i se moaie.

Nu mai era în el decît moliciune şi nepăsare, cînd dădu întâmplător într-o încăpere a palatului peste o veche carte, toată ferfeniță în scoarțele ei de piele de porc bătute în ținte groase de aramă. Această carte, găsită în mijlocul valurilor, printre sfărîmătu- rile unei corăbii naufragiate, vorbea despre cavaleri şi iubitele lor şi erau istorisite acolo de-a fir-a-păr isprăvile vitejilor care umblară prin lume luptînd cu uriaşii, curmînd nedreptățile, ocrotind văduvele şi orfanii din dragoste pentru dreptate şi în cinstea frumuseții. Georges schimbă fețe-fețe, cînd roşin- du-se, cînd pălind de admirație, de ruşine şi de mînie la citirea acestor frumoase isprăvi. Nu se mai putu stăpîni.

— Voi fi şi eu un cavaler viteaz, strigă el, voi porni şi eu prin lume, pedepsind pe cei răi şi ajutînd pe năpăstuiți, spre binele oamenilor şi în numele iubitei mele Abeille !

Atunci, simțindu-şi inima plină de îndrăzneală, trase spada şi se năpusti prin lăcaşurile de cleştar. Femeile albe fugeau, topindu-se înaintea lui ca talazurile argintii ale unui lac. Numai regina, ea singură, îl văzu venind fără să se piardă cu firea. îşi aținti asupră-i privirea rece a ochilor ei verzi.

Georges se repezi la dînsa şi-i strigă :

— Rupe vraja care mă-mpresoară ! Deschide-mi calea pămîntului ! Vreau să lupt la lumină ca un cavaler. Vreau să mă întorc

---

[3] Pentru a nu se împlini o prevestire funestă, după care urma ca Ahile să piară în războiul troian, Thetis, mama lui Ahile, îşi trimise fiul, deghizat în femeie, la curtea regelui Lycomed.

* Trubadur german din sec. al XlII-lea, eroul principal din opera cu acelaşi nume de Wagner. Aluzie la o scenă din primul act al operei.

acolo unde oamenii iubesc, suferă şi luptă. Redă-mi adevărata viață şi adevărata lumină. Dă-mi vlaga mea îndărăt, de nu, te ucid, femeie afurisită !

Ea clătină din cap, zîmbind, pentru a zice nu. Era frumoasă şi liniştită. Georges o izbi din toate puterile, dar spada i se frînse de pieptul scînteietor al reginei zînelor.

— Copile ! zise ea.

Şi porunci să fie băgat într-o temniță care se întindea pe sub palat, ca o pîlnie de cleştar, în jurul căreia dădeau tîrcoale rechinii, arătîndu-şi fălcile înfricoşătoare, înarmate cu trei rînduri de' colți. Şi se părea că acum-acum vor sparge peretele subțire de sticlă, astfel că nu era chip să dormi în acea stranie temnită.

Vîrful acestei pîlnii submarine se sprijinea pe **0** temelie stîncoasă, care nu era decît bolta celei mai depărtate şi mai neumblate peşteri din împărăția piticilor.

Iată ce văzură într-un ceas cei doi prichindei, dar aşa de amănunțit, de parcă s-ar fi ținut cu ochii după Georges toată viața, zi de zi. După ce îi desfă- şurase întristătoarea scenă a temniței, învățatul Nur vorbi regelui cam aşa cum vorbesc şarlatanii din iarmaroace, cînd le arată copiilor ocheanul fermecat.

— Rege Loc, îi zise el, ți-am arătat ce voiai să vezi şi, acum, cînd eşti pe deplin lămurit, eu nu mai am de adăugat nimic. Nu-i treaba mea să ştiu dacă ceea ce ai văzut ți-a făcut plăcere ; îmi ajunge că este adevărat. Ştiința nu ține nici să placă, nici să displacă. E nemiloasă. Nu ea, ci poezia e aceea care farmecă şi aduce mîngîiere. Iată pentru ce avem mai mare nevoie de poezie decît de ştiință. Rege Loc, du-te de cheamă un poet să-ți zică un cîntec.

Regele Loc ieşi din puț fără să sufle o vorbă.

CAPITOLUL XVIII

în care regele Loc face o călătorie grozavă

Ieşind din puțul ştiinței, regele Lo-c se duse la comoara lui, luă un inel dintr-o ladă a cărei cheie

0 avea numai dînsul şi şi-l puse în deget. Diamantul acestui inel împrăştia o lumină puternică, deoarece era o piatră vrăjită, a cărei putere se va vedea mai încolo. Regele Loc intră apoi în palatul său, unde îmbrăcă o manta de călătorie, trase în picioare nişte ciubote cu talpa groasă şi luă un toiag ; apoi, pomi la drum prin forfota ulițelor, străbătînd drumuri, sate, galerii de porfir, bălți de țiței şi peşteri de cleştar legate între ele prin deschizături înguste. Părea dus pe gînduri şi rostea cuvinte fără noimă. Mergea însă dîrz înainte.. Munți îi tăiau drumul, şi el suia munții, prăpăstii i se căscau sub picioare, şi el cobora în prăpăstii, trecea prin vadul apelor, stră- bătea înfricoşătoare meleaguri întunecate în aburi de pucioasă. Călca pe lava arzătoare în care i se înfundau picioarele, lăsînd urme, şi mergea înainte, ca un drumeț nespus de îndîrjit. Apucă prin văgăuni adîncite în beznă, unde apa mării, răzbind picătură cu picătură, se prelingea ca nişte lacrimi de-a lungul pereților de alge şi se strîngea pe pămîntul brăzdat de gropi în smîrcuri prin care se roteau de îți făcea groază sumedenie de dihănii cu spinarea scorțoasă ; crabi uriaşi, stacojii, păianjeni de mare şi languste gigantice trosneau sub picioarele piticului, apoi, lă- sîndu-şi acolo vreo labă, se depărtau trezind în fuga lor lighioane hîde, caracatițe seculare, care îşi mişcau deodată cele o sută de brațe şi scuipau din clonțul lor de pasăre un venin puturos.

Regele Loc mergea, totuşi, înainte. Ajunse pînă-n fundul peşterilor, într-o îngrămădire de țesturi înarmate cu țepi, cu colții ca două fierăstraie, cu labe care

1 se cățărau pînă la gît şi cu ochi posomoriți înfipți la capătul unor ramuri lungi. Sui coasta peşterii, agățîndu-se de nodurile stîncii, şi dihăniile înzăuate

se urcau cu dînsul, şi nu se opri decât atunci când, pipăind-o, recunoscu o anume piatră ieşită ân afară în mijlocul bolții. Atinse cu inelul său vrăjit această piatră, care se prăbuşi dintr-o dată cu un vuiet grozav, şi numaidecât un val de lumină âşi revărsă frumoasele unde ân

peşteră, punând pe fugă fiarele crescute ân beznă.

Regele Loc, vârându-şi capul prin deschizătura de unde venea lumina, âl văzu pe Georges de Blanche- lande, care se tînguia ân temnița-i de sticlă de dorul domnişoarei Abeille şi al pământului. Căci regele Loc făcuse călătoria lui subpământeană într-adins ca să-l scape din mrejele zânelor. Dar, dând cu ochii de că- pățâna pletoasă, sprâncenată şi bărboasă care âl privea din fundul pâlniei de cristal, Georges crezu că o mare primejdie âl pândeşte şi duse mâna la şold să tragă spada, uitând că o rupsese de pieptul femeii cu ochii verzi. în vremea asta, regele Loc îl cerceta cu mirare :

'— Fir-ar să fie ! âşi zise el, nu-i decât un copil.

Era într-adevăr un copil foarte neştiutor şi datora marii sale nevinovății faptul că scăpase Îmbrățişărilor dulci şi ucigătoare ale reginei zânelor. Aristot, cât era el de filozof, nu s-ar fi putut descurca aşa de uşor dintr-o belea ca asta.

Văzând că nu are cu ce se apăra, Georges zise :

— Ce ai cu mine, bărbosule ? De ce să-mi faci rău, când eu nu ți-am făcut niciodată ?

Regele Loc răspunse cu un glas totodată vesel şi morocănos :

— Drăguțule, tu nu ştii dacă mi-ai făcut rău, fiindcă habar n-ai de cauze şi efecte, de acțiunile reflexe şi, în general, de filozofie. Dar să nu vorbim despre asta. Dacă ai chef să ieşi din pâlnia ta, vino pe aici.

Georges se strecură numaidecât ân peşteră, lunecă de-a lungul peretelui şi, cum ajunse jos, ii zise binefăcătorului său :

— Eşti un omuleț de treabă şi am să te iubesc cit oi trăi. Dar, ia spune-mi, ştii unde se află Abeille de Clarides ?

— Ştiu multe lucruri, răspunse piticul, şi ştiu mai cu seamă că nu-mi plac cei care pun întrebări.

Auzind aceste cuvinte, Georges rămase fisticii, apoi, fără a mai scoate o vorbă, porni în urma călăuzei sale prin bezna groasă, în care forfoteau crabii
şi caracatițele. Atunci regele Loc îi zise :
Drumul nu-i ca-n palmă, tînărul meu prinț !

— Domnule, îi răspunse Georges, calea libertății e întotdeauna frumoasă şi nu mi~e teamă că mă voi rătăci urmînd pe binefăcătorul meu.

Micul rege Loc îşi muşcă buzele. Cînd ajunseră la galeriile de porfir, îi arătă tînărului, săpată de pitici în stîncă, o scară care ducea sus, pe pămînt.

-— Iată drumul dumitale, îi zise el. Adio !

— Nu-mi spune adio, răspunse Georges, spune-mi la revedere. Îți datorez viața după cele ce-ai
făcut pentru mine.

Regele Loc vorbi :

—- Ceea ce am făcut nu era pentru dumneata, ci pentru altcineva. E mai bine să nu ne revedem, căci noi nu ne-am putea împrieteni vreodată.

i

— N-aş fi crezut că izbăvirea mea îmi va aduce suferință, mărturisi Georges pe un ton simplu şi grav. Totuşi, aşa este. Adio, domnule.

— Drum bun, îi strigă cu voce aspră regele Loc. Vezi că scara piticilor ducea la o carieră de piatră,
care se afla la mai puțin de o leghe de castelul Cla- rizilor.

Regele Loc îşi urmă drumul, mormăind :

— Flăcăul acesta n-are nici ştiința, nici bogăția piticilor. Nu ştiu, zău, de ce îl iubeşte Abeille, afară numai dacă nu l-o fi iubind pentru că e tînăr şi frumos, statornic şi viteaz.

Ajunse pe străzile oraşului, rîzînd în barbă, ca un om care a jucat un renghi cuiva. Cînd trecu prin fața locuinței domnişoarei Abeille, îşi vîrî

capul pe fereastră, cum făcuse în pîlnia de cleştar, şi o văzu pe Abeille, care broda flori de argint la o maramă.

— Bucuroasă fie-ți inima, Abeille, îi zise.

— Şi ție, micule rege Loc, răspunse ea, facă cerul să nu ai vreodată nimic de' dorit sau măcar nimic de regretat !

De dorit avea el ce dori, dar nu avea într-adevăr nimic de regretat. Gîndul acesta îl făcu să se ospăteze cu poftă. După ce mîncă o droaie de fazani împănați cu trufe, îl chemă pe Bob.

— Bob, îi porunci regele, încalecă pe corbul tău ; dă fuga la prințesa piticilor şi spune-i că Georges de Blanchelande, care a stat multă vreme în mreaja zî- nelor din fundul apelor, s-a întors astăzi la Clari des.

Nici nu sfîrşi, şi Bob îşi luă zborul pe corbul său.

CAPITOLUL XIX

Care spune despre o întîlnire de necrezut ce i *s-a întîmplat meşterului croitor Jean şi despre frumosul cintec pe care păsările din cring i-l cîntară ducesei*

Cînd Georges se văzu iar pe pămîntul unde se născuse, cea dintîi făptură întîlnită fu Jean, bătrînul meşter croitor, ducînd pe braț o haină roşie majordomului de la castel. Unchiaşul scoase un țipăt la vederea tânărului nobil.

— Sfinte Jacques ! făcu el, dacă nu eşti înălți- mea-sa Georges de Blanchelande, care s-a înecat în lac acum şapte ani, atunci eşti sufletul său ori diavolul în carne şi oase !

— Nu-s nici suflet, nici diavol, dragul meu Jean, ci chiar acel Georges de Blanchelande, care se furişa odinioară în maghernița ta, cerîndu-ți petice ca să facă rochițe păpuşilor surioarei sale Abeille.

Dar unchiaşul izbucni a mirare :

— Va să zică, nu te-ai înecat, înălțimea-ta ? Asta mă bucură ! Arăți cum nu se poate mai bine. Nepo- tu-meu, Pierre, care se cocoța pe brațele mele, ca să

m

te vadă trecînd călare în fiece duminică, alături de ducesă, a ajuns lucrător priceput şi-i un flăcău de toată frumusețea. Lucrurile stau, slavă domnului, aşa cum îți spun, înălțimea-ta. Ce bucuros are să fie, cînd o auzi că nu eşti 1a fundul apei şi că nu te-au mîneat peştii, cum îşi închipuise ! Obişnuieşte să spună în privința asta glumele cele mai hazlii de pe lume, căci e plin de duh, înălțimea-ta. Şi drept este că în toată țara Clarizilor, le părea rău la toți că te-ai prăpădit. Copilăria ta era plină de făgăduieli. Am să-mi aduc aminte pînă-n ceasul de pe urmă că într-o zi îmi ceruşi acul meu de cusut şi deoarece nu ți l-am dat, pentru că nu erai încă destul de mare ca să-l mînuieşti fără primejdie, înălțimea-ta mi-ai răspuns că te vei duce să culegi în pădure frumoasele ace verzi ale brazilor. Aşa ai spus şi mai rîd şi azi, cînd îmi amintesc. Pe legea mea că mi-ai spus-o ! Şi micuțul nostru Pierre găsea răspunsuri de astea istețe. Azi e dogar, gata să te slujească, înălțimea-ta.

— Nici nu vreau alt dogar afară de el, vorbi Geor- ges. Dar, meştere Jean, dă-mi veşti despre Abeille şi despre ducesă.

Vai ! De unde-mi vii, înălțimea-ta, dacă nu ştii că prințesa Abeille a fost răpită acum şapte ani de piticii din munte ? Pieri chiar în ziua în care te-ai înecat şi se poate zice că în ziua aceea țara Clarizilor a pierdut cele mai frumoase flori din cîte avea. Ducesa umblă cernită de sus pînă jos.. Care lucru mă face să spun că şi mărimile lumii acesteia au necazurile lor, asemenea celor mai mărunți meşteşugari,
şi dintr-asta se poate desluşi că ne tragem toți din Adam. De unde se vede că oamenii sînt toți o apă şi un pămînt, cum se zice. Dovadă că şi ducesei i-au ieşit peri albi de necazuri şi şi-a pierdut toată veselia. Iar cînd se plimbă primăvara, în rochie neagră sub carpenii în care cîntă păsările, cea mai mică dintre păsărelele acestea e mai fericită decît stăpîna țării Clarizilor. Durerea ei nu e totuşi fără pic de nădejde, căci, dacă nu are ştire de soarta înălțimii-tale, barem a aflat în vis că fiică-sa, Abeille, trăieşte.

Unchiaşul Jean zicea vorbe de acestea şi multe altele, dar Georges nu-l mai asculta, de cînd ştia că Abeille a încăput pe mina piticilor.

Gîndea : „Piticii o țin pe Abeille sub pămînt şi tot un pitic m-a scos din închisoarea de cleştar : aşadar, prichindeii ăştia nu au toți aceleaşi

apucături, iar liberatorul meu nu e din seminția celor care mi-au răpit sora.“

Nu ştia ce să creadă, afară numai că Abeille trebuia scăpată.

În vremea asta, străbăteau oraşul şi, la trecerea lor, cumetrele, care priveau din pragul uşilor, dădeau cu presupusul cine o fi acel tînăr străin şi ziceau toate într-un glas că era frumos la chip. Cele mai chibzuite, recunoscînd pe domnul de Blanche- lande, crezură că au înaintea ochilor un strigoi şi o luară la fugă, făcîndu-şi cruce.

— Ar trebui să-l stropim cu agheasmă, zicea o bă- trînă ; ar pieri îndată, lăsînd în urma lui o duhoare de pucioasă. Il duce pe meşterul Jean croitorul, şi nici vorbă că o să-l arunce de viu în flăcările iadului.

— Mai domol, mătuşică ! răspunse un tîrgoveț. Tî- nărul domn e tot aşa de viu, ba chiar mai viu decît dumneata şi decît mine. E fraged ca un boboc de trandafir şi parcă ar veni mai curînd de la vreun bal decît de pe cea lume. Oamenii se întorc de departe, dovadă rîndaşul Francoeur, care ne sosi de la Roma de sfîntul Ioan trecut.

Iar Margareta chivăreasa, după ce se minună pri- vindu-l pe Georges, se duse în odaia ei de fată, şi acolo, îngenunchind în fața icoanei sfintei fecioare, se rugă :

— Sfîntă fecioară, fă aşa fel încît să am şi eu un bărbat leit acestui tînăr domn !

Fiecare vorbea în felul său despre întoarcerea lui Georges, şi atît de mult şi de bine s-a vorbit, că vestea se duse din gură-n gură pînă la urechile ducesei, care tocmai se plimba prin livadă. Inima începu să-i

bată foarte tare şi auzi toate păsărelele din frunzişul carpenilor cîntînd :

Cirip, cirip, ciri,
Cirip, cirip, ciri,
Georges de Blanclieiande cel i)ierdut,
Cirip, cirip, ciri,
Pe care copil l-ai crescut,
Cirip, cirip, ciri,
E aci, e aci, e aci 1

Francoeur se apropie de dînsa respectuos şi-i spuse :

— Doamnă ducesă, Georges de Blanchelande, pe care l-ai crezut mort, s-a întors ; voi face un cîntec despre întoarcerea lui.

În vremea asta, păsărelele cîntau :

Cirip, cirip, ciri,
E aci, e aci, e aci, e aci I

Şi cînd îşi văzu venind băiatul, pe care îl crescuse ca pe fiul ei, ducesa întinse braţele şi căzu leşinată.

CAPITOLUL XX

Care aduce vorba despre un pantof de atlaz

La Clarides nu prea era nimeni să mai stea la îndoială că Abeille fusese răpită de pitici. Aşa credea şi ducesa. Visele însă n-o lămuriseră îndeajuns în privinţa asta.

— O vom regăsi, zicea Georges.
— O vom regăsi, răspundea Francoeur.
— Şi o vom aduce îndărăt la mama ei, zicea Georges.
— Şi i-o vom aduce îndărăt, răspundea Francoeur.
— Şi-o vom lua de soţie, zicea Georges.
— Şi-o vom lua de soţie, răspundea Francoeur.

Îi iscodeau pe locuitori despre obiceiurile piticilor şi încercau să afle în ce tainice împrejurări fusese răpită Abeille...

S-au dus astfel şi la dădaca Maurille, care o alăptase pe ducesa Clarizilor ; acum însă Maurille nu mai avea lapte pentru prunci şi îşi hrănea găinile în ogradă. Acolo dădură peste ea domnişorul şi grăjdarul. Femeia striga :

— Pui ! pui ! pui ! pui ! pui ! pui pui ! pui ! pui ! şi le zvîrlea grăunţe puişorilor de găină.
— Pui ! pui ! pui ! pui ! pui ! pui ! A, înălţimea-ta erai ?

Pui î pui ! pui ! Da mare şi frumos te-ai mai făcut ! Pui ! pui ! pui ! Uş ! uş ! uş ! uş ! îl vezi, înălțimea-ta, pe ăsta dolofan, care mănîncă toate grăunțele celor mititei ? Uş ! uş ! uş ! E însăşi icoana lumii, înălțimea-ta. Tot rodul pămîntului merge la cei bogați ! Cei slabi slăbesc, şi cei graşi se îngraşă. Căci dreptatea nu e din lumea asta. Ce te aduce la mine, înălțimea-ta ? Cred că veți lua cîte un pahar de bere, hai ?

— Luăm, Maurille, şi te voi îmbrățişa, pentru că ai alăptat-o pe mama aceleia care mi-e mai dragă decît orice pe lume.

— E adevărat, înălțimea-ta, fetița avu întîiul ei dinte la şase luni şi paisprezece zile. Şi cu prilejul acesta, răposata ducesă îmi făcu un dar. Aşa e, întocmai !

— Ei, acuma, ia să ne spui, Maurille, ce ştii despre piticii care au răpit-o pe Abeille ?

— Vai, înălțimea-ta, habar n-am de piticii care au răpit-o. Şi cum vrei ca o femeie bătrînă ca mine să ştie ceva ? E mult de cînd am uitat şi ce brumă ştiam, iar ținere de minte n-am nici pentru a şti unde mi-am pus ochelarii. Mi se întîmplă să-i caut cînd îi am pe nas. Gustați berea, e proaspătă.

— în sănătatea ta, Maurille ! închină paharul Georges. Se povesteşte, totuşi, că bărbatu-tău cunoştea ceva în legătură cu răpirea surioarei mele
Abeille.

— întocmai, înălțimea-ta. Cu toate că nu umblase la şcoală, ştia multe lucruri pe care le afla prin ha-
nuri şi erişme. Nu uita nimica, Dacă ar mai fi fost pe lumea asta şi ar sta cu . noi, aici la masă, v-ar turna la poveşti pînă mîine dimineață. Mie mi-a împuiat capul cu atîtea, că mi s-au făcut ghiveci în cap şi n-aş mai şti acum unde începe una şi unde sfîrşeşte alta. Asta-i adevărul, înălțimea-ta.

Da, acesta era adevărul, iar capul doicii semăna cu o veche oală hodorogită. Georges şi Francoeur simțiră cum îi trec toate năduşelile pînă să scoată de la dînsa o vorbă mai ca lumea. După multă bătaie de cap, izbutiră să audă din gura ei o poveste, care începea aşa :

Acum şapte ani, chiar în ziua cînd înălțimea-ta şi Abeille făcurăți pozna, zbughind-o de-acasă fără să vă mai întoarceți, răposatul bărbatu-

meu plecă la munte să-şi vîndă un cal. Zău că aşa a făcut. Dădu calului un mertic de ovăz muiat în cidru, ca să calce sprinten şi să aibă ochii strălucitori, apoi porni cu el la oborul din preajma muntelui. N-avu de ce să-i
pară rău de ovăzul şi cidrul dat calului, căci îl vîndu mai scump decît făcea. Cu dobitoacele se întîmplă ca şi cu oamenii : îi prețuieşti după înfățişare. Răposatul bărbatu-meu era bucuros de tîrgul ce încheiase şi făcu cinste prietenilor săi, prinzîndu-se că ii vîră pe toți sub masă, bînd mai vîrtos ca toți. Află dară, înălțimea-ta, că nu se găsea om să-i stea lui alături, cînd se punea să-şi întreacă prietenii la băutură. Aşa că în ziua aceea, după ce plăti mai multe rînduri, la căderea nopții, porni singur spre casă, apueînd pe un drum greşit, fiindcă nu-l nimerise pe cel bun. Cînd ajunse lingă o văgăună, zări atît de limpede cît putea să vadă în halul în care era şi la acel ceas o ceată de prichindei ducînd pe o targă o fetiță sau un băiat. O luă la fugă, fiindu-i frică să nu dea de vreun pocinog, căci vinul băut nu-l zăpăcea într-atît, ca să nu-şi păzească pielea. Dar la cîtăva depărtare de văgăună, căzîndu-i luleaua din mînă, se aplecă s-o caute, şi în locul ei dădu peste un pantofior de atlaz. Spuse despre asta o vorbă pe care îi plăcea
s-o repete cînd se găsea în toane bune : „E pentru întîia oară cînd o lulea se preface în pantof. “ Cum
însă pantoful era un pantof de fetiță, gîndi că aceea care îl pierduse în pădure fusese răpită de pitici şi că el apucase să vadă chiar răpirea ei. Se pregătea să vîre pantoful în buzunar, cînd o droaie de prichindei, avînd glugi pe cap, se năpustiră asupră-i cu aşa ploaie deasă de palme, încît rămase locului, năucit:

— Maurille ! Mauriile ! strigă Georges, e pantoful dragii mele Abeille ! Dă-mi-l repede să-l sărut de o mie de ori. Am să-l țin cît oi trăi pe inima mea, într-un săculeț parfumat, iar cînd o fi să mor, mi-l vor pune în sicriu.

— La voia înălțimii-tale, dar de unde să ți-l dau ? Piticii îl luară îndărăt de la bietu bărbatu-meu, iar el se gîndi chiar că fusese pălmuit cu atîta tragere de inimă numai pentru că voise să bage

pantoful în buzunar, spre a-l arăta procurorilor. Avea obicei să zică în privința asta, cînd era cu chef...

— Destul ! Destul ! Spune-mi numai cum se numeşte peştera.

— Înălțimea-ta, numele ei este Peştera Piticilor, şi numele i se potriveşte... Răposatu bărbatu-meu...

— Maurille ! Nici o vorbă mai mult ! Iar tu, Francoeur, ştii tu unde-i această peşteră ?

— înălțimea-ta, răspunse Francoeur, dînd pe gît ce-i mai rămăsese din ulceaua de bere, nu te-ai îndoi de asta, dacă ai cunoaşte mai bine cîntecele mele. Am făcut o duzină despre această peşteră şi am descris-o fără să uit măcar un firicel de iarbă. Cutez a zice, înălțimea-ta, că, din cele douăsprezece cîn- tece, şase sînt cu adevărat izbutite, deşi nici celelalte şase nu-s de azvîrlit. Am să-ți cînt unul sau două din ele...

— Francoeur ! strigă Georges, vom cuceri Peştera Piticilor şi o vom scăpa pe Abeille !

— Nici nu mai încape îndoială, răspunse Francoeur.

CAPITOLUL XXI

Unde se povesteşte o primejdioasă ispravă

De cum se făcu noapte, cînd somnul cuprinse tot palatul, Georges şi Francoeur se furişară în sala cea joasă, spre a-şi lua arme. Acolo, sub grinzile afumate, luceau suliți, săbii, spăngi, paloşe, cuțite de vînătoare, pumnale : tot ce trebuie ca să ucizi omul şi lupul. Sub fiecare bîrnă o armură întreagă sta în picioare atît de dîrză şi de mîndră, de parcă mai rămăsese în ea sufletul viteazului care o îmbrăcase odinioară pentru mari isprăvi. Şi mănuşa strîngea sulița între cele zece degete de fier, în vreme ce scutul se sprijinea de brîul de oțel care ferea coapsele, ca să fie învățat că la curaj e nevoie şi de prevedere şi că războinicul desăvîrşit este tot aşa de bine înarmat pentru apărare ca şi pentru atac.

Dintre aceste armuri, Georges o alese pe cea care fusese purtată de tatăl domnişoarei Abeille pînă-n insulele A valon şi Thule. Se încinse cu ea, ajutat de Francoeur, şi nu uită să îmbrace scutul pe care era zugrăvit aievea soarele de aur, stema Clarizilor. Francoeur îşi puse ia rîndu-i vechea şi cinstita platoşă de oțel a lui bunicu-său, iar pe cap o chivără ponositä, căreia îi mai adăugă un soi de panaş, peană sau pompon flenduros şi mîneat de molii. Alese înadins asemenea coif, ca să-şi dea o înfățişare mai hazlie, căci socotea că veselia, bună la orice prilej, e cu atît mai nimerită cînd ai de înfruntat mari primejdii.

După ce se înarmară astfel, porniră sub lumina lunii, prin cîmpia neagră. Francoeur priponise caii la marginea unei pădurici, aproape de porțile palatului, unde îi găsiră muşcînd scoarța copacilor. Caii aceştia erau foarte iuți şi nu le trebui nici un ceas ca să ajungă, trecînd printre spiriduşi şi alte arătări neguroase, la muntele piticilor.

— Iată şi peştera, zise Francoeur.

Stăpînul şi grăjdarul descăleeară şi pătrunseră cu spada în mină pe gura peşterii. Trebuia mare îndrăzneală la asemenea ispravă. Dar Georges era îndrăgostit, şi Franeoeur slujitor credincios. Şi se potrivea să zici cu cel mai fermecător dintre poeți:

Prietenia multe poate, cînd dragostea o indrumează!

Stăpînul şi grăj darul umblară prin întunecimi vreme de aproape un ceas, după care văzură deodată o lumină mare de-ți lua ochii. Era unul din meteorii aceia de care aflarăm mai înainte că luminează împărăția

piticilor.

La lumina acestui astru subteran văzură că se aflau la poalele unui castel străvechi.

Iată castelul pe care trebuie să-l cucerim, zise Georges.

Aşa e, înălțimea-ta, răspunse Franeoeur ; dar dă-mi voie să trag mai întîi cîteva înghițituri din vinul ee-l luai cu mine ea pe o armă ; căci cum e vinul, aşa-i şi omul, şi cum e omul, aşa-i şi lancea lui, şi cu cît e mai bună lancea, cu atît e mai slab vrăjmaşul.

Văzînd că nu mişcă nimic pe acolo, Georges bătu furios cu plăseaua săbiei în poarta castelului. Un fir de glas tremurător ce venea de sus îl făcu să înalte capul, şi atunci zări la una din ferestre un moşneag mititel, cu barba pînă-n brîu, care întrebă :

Cine-i acolo ?

Georges de Blanchelande.

Şi ce pofteşti ?

— S-o iau acasă pe Abeille de Clarides, pe care o țineți fără nici un drept în muşuroiul vostru, cîr- tițe scîrboase ce sînteți I

Piticul dispăru, şi Georges se găsi iarăşi singur cu Franeoeur, care îi zise :

*— Nu ştiu, înălțimea-ta, dacă nu cumva mă ia gura pe dinainte zicînd că în răspunsul dat piticului poate că nu ai folosit toate farmecele vorbirii celei mai convingătoare.

Lui Francoeur nu-i era frică de nimeni, dar era bătrîn. Anii îi muiaseră inima, aşa cum îi lustruiseră scăfîrlia, şi nu-i plăcea să vadă pe cineva necăjind oamenii. Georges, dimpotrivă, nu-şi găsea astîmpăr şi ţipa cît îl lua gura :

— Nemernici locuitori ai pămîntului, cîrtiţelor, bursucilor, hîrciogilor, nevăstuicilor şi popîndăilor, deschideţi numai poarta, că vă tai urechile la toţi !

Dar nici nu sfîrşi bine vorba, că poarta de bronz se deschise singură, fără să se vadă cine împingea cele două canaturi uriaşe. Lui Georges i se făcu frică, totuşi intră pe tainica poartă, căci curajul îi era încă şi mai mare ca frica. Ajuns în curte, văzu la toate ferestrele, prin toate galeriile, pe toate acoperişurile, pe toate crestele zidurilor, prin turnuleţe, ba pînă şi prin hornuri, puzderii de pitici înarmaţi cu arcuri şi arbalete.

Auzi închizîndu-se poarta în urma lui, şi o ploaie deasă de săgeţi începu să-i cadă în cap şi pe umeri. Pentru a doua oară îl cuprinse o frică mare şi pentru a doua oară şi-o stăpîni.

Cu scutul pe braţ şi spada în mînă, urcă scara, cînd, deodată, zări stînd în picioare pe treapta cea mai de sus, într-o linişte plină de slavă, un pitic falnic, purtînd schiptrul de aur, coroana regească şi mantia de purpură. Şi Georges recunoscu în acest pitic pe prichindelul care îl scăpase din închisoarea de sticlă. I se aruncă atunci plîngînd la picioare :

— O, binefăcătorul meu, cine eşti ? Eşti oare dintre aceia care mi-au luat-o pe iubita mea Abeille ?

— Eu sînt regele Loc, răspunse piticul. Am ţinut-c pe Abeille lîngă mine, ca s-o învăţ tainele piticilor. Copile, te năpusteşti în împărăţia mea ca grindina într-o livadă înfloritä. Dar piticii, mai zdraveni la minte decît oamenii, nu-şi ies din fire, ca dînşii. înţelepciunea mea e cu mult mai presus, pentru ca faptele tale, oricare ar fi ele, să-mi poată stîrni mînia. Din tot ceea ce mă înalţă deasupra voastră, a oamenilor, e un simţămînt pe care îl voi păzi cu străşnicie : cel al dreptăţii. Voi porunci să fie chemată Abeille şi o voi întreba dacă vrea să te urmeze. Fac asta, nu pentru că o vrei tu, ci pentru că aşa se cuvine.

Se făcu o mare tăcere, şi Abeille se ivi în rochie albă, cu părul auriu răsfirat pe spate. Cum dădu cu ochii de Georges, alergă să i se arunce în

brațe şi se strînse toată la pieptul de fier al cavalerului.

Atunci regele Loc întrebă :

— Abeille, este adevărat că acesta-i bărbatul cu care vrei să te măriți ?

— E adevărat, e foarte adevărat, el este, micule rege Loc, răspunse Abeille. Iar voi, prichindeilor, vedeți-mă toți cum rîd şi cît sînt de fericită.

Şi începu să plîngă. Lacrimile îi şiroiau pe obrazul, lui Georges, şi ea rîdea printre lacrimile de bucurie, îngînînd nenumărate vorbe drăgălaşe, care nu aveau nici o noimă, asemenea gînguritului copiilor. Nici nu-i trecea prin minte că, văzîndu-i fericirea, inima regelui s-ar putea întrista.

— Multiubita mea, îi zise Georges, te regăsesc aşa cum doream : cea mai frumoasă şi mai bună dintre ființe. Mă iubeşti ! Lăudat fie cerul, mă iubeşti ! Dar, Abeille, nu-l iubeşti puțin şi pe regele piticilor, care m-a scos din închisoarea de sticlă, unde zînele mă țineau departe de tine ?

Abeille se întoarse spre regele Loc :

— Ai făcut tu asta, micule rege Loc ! izbucni dînsa. Mă iubeai şi, totuşi, l-ai scăpat pe cel care mă iubea şi pe care-l iubeam... Nu putu să zică mai mult şi căzu în genunchi, cu obrazul în mîini.

Toți prichindeii, martori la această scenă, vărsară lacrimi pe arcurile lor. Numai regele Loc rămase liniştit. Văzînd cît de mărinimos şi de bun fusese, Abeille simți pentru dînsul dragostea unei fiice pentru tatăl ei. Luă mîna iubitului într-a ei şi zise :

— Georges, te iubesc, numai dumnezeu ştie, Georges, cît de mult te iubesc. Dar cum să-l părăsesc pe regele Loc ?

— Stați ! Sînteți amîndoi prizonierii mei ! strigă regele Loc cu glas înfricoşător.

îşi făcuse înadins glasul înfricoşător, a joacă, vrînd să glumească. De adevăratelea nu se simțea mînios de fel. Francoeur se apropie de dinsul, îşi plecă un genunchi la pămînt şi-i zise :

— Măria-ta, fii bun şi porunceşte să rămîn şi eu aici în robie cu stăpînii pe care-i slujesc !

Recunoscîndu-l abia atunci, Abeille îi spuse :

— Tu eşti, credinciosul meu Francoeur ? Mă bucur că te revăd. Ai un panaş tare urît. Ia zi, ai mai făcut ceva cîntece noi ?

Şi regele Loc îi duse pe tustrei la masă.

CAPITOLUL XXII

Unde toate sihşesc cu bine

A doua zi, Abeille, Georges şi Francoeur îmbrăcară strălucitoarele veşminte pe care piticii le pregătiseră pentru ei, se duseră în sala de zile mari, unde regele Loc, în straie împărăteşti, veni şi el, aşa cum le făgăduise. Era urmat de ofițerii săi, purtînd arme şi blănuri de-o sălbatecă măreție şi coifuri pe care fluturau aripi de lebădă. Piticii, veniți buluc, intrau pe ferestre, prin răsuflători şi hornuri şi se virau pe sub bănci.

Regele Loc se sui pe o masă de piatră, la marginea căreia se vedeau rînduite ibrice, sfeşnice, pocale şi
cupe de aur minunat şlefuite. Făcu semn ca Abeille
şi Georges să se apropie şi spuse :

— Abeille, o lege a neamului piticilor vrea ca o
străină primită în lăcaşurile noastre să fie slobodă la şapte ani împliniți de la venirea ei. Şapte ani ai petrecut printre noi, Abeille, şi aş fi un rău cetățean şi un rege vinovat, dacă te-aş opri aici mai departe. Dar, înainte de a te lăsa să pleci, vreau, fiindcă n-am putut să te iau de soție, să te logodesc eu însumi cu acela pe care l-ai ales. O fac cu bucurie, pentru că te iubesc mai mult decît pe mine însumi şi pentru că amărăciunea mea, dacă o mai am, e ca o umbră uşoară pe care fericirea ta o risipeşte. Abeille de Clarides, prințesă a piticilor, dă-mi mîna ta, iar tu, Georges de Blanchelande, dă-mi-o şi tu pe a ta.

După ce puse mina lui Georges în mina fetei, regele Loc se întoarse cu fața spre norodul adunat şi zise cu glas tare :

— Prichindeilor, feții mei, sînteți martori că aceştia doi ce se află aici s-au legat unul față de celălalt să se cunune cînd se vor întoarce pe pămînt. întoar- că-se împreună şi facă împreună să înflorească curajul, modestia şi credința, aşa cum bunii grădinari fac să răsară trandafirii, garoafele şi bujorii.

La aceste cuvinte, piticii izbucniră în chiote, dar, neştiind dacă trebuie

să boceascâ sau să se bucure, se simțeau frămîntați de simțăminte ce se băteau cap în cap. Regele Loc se întoarse iar spre cei doi logodnici şi, arătîndu-le ibricele, pocalele, toată aurăria ce era pe masă, le spuse :

—• Iată darurile piticilor. Primeşte-le, Abeille, ele îți vor aduce aminte de micii tăi prieteni. Acestea sînt din partea lor, iar nu de la mine. Veți vedea îndată care e darul meu.

Apoi regele vorbi iar astfel :

Copiii mei, nu e de ajuns să vă iubiți mult ; mai trebuie încă să vă iubiți şi frumos. O mare dragoste e bună, o dragoste frumoasă e şi mai bună. Fie ca a voastră să aibă tot atîta blîndețe pe cit de puternică este. Nimic să nu lipsească din ea, nici chiar îngăduința iertătoare, la care să mai adăugați puțintică milă. Sînteți tineri, frumoşi şi buni ; dar sînteți oameni şi tocmai de aceea pîndiți de multe necazuri. Iată de ce, dacă în simțămintele pe care le aveți unul pentru celălalt nu intră şi un dram de milă, simțămintele acestea nu vor fi potrivite pentru toate împrejurările vieții voastre laolaltă ; ele vor fi ca nişte straie de sărbătoare, care nu te apără de vînt şi de ploaie. Nu-i iubeşti cu adevărat decît pe cei care îți sînt dragi pînă şi în slăbiciunile şi prostiile lor. A cruța, a ierta, a mîngîia, iată toată ştiința dragostei. Regele Loc se opri, cuprins de o

Se lăsă o tăcere mai lungă. Regele Loc se uita cu o privire plină de duioşie la Abeille, care-şi pleca luminosu-i cap încununat de trandafiri pe umărul logodnicului.

dulce şi adîncă tulburare. Apoi urmă : Copiii mei, fiți fericiți, păziți-vă fericirea, păziți-o bine.

în timp ce vorbea, Pic, Tad, Dig, Bob, Truc şi Po, agățați de mantia albă pe care o purta Abeille, acopereau de sărutări brațele goale şi mîinile tinerei fete, rugînd-o fierbinte să nu-i părăsească. Atunci regele Loc scoase de la brîu un inel, al cărui diamant împrăştia jerbe de lumină. Era inelul vrăjit, care deschisese închisoarea zînelor. Regele îl petrecu pe degetul frumoasei Abeille şi zise :

— Abeille, primeşte din mîna mea acest inel, care vă va deschide oricînd, ție şi soțului tău, poarta împărăției piticilor. Vă vom primi aici cu bucurie şi vă vom ajuta în toate chipurile. învață-i în schimb pe copiii ce-i veți avea să nu se uite cu dispreț la omuleții nevinovați şi harnici care trăiesc sub pă~ mint.

N
v v
m lm
V
mxL'
:«ț

GESTAS

— *Gestas, zice domnul, poftim în rai. ,,Gestas este, în vechile noastre mistere, numele tilharului răstignit la dreapta lui Isus Cristos".*

(Augustin Thierry [4] *I z b ă v i r e a l u i L a r m o r)*

Povestesc unii că trăieşte în zilele noastre o secătură pe nume Gestas, care face cîntecele cele mai duioase din lume. Scris îi este pe chipul cu nas cîrn că va fi un păcătos într-ale trupului şi, pe înserat, în ochii săi verzi sticlesc poftele destrăbălării. Nu mai e tînăr. Pielea capului său a căpătat un luciu de aramă ; chica lungă, înverzită şi ea, îi vine pe ceafă. E totuşi copilăros şi şi-a păstrat credința naivă din anii copilăriei. Cînd nu se află la spital, locuieşte în vreo cămăruță de han, între Pantheon şi Jar din des Plantes. Acolo, în vechiul cartier sărăcăcios, îl cunosc toate pietrele, ulicioarele întunecate îl privesc înțelegătoare, şi una din ulicioarele acestea e pe placul inimii lui, căci, de-o parte şi de alta se înşiră cîrciumile şi cocioabele dărăpănate, iar la răspîntie se află statuia fecioarei zăbrelite în firida ei albastră. Seara, Gestas umblă

[4] *Jacques Nicolas-Augustin Thierry* (1795—1856)t istoric burghez francez.

din circiumă în circiumă şi face popas prin toate, bînd bere şi rachiu după o rînduială de la care nu se abate : marile isprăvi ale beției se cer făcute cu rînduială şi socoteală. Noaptea e pe sfîrşite cînd se întoarce în chi- chineața lui, fără să ştie cum, şi nimereşte printr-o minune, ce se întîmplă în fiece zi, patul de chingi în care cade îmbrăcat cum este şi doarme cu pumnii strînşi somnul haimanalelor şi al copiilor. Dar somnul acesta nu ține mult.

De îndată ce zorile se ivesc la fereastră şi îşi aruncă în mansardă, prin perdea, săgețile lor luminoase, Gestas deschide ochii, se ridică, se scutură ca un cîine de pripas pe care îl scoală o izbitură de picior, apoi coboară în grabă scara lungă, întortocheată, şi regăseşte cu nespusă bucurie ulița, draga lui uliță, atît de îngăduitoare cu păcatele celor umili şi săraci. Pleoapele îi clipesc sub împunsătura subțire a luminii, nările de Silen [5] i se umflă de aerul proaspăt al dimineții. Zdravăn şi drept, cu piciorul înțepenit de vechiul său reumatism, calcă sprijinin- du-se în bîta de corn, al cărei vîrf de fier l-a tocit în douăzeci de ani de haimanalîc. Căci, în hoinărelile sale nocturne, nu şi-a pierdut vreodată nici luleaua, nici bastonul. Pare foarte voios şi foarte fericit. Şi este într-adevăr. în lumea asta, bucuria lui cea mai
mare, cumpărată cu prețul somnului, e să colinde cîrciumile şi să bea cu muncitorii vinul alb pe care aceştia îl dau pe gît dimineața. Apucătură nevinovată de bețiv : sorbind vinul acesta limpede în lumina palidă, printre bluzele albe ale zidarilor, află o copilărească bucurie care îi farmecă sufletul rămas naiv în stricăciune.

Şi iată că într-o dimineață de primăvară, pornind ca de obicei din odaia lui înspre circiuma *Le Petit More,* Gestas avu plăcerea să vadă deschizîndu-se uşa, deasupra căreia veghea un cap de arap, făcut din tuci vopsit, şi ajunse astfel la tejgheaua de zinc, însoțit de prieteni pe care nu-i cunoştea : o ceată întreagă de muncitori veniți de prin departamentul

---

[5] Zeitate a izvoarelor şi fluviilor în mitologia greacă, închipuită ca avînd nasul cîrn şi turtit, cu urechi, coadă şi copite de cal.

Creuse, care ciocneau paharele vorbind de ce se mai întîmplă pe la ei acasă şi făeînd rămăşaguri, aidoma celor doisprezece vasali ai lui Carol Magnul.[6] Deşertau cile un pahar şi mai înfulecau cîte ceva ; cînd vreunuia dintr-înşii îi venea în minte vreo poznă, rîdea de se prăpădea şi, pentru ca ortacii săi s-o audă mai bine, le dădea ghionturi în spate, în vremea asta, hătrînii trăgeau la măsea vîrtos şi pe îndelete, fără a scoate o vorbă. Cînd oamenii aceştia plecară la treaba lor, Gestas ieşi cel din urmă
de la *Le Petit Mare* şi o luă spre *Bon Coing,* ospătă-
rie a cărei poartă cu drugi de fier în chip de suliți îi era bine cunoscută. Mai bău el acolo în plăcută cîrdăşie şi cinsti chiar cu cîte un păhărel pe doi sergenți de stradă, oameni bănuitori şi blajini. Cercetă după asta o a treia circiumă, pe a cărei străveche firmă se vedeau ciopliți în fier forjat doi omuleți, care duceau un uriaş ciorchine de strugure, şi fu servit acolo de frumoasa doamnă Trubert, vestită în toată mahalaua pentru cumințenia, voini- cia şi voioşia ei. Apoi, apropiindu-se de forturile de ia marginea oraşului, bău iarăşi pe la povarnagii, la care se văd lucind în umbră robinetele de aramă ale butoaielor, ca şi pe la cîrciumarii ale căror obloane verzi rămîn închise între două ciubere de leandri. Apoi, se întoarse în străzile mai umblate şi trase cîte o duşcă de vermut sau de tescovină prin cîteva cafenele. Se făcuse ora opt. Gestas călca foarte drept, cu pas măsurat, ținîndu-se falnic şi țeapăn, căscînd ochii mirat, cînd nevestele care mergeau la cumpărături, în capul gol şi cu cozile împletite aduse pe ceafă, îl îmbrînceau cu coşurile lor mari, sau cînd se izbea, fără să vadă, de vreo fetiță cu o pîine cît

---

[6] *Carol cel Mare* (742—814), rege al francilor, vestit prin campaniile sale militare, cere au contribuit la mărirea statului franc, şi prin reformele cu caracter cultural care au dus la înflorirea artelor şi ştiințelor. A constituit multă vreme după moartea sa- figura centrală a numeroase opere literare.

De o faimă deosebită se bucură şi astăzi *CIrilecui Itiî Rolland,* care, alături de celelalte *Chansons de geste* – lungi poeme din sec. Xî—XIV, proslăveşte legendarele fapte de vitejie ale împăratului şi vasalilor săi.

toate zilele în braţe. Ba uneori* cînd să treacă strada, căruţa lăptarului, în care dansau, ciocnindu-se cu clinchet, garniţele de tinichea, se oprea atît de aproape de el, încît simţea în obraz răsuflarea caldă a calului. El însă îşi vedea de drum, fără grabă, însoţit de ocările disprețuitoare ale bădăranului de lăptar. Firește, sprijinit în bîta de corn, umbletul îi era mîndru şi liniştit. Dar pe dinăuntru bătrînul se clătina. Nu-i mai rămăsese nimic din veselia de dimineață. Ciocîrlia, care îşi risipise trilurile voioase în făptura lui o dată cu cele dintîi picături de vin rubiniu, zburase ca vîntul, şi inima lui era acum un pîlc neguros de ciori care croncăneau prin copaci negri, ll cuprinsese o tristeţe de moarte. Scîrba de el însuşi îi făcea greață. Glasul căinței şi ruşinii îi striga : „Porcule ! Porcule î Eşti un porc !“ Şi Gestas se minuna de acest glas mînios şi curat, frumosul glas de înger care se isca în el tainic şi repeta într-una : „Porcule ! Porcule ! Eşti un porc !“ Se năştea în sufletul său o neţărmurită rîvnă de nevinovăție şi de viață fără de prihană. Plîngea. Lacrimi grele i se prelingeau în barba de ţap. Se plîngea pe el însuşi. Ascultînd de porunca stăpînului, care a zis : „Plîngeți-vă pe voi şi pe copiii voştri, fiice ale Ierusalimului^, vărsa rouă ochilor, amară, pe carnea lui robită celor şapte păcate şi peste visurile sale scîrnave, născute din beție. Reînvia în el, fragedă, credința copilăriei, îmbobocind ca o floare. Din gură îi ieşeau rugăciuni nevinovate. Zicea în
şoaptă : „Doamne, fă-mă să fiu iar asemeni copilului de odinioară ce am fost“.

într-o zi, pe cînd îngăima această rugă. se pomeni sub porticul unei biserici.

Era o biserică veche, odinioară albă şi frumoasă
în dantela ei de piatră, pe care vremea şi oamenii i~au sfîşiat-o. Acum s-a făcut neagră, ca Sulamita [7],
şi frumusețea ei nu mai vorbeşte decît inimii poeților ; era o biserică „sărăcuță şi bătrînă“ ca mama lui Frangois Villon, care

---

[7] Personaj biblic, femeie de o frumusețe răpitoare, în cinstea căreia se crede că a fost compus poemul biblic *Cîntarea cîntărilor,* atribuit regelui Solomon.

poate că venise la vremea ei să îngenuncheze aici şi văzuse pe zidurile, astăzi date cu var, raiul zugrăvit, ale cărui harfe credea că le aude, şi iadul, în care osîndiții fierb în cazan, lucru ce-o înspăimîntase cumplit pe blinda făptură. [8] Gestas intră în casa domnului. Nu văzu pe nimeni, nici măcar vreun diacon împărțind agheasmă, nici măcar vreo biată femeie ca mama lui Frangois Villon. Doar scaunele, aşezate cu bună rînduială în naos, dovedeau credința statornică a enoriaşilor şi
părеau să continue, laolaltă, rugăciunea.

în umbra umedă şi răcoroasă care venea din boita bisericii, Gestas apucă la dreapta, către tindă, unde, lîngă uşă, în fața statuii fecioarei, un stîlp de fier îşi înălța sfeşnicul cu dinții ascuțiți, pe care nu ardea încă nici o luminare dintre cele aduse de credincioşi pentru împlinirea dorințelor. Acolo, cu ochii la chipul fecioarei, alb, albastru şi trandafiriu, care zîmbea în mijlocul inimioarelor de aur şi argint atîrnate împrejur, aduse prinos, Gestas îşi plecă genunchiul țeapăn şi plînse cu lacrimile de căință ale sfîntului Petru, îngînînd printre suspine cuvinte foarte duioase şi fără şir : „Fecioară milostivă, maică, Mărie, Mărie, pruncul, pruncul tău, măicuță !“ Se ridică însă foarte repede, făcu cîțiva paşi iuți şi se opri înaintea confesionalului. Făcut din stejar înnegrit de vreme şi afumat ca grinzile cramelor, confesionalul avea înfățişarea cumsecade, prietenoasă şi familiară a unui vechi dulap de rufe. Pe pereții dinafară, semne şi chipuri bisericeşti sculptate în tăblii de scoici şi de cremene te duceau cu gîndul la tîrgovețele din alte vremi, care veniseră să-şi plece aici bonetele înhorbotate şi să-şi spele în această
scăldătoare simbolică sufletul lor de gospodine. Acolo unde îngenuncheaseră ele, îşi puse genunchiul Gestas şi, cu buzele lipite de gratiile de lemn, chemă în şoaptă : „Părinte, părinte !“

---

[8] Aluzie la balada lui Frangois Villon intitulată *Balada ce făcu Villon la rugarea mamei sale ca să se închine la Maica Domnului.*

Deoarece nimeni nu răspundea la chemarea lui, bătu încetişor cu degetul în ferestruică :

— Părinte ! Părinte !

îşi şterse ochii, umezi, ca să vadă mai bine prin gratii şi i se păru că ghiceşte în întuneric stiharul alb al unui preot.

Vorbi iar :

— Părinte, părinte, ci ascultă-mă odată ! Trebuie să mă spovedesc, trebuie să-mi curăț sufletul, că-i negru şi spurcat. Mi-e scîrbă şi mi-e lehamite de el. Dă-i zor, părinte, cu botezul pocăinței, botezul iertării, botezul lui îsus. Cînd mă gîndesc la mîrşăviile mele, simt că mi se întorc mațele şi-mi vine să vărs de scîrba atîtor stricăciuni ! Repede, botezul, botezul !

Apoi, aşteptă. Aşteptă multă vreme, ba închipuin- du-şi că vede o mînă care-i face semn din fundul confesionalului, ba dîndu-şi seama că acolo nu e decît un jilț gol. Stătea nemişcat, cu genunchii pironiți în treapta de lemn, cu privirea ațintită la ferestruica de unde trebuia să vină iertarea, liniştea, primenirea sufletească, mîntuirea, nevinovăția, împăcarea cu dumnezeu şi cu sine însuşi, bucuria cerească, mulțumirea în dragoste, tot binele la care poate rîvni un om. Din cînd în cînd, îşi murmura rugămintea plină de duioşie :

— Taică părinte, părințele, tăicuță părinte ! Mi-e sete, dă-mi ceva de băut, mi-e tare sete ! Dragă părințele, dă-mi orice ai avea, apă goală, un veşmînt alb şi nişte aripi pentru bietul meu suflet. Dă-mi pocăința şi iertarea !

Neprimind nici un răspuns, Gestas bătu mai tare în ferestruica zăbrelită şi strigă :

— Spovedania, vă rog ! - -

în cele din urmă, îşi pierdu răbdarea, se ridică şi izbi zdravăn de cîteva ori cu bîta lui de corn în pereții confesionalului, răcnind :

— Hei, parohule ! Hei, diaconule !

Şi, pe măsură ce vorbea, izbea tot mai tare ; loviturile cădeau năprasnice pe confesional, din care ieşeau nori de praf şi care răspundea acestor ocări prin gemetele bătrînelor sale scînduri roase de cari.

Paracliserul, care mătura în sacristie, auzind gălăgia, veni fuga, cu mînecile suflecate. Cînd îl văzu pe omul cu baston, se opri o clipă în loc, apoi se urni spre dînsul cu încetineala prevăzătoare a servitorilor care au încărunțit în slujba cea mai umilă, păzind rînduielile obşteşti. Ajuns destul de aproape ca să se facă auzit, întrebă :

— Ce cauți aici ?

— Vreau să mă spovedesc.

— Nimeni nu se spovedeşte la ora asta.

— Eu vreau să mă spovedesc.

— Pleacă de-aici !

— Vreau să-l văd pe preot.

— Pentru ce ?

— Ca să mă spovedesc.

— Pe preot nu-l poți vedea acum.

— Atunci, pe diacon.

— Nici pe el nu-l poți vedea. Pleacă !

— Să vină atunci al doilea diacon, al treilea diacon, al patrulea diacon, ăl mai mititel dintre diaconi.

— Pleacă de-aici !

— Ah, zi, aşa ! Care va să zică, vreți să mă lăsați să mor nespovedit ? Cum văd, mai rău ca în ’93 [9] ! Zău, mă mulțumesc şi cu un diacon cît de mititel. Ce-ți pasă dumitale dacă eu vreau să

---

[9] La 7 noiembrie 1793, în timpul Revoluției burgheze din Franța, ca urmare a acțiunilor contrarevoluționare ale clerului catolic, au fost interzise toate manifestările religioase.

mă spovedesc unui diacon mititel, unul atîtica, nu mai înalt de-o şchioapă ? Du-te de-i spune unui preot să vină sâ mă spovedească. Făgăduiesc să-i mărturisesc nişte păcate cum rar întîlneşti, mai ciudate şi, bineînțeles, mai atrăgătoare decît toate păcatele pe care i le pot înşira pocăitele lui oițe. li poți spune că e poftit la o spovedanie pe cinste.

— Pleacă de~aici !

Dar nu~nțelegi de vorbă ? Îți spun că vreau sâ mă împac cu bunul dumnezeu, dumnezeii tăi de cutră bătrînă !

Cu toate că nu avea statura măreață a unui paznic de parohie bogată, omul era voinic. Şi unde mi ți-l înşfăcă pe Gestas de umeri şi-l zvîrli afară.

Ajuns în stradă, Gestas nu avu decît o idee şi anume, să se întoarcă în biserică printr-o uşă lăturalnică, spre a cădea, pe neaşteptate, în spatele paracliserului şi să pună mîna pe un diacon mai mărunt, care să se învoiască a-i asculta spovedania.

Din ^nenorocire, nu-şi putu atinge acest țel, biserica fiind înconjurată de case vechi, şi Gestas se rătăci, fără speranță de întoarcere, într-un labirint încîlcit de ulițe, ulicioare şi fundături.

Se găsea pe acolo un cîrciumar, la care bietul pocăit gîndi să-şi afle mîngîierea în nişte pelin. Ceea ce şi izbuti să facă. Dar numaidecît îi încolți în suflet o nouă căință. Şi tocmai aceasta îi linişteşte pe prietenii săi, dindu-le speranța că Gestas va fi mîntuit. Gestas are credința, credința celor săraci cu duhul, puternică şi nevinovată. La ceasul judecății mai degrabă îi vor lipsi faptele bune. Nu trebuie totuşi să . ne pierdem nădejdea că va apuca pe drumul cel bun, deoarece el însuşi nu şi-o pierde niciodată.

Fără să cerceteze greutățile destul de mari ce stau în calea predestinării[10] şi fără să țină seama de ceea ce spun în această privință sfîntul Augustin[2], Go-

---

[10] Concepție religioasă potrivit căreia dumnezeu i-nr fi împărțit pe oameni, încă înainte de a se naşte, în aleşi şi osîndiți.

* *Aurelius Augustfnus* (sec. IV—V), teolog catolic, autor printre altele al unui tratat despre Gratie.

\ albigenzii[2], wiclefiştii[3], husiții[4], Luther[5], Calvin Jansenius [7] şi marele Arnauld[8], mulți socot că Gestas e hărăzit fericirii veşnice.
teşea Ic
Gestas, zice domnul, poftim în rai!

[1] Recte *Golteschalk,* teolog german (sec. IX), adept al doctrinei predestinării.

[8] Sectă religioasă răspîndilă în sudul Franței în sec. al Xll-lea care nega unele din principalele dogme ale bisericii catolice.

[8] Partizanii teologului englez *Wicliif* (sec .XIV), precursor al Reformei.

[4] Partizanii lui *Jan Huss* (1369—1415), mare patriot ceh, reprezentant al Reformei,

[5] *Martin Luther* (1483—1546), principalul reprezentant şi ideolog al Reformei în Germania.

[8] *Jean Calvin* (1509—1564), principalul ideolog al Reformei în Franța şi Țările de Jos.

[7] *Corneli'us Jansen* (1585—1638), episcop olandez, întemeietorul jansenismului, curent religios promovat de burghezie în sec. al XVII-lea, în lupta împotriva ideologiei feudalo-catolice, şi avînd ca principal principiu teologic concepția predestinării.

[8] *Antoine Arnauld* (1612—1694), teolog francez, cel mai de seamă reprezentant al jansenismului în Franța.

Doctorul H., mort nu demult la Servigny (Aisne), unde practica medicina de mai bine de patruzeci de ani, a lăsat un *jurnal* care nu era menit să vadă lumina tiparului. Nu m-aş încumeta să-i public aceste însemnări în întregime şi nici măcar să scot din ele fragmente de oarecare întindere, deşi mulți gîndesc astăzi, ca şi domnul Taine [11], că se cuvine să fie date la tipar mai ales scrierile care n-au fost făcute pentru a fi tipărite. Dar, orice s-ar zice, pentru a povesti lucruri interesante, nu-i de ajuns să nu fii scriitor. Amintirile doctorului meu l-ar plictisi pe cititor prin întîmplările monotone ale vieții de la țară. Omul care le-a scris avea, totuşi, în modesta lui îndeletnicire, o agerime a minții cum nu prea întîlneşti. Acest medic de țară era un medic filozof. Poate că vor fi citite, fără prea multă plictiseală, ultimele pagini ale jurnalului său. îmi iau libertatea să le transcriu aici :

Fragment din jur naiul răposatului H., medic la Servigny (Aisne)

[4] *Hippoiyte Taine* (182S-—1893), critic, filozof *ți* istoric burghez francez.

m

[11] *Pierre Nicole* (1625—1695), unul din principalii reprezentanți ai jansenismului în Franța,

„E un adevăr filozofic faptul că nimic pe lume nu e cu totul rău şi nimic nu e cu totul bun. Cea mai gingaşă, mai firească şi mai folositoare dintre virtuți, mila, nu e totdeauna bună nici pentru soldat, nici pentru preot; şi unul, şi altul trebuie să şi-o înăbuşe, în fața vrăjmaşului. Nu se pomeneşte ca ofițerii s-o recomande soldaților înainte de luptă, iar domnul Nicole [x], după cum am citit într-o veche carte, se teme de acest sentiment, văzînd în el pricina cea mai de seamă a ispitei la rele. Nu sînt preot, iar soldat nici pe atîta. Sînt medic, şi încă dintre cei mai de rînd, medic de țară. Am o măruntă şi îndelungată practică în meseria mea şi pot să afirm că, deşi numai mila singură e în stare să ne dea ghes, aşa cum se cuvine, la alegerea îndeletnicirii noastre, ea trebuie să ne părăsească pentru totdeauna cînd ne aflăm în fața suferințelor cărora sîntem chemați să le aducem alinare. Un medic pe care mila îl însoțeşte la căpătîiul bolnavilor nu are nici privirea destul de limpede, nici mîinile destul de sigure. Mergem acolo unde ne cheamă dragostea de oameni, dar mergem fără ea. De altminteri, cei mai mulți dintre medici dobîndesc foarte lesne insensibilitatea de care au nevoie. E un har de care n-ar putea să se lipsească multă vreme. Şi asta din mai multe pricini. Mila se toceşte repede cînd vine în atingere cu suferința ; nu prea îți trece prin minte să te înduioşezi de nişte chinuri pe care le poți alina şi, în sfîrşit, boala i se înfățişează medicului ca un şir neîntrerupt de fenomene interesante.

De cum am început să practic medicina, am iubit-o cu patimă. Nu vedeam în metehnele ce mi se dezvăluiau decît un prilej pentru a-mi exercita meseria. Cînd bolile se dezvoltau din plin, după cum scrie la carte, le socoteam frumoase. Fenomenele morbide, care mi se păreau stranii, îmi aținau curiozitatea, într-un cuvînt, îndrăgeam boala. Ce zic ? Din punctul [1] meu de vedere, boala şi sănătatea nu erau decît simple noțiuni. Observator entuziast al maşinăriei omeneşti, o admiram în schimbările ei cele mai nenorocite, ca şi în cele mai prielnice. Asemenea lui Pinel[1] aş fi

exclamat bucuros : „Iată un cancer minunat !“ Aş fi făcut bine şi aş fi fost pe cale să ajung un medic filozof. Nu mi-a lipsit decît geniul meseriei ca să pot gusta şi cunoaşte din plin frumusețea fiecărei boli. Numai geniului îi este dat să descopere măreția lucrurilor. Acolo unde omul de rînd nu vede decît o rană scîrboasă, naturalistul vrednic de acest nume admiră un cîmp de bătălie în care forțele tainice ale vieții se iau la întrecere pentru a obține victoria, într-o încăierare mai oarbă şi mai crîncenă decît acea bătălie atît de înfricoşător zugrăvită de Salvator Roşa[12] [13]. Eu n-am putut să văd decît în treacăt acest spectacol, la care unii ca Magendie[14] şi Claude Bernard[15] au fost martori obişnuiți, şi e o cinste pentru mine că l-am întrevăzut; dar, resemnat să rămîn un modest practician, mi-am păstrat ca pe-o necesitate profesională însuşirea de a privi durerea în față, fără tulburare. Mi-am dăruit bolnavilor puterile şi priceperea, dar mila mea nu le-am dăruit-o. Nu pentru că aş pune, ferească dumnezeu, vreun dar oarecare, oricît de prețios ar fi, mai presus de darul milei ! Mila este gologanul văduvei; e pomana neasemuită a săracului care, mai mărinimos decît toți nababii acestei lumi, îți dă o fişie din inimă o dată cu lacrimile lui. Şi tocmai de aceea mila nu-şi află nici un rost în împlinirea unei datorii profesionale,
oricît de nobilă ar fi profesia.

Pentru a intra în considerații mai amănunțite, voi spune că oamenii în mijlocul cărora trăiesc eu inspiră, cînd îi loveşte nenorocirea, un sentiment care nu este mila. E ceva adevărat în zicala că nu inspirăm
altora decît ceea ce simțim noi înşine. Iar țăranii de prin părțile noastre nu sînt de fel miloşi. Neînduplecați cu alții şi cu ei înşişi, trăiesc într-o încruntare ursuză. Starea asta e molipsitoare şi,

---

[12] *Phillppe Pinel* (1745—1826), neurolog francez.

[1] Pictor, poet şl compozitor italian (1615—1673).

* *Franqois Magendie* (1783—1855), fizlolog francez,

[15] *Claude Bernard* (1813—1878), renumit fiziolog francez.

alături de dînşii, îți simți sufletul morocănos şi trist. Ceea ce-i frumos în fizionomia lor morală e că păstrează trăsăturile foarte pure ale omeniei. Deoarece gîndesc rar şi puțin, gîndirea lor capătă prin ea însăşi, în anumite împrejurări, un aspect solemn. Am auzit pe unii dintr-înşii rostind în clipa morții cîte o vorbă scurtă şi răspicată, vrednică de bătrînii din *Biblie*. Sînt oameni vrednici de admirație, nu însă şi înduioşători. Totul e simplu la ei, chiar şi boala. Nu-s frămîntați de gînduri care să le sporească suferința. Nu sînt ca ființele acelea prea chibzuite care îşi fac din necazurile lor o imagine mai supărătoare decît înseşi necazurile. Mor aşa de firesc, încît n-ai de ce să fii prea tulburat. În sfîrşit, voi adăuga că seamănă toți între dînşii şi că nimic deosebit nu piere cu fiecare dintre ei...

Reiese din tot ce-am spus că-mi văd liniştit de meseria mea de medic de țară. Nu mă căiesc de fel că mi-am ales-o. Cred că sînt cu ceva mai presus de îndeletnicirea mea ; dar, dacă e supărător pentru un om să se simtă mai presus de slujba lui, paguba e cu mult mai mare cînd este mai prejos. Nu-s bogat şi nu voi fi în viața mea. Ai însă oare nevoie de bani mulți ca să trăieşti singur într-un sat ? Jenny, iepuşoara mea sură, n-are decît cincisprezece ani şi aleargă ca pe vremea tinereții, mai ales cînd luăm drumul spre casă. Nu am, asemeni iluştrilor mei confrați de la Paris, o galerie de tablouri, pe care s-o arăt pacienților, am în schimb nişte peri aşa cum ei nu au. Despre livada mea s-a dus faima la douăzeci de leghe împrejur şi vin oameni de prin conacele vecine să-mi ceară altoiuri.

Dar iată că într-o luni, mîine se împlineşte anul de atunci, pe cînd îmi căutam treabă prin grădină, îngrijindu-mi pomii, un argat veni să mă roage să trec cît de repede oi putea pe la ferma de la Alies. îl întrebai dacă Jean Blin, stăpînui fermei, căzuse

cumva aseară, în drum, pe cînd se întorcea acasă. Căci, în satul meu duminica bîntuie boala picioarelor scrîntite, şi nu arareori în această zi oamenii îşi frîng două sau trei coaste, cînd pleacă de la circiumă. Jean Blin nu e un om rău, dar îi place să bea laolaltă cu alții şi i s-a întîmplat nu numai o dată să aştepte într-un şanț mocirlos zorile zilei de luni.

Argatul îmi răspunse că Jean Blin nu e bolnav, dar că pe Eloi, băieţaşul lui Jean Blin, l-au prins frigurile. Fără să mă mai gîndesc la pomii mei, mă dusei să-mi iau pălăria şi bastonul şi pornii pe jos spre ferma Alies, care e la douăzeci de minute de casa mea. Mergînd, mă gîndeam la băieţaşul lui Jean Blin, care avea friguri. Taică-său e un țăran ca toți
țăranii, deosebindu-se de ceilalți doar prin aceea că, zămislindu-l, firea a uitat să-i facă un creier. Măgă- dăul ăsta de Jean Blin are capul cît un pumn. înțelepciunea divină n-a pus în scăfîrlia lui decît ceea ce era de neapărată trebuință. Nevastă-sa, cea mai frumoasă femeie de prin partea locului, e o gospodină harnică şi gureşă, şi cinstită foc. Ei bine, perechea aceasta a făcut un copil care e într-adevăr făptura cea mai gingaşă şi cea mai isteață din cîte s-a aflat vreodată pe pămîntul ăsta bătrîn. Ereditatea aduce asemenea surprize şi pe bună dreptate se spune că nu ştii ce faci, cînd faci un copil. Ereditatea, zice bătrinul meu Nysten [1], este fenomenul biologic care face ca părinții să transmită copiilor, în afară de trăsăturile seminției lor, şi unele apucături privind alcătuirea lăuntrică şi aptitudinile. Asta o înțeleg. Dar care apucături sînt transmise şi care nu sînt, asta nu prea se ştie, chiar după ce ai citit frumoasele lucrări ale doctorului Lucas [16] [17] şi ale domnului Ribot[18]. Vecinul meu, notarul, mi-a împrumutat anul trecut 6 carte de domnul Emile Zola şi văzui că scriitorul acesta îşi închipuie că are cunoştințe deosebite în privința eredității. Iată,

[16] *Pierfe Humbert Nyslen* (1777—-1818), medic belgian.
[17] *Lucas-Championniere* (1843—1913), chirurg francez.
[5] *Thâoclore Ribot* (1839—1916), filozof francez, autorul unor studii de psihologie experimentală.

zice el pe scurt, un străbun atins de o nevroză ; coborîtorii săi vor fi nişte nevropaţi, afară de cazul cînd nu sînt; vor fi printre dînşii unii nebuni şi alţii cu scaun la cap ; unul din ei poate că va avea geniu. Zola a întocmit chiar un tablou genealogic pentru a ne face să înţelegem mai bine această idee. Minunat ! Descoperirea nu e cu totul nouă, şi cel care a făcut-o ar greşi, fără îndoială, fălindu-se cu asta, dar nu e mai puţin adevărat că ea conţine aproape tot ce ştim în privinţa eredităţii. Şi iată cum se face că Eloi, băieţaşul lui Jean Blin, e atît de deştept î Are o imaginaţie creatoare. Nu o dată l-am surprins, deşi nu e mai înalt ca bastonul meu, fugind de la şcoală cu ştrengarii din sat. Pe cînd aceştia scoteau păsărelele din cuiburile lor, l-am văzut pe prichindel construind morişti şi stropind cu apă, ca sifonul, printr-un pai. Isteţ şi sălbatic, iscodea natura. învăţătorul său îşi pierduse nădejdea că ar mai putea scoate ceva dintr-un copil atît de năuc şi, într-adevăr, la opt ani, Eloi nu ştia încă nici alfabetul. La vîrsta asta, însă, învaţă să citească şi să scrie cu o repeziciune uimitoare şi ajunse în şase luni cel mai bun şcolar ai satului.

Era, de asemenea, copilul cel mai iubitor şi mai inimos. I-am dat cîteva lecţii de aritmetică şi am fost uluit de agerimea pe care mintea lui o arăta încă din copilărie. în sfîrşit, voi mărturisi, fără teamă de a fi luat în rîs, căci i se va ierta unui moşneag de la ţară că întrece oarecum măsura : îmi plăcea să descopăr la acest pui de ţăran semnele prevestitoare ale unuia dintre sufletele acelea luminoase care se ivesc la răstimpuri lungi în posomorîta noastră omenire şi care, îmboldite de nevoia de a iubi, ca şi de rîvna de a cunoaşte, îndeplinesc, oriunde îi aşază soarta, o treabă frumoasă şi folositoare.

Aceste gînduri şi altele de acest fel m-au însoţit pînă la Alies. Intrînd în odaia scundă, îl găsii pe micuţul Eloi culcat în patul cel mare cu cearşafuri
de bumbac, unde părinţii săi îl duseseră, ţinînd seama, fără

îndoială, cît de rău îi era. Moțăia ; căp- şorul său mititel şi gingaş se afundase totuşi în pernă ca o greutate uriaşă. Mă apropiai. Fruntea îi era încinsă ; avea pleoapele roşii, iar trupul îi ardea foarte tare. Mama şi bunica se țineau lîngă dînsul, îngrijorate. Jean Blin, descumpănit în neliniştea lui, neştiind ce să facă şi neîndrăznind să iasă de acolo, stătea cu mîinile în buzunar, plimbîndu-şi privirea de la unii la alții. Copilul îşi întoarse chipul subțiat şi, cătînd la mine cu o blîndă privire întristată, răspunse la întrebările mele, zicînd că simte o durere la frunte şi în ochi, că aude nişte vuiete care nu există, că mă recunoaşte şi că sînt vechiul său prieten.

— ll ia cu frig şi apoi cu călduri, adăugă maică-sa.

Jean Blin se gîndi cîteva clipe şi spuse :

— Fără îndoială că asta îi vine dinăuntru.

Apoi tăcu iar.

Nu mi-a trebuit prea mult ca să constat simpto- mele unei meningite acute. Poruncii să i se pună prişnițe la picioare şi lipitori după ureche şi mă apropiai din nou de tînărul meu prieten, încercînd să-i spun o vorbă bună, o vorbă mai bună, vai, de- cît realitatea. Se petrecu însă atunci în mine un fenomen cu totul neaşteptat. Deşi îmi păstrasem tot sîngele rece, îl văzui pe bolnav ca printr-o perdea şi atît de departe de mine, că mi se părea mititel, tare mititel. Această tulburare a ideii de spațiu fu urmată numaidecît de o tulburare a ideii de timp. Cu toate că vizita mea nu durase cinci minute, mi
se părea că eram de multă vreme, de foarte multă vreme, în odaia scundă, lîngă patul aceia cu aşternut alb, şi că trecuseră lunile şi anii fără să mă fi clintit din loc.

Aşa cum îmi stă în obicei, mi-am pus mintea îa bătaie, analizînd într-o clipă aceste impresii ciudate, şi pricina lor îmi apăru limpede. Pricina e foarte simplă. Eloi îmi era drag. Văzîndu-l aşa de greu bolnav din senin, „nu-mi mai veneam în fire“, cum

zice foarte potrivit vorba din popor. Clipele grele ni se par nesfîrşite. Tocmai de aceea am avut impresia că cele cinci sau şase minute cit am zăbovit lingă Eloi semănau a veacuri. Iar nălucirea că băieţaşul e foarte departe de mine venea din ideea că eram gata să-l pierd. Ideea asta, încolţită în mine fără voia mea, luase din prima clipă caracterul unei certitudini absolute.

A doua zi, Eloi se afla într-o stare mai puţin gravă. îmbunătăţirea asta ţinu cîteva zile. Trimise- sem la oraş după gheaţă ; gheaţa îi făcu bine. Într-a cincea zi, însă, am constatat un delir violent. Bolnavul vorbea mult; printre cuvintele fără şir pe care îl auzii rostindu-le, le-am deslușit pe acestea :

Balonul ! balonul ! Tin cîrma balonului ! Uite-! cum se înalţă. Cerul e negru. Mămico, mămico, de ce nu vii cu mine ? îmi duc balonul colo sus, unde are să fie atît de frumos ! Vino, că aici te înăbuşi.

în ziua aceea, Jean Biin se ţinu după mine pe şosea. Cu aerul încurcat al unuia care vrea să spună ceva şt nu îndrăzneşte, se tot fîţîia în jurul meu. în
cele din urmă, după ce făcuse în tăcere vreo douăzeci de paşi alături de mine, se opri şi, punîndu-mi mîna pe braţ, zise :

Vedeţi, domnule doctor, eu cred că asta îl apucă pe dinăuntru.

Mi-am continuat drumul cu mîhnirea în suflet şi, pentru întîia oară, dorinţa de a-mi revedea perii şi zarzării nu mă făcu să iuţesc pasul. Pentru întîia oară după patruzeci de ani de carieră, unul din bolnavii mei îmi tulburase inima, şi în sinea mea plîn- geam de mila copilului pe care nu-l puteam scăpa.

O nelinişte cumplită veni în curînd să se adauge durerii mele. Mă temeam că îngrijirile ce-i dădusem să nu-i fi făcut rău. Mi se întîmpla să uit azi ce îi prescrisesem ieri, mă îndoiam de diagnosticul meu, eram şovăitor şi tulburat. Chemai pe unul din confraţii mei, bărbat tînăr şi destoinic, care îşi făcea meseria în oraşul vecin. Cînd acesta veni, bietul

copil bolnav, devenit orb, se afla adîncit într-un somn letargic.
Muri a doua zi.

Trecuse un an de la nenorocirea asta, cînd mi se întîmplă să fiu chemat la un consult în capitala departamentului. Se petrecu un caz ciudat şi împrejurările care i-au dat naştere sînt de necrezut, dar, fiindcă ele nu au legătură cu ce povestesc, nu le mai scriu aici. Cînd sfîrşirăm consultul, doctorul C., medicul prefecturii, îmi făcu cinstea de a mă opri la masă împreună cu alți doi confrați. După prînzul la care avui plăcerea să aud vorbindu-se mult şi de toate, luarăm cafeaua în cabinetul doctorului. Pe cînd mă apropiam de cămin, ca să-mi pun acolo ceaşca goală, văzui atîrnat în rama oglinzii un portret care îmi stîrni o emoție atît de puternică, încît cu greu mă stăpînii să nu țip. Era o miniatură, un portret de copil. Copilul acesta semăna în chip atît de izbitor cu acela pe care n-am reuşit să-l salvez
şi la care mă gîndeam în fiece zi, de un an încoace, încît nu mă putui opri să cred, o clipă, că era chiar el. Presupunerea asta era, totuşi, absurdă. Rama de lemn negru şi chenarul de aur în care se afla miniatura dovedeau gustul celor de pe la sfîrşitul veacului al XVIII-lea, iar copilul era înfățişat într-o vestă vărgată cu roşu şi alb, ca un mic Ludovic al XVIII-lea. Chipul său însă era aidoma cu al micului Eloi. Aceeaşi frunte înaltă şi încruntată, o frunte de bărbat sub cîrlionții de înger ; aceeaşi strălucire a ochilor, acelaşi zîmbet dureros pe buze. Cu un cuvînt, aceleaşi trăsături şi aceeaşi expresie.

Zăbovisem pesemne multă vreme, tot cercetînd portretul, cînd doctorul C. îmi zise, atingîndu-mi uşor umărul :

— Iubite confrate, ceea ce vezi acolo e o amintire de familie cu care mă fălesc. Bunicul meu dinspre mamă a fost prietenul bărbatului ilustru pe care îl vezi înfățişat aici cînd era copil, şi miniatura asta o am chiar de la bunică-mea.

ll întrebai dacă vrea să ne spună numele acestui prieten ilustru al bunicului său. Doctorul scoase atunci miniatura din locul ei şi mi-o întinse :

— Citeşte, îmi spuse, data de pe margine... *Lyon, 1787.* Asta nu-ți amintește nimic?... Nu?... Ei bine, copilul acesta de doisprezece ani e marele Ampere [19].

în clipa aceea am înțeles limpede ce făptură deosebită nimicise moartea, cu un an înainte, în ferma de la Alies.

[19] *Andrâ Ampere* (1775—1836), fizician şi matematician francez.

POZNAŞUL BUFFALMACCO

Buonamico di Cristofano, zis Buffalmacco, pictor florentin şi învățăcel al luî Andrea Tafi, iar ca unul cu haz ce se afla cinstit de jupîn Giovanni Boccaccio în Decameronul său, *fu, precum se ştie, legat prin mare prieteşug de Bruno şi de Calandrino, pictori şi ei, buclucaşi şi ghiduşi, şi aşa cum se poate vedea din operele sale, răspîndite în toată Toscana, avînd mare meşteşug în arta de a zuărăvi.*

(Viețile celor mai de seamă pictori, ... de Giorgio Vasari – Viața lui Buonamico Buffalmacco)

î

LibărcAîe

în prima sa tinerețe, Buonamico Cristofano, florentinul, poreclit Buffalmacco, pentru că avea o fire veselă, îşi făcu ucenicia în atelierul lui Andrea Tafi, pictor şi mozaicar. Acest Tafi era un meşter iscusit. Ducîndu-se la Veneția pe cînd Apollonius îmbrăca în mozaic biserica San Marco, aflase prin vicleşug tainele meseriei pe care grecii le păzeau cu grijă, întors în oraşul său, ajunse atît de vestit prin măiestria de a alcătui tablouri potrivind nenumărate pătrățele de sticlă vopsită în fel şi chip, încît nu mai prididea să facă față lucrărilor de acest soi ce i se cereau pretutindeni şi, astfel, în fiece zi, de la utrenii şi pînă la vecernie, se afla la treabă în vreo biserică, pe vreo schelă, ca să înfățişeze pe Cristos mort sau pe Cristos în slava lui, pe patriarhi şi prooroci sau povestea lui Iov sau a lui Noe. Şi, deoarece rîvnea să facă şi frescă cu vopsele amestecate, în felul gre-

cilor, singurul fel de a picta cunoscut pe atunci, nu-şi mai găsea odihnă şi nici pe ucenicii săi nu-i lăsa să doarmă. Avea obicei să le spună :

— Cei care şi-au însuşit ca mine meşteşuguri tainice şi făuresc frumuseți neasemuite în meseria lor trebuie să aibă necontenit mintea şi brațul la ceea ce au de făcut, ca să cîştige bănet mult şi să lase urmaşilor o amintire trainică. Iar dacă eu nu-mi cruț ostenelile, aşa bătrîn şi prăpădit cum sînt, voi trebuie să vă siliți a mă sluji eu toată vlaga voastră încă nerisipită, tînără şi proaspătă.

Şi, pentru ca vopselele, pastele de sticlă şi tencu- ielile lui să fie gata pregătite la revărsatul zorilor, îi silea pe băieți să se scoale cu noaptea-n cap. Lui Buf- falmacco, însă, nimic nu-i venea mai greu, căci avea năravul să zăbovească îndelung la masa de seară şi-i plăcea să bată ulițele pe întuneric, la ceasul cînd toate femeile par frumoase. Se culca tîrziu şi dormea fără habar, avînd, la urma urmelor, cugetul împăcat. De aceea, cînd glasul morocănos al lui Tafi îl trezea după întîiul somn, el se întorcea pe part£a cealaltă şi se făcea că n-aude. Meşterul însă nu se dădea bătut şi continua să-l strige. La nevoie intra în odaia ucenicului şi puțin lipsea să tragă plapuma de pe dînsul şi să toarne oala cu apă în capul somnorosului.

Cu o mutră burzuluită şi încălțat numai la un picior, Buffalmacco se ducea să amestece vopselele în atelierul întunecos şi rece, şi tot amestecînd şi bombănind, se gîndea cum şi în ce fel să facă în viitor ca să scape de aşa cumplită pacoste. Îşi bătu, el multă vreme capul, scormonind fără să găsească vreun mijloc mai potrivit, dar cum mintea nu-i era stearpă, odată, la un crăpat de zi, încolți într-însa gîndul cel bun.

Ca să şi-l aducă la împlinire, Buffalmacco aşteptă să plece meşterul. De cum se lumină de ziuă, Tafi, ca de obicei, îşi vîrî în buzunarul halatului şipul cu vin de Chianti şi cele trei ouă răscoapte care alcătuiau prînzul său de toate zilele şi, după ce îi povățui
pe ucenici să pregătească aşa cum. se cuvine pătrățe-

lele de sticlă, dîndu-şi toată osteneala, plecă să lucreze în biserica San Giovanni, nespus de frumoasă, clădită cu măiestria minunată a vechilor meşteri. Pe atunci el îi îmbrăca pereții în mozaic, înfățişînd îngeri, arhangheli, heruvimi, serafimi, corurile cereşti, cele nouă cete înaripate şi căpeteniile lor, apoi faptele mai de seamă ale lui dumnezeu, de la facerea lumii pînă la potop, povestea lui Iosif şi a celor doisprezece frați ai săi, povestea lui Isus Cristos din clipa în care a fost zămislit în pîntecele maicii sale, pînă la înălțarea sa la cer şi viața sfîntului Ioan Botezătorul. Deoarece punea multă rîvnă ca să aşeze cioburile vopsite în ciment şi să le potrivească cu dichis, Tafi se aştepta ca lucrarea asta însemnată şi puzderia de chipuri zugrăvite să-i aducă mare cîştig şi faimă. Aşadar, de îndată ce meşterul plecă, Buf- falmacco se grăbi să pregătească ceea ce plănuise. Coborî în pivnița care, fiindcă dădea în aceea a unui brutar, gemea de libărci atrase de mirosul sacilor de făină. Se ştie că libărcile sau şvabii, cum li se mai zice, colcăie prin brutării, prin ospătării şi prin mori. Sînt nişte gîngănii lătărețe şi puturoase, care îşi tîrăsc stîngaci pe labele lungi şi păroase carapacea lor gălbuie.

Pe vremea războaielor care însîngerau Arabia şi hrăneau măslinii cu sîngele cavalerilor, aceste gîngănii seîrboase aveau două nume în Toscana : florentinii le ziceau sienezi, iar cei din Siena le ziceau florentini.

Istețul Buffalmacco zîmbea văzînd cum se învîr- tesc gîngăniile ca nişte scuturi mititele ale unei mulțimi de cavaleri pitici la o întrecere minunată.

„Oho ! îşi zise el, ce de cărăbuşi amărîți ! Ăstora nu li-i dragă primăvara, şi Jupiter i-a pedepsit pentru nepăsarea lor. I-a osîndit să se tîrască în beznă sub povara aripilor, care nu le sînt de nici un folos, pentru ca oamenii să tragă învăț dintr-asta şi să se bucure de viață, cît mai sînt în anii prielnici dragostei. “

Aşa îşi vorbea Buffalmacco în sinea lui, căci era pornit, ca tot omul, să afle în firea înconjurătoare
semnul patimilor şi simțămintelor sale, care îl îmboldeau să bea,

să petreacă cu femeile darnice şi să doarmă sătul într-un culcuş cald iama şi într-unul răcoros vara. Cum însă nu coborîse în beci ca să cugete acolo la învățături şi semne, se apucă numai- decît de treaba plănuită. Luă două duzini din libăr- cile acelea, fără a ține seama de sex, nici de vîrstă, şi le vîrî într-un sac pe care îl adusese cu el. Se duse apoi să ascundă sacul sub pat şi se întoarse în atelier, unde ortacii săi Bruno şi Calandrino îl zugrăveau tocmai, după desenele făcute de mîna meşterului, pe milostivul sfînt Francisc primindu-şi stigmatele, şi se sfătuiau în ce chip să îmbrobodească gelozia cîrpaciu- lui Memmi, a cărui nevastă era frumoasă şi nu făcea mofturi.

Buffalmacco, care nu era, slavă domnului, mai puțin dibaci ca ceilalți doi ucenici, se sui pe scară şi se apucă să zugrăvească aripile crucii îngereşti, care po- gora din cer pentru a face preafericitului sfînt cele cinci răni dăruite lui de dragostea celui de sus. Avu grijă să potrivească la cerescul nimb cele mai gingaşe culori ale curcubeului. Treaba asta îi luă toată ziua, iar cînd bătrînul Tafi se întoarse de la San Giovanni, nu se putu opri să-i spună cîteva vorbe de laudă ucenicului său. îşi călca pe inimă lăudîndu-l, căci bătrî- nețea şi bogăția îl făcuseră morocănos şi disprețuitor.

— Feții mei, le zise ucenicilor, aripile acestea sînt colorate cu destulă strălucire. Buffalmacco ar putea să ajungă foarte departe în meşteşugul picturii, dacă s-ar pune pe treabă cu mai multă rîvnă. Dar prea îi stă capul numai la destrăbălare. Nu le vii de hac lucrurilor mari decît prin trudă îndărătnică. Iar Calandrino, care-i aci de față, ar putea ajunge ou sîrguința lui meşterul vostru al tuturor, dacă n-ar fi un neghiob.

Astfel îi muştruluia Tafi pe învățăceii săi, cu o chibzuită asprime. Sfîrşind de spus ce avea pe inimă, se duse să cineze în bucătărie, mîncînd o scrumbie sărată, apoi se urcă în odaia lui şi, vîrîndu-se în pat, începu, nu după mult, să sforăie. În vremea asta, Buffalmacco lua la rînd, ca în fiece seară, toate ospă-

tăriile de prin oraş unde se găsea vin ieftin şi fete încă şi mai ieftine. După care, se întoarse acasă cam cu o jumătate de ceas înainte de clipa cînd Tafi era deprins să se scoale. Trase sacul de sub pat, luă gîn- dacii unul cîte unul şi le prinse în spate, cu un ac scurt şi subțire, cîte o lumînărică de ceară. Pe măsură ce aprindea lumînărelele, dădea drumul gînda- cilor în odaie. Gîngăniile acestea sînt destul de ne- roade ca să nu simtă durerea sau cel puțin să nu se mire cînd o simt. începură să umble pe podea cu un pas pe care întîmplarea aceea neaşteptată şi oarecare frică nedesluşită îl făceau mai iute ca de obicei. Şi numaidecît se apucară să alcătuiască cercuri, nu pentru că această figură ar fi, cum zice Platon, desăvîrşită, ci din- tr-un imbold înnăscut, care împinge insectele să se rotească de jur împrejur, ea să scape de orice primejdie neştiută. Buffalmaoco, din culcuşul în care se băgase, se uita la ceea ce fac ele, încîntat de vicleşugul său. Şi, într-adevăr, nici nu se putea închipui ceva mai minunat ca pîlpîirea acestor flăcări imitînd, într-un spațiu mic, armonia sferelor, aşa cum ne este înfățişată de Aristotel şi de comentatorii săi. Libăr- cile nu se vedeau de fel, ci numai luminile pe care le duceau în circă şi care păreau lumini mişcătoare, în clipa cînd aceste lumini alcătuiau în întunericul odăii mai multe cicluri şi epicicluri decît au văzut vreodată Ptolomeu [20] şi arabii, urmărind rotirea planetelor, izbucni vocea năclăită a lui Tafi, întărîtată de mînie :

— Buffalmacco ! Hei, Buffalmacco ! zbiera moşneagul, tuşind şi scuipînd, scoală-te, Buffalmacco ! Scoală, păcătosule ! Nu mai e nici un ceas pînă la ziuă ! Se vede că purecii patului tău au luat chipul zeiței Venus, de te desparți aşa de greu de ei ! Scoală, trîntore ! Dacă nu te dai jos numaidecît, vin eu să te scot din aşternut, de păr şi de urechi !

Aşa îl striga pe învățăcel în fiecare noapte meşterul său, din marea dragoste ce-o avea pentru pictură şi mozaic. Neprimind nici un răspuns, îşi trase nădragii în picioare, fără a zăbovi să-i ridice

[20] *Clauclîus Ptolomeu* (sec. II), astronom şi geograf grec.

mai sus de genunchi, şi porni tîrîş-grăpiş spre odaia ucenicului. Tocmai asta aştepta şi isteţul Buffalmacco. Auzind paşii bătrînului meşter pe scară, ucenicul se întoarse cu faţa la perete, prefăcîndu-se că doarme dus. Iar Tafi ţipa, coborînd treptele :

— Hei ! Hei ! Aşteaptă, somnorosule, că te trezesc eu din visele tale, chiar dacă visezi acuma că cele unsprezece mii de fecioare ţi se strecoară în pat, ru- gîndu-te să le înveţi ce-i dragostea.

Zicînd acestea, Tafi împinse cu putere uşa odăii.

Dar, cînd dădu cu ochii de flăcările care alergau de-a lungul duşumelei, se opri deodată în tinda scării şi începu să bîţîie din toate mădularele.

„Ăştia sînt draci, gîndi el, nu mai încape îndoială. Sînt draci şi duhuri necurate. Văd după cum umblă că au oarecare idee de matematică, lucru care îmi arată că puterea lor e mare. Diavolii sînt porniţi să-i urască pe pictorii care-i înfăţişează cu chipul hîd, tocmai de-andoaselea ca îngerii, pe care îi zugrăvim în toată slava lor, cu nimb în jurul frunţii şi fîlfîin- du-şi aripile orbitoare. Bietul băiat e încolţit de diavoli, socot că pe puţin sînt o mie în jurul patului. Asta, fără îndoială, fiindcă l-o fi supărat pe însuşi Lucifer, căruia îi făcuse un portret groaznic. E foarte cu putinţă ca ăşti zece mii de drăcuşori să sară asupra lui, să-l umfle şi să-l ducă pe sus în iad. Negreşit că acesta e sfîrşitul eare-l aşteaptă. Vai ! Eu însumi i-am zugrăvit pe draci în mozaic sau într-alt fel, sub cea mai slută înfăţişare, şi ar cam avea de ce să-mi poarte pică.“

Acest gînd îi mări şi mai mult spaima şi, săltîn- du-şi nădragii, nu îndrăzni să-i înfrunte pe cei zece mii de spiriduşi pe care îi văzuse urnblînd cu trup de flacără. Coborî atunci scara cu toată iuţeala de care erau în stare picioarele lui bătrîne. Buffalmacco rîdea sub pătură. Dormi de data aceasta pînă-n ziuă, şi de atunci meşterul nu mai îndrăzni să se ducă să-l trezească.

înălţarea lui Tafi

Chemat fiind să îmbrace cupola bisericii San Gio- vanni în mozaic, Andrea Tafi, florentinul, desăvîrşea tocmai această măreaţă lucrare. Toate figurile erau înfăţişate după moda

grecească, de care Tafi luase cunoştinţă în timpul şederii sale la Veneţia, unde văzuse lucrători ostenind la împodobirea pereţilor bisericii San Marco. Adusese chiar de acolo la Florenţa un grec, pe nume Apollonius, care cunoştea meşteşugul tainic de a face chipuri din pietricele vopsite. Acest Apollonius era om îndemînatec şi foarte ascuţit la minte. Ştia ce măsură se cuvine să aibă fiecare părticică a trupului omenesc şi ce materii trebuie folosite pentru a face cimentul cel mai bun.

Temîndu-se ca nu cumva grecul să-şi ducă ştiinţa şi dibăcia la vreun alt pictor din oraş, Andrea Tafi nu-l mai părăsea nici ziua, nici noaptea. îl lua cu dînsul în fiece dimineaţă la San Giovanni şi îl aducea îndărăt în fiece seară, ţinîndu-l chiar în casa lui, peste drum de biserica San Michele, unde îl culca cu cei doi ucenici ai săi, Bruno şi Buffalmacco, într-o încăpere despărţită doar printr-un perete de scînduri de odaia în care dormea el. Şi, deoarece mai lipsea acestui perete cam un lat de o palmă ca să ajungă pînă la bîrnele tavanului, se auzea în fiecare din cele
două odăi ce se vorbea dincolo.

Tafi însă era om cumpătat şi cucernic. El nu semăna cu pictorii aceia care, de cum ies din bisericile unde l-au zugrăvit pe dumnezeu făcînd lumea şi pe Isus la sînul preafericitei sale maici, se duc prin case de desfrîu să joace în zaruri, să sune din corn, să bea vin şi să petreacă în tovărăşia muierilor dezmăţate. Tafi se mulţumise întotdeauna cu vrednica-i nevastă, deşi făuritorul a toate cîte sînt n-o făcuse şi n-o cioplise în aşa chip încît să aducă mare bucurie bărbaţilor. Căci era o făptură tare uscăţivă şi tare ursuză. Iar după ce dumnezeu, în marea lui milă, se
îndurase s-o scoată din lumea aceasta, pentru a o

primi la sinul său, Andrea Tafi nu şi-a mai luat altă femeie, nici însurmdu-se, nici alminterea, ci şi-a pus frîu poftelor, ceea ce îi stătea bine unui bătrîn ca dînsul, cruțîndu-l de cheltuieli şi griji şi fiind pe plac domnului, care răsplăteşte pe cea lume pentru lipsurile îndurate de bunăvoie într-aceasta. Andrea Tafi era neprihănit, cumpătat şi la locul său.

îşi făcea la timp rugăciunile, iar cînd se culca, nu adormea niciodată fără s-o cheme într-ajutor pe sfinta fecioară, vorbindu-i într-acest fel :

Sfîntă fecioară, maică precistă, tu, care prin faptele tale te-ai învrednicit să fii poftită vie în ceruri, întinde-mii şi mie mîna-ți milostivă, ca să mă pot şi eu urca pînă la sfîntul rai, unde te afli aşezată într-un jilț de aur.

Şi chemarea asta Tafi nu o molfăia între dinții care îi mai rămăseseră, ci o rostea în gura mare, socotind că, aşa cum se spune, tonul face muzica şi că trebuie să strigi, dacă vrei să fii auzit. Ce-i drept, rugăciunea meşterului Andrea Tafi o auzeau în fiecare seară grecul Apollonius şi cei doi tineri florentini, care dormeau în odaia de alături. Se nimeri însă că lui Apollonius îi plăcea să se țină de şotii, potrivindu-se în privința asta cu Bruno şi cu Buffalmacco. Şi tustrei simțeau un mare neastîmpăr să joace un renghi meşterului care se arăta om drept şi cu frica lui dumnezeu, dar zgîrcit şi hapsîn. Aşa se făcu că într-o noapte, auzindu-l pe moşneag zicîndu-şi rugăciunea obişnuită către sfînta fecioară, cei trei prieteni se puseră pe rîs, cu plapuma peste cap, făcînd mare haz
de dînsul. Apoi, de cum îl auziră sforăind, începură să se întrebe unul pe altul, în şoaptă, cam ce păcăleală ar putea să-i tragă. Ştiind ce straşnică frică de satana avea bătrînul, Apollonius propuse să meargă în odaia lui, îmbrăcat cu haină roşie, coarne în frunte şi fața acoperită, şi să-l scoată din pat trăgîndu-l de picioare. Istețul Buffalmacco însă le spuse :

— Să ne îngrijim să facem rost mîine de o funie groasă şi de un scripete şi vă făgăduiesc pentru la noapte o petrecere plăcută.

Apollonius şi cu Bruno erau nerăbdători să afle la ce vor sluji funia şi scripetele, dar Ruffalmacco nu vru să le spună. Făgăduiră, totuşi, să-i facă rost negreşit de cele cerute, căci îl ştiau că era duhiiu ca nimeni altul pe lume şi în stare să născocească tot felul de năzdrăvănii, pentru care i se şi zicea Buffal- macco şi, într-adevăr, ştia multe păcăleli care au trecut în poveşti de atunci încoace.

Nemaifiind o pricină care să-i țină treji, cei trei prieteni adormiră sub luna care, uitîndu-se prin ferestruica din tavan, îşi rotea cornul subțire în odaia bătrînului Tafi. Dormiră aşa pînă se crăpă de ziuă, cînd meşterul bătu mînios cu pumnul în perete şi le strigă, tuşind şi scuipînd, cum îi era obiceiul :

— Scoală, meştere Apollonius ! Şi voi, ucenicilor, sculați ! S-a făcut ziuă. Phoebus a suflat în lumânările cerului ! Dați-i zor ! Timpul e scurt şi treaba-i lungă.

Se şi pornise să-i amenințe pe Buffalmacco şi pe Bruno că vine să-i trezească, turnîndu-le găleata cu apă rece în cap. Şi le zicea, bătîndu-şi joc de dînşii :

— Vi~i drag patul, hai ? O aveți pe zîna zînelor în aşternut, de vă vine aşa de greu să vă sculați ?

Tot vorbind, îşi trăgea nădragii şi-şi îmbrăca surtucul învechit. Cînd ieşi din odaie, dădu peste cei trei fîrtați, care aşteptau în tindă gata îmbrăcați şi cu uneltele în spate.

în dimineața aceea, la mîndra biserică San Gio- vanni, pe schela care ducea pînă sus, la cornişă, treaba merse din capul locului cu tragere de inimă. De opt zile, meşterul se căznea să înfățişeze ochilor, după canoanele artei, botezul lui Isus Cristos. Şi începuse prin a pune peşti în apele Iordanului. Apollonius pregătea cimentul cu smoală şi paie tocate, bolborosind cuvinte pe care numai dînsul le ştia ; Bruno şi Buffalmacco alegeau pietricelele ce trebuiau folosite, iar Tafi le aşeza întocmai cum arăta desenul zgîriat pe o placă de ardezie ce-o avea înainte. în clipa însă cînd meşterul era mai absorbit cu această treabă, cei trei ortaci coborîră pe scară cu sprinteneală şi ieşiră din biserică. Bruno se duse să caute

afară din oraş, în casa lui Calendrin, un scripete cu care erau suiți în pod sacii de grîu. în acest timp, Apollonius dădu fuga la bătrîna soață a unui judecător, căreia îi făgădui o băutură vrăjită cu care să şi-i atragă pe ibovnici, şi, deoarece o făcu să creadă că pentru a pregăti băutura asta avea nevoie de cînepă, dînsa luă funia de la puț şi i-o dădu.

Cei doi prieteni plecară apoi la locuința lui Tafi, unde îl găsiră pe Buffalmacco, care se apucă numai- decît să prindă zdravăn scripetele de bîrna groasă din mijlocul tavanului, deasupra peretelui de scîn- duri ce despărțea odaia meşterului de cea a învățăceilor. Pe urmă, trecînd prin scripete frîngia luată de la fîntîna cocoanei, lăsă să spînzure un capăt în odaia lor şi se duse în aceea a lui Tafi, pentru a lega de celălalt capăt al funiei patul meşterului, prinzîn- du-l de cele patru colțuri. Avu grijă ca frînghia să fie ascunsă sub pologul patului, astfel încît nimica să nu se vadă, iar cînd sfîrşi toate acestea, cei trei prieteni se întoarseră la San Giovanni.

Meşterul, care abia dacă le simțise lipsa, într-at.îta fusese de absorbit de treaba lui, le spuse vesel :

— Ia uitați-vă cum strălucesc peştii mei în fel de fel de culori şi mai vîrtos ca aurul, ca purpura şi ca albastrul cerului, întocmai cum le şade bine acestor dihănii ce împînzesc oceanul şi fluviile şi a căror înmulțire e aşa de uimitoare, numai fiindcă seminția lor, înaintea celorlalte, a fost robită zeiței Venus, precum se arată în poveste.

Meşterul flecărea în felul acesta, izmenindu-se şi pătruns de învățătură. Căci era om învățat şi deştept, cu toate că ciufut din fire şi foarte aprig, mai ales cînd îi stătea gîndul la cîştig. Şi mai zicea el :

— Nu e oare frumoasă şi vrednică de laudă meseria pictorului, care îi aduce bogății în lumea asta şi fericirea în cealaltă ? Căci nu încape îndoială că domnul nostru Isus Cristos are să-i primească cu recunoştință în sfîntul său rai pe lucrătorii care, ca mine, i-au zugrăvit adevăratul lui chip.

Şi Tafi se bucura că duce la capăt această măreață lucrare în mozaic, din care mai multe părți se

mai văd şi astăzi. Cînd noaptea veni să învăluie chipurile şi culorile din biserică, meşterul părăsi cu părere de rău apa Iordanului, pe care o zugrăvea, şi se întoarse acasă. După ce se ospătă în bucătărie cu o fărîmă de brînză şi două pătlăgele roşii, se sui în odaia lui şi, dezbrăcîndu-se fără să mai aprindă luminarea, se vîrî sub plapumă. De cum se lungi în pat, îşi făcu rugăciunea de toate zilele către sfînta fecioară :

— Sfîntă fecioară, maică preeistă, tu, care prin faptele tale te-ai învrednicit să fii înălțată vie la ceruri, întinde-mi şi mie mîna-ți milostivă, ca să mă pot şi eu urca pînă la sfîntul rai !

Tocmai clipa aista o aşteptau în odaia de alături cei trei fîrtați.

Apucară frînghia care spînzura sub scripete, de-a lungul peretelui de scînduri, şi unchiaşul nici nu-şi sfîrşi bine rugăciunea, cînd, la un semn făcut de Buffalmjaeeo, traseră cu atîta putere, încît patul legat de funie începu să se înalțe. Simțindu-se luat pe sus, fără să vadă cum şi în ce fel, meşterul Andrea îşi vîrî în cap că sfînta fecioară îi împlinea dorința, trăgîndu-l la cer. Mare spaimă îi cuprinse şi se apucă să țipe cu glas tremurător :

— Stai, stai, măicuță ! Eu n-am cerut s-o faci chiar acuşica.

Şi cum patul se înălța mereu, tras de frînghia care luneca pe scripete, moşneagul începu să se roage de fecioara Maria, de-ți era mai mare jalea :

Maică milostivă, nu mă trage aşa de tare ! Hei, destul ! Dă-mi drumul ! Dă-mi drumul, n-auzi ?

Dar dînsa nu părea să-l audă. Lucrul acesta îl scoase din sărite, şi atuncea răcni :

Pesem,ne că eşti surdă sau, mai de grabă, că eşti grea de cap ! Dă-mi drumul, *Sporea Madonna*![21]

Văzînd că se depărtează ae-a binelea de duşumeaua odăii, groaza lui nu mai cunoscu margini şi, adresîndu-i-se lui Isus, îl rugă fierbinte s-o facă pe sfînta-i maică să înțeleagă de vorbă. Ar fi timpul, zicea el, ca fecioara să renunțe la această înălțare belalie. Păcătos şi fiu de

[21] Născătoare afurisită ! (în lb. italiană).

păcătos cum era, nu se putea urca la cer mai înainte de a fi isprăvit fluviul Iordan, cu valurile şi peştii săi, şi cîte altele mai rămâneau de zugrăvit din povestea mîntuitorului nostru. În vremea asta, pologul patului era cît pe ce să atingă grinzile tavanului. Şi meşterul Tafi striga :

— Isuse, dacă o laşi pe maică-ta să mă mai tragă încă o clipă, acoperişul acestei case, care m-a costat destule parale, are să plesnească numaidecît. Căci văd bine că voi trece prin el. Opreşte ! Opreşte ! Aud trosnind olanele !

Buffalmacco băgă de seamă că glasul meşterului era sugrumat de spaimă, şi atunci porunci ortacilor săi să dea drumul frînghiei, ceea ce şi făcură, din care pricină patul prăvălit de sus se sfărîmă de duşumea într-un vuiet uriaş, cu picioarele rupte şi scîndurile desfăcute ; totodată se prăbuşiră stupii patului, iar pologul cu pernele se abătu peste meşterul Andrea, care, gîndind că se înăbuşă, urla ca un apucat. Şi, buimăcit de aşa năprasnică zguduitură, nu mai ştia de-o fi ajuns iar în odaia lui sau de-o fi fost prăvălit în iad.

Cei trei ucenici dădură atunci fuga la el, ca şi cum i-ar fi trezit hărmălaia. Văzînd rămăşiţele patului în mijlocul norilor de colb, căscară ochii a mirare şi, în loc să dea ajutor meşterului, îl întrebară dacă diavolul făcuse acest prăpăd. Ei însă gemea :

— Nu mai pot... Scoateți-mă de aici... Mor î

îl traseră afară, în cele din urmă, dintre sfărîmă- turile sub care era cît pe ce să-şi dea sufletul şi îl aşezară rezemat de perete. Meşterul răsuflă, tuşi, scuipă şi zise :

Feții mei, fără de ajutorul domnului nostru Isus Cristos, care m-a împins iar pe pămînt, cu o nemaipomenită putere, de pe urma căreia vedeți ce a ieşit, aş fi acum în acel cuprins al cerului zis cristalin, de unde au purces toate cîte sînt. Sfînta maică a lui Isus nu voia să ştie de nimic. în căderea mea îmi pierdui trei dinți, care, deşi nu erau chiar

î
î

întregi, mă slujeau încă binişor. Afară de asta simt o durere cumplită în partea dreaptă şi la mîna cu care pictez.

— Meştere, zise Apollonius, pesemne că ai vreo rană pe dinăuntru şi foarte primejdioasă. Mi-a fost dat să cunosc la Constantinopol, pe vremea răzvrătirilor, că rănile dinăuntru sînt mai afurisite decît acelea din afară. Dar nu-ți fie teamă, pe ale dumi- tale ti le-oi vindeca îndată cu farmece.

9

— Să nu încerci una ca asta ! răspunse moşneagul. Ar fi mare păcat. Apropiați-vă însă tustrei şi faceți-mi un bine, rogu-vă, frecîndu-mă în locurile care mă dor mai rău.

Îi făcură pe voie şi nu-l mai lăsară pînă nu-i tăbăciră pielea, tot freeîndu-i spinarea şi şalele.

Vrednicii băieți plecară numaidecît să împrăştie istoria asta prin oraş. Şi aşa i s-a dus buhul, că a doua zi nu era în Florența bărbat, femeie sau copil care să-l vadă pe meşterul Andrea Tafi, fără să-i rîdă în nas. Şi, într-o dimineață, pe cînd Buffal- macco trecea pe strada mare, iată că jupîn Guiao, fiul domnului Cavaleanti, care se ducea în baltă să vîneze cocori, opri calul şi, chemîndu-l pe ucenic, îi zvîrli punga sa, zicîndu-i :

— Ia-o, drăguțule Buffalmaceo, să bei în cinstea lui Epicur şi a învățăceilor săi.

Trebuie să ştiți că jupîn Guido era din tagma epicurienilor şi purta de grijă să adune dovezi împotriva existenței lui dumnezeu, avînd obicei să spună că moartea oamenilor e întru totul asemănătoare cu moartea dobitoacelor.

— Buffalmaceo, mai spuse tînărul domn, dacă ți-am dat punga aceasta, am făcut-o ca să te răsplătesc pentru pozna foarte frumoasă, cuprinzătoare şi plină de învăț ce ai făcut-o, trimițîndu-l în cer pe bătrînul Tafi, care, văzîndu-şi hoitul pornit spre lăcaşurile celui de sus, începu să țipe ca un porc la tăiere. De unde văd că nu punea nici un temei pe bucuriile cereşti făgăduite, care, nici ele nu sînt prea sigure. Ca şi dădacele, care spun poveşti copiilor, unii au răspîndit tot felul de vorbe cu privire ia nemurirea muritorilor. Prostimea îşi înehipuie a da crezare acestor vorbe, dar nu le crede

cu adevărat. Adevărul necruțător destramă minciunile poeților. Dincolo de această tristă viață nimic nu e sigur. Horatius Flaccus e şi el de părerea asta, cînd zice : *Serus în coeium* ![1]

III

Meşterul

După ce deprinsese meşteşugul de a pregăti şi întrebuința tencuiala şi vopseaua, precum şi taina de a zugrăvi chipuri în felul iscusit al unora ca Giotto [22] [23] şi Cimabue[24], tînărul Buonamico Cristofani, florentinul, poreclit Buffalmacco, părăsi atelierul meşterului său Andrea Tafi şi se duse să se aşeze în mahalaua dîrstarilor, chiar lîngă casa lui Cap-de-Gîscă. Or, pe acea vreme, asemeni unor femei dornice de a purta rochii brodate cu flori, oraşele Italiei se întreceau care mai de care să-şi împodobească cu zugrăveli pereții bisericilor şi ai mînăstirilor. Dintre toate aceste oraşe, Florența se arăta cea mai mărini- moasă şi mai falnică, şi acolo era de trai pentru un pictor. Buffalmacco ştia să dea chipurilor mişcare şi expresie şi, cu toate că rămăsese mult mai prejos ca divinul Giotto în ce priveşte frumusețea desenului, plăcea prin bogăția încîntătoare a născocirilor lui. De aceea primi de îndată comenzi în număr destul de mare. Să fi vrut numai şi ar fi dobîndit repede avuții şi faimă. Dar grija lui cea mai de seamă era să petreacă în tovărăşia lui Bruno di Giovanni şi a lui Nello, cheltuind cu dînşii în chiolhanuri tot bănetul pe care îl cîştiga.

Dar iată că în zilele acelea, starețа călugărițelor de la Faenza, aşezate pe atunci la Florența, hotărî să împodobească biserica mănăstirii cu zugrăveli făcute de-a dreptul pe tencuială. Auzind că se găsea în mahalaua dîrstarilor şi dărăcitorilor un pictor destoinic, pe nume Buffalmacco, trimise pe iconomul chinoviei ca să se înțeleagă cu dînsul în privința acestor picturi. Meşterul, învoindu-se cu prețul ce i se dădea, se puse pe lucru. Porunci să se înalțe o schelă în biserica mînăstirii şi, pe tencuiala încă proaspătă, începu să picteze cu o minunată însuflețire povestea lui

---

[22] Într-un tîrziu, în cer (în lb. lat.).

[23] *Giotto di Bondonc* (1266—1336), pictor primitiv florentin.

[8] *Cimabue (Cenno di Pepe)* (1240—1302), pictor, mozaicar şi arhitect florentin, profesor al lui Giotto.

Isus Cristos. înfățișă mai întîi, în dreapta altarului, măcelărirea sfinților prunci nevinovați şi izbuti să dea atîta viață restriştii şi deznădejdii mamelor care se sileau zadarnic să smulgă pe micuții lor din mîinile călăilor, încît se părea că peretele cînta, asemeni credincioşilor la slujbă : *Cur, crudelis, Herocles* ?...[25]

Atrase de curiozitate, călugărițele veneau cîte două sau trei împreună să-l vadă pe meşter lucrînd. în fața acestor mame îndurerate şi a acestor copii măcelăriți, nu se puteau stăpîni să nu țipe şi să plîngă. Buffalmacco zugrăvise un prunc culcat în scutecele lui, care îşi sugea degetul, zîmbind între picioarele unui soldat. Călugărițele cereau pictorului să aibă milă de acest prunc.

— Cruță-l, îi ziceau ele. Ia seama ca vreunul din oamenii ăştia să nu-l vadă şi să-l omoare !

Şi bunul Buffalmacco răspundea :

— Ca să vă fiu pe plac, scumpe surori, îl voi apăra din toate puterile. Dar călăii ăştia sînt cuprinşi de o furie atît de năprasnică, încît are să-mi fie greu să-i opresc.

Cînd ele ziceau :

— Copilaşul acesta e aşa de drăguț..., dînsul le spunea că e gata să le facă, fiecăreia din ele, cîte unul şi mai drăguț încă.

— Foarte mulțumim ! răspundeau călugărițele rîzînd.

Stareța veni la rîndu-i să se încredințeze cu ochii ei că treaba mergea cum trebuie. Era o doamnă de neam mare, pe nume Usimbalda. Se arăta aspră, plină de trufie, şi nimica nu-i scăpa. Văzînd un om care lucra fără manta, nici tichie, ca meşterii, neavînd pe dînsul decît cămaşa şi nădragii, îl luă drept vreun ucenic şi nici nu catadicsi să-i spună o vorbă. De cinci sau de şase 6ri mai dădu ea pe la biserică, fără a găsi vreodată acolo decît tot pe cel care în ochii ei era bun doar ca să amestece vopselele. La urmă îşi arătă pe față nemulțumirea : ^

— Băiete, îi spuse dînsa, roagă-l din partea mea pe meşterul tău să vină să lucreze el însuşi la picturile pentru care l-am tocmit. Vreau ca ele să iasă din mîna lui, iar nu din mîna unui ucenic.

Departe de a se gîndi să se dea în vileag, Buffai- macco luă mutra

[25] ae ce, crudule Irod ? (în lb. lat.).

şi glasul unei biete calfe şi-i răspunse smerit doamnei Usimbalda că îşi dădea bine seama că nu era făcut pentru a trezi încrederea unei atît de înalte doamne şi că datoria lui era s-asculte supus.

— Am să aduc la cunoştința meşterului, adăugă el, spusele domniei-voastre, şi dînsul nu va întîrzia să dea ascultare poruncilor maicii stareţe.

Primind această făgăduială, doamna Usimbalda părăsi biserica. De îndată ce se văzu singur, Buffaimacco aşează pe schelă, chiar în locul unde lucra, două scaune unul peste altul şi un ulcior deasupra. Apoi, luîndu-şi din ungherul unde le lăsase mantaua şi pălăria care, întîmplător, erau destul de arătoase, îmbrăcă cu ele momîia înfiripată în grabă; afară de asta, mai potrivi şi un penel în gura ulciorului întors către perete. O dată treaba isprăvită şi încredinţîndu-se că momîia aduce a om care pictează, Buffaimacco o şterse repede, hotărît să nu mai dea pe acolo înainte de sfîrşitul întîmplării.

A doua zi, călugăriţele veniră ca de obicei să vadă picturile. Găsind însă în locul voiosului flăcău un domn foarte ţeapăn şi care nu părea dispus să vorbească şi să rîdă, li se făcu frică şi o luară la fugă.

Doamna Usimbalda, dimpotrivă, ducîndu-se şi dînsa la biserică, se bucură văzîndu-l pe meşter în locul ucenicului, li dădu multe sfaturi, învățîndu-l cum să facă mai bine, şi îl îndemnă, vreme de un sfert de ceas, să picteze chipuri neprihănite, nobile şi expresive, înainte de a-şi da seama că vorbea unui ulcior.

Amăgirea ei ar mai fi dăinuit încă, dacă, necăjită că nu primeşte răspuns, nu l-ar fi zgîlțîit pe meşter de poala mantalei, dîndu-le astfel toate peste cap : ulcior, scaun, pălărie şi penel. La început o cuprinse o mînie aprigă. Mai apoi, deoarece era femeie deşteaptă, pricepu că astfel i s-a dat a înțelege că nu trebuie să judece pe artist după haină. îşi trimise economul să-l caute pe Buffalmacco şi îl rugă să isprăvească el însuşi lucrarea începută.

El o duse la capăt cu mare dibăcie. Cunoscătorii admirau mai cu seamă în picturile lui pe Isus răstignit, pe cele trei Marii jelind, pe Iuda spînzurat de un copac şi pe un om care îşi sufla nasul. Din nenorocire, picturile acestea s-au prăpădit o dată cu biserica mînăstirii călugărițelor de la Faenza.

iv

Pictorul

Buonamico, poreclit Buffalmacco, căruia i se dusese faima deopotrivă pentru firea-i poznaşă, ca şi pentru iscusința cu care picta felurite chipuri prin biserici şi mînăstiri, nu mai era tînăr cînd fu chemat de la Florența în oraşul Arezzo de către dumnealui episcopul care îi ceru să împodobească cu picturi încăperile episcopiei. Buffalmacco luă asu- pră-şi treaba asta şi, de îndată ce pereții fură ten- cuiți cu stuc, începu să picteze închinarea magilor.

În puține zile ajunse să-l înfățişeze pe regele Mel- chior călare pe un cal alb. S-ar fi zis că trăia. Ciol- tarul calului era de purpură şi presărat cu nestemate.

Dar, în timp ce Buffalmacco lucra, maimuțoiul sfinției-sale episcopul se uita la toate cîte le făcea
şi nu-l mai scăpa din ochi. Fie că pictorul mînuia tuburile, amesteca vopselele, freca gălbenuşurile de ouă sau zvîrlea cîte o trăsătură din vîrful penelului pe tencuiala încă proaspătă, animalul nu pierdea nici una din mişcările lui. Era un macac din

Barbaria [26] adus dogelui Veneției pe o corabie a republicii. Dogele îl dăruise episcopului din Arezzo, care mulțumi mărinimosului stăpîn aducîndu-i aminte cu o vorbă nimerită că şi corăbiile regelui Solomon aduseseră de asemenea din țara Ofirului[2] maimuțe şi păuni, precum scris este în cea de a treia Carte a regilor (X, 22). Iar dumnealui Guido (aşa îl chema pe episcop) la nimica din cîte avea în palatul său nu ținea mai mult ca la acest maimuțoi.

îl lăsa să umble slobod prin încăperile şi grădinile sale, unde lighioana se ținea necontenit de pozne. într-o duminică, pe cînd pictorul lipsea, maimuțoiul se cățără pe schelă, apucă tuburile, amestecă vopselele aşa cum îl tăie capul, sparse toate ouăle pe care le găsi acolo şi începu să plimbe penelul pe perete, după cum văzuse că se face. Osteni el asupra regelui Melchior şi a calului, şi nu se lăsă pînă ce nu-i pictă din nou cu mîna lui.

A doua zi de dimineață, găsind vopselele zvîrlite alandala şi lucrarea lui mîzgălită, Buffalmacco se simți cuprins de durere şi mînie. îşi vîrî în cap că vreun pictor de prin partea locului, pizmuindu-i talentul, îi jucase renghiul şi se duse să se plîngă episcopului. Episcopul îi dădu zor să se pună iarăşi pe treabă şi să dreagă numaidecît ceea ce fusese stricat în chip aşa de tainic. îi făgădui că pe viitor doi soldați vor sta de pază zi şi noapte în fața pereților zugrăviți, gata să străpungă cu spăngile lor pe oricare s-ar apropia. Avînd această făgăduială, Buffalmacco se învoi să-şi reia lucrul, şi doi soldați fură puşi de strajă lîngă dînsul. într-o seară, cînd meşterul ieşise din biserică, după o zi de trudă, soldații îl văzură pe maimuțoiul episcopului sărind atît de sprinten pe schelă, în locul pictorului, şi apucînd cu aşa grabă tuburile şi bidinelele, încît nu mai avură vreme să-l oprească. îl chemară pe meşter, țipînd în urma lui, şi acesta se întoarse în biserică tocmai la timp, ca să vadă dihania pictînd a doua oară, cu o minunată rîvnă, pe regele Melchior şi calul cel alb cu cioltarul de purpură. La această privelişte, Buf- falmacco simți că-i vine totodată a rîde şi a

---

[26] Corect : *Barberia,* denumire dată în vechime ținuturilor arabe situate la vest de Egipt : Maroc, Algeria, Tunis, Tripolitan.a.

[a] Ținut din Oriemt, nedeterminat geografic.

plînge.

Se duse să-l caute pe episcop şi-i zise :

— Sfinția-ta, ştiu că îți place felul meu de a picta. Maimuțoiului sfinției-tale îi place însă altfel de pictură. Nu era nevoie să mă aduci aici, căci ai un meşter pe lîngă casă. I-o fi lipsit poate experiența, dar acum, cînd nu mai are nimic de învățat, eu nu mai am ce face aici şi mă înapoiez la Florența.

După ce vorbi astfel, vrednicul Buffalmacco se întoarse la hanul său, tare necăjit. Mîncă fără poftă şi se duse la culcare, amărît.

Maimuțoiul episcopului i se arătă în vis, dar nu cît o jumătate de om, cum era într-adevăr, ci înalt cit muntele San-Geminiano şi gîdilînd luna cu vîrful cozii ridicate în sus. Aşezat pe o pădure de măslini, printre livezi şi crame, o potecă îi şerpuia între picioare de-a lungul podgoriilor vesele. Poteca asta însă gemea de o puzderie de drumeți, care, mer- gînd unul după altul, treceau pe rînd prin fața pictorului. Şi Buffalmacco recunoscu într-înşii pe nenumărații oameni de care îşi bătuse joc cu păcălelile lui.

îl văzu mai întîi pe bătrînul său meşter Andrea Tafi, de la care învățase cum ajungi la mare cinste în meşteşugul picturii şi pe care, ca răsplată, foarte adesea îl batjocorise, făcîndu-l să ia drept diavoli nişte luminări înfipte în spinarea unor gîndaci sau ridicîndu-l cu pat cu tot pînă la grinzile tavanului, astfel încît moşneagul se crezuse înălțat la cer şi trăsese mare spaimă.

îl văzu pe Cap-de-Gîscă, dărăcitorul de lînă, şi pe nevastă-sa, atît de harnici la tors. în oala acestei femei de treabă zvîrlea Buffalmacco pumni de sare printr-o crăpătură a zidului, aşa că în fiecare zi Cap-de-Gîscă scuipa ciorba şi îşi bătea muierea.^

ll văzu pe doctorul Simon de Villa, medicul din Bolonia, uşor de recunoscut după tichia lui doftoricească, chiar cel pe care îl făcuse să cadă în haznaua plină de scîrnă, la doi paşi de schitul călugărițelor din Ripo'li. Doctorul îşi mînji acolo frumosul său caftan de catifea, dar nimenea nu-l plînse pe Simon de Villa, căci uitînd-o pe nevastă-sa, slută, dar creştină, rîvnise să se culce cu Schinchimure a preotului Ioan [1], care are coarne între bucile şezutului. Vrednicul Buffalmacco îl făcuse să creadă pe doctorul

Simon de Villa că ar putea să-l ducă noaptea la soborul dracilor, unde el însuşi, în veselă devălmăşie, făcea dragoste cu regina Franței, care îi dădea, pentru osteneala lui, vin şi mirodenii. Doctorul se lăsă poftit acolo, trăgînd nădejde că are să aibă parte şi dînsul de asemenea bucurii. Iar Buffalmacco, îmbrăcîndu-se cu o blană de fiară şi pu- nîndu-şi pe obraz una din măştile acelea ce se poartă la sărbătorile dintre bobotează şi miercurea parăse- milor, se înfățişă doctorului Simon, drept un diavol anume însărcinat să-l însoțească la soborul dracilor, îl luă în cîrcă şi îl duse aşa pînă la marginea unei cloace pline de murdării, în care îi făcu vînt cu capul înainte.

Buffalmacco îl văzu apoi pe Calendrin, căruia îi vîrîse în cap că în cîmpia de la Mugnone se găseşte piatra numită Eliotropia, care are însuşirea de a-l face nevăzut pe cel ce ar purta-o asupra lui. îl duse la Mugnone, însoțit de Bruno di Giovanni, iar după ce Calendrin adunase o mulțime de pietre, Buffalmacco se prefăcu a nu-l mai vedea şi izbucni supărat : ,,Bădăranul ne-a tras clapa ! Dacă pun mîna pe el, dau cu piatra asta drept în c... lui !“ Şi zvîrli bolovanul la țanc, acolo chiar unde spusese, fără ca
bietul Calendrin să aibă de ce se plînge, deoarece se ştia nevăzut. Acest Calendrin era sărac cu duhul, şi [27]

[27] *Pretre-Jean,* personaj fabulos din evul mediu,

Buffalmacco îşi bătu joc de nerozia lui, pînă-ntr- acolo încît să-l facă să creadă că are un copil în burtă, şi Calendrin îl plăti cu o pereche de claponi ca să-l scape de aşa belea.

Buffalmacco îl văzu după aceea pe țăranul pentru care o pictase pe sfînta fecioară cu pruncul Isus, căruia îi dăduse chipul unui ursuleț.

O mai văzu pe stareța călugărițelor de la Faenza, aceea care îl pusese să împodobească cu zugrăveli pereții bisericii mînăstireşti şi căreia îi jurase pe ce avea mai sfînt că trebuia să toarne vin bun în vopsele, dacă voia ca pielea făpturilor pictate să pară într-adevăr rumenă. Stareța îi dăduse vinul pus deoparte pentru episcopi, ca să aibă cu ce rumeni toți sfinții şi toate sfintele, iar el îl bău, mulțumindu-se să pună chinovar în vopsea, spre a înviora culoarea fețelor zugrăvite. Maica stareță era chiar aceea pe care o făcuse să creadă că un ulcior îmbrăcat cu o manta e un meşter pictor, după cum s-a arătat mai sus.

Buffalmacco văzu apoi un lung şir de oameni pe care îi terfelise, batjocorise, păcălise şi îmbrobodise, iar în urma lor păşea cu mitra pe cap şi cîrja în mînă, purtînd sfita arhierească, marele sfînt Hercu- lan, pe care îl înfățişase caraghios în piața din Pe- rugia, cu o cunună de porcuşori în jurul capului.

Şi toți, trecînd prin fața lui, mulțumeau maimuțoiului care îi răzbunase, iar pocitania deschidea o gură mai mare ca poarta iadului şi hohotea de rîs.

Pentru întîia oară în viața lui, Buffalmacco petrecu o noapte urîtă.

Mergea pe poteca dintre dealuri de-a lungul țărmului. Fruntea descoperită îi era brăzdată de încrețituri şi încinsă cu o fîşie, de lînă roşie. Şuvițe albe îi fluturau pe tîmple, bătute de vîntul mării. Barba de zăpadă îi cotropea chipul. Tunica lui şi picioarele goale aveau culoarea drumurilor pe care rătăcea de atît amar de vreme. La şold îi atîrna o liră necioplită. I se zicea Moşneagul şi i se mai zicea Rapsodul. Copiii cărora le dădea învățătură într-ale poeziei şi muzicii îi puseseră încă un nume : îi spuneau Orbul, fiindcă peste ochii lui stinşi de bătrînețe cădeau nişte pleoape umflate şi înroşite de fumul vetrelor pe care obişnuia să se aşeze spre a cînta. Nu trăia însă într-o noapte veşnică şi se zicea că vede ceea ce nu văd ceilalți muritori. De trei vîrste de om, mergea fără încetare din oraş în oraş. Şi iată că, după ce cîntase ziua toată unui rege din Egeea, se întorcea la casa lui, al cărei horn fumegînd îl şi zărea în depărtări, căci umblase toată noaptea fără popas, de teamă să nu-l prindă arşița zilei pe drumuri, şi desluşea acum în lumina zorilor alba Kyme, patria sa.

însoțit de cîinele său şi sprijinit în cîrjă, păşea încet şi se ținea drept şi cu capul sus, atît cît î'i îngăduia vlaga ce-o mai avea în el, ca să nu lunece pe drumul povîrnit într-o vîlcea. Soarele se înălța peste munții Asiei, îmbrăcînd cu lumina-i trandafirie norişorii şi coastele insulelor împrăştiate în mare. Țărmul scînteia. Dar colnicele încununate de fistici şi terebinți care se întindeau către răsărit păstrau încă în umbra lor răcoarea plăcută a nopții.

Moşneagul, măsurînd cu paşii o depărtare de douăsprezece ori douăsprezece suliți recunoscu în stînga lui, între doi pereți de stînci gemene, intrarea strimtă a unei păduri sacre. Acolo, lîngă apa unui izvor, se înălța un altar din lespezi necioplite.

Un laur îl acoperea pe jumătate cu ramurile lui încărcate de flori strălucitoare. În fața altarului, pe pămîntul bătătorit, se vedeau albe oasele dobitoacelor jertfite. De jur împrejur, darurile aduse zeilor spîn- zurau de crengile măslinilor, iar mai încolo, în umbra înfiorătoare a strungii, se înălțau doi stejari străvechi avînd înfipte pe trunchiurile lor hîrci de taur. Ştiind că altarul acesta e închinat

lui Phoebus, Moşneagul intră în pădure şi, scoțînd de la cingătoare, unde era prinsă de toartă, o ulcică de pămînt, se aplecă peste pîrîiaşul care, într-o albie de țelină sălbatecă şi năsturei, căuta prin lungi ocoluri să iasă la cîmpie. Îşi umplu ulceaua cu apă proaspătă şi, deoarece era cucernic, înainte de a bea, vărsă cîțiva stropi în fața altarului. Slăvea astfel zeii nemuritori, care nu ştiu ce-i suferința şi moartea, în vreme ce pe pămînt pier generații după generații de păcătoase neamuri omeneşti. ll cuprinse deodată o spaimă şi se temu de săgețile fiului Latonei. Împovărat de beteşuguri şi încărcat de ani, îi era totuşi dragă lumina zilei şi se temea de moarte. De aceea îi veni un gînd bun. Aplecă trunchiul mlădios al unui ulm şi, trăgîndu-l spre dînsul, anină ulciorul de pămînt în creştetul copacului tînăr care, îndreptîndu-se iar, duse către largul cerului darul Moşneagului.

înconjurată de ziduri, alba cetate Kyme se înălța pe țărmul mării. O şosea de munte, pavată cu pietre
late, ducea la poarta oraşului. Această poartă fusese zidită în vremi a căror amintire se pierduse şi se zicea că fusese făurită de mina zeilor. Se vedeau, săpate în piatra uşorului, mai multe semne cărora nimeni nu le ştia înțelesul, dar care erau privite ca semne prevestitoare de bine. Nu departe se întindea piața oraşului, unde, la umbra copacilor, luceau băncile albe ale bătrînilor. Lîngă această piață, pe partea care privea spre mare, se opri Moşneagul. Acolo îi era casa. Strimtă şi scundă, nu se putea asemui în frumusețe cu casa vecină, în care trăia un vestit ghicitor cu copiii săi. Intrarea ei dispărea pe jumătate sub un morman de gunoi, în care un porc scormonea cu rîtul. Era o grămăjoară neînsemnată, iar nu gogeamite movilă, cum se văd prin fața locuințelor celor bogați. În dosul casei se întindea însă o livadă şi se vedeau nişte coşare pe care Moşneagul le zidise cu mîinile lui din piatră necioplită. Soarele se înălțase pe cerul luminat şi adierea răcoroasă a mării se potolise. O văpaie pătrunzătoare plutea în aer, făcînd răsuflarea oamenilor şi a dobitoacelor apăsătoare. Moşneagul se

opri o clipă în prag pentru a-şi şterge cu dosul mîinii fruntea brobonită de sudoare. Cîinele rămase nemişcat, cu ochii la stăpînul său şi cu limba scoasă, suflînd greu.

Bătrîna Melantho, venind din fundul locuinței, se ivi în prag şi rosti vorbe de bun sosit. Zăbovise pînă să ajungă la uşă, pentru că un zeu îi pusese în picioare un duh necurat, care i le umfla, făcîndu-le să tragă mai greu ca două burdufuri de vin. Era o sclavă cariană[28], pe care un rege o dăruise de tînără rapsodului, pe atunci tînăr şi plin de vlagă. Femeia îi făcuse noului ei stăpîn o droaie de copii. Unii muriseră, ceilalți plecaseră departe, în oraşele aheienilor, unde îşi vedeau de meseria lor de cîntăreți sau de rotari, căci toți erau ageri la minte, iar Melantho trăia singură în casă cu noră-sa, Aretia, şi cu cei doi copii ai Aretiei.

îşi urmă stăpînul în odaia cea mare cu grinzi afumate, la mijlocul căreia, în fața altarului familiei,
se afla vatra de piatră, acoperită de jeratic şi plină de pete de untură topită. Pe două caturi, de jur împrejurul sălii, se vedeau odăițe strimte, iar o scară de lemn ducea la odăile de sus ale femeilor. Lîngă stîlpii care sprijineau acoperişul, zăceau armele de bronz purtate de Moşneag în zilele tinereții, cînd însoțea regii prin oraşele unde se duceau pe carele lor, pentru a aduce acasă fetele din Kyme, răpite de viteji.

O pulpă de bou spînzura de una din bîrnele tavanului. I-o trimiseseră în ajun bătrînii oraşului, ca să-l cinstească pe cîntăreț. Moşneagul se bucură văzînd-o. Stînd în picioare, răsuflînd anevoie din pieptul sfrijit de bătrînețe, îşi vîrî mîna sub tunică şi scoase de acolo, împreună cu cîțiva căței de usturoi rămaşi de la sărăcăcioasa-i cină, darul pe care îl primise de la regele Egeei, o piatră picată din ceruri, scumpă, căci era de fier, dar prea mică pentru a face dintr-însa un vîrf de suliță. Mai aducea şi o pietricică pe care o găsise în drum. Pietricica asta, cînd o priveai dintr-o anume parte, înfățişa un cap de om. Şi Moşneagul, arătînd-o Melanthei, îi zise :

---

[28] Din Caria, în vechime ținut din Asia Mică.

— Femeie, vezi tu, această piatră seamănă cu Pakoros, fierarul. Nu se poate însă ca o piatră să-i semene pînă într-atît lui Pakoros, fără voia zeilor.

După ce bătrîna Melantho îi turnă apă pe picioare şi pe mîini, ca să-şi curețe colbul care le înnegrise, el apucă cu brațele amîndouă pulpa de bou, o duse pe altar şi începu s-o jupoaie. înțelept şi prevăzător, Moşneagul nu lăsa în seama femeilor, nici a copiilor grija de a face mîncarea, ci, urmînd pilda regilor, gătea el însuşi carnea dobitoacelor.

între timp, Melantho aținta focul din vatră. Suflă în surcelele uscate, pînă ce un zeu le învălui în flăcări. Cînd izbucni flacăra, Moşneagul aruncă în foc hălcile de carne, sucindu-le apoi pe o parte şi pe alta cu o furcă de bronz. Stînd pe vine, respira fumul înecăcios care umplea încăperea şi-i aducea lacrimi în ochi, fără să-l supere, însă, căci era deprins, şi apoi fumul acesta era semn de belşug. Pe măsură ce puterea de neînvins a focului muia bucățile de carne,

— În păşuni pasc cirezile de boi şi de juncani ale vitejilor. Ei au mulțime de sclavi frumoşi şi zdraveni; poarta casei lor e de fildeş şi de bronz, iar masa le e încărcată de ulcioare de aur. Curajul lor le aduce bogății pe care le păstrează uneori pînă la adînci b^trîneți. Fireşte, în tinerețea mea eram tot atît de viteaz ca dînşii, dar nu aveam nici cai, nici care, nici slujitori, ba nici chiar o platoşă destul de groasă spre a putea lupta la fel cu dînşii în bătălii, ca să mă aleg şi eu cu trepieduri de aur şi femei de mare frumusețe. Cel care luptă pe jos, cu o gioarsă de suliță, nu poate omorî mulți vrăjmaşi, pentru că el însuşi se teme de moarte. De aceea, luptînd sub zidurile oraşelor, cu gloata neştiută a slujitorilor, nu m-am întors niciodată din bătălii cu prăzi bogate.

Moşneagul le ducea la gură şi, mestecîndu-le cu încetineală între dinții săi tociți, mînca în tăcere. Bătrîna Melantho, în picioare iîngă dînsul, îi turna vin negru într-o ulcică de pămînt, la fel cu aceea pe care o dăruise zeului.

După ce îşi astîmpără foamea şi setea, întrebă dacă toate-s la

locul lor în casă şi în coşare. Şi vru să ştie de lîna țesută în lipsa lui, de brînza pusă la sidile şi de măslinele pregătite pentru tescuit. Cugetînd Moşneagul cît de neînsemnată îi era averea, zise :

Bătrîna Melantho răspunse :

— Războiul dă oamenilor bogății, pe care tot el le ia înapoi. Tatăl meu, Kyphos, avea la Mylata un palat şi nenumărate cirezi. Dar nişte oameni înarmați i-au luat tot şi l-au ucis. Eu însămi am fost. dusă în robie, dar nu s-au purtat rău cu mine, pentru că eram tînără. Căpeteniile m-au primit în aşternutul lor şi niciodată nu mi-a lipsit hrana. Tu mi-ai fost ultimul stăpîn şi cel mai sărac.

Vorbea fără bucurie si fără mîhnire.

5

Moşneagul îi răspunse :

— Melantho, nu ai de ce te plînge de mine, căci m-am purtat întotdeauna cu blândețe. Să nu-mi găseşti vină că n-am agonisit mari avuții. Sînt armurieri şi fierari bogați. Cei care se pricep a face care de luptă trag folos din munca lor. Ghicitorii primesc plocoane grase. Amarnică e însă viața cîntăreților.

Bătrîna Meiantho spuse :

— Viața multor oameni e amarnică.

Şi, tîrîndu-şi paşii greoi, Meiantho ieşi din casă, ducîndu-se cu noră-sa în pivniță să aducă lemne. Era ceasul cînd arşița nemiloasă a soarelui copleşeşte oamenii şi vitele, făcînd să amuțească pînă şi glasul păsărilor în frunzişul nemişcat. Moşneagul se lungi pe o rogojină şi, acoperindu-şi fața, adormi.

Somnul său fu bîntuit de puține vise, nici mai frumoase, nici mai deosebite decît cele care le visa mereu. Visele acestea îi înfățişau chipuri de oameni şi de dobitoace. Şi, deoarece recunoştea în vis fețele unor muritori pe care îi cunoscuse cînd trăiau pe pămîntul înflorit şi care pierduseră lumina vieții şi acum zăceau sub vreun gorgan, Moşneagul fu încredințat că sufletele morților plutesc în văzduh, dar că sînt fără vlagă, asemenea unor năluci' zadarnice.

Aflase din visele lui că există năluci de animale şi de plante pe care le vezi în somn. Era încredințat că morții rătăcitori prin Hades îşi fac singuri chipul lor, căci nimeni n-ar putea să-l facă pentru dînşii, afară doar de vreunul dintre zeii aceia cărora le place să amăgească mintea slabă a oamenilor. Dar, nefiind ghicitor, el nu putea să desluşească visele mincinoase de cele adevărate şi, sătul de a tot căuta prevestiri în stihiile nedesluşite ale nopții, le privea nepăsător cum trec pe sub pleoapele închise.

Cînd se deşteptă, îi văzu în fața lui, stînd smeriți, pe copiii din Kyme, cărora el le da învățătura într-ale
poeziei şi muzicii, aşa cum o primise şi el de la tată-său. Se aflau printre ei şi cei doi fii ai nurorii sale. Unii dintre copii erau orbi, căci îi meneau la meseria de cîntăreți mai ales pe cei care, lipsiți de lumina ochilor, nu puteau nici să muncească la cîmp, nici să-i însoțească pe eroi în războaie.

Țineau toți în mîini plocoanele cu care plăteau lecțiile rapsodului : fructe, o bucată de brînză, un fagure de miere, o piele de oaie, şi aşteptau ca învățătorul să încuviințeze darul pentru a-l depune pe altarul casei.

Moşneagul se ridică şi, luîndu-şi lira atîrnată de o bîrnă a tavanului, spuse cu bunătate :

— Copii, drept este ca bogații să aducă un dar mare, şi săracii unul mai mic. Zeus, părintele nostru, nu a împărțit deopotrivă tuturor oamenilor bunătățile pămîntuiui. El însă ar pedepsi pe copilul care s-ar încumeta să răpească plata cuvenită cîntărețului divin.

Neadormita Melantho veni să ridice prinoasele de pe altar. Iar Moşneagul, după ce îşi înstruni lira, începu să-i învețe o cîntare pe copiii aşezați jos roată în jurul său, cu picioarele încrucişate.

— Ascultați, le zise el, *Lupta lui Patrocle şi a lui Sarpedon.* Acest cînt e frumos.

Şi cîntă. Modula sunetele cu putere, dînd acelaşi ritm şi aceeaşi cadență tuturor versurilor, şi, pentru ca vocea să nu-i slăbească, o

ajuta din cînd în cînd, trecîndu-şi degetele pe cele trei strune ale lirei. Apoi, înainte de fiecare oprire la capătul versurilor, scotea un țipăt ascuțit, o dată cu țiuitul tremurător al strunelor.

După ce rostea un număr de versuri, cam de două ori cît degetele de la mîinile amîndouă, punea copiii să le repete, şi ei le țipau toți deodată cu glas pătrunzător, atingîndu-şi, după pilda învățătorului, micile lire pe care şi le ciopliseră singuri din lemn şi care nu scoteau nici un sunet.

Moşneagul repeta cu răbdare aceleaşi versuri, pînă ce micii eîntăreți le învățau întocmai. El îi lăuda pe copiii silitori, dar celor săraci cu duhul sau fără ținere de minte le ardea cîte una cu muchea de lemn a lirei sale, şi ei se duceau să bocească lîngă un stîlp al odăii. Le cînta ca să-i învețe să cînte, dar nu adăuga şi sfaturi, deoarece credea că rînduielile poeziei erau statornicite din vechime şi nu-s la mintea oamenilor. Singurele povețe pe care le dădea priveau buna- cuviință.

Le zicea :

— Cinstiți-i pe regi şi pe eroi, care sînt mai presus de ceilalți oameni. Eroilor să le spuneți pe numele lor şi pe numele tatălui lor, pentru ca numele acestea să nu se piardă. Cînd vă veți găsi aşezați în vreo adunare, trageți poala tunicii peste coapsă, astfel ca ținuta voastră să fie plăcută şi cuviincioasă. Şi le mai zicea : Să nu scuipați în apa fluviilor, căci fluviile sînt sfinte. Să nu schimbați o iotă, fie uitînd, fie din vreo toană, în cîntările ce vă învăț, iar cînd un rege are să vă spună : „Cîntecele acestea sînt frumoase. De la cine le-ați învățat ?“ să răspundeți : ,,Le-am auzit de la Moşneagul din Kyme, care le auzise de la tată-său, căruia, fără îndoială că un zeu i le-a
suflat “.

Din pulpa de bou îi mai rămăseseră cîteva hălci gustoase. Mîncă una, stînd în fața vetrei, după ce sfărîmă ciolanele cu un satîr de bronz, spre a scoate măduva pe care el singur dintre ai casei era vrednici s-o mănînce, apoi făcu din celelalte hălci partea femeilor şi a copiilor pentru două zile. Văzu atunci că peste puțină vreme nu

va mai rămîne nimic din hrana cea bună şi se gîndi : ,,Bogații îi sînt dragi lui Zeus, iar săracii nu. Neîndoios că l-am supărat fără s-o ştiu pe vreunul din zeii care trăiesc ascunşi prin păduri sau în munți, ori mai degrabă pe odrasla vreunui nemuritor şi pentru a-mi ispăşi nelegiuirea ce fără voie am săvîrşit, trăiesc acum o bătrînețe plină de nevoi. Săvîrşim uneori fără gînd rău fapte ce se cer pedepsite, căci zeii n-au arătat limpede oamenilor ce le este îngăduit sau ce le este oprit să facă. Şi vrerea lor e de nepătruns/[4] Frămîntă multă vreme gîndurile acestea în mintea lui şi, fiindu-i teamă că se întoarce iar cumplita foame, hotărî să nu piardă noaptea stînd degeaba acasă, ci să se ducă de astă dată înspre locurile unde Hermos curge între stînci şi de unde jpoți vedea Orneia, Smirna şi frumoasa Hissia, culcate pe muntele care se înfige în mare ca un pinten de corabie feniciană. De aceea, la ceasul cînd cele dintîi stele pîlpîie pe cerul palid, îşi petrecu după gît cureaua lirei sale şi porni de-a lungul țărmului, către locuințele bogătaşilor, cărora le place să
asculte la ospețele lor prelungite cîntările de laudă aduse eroilor şi istoriile care spun din cine se trag zeii.

După ce merse toată noaptea, cum îi era obiceiul, Moşneagul descoperi în lumina trandafirie a zorilor un oraş aşezat pe o limbă de pămînt ieşită deasupra mării şi recunoscu Hissia cea bogată, îndrăgită de porumbei, care priveşte din vîrful unei stînci la albele insule ce se zbenguiesc ca nişte nimfe în marea scânteietoare. Nu departe de oraş, se aşează jos lîngă o fîntînă, ca să se odihnească şi să-şi astîmpere foamea cu nişte ceapă pe care o adusese într-o cută a tunicii.

Îşi sfîrşea tocmai prînzul, cînd o fată, purtînd un coş pe creştet, veni la fîntînă ca să spele rufe. Ea îl cercetă la început cu priviri bănuitoare, dar, văzînd că atîrna o liră pe tunica-i zdrențuită şi că era bătrîn şi istovit, se apropie de dînsul fără teamă şi, deodată, pătrunsă de milă şi de respect, luă în palmele amîndouă făcute căuş puțină apă şi răcori buzele cîn- tărețului.

Moşneagul o numi atunci fiică de rege, îi ură o viață lungă şi îi

zise :

— Fetițo, un roi de dorinți flutură în jurul cingă- toarei tale. Ferice de bărbatul care te va duce la culcuşul său. Eu, moşneagul, îți laud frumusețea, întocmai ca pasărea de noapte care îşi scoate țipătul disprețuit pe acoperişul soților. Sînt un cîntăreț rătăcitor. Fetițo, spune-mi o vorbă bună.

Şi fata îi spuse :

— Dacă, aşa cum zici şi cum te arată chipul, eşti un cîntăreț; din liră, soarta care te aduse în acest oraş n-a fost vitregă cu tine. Căci bogătaşul Meges primeşte azi un oaspe la care ține mult, şi în cinstea musafirului său dă un mare ospăț celor mai de frunte locuitori ai oraşului. Are să-i placă, fără îndoială, ca aceştia să audă un cîntăreț bun. Du-te de-l caută ! I se vede casa de aici. N-ai cum ajunge acolo, dacă vii dinspre mare, căci casa e aşezată pe limba aceea de pămînt care se ridică deasupra valurilor şi nu e cercetată decît de alcioni. Dacă însă te urci spre oraş pe scara tăiată în stîncă, dinspre uscat, mergîndală

turi de dealurile cu podgorii, ai să recunoşti lesne între toate casele pe cea a lui Meges. Are pereții de curînd văruiți şi e mai arătoasă decît celelalte.

Şi Moşneagul, ridicîndu-se pe picioarele lui înțepenite, urcă scara tăiată în stîncă de oamenii zilelor de demult şi, ajuns la platoul înalt pe care se întindea oraşul Hissia, nimeri fără greutate casa bogătaşului Meges.

Se bucură văzînd-o, căci sîngele taurilor proaspăt căsăpiți şiroia pe afară, şi mirosul grăsimilor calde se împrăştia pînă departe. Trecu pragul, pătrunse în sala cea mare unde avea loc ospățul şi, după ce atinse cu mîna altarul, se apropie de Meges, care dădea porunci slujitorilor săi şi tăia ciozvîrtele de carne. Oaspeții se şi aşezaseră în jurul vetrei şi se bucurau nădăjduind că vor avea mîncare berechet. Erau printre dînşii mulți regi şi eroi. Dar oaspele pe care Meges ținea să-l cinstească cu această masă era un rege din Kios, care, pentru a strînge bogății, umblase multă vreme pe mare şi îndurase multe. îi zicea Oineus. Toți comesenii îl priveau minunîndu-se, deoarece, ca şi divinul Ulyse odinioară, scăpase teafăr din nenumărate naufragii şi făcuse dragoste cu vrăjitoarele prin insule, aducînd acasă comori. îşi istorisea călătoriile şi, ager la minte, le mai înflorea cu minciuni.

Văzînd că are în față un cîntăreț, după lira pe care Moşneagul o purta atîrnată la şold, bogătaşul Meges îi spuse :

— Fii binevenit. Ce cîntece ştii să zici ?

Moşneagul răspunse :

— Ştiu *Gîlceava regilor care aduse mari nenorociri aheilor,* ştiu *Năvala dată asupra cetății.* Şi cînte- cul acesta e frumos. Ştiu de asemenea *Cîntarea despre Zeus înşelat,* apoi *Solia* şi *Răpirea morților.* Şi acestea sînt frumoase. Mai ştiu încă de şase ori şaizeci de cîntece foarte frumoase.

Vorbind astfel, dădea a înțelege că ştie foarte multe. Dar nu le cunoştea numărul.

Bogătaşul Meges îi întoarse vorba cu glas batjocoritor :

— Cîntăreții rătăcitori spun întotdeauna, rîvnind un prînz bun şi un dar bogat, că ştiu multe cîntece, dar cînd îi pui să cînte, vezi

că nu ţin minte decît cîteva versuri cu care obosesc, repetîndu-le într-una, auzul eroilor şi regilor.

Moşneagul dădu un răspuns isteţ :

-— Meges, îi zise, tu eşti vestit prin bogăţiile tale. Află dar că numărul cîntecelor ştiute de mine e tot atît de mare ca şi cel al taurilor şi juncilor pe care bivolarii tăi le mînă la păscut pe munte.

Minunîndu-se de isteţimea Moşneagului, Meges îi spuse cu blîndeţe :

— Trebuie să ai minte, nu glumă, ca să poţi cuprinde atîtea cîntece. Dar, ia spune-mi : ceea ce ştii despre Ahile şi despre Ulyse e oare adevărat ? Căci se îndrugă o droaie de minciuni pe seama acestor eroi.

Şi cîntăreţul răspunse :

— Toate cîte le ştiu despre aceşti eroi le-am auzit de la tatăl meu, care le aflase chiar din gura muzelor, căci odinioară, muzele nemuritoare se abăteau prin peşteri şi păduri, pe la cîntăreţii zeilor. Nu voi turna minciuni în străvechile povestiri

Zicea astfel, cumpănindu-şi vorba. Cu toate acestea, avea obicei să adauge cîntecelor învăţate în copilărie versuri luate din alte cîntece sau născocite de mintea lui. Potrivea el însuşi cîntece aproape pe de-a-ntregul. Dar nu mărturisea că erau făcute de dînsul, de teamă ca ascultătorii să nu le găsească cusururi. Eroii îi cereau mai cu seamă povestiri vechi, pe care le credeau insuflate de un zeu, iar faţă de cîntecele noi se arătau bănuitori. De aceea, cînd zicea versuri scoase din capul său, le ascundea cu grijă obîrşîa. Şi, deoarece era un foarte priceput poet şi ţinea seamă întocmai de rînduielile statornicite ale poeziei, versurile lui nu se deosebeau întru nimic de acelea ale strămoşilor, erau aidoma lor în ceea ce priveşte forma şi frumuseţea, şi vrednice, chiar de cînd se înfiripaseră, de o glorie nepieritoare.

Bogătaşului Meges nu~i lipsea deşteptăeiunea. Ghicind că Moşneagul era un bun cîntăreţ, îi dădu un loc de cinste în jurul vetrei şi îi spuse :

— Moşnege, după ce ne vom fi astîmpărat foamea, ai să ne cînți ceea ce ştii despre Ahile şi despre Ulyse. Sileşte-te să-i farmeci auzul oaspetelui meu Oineus, căci e un erou plin de înțelepciune.

Iar Oineus, care rătăcise vreme îndelungată pe mare, îl întrebă pe cîntărețul din liră de cunoştea călătoriile lui Ulyse. Dar întoarcerea eroilor care luptaseră în fața Troiei era încă învăluită în întuneric, şi nimeni nu ştia ce îndurase Ulyse rătăcind pe marea pustie.

Moşneagul răspunse :

— Ştiu că divinul Ulyse a intrat în patul vrăjitoarei Circe şi că l-a păcălit pe Ciclop cu o iscusită viclenie. Femeile pălăvrăgesc între ele despre aceasta. Dar întoarcerea eroului în Itaca a rămas ascunsă cîntăre- ților. Zic unii că şi-ar fi redobîndit nevasta şi avutul, alții că a izgonit-o pe Penelopa, deoarece dînsa ar fi primit în patul ei pe cei care veneau s-o pețească şi că el însuşi, pedepsit de zei, rătăci fără c dihnă printre noroade cu o vîslă pe umăr.

Oineus răspunse :

— Am aflat în călătoriile mele că Ulyse a murit, ucis de mîna fiului său.

În vremea asta, Meges împărțea musafirilor carnea boilor. Punea înaintea fiecăruia bucata ce i se cuvenea. Oineus îi aduse laude pentru aceasta.

— Meges, îi zise el, se vede că tu eşti deprins să dai ospețe.

Boii lui Meges se hrăneau cu iarba înmiresmată care creştea pe coastele munților. Carnea lor mirosea plăcut, şi eroii nu se mai săturau mîncînd din ea. Şi, deoarece Meges umplea mereu un pocal adînc pe care îl trecea apoi oaspeților săi, prînzul se prelungi pînă la un ceas tîrziu al zilei. Nimeni nu-şi aducea aminte să mai fi apucat un atît de frumos ospăț.

Soarele era gata să scapete în mare, cînd bivolarii, care păzeau pe munți cirezile lui Meges, veniră să-şi

ia tainul lor de carne şi de vin. Meges îi cinstea, pentru că îi păşteau cirezile, nu cu acea nepăsare a văcarilor de la şes, ci înarmați cu suliți de bronz şi împlătoşați cu zale, ca să-i apere boii de năvălirile noroadelor din Asia. Şi ei erau asemenea eroilor şi regilor, deopotrivă de cutezători ca dînşii. în fruntea lor se aflau doi, Peiros şi Thoas, pe care stăpînul îi pusese peste ceilalți, ca unii ce erau mai viteji şi mai deştepți. Şi, ee-i drept, nu puteai întîlni doi bărbați mai chipeşi. Meges îi primi la vatra sa, ca pe apărătorii vestiți ai bogățiilor lui. Le dădu atîta carne şi vin cît poftiră să ia.

Admirîndu-i, Oineus zise gazdei :

— N-am văzut prin călătoriile mele bărbați care să aibă brațele şi coapsele aşa de vînjoase şi aşa de bine legate, cum le au aceste două căpetenii ale bivolarilor tăi.

Meges rosti atunci o vorbă nesocotită.

— Peiros e mai tare la trîntă, zise, dar Thoas e mai iute de picior.

Auzind asemenea vorbă, cei doi bivolari se uitară unul la celălalt cu mînie, iar Thoas îi spuse lui Peiros :

— Pesemne că i-ai dat stăpînului vreo băutură care ia mințile, ca să spună acum că tu eşti mai tare ca mine la trîntă.

Iar Peiros, scos din fire, îi răspunse lui Thoas :

— Mi-e de ajuns că te dau de pămînt la trîntă. Cît despre fugă, recunosc că eşti mai iute ca mine, aşa cum te-a lăudat stăpînul. Căci, avînd curajul unui cerb, nu mă mir că ai şi picioarele lui.

Dar înțeleptul Oineus potoli gîlceava bivolarilor. Povesti istorii iscusite, în care se arătau primejdiile încăierărilor la ospețe. Şi, deoarece le zicea bine, toți îi dădură dreptate. Cînd se făcu iar linişte, Meges îi spuse Moşneagului :

— Cîntă-ne, prietene, mînia lui Ahile şi soborul regilor.

Iar Moşneagul, după ce îşi înstruni lira, umplu aerul îmbîcsit al încăperii cu sunetele tunătoare ale vocii sale.

O zvîcnire puternică izbucnea din pieptul său şi toți comesenii tăceau, ca să asculte cuvintele cumpănite care făceau să învie timpurile vrednice de amintire. Şi unii gîndeau : „E uimitor ca un om atît de bătrîn şi ofilit de ani, ca o viță de vie care nu mai dă nici

poame, nici frunze, să scoată din pieptu-i o suflare aşa de puternică/[4]

Un murmur de laudă se ridica în răstimpuri din mulțimea oaspeților, ca o adiere a năvalnicului zefir în păduri. Deodată însă harța celor doi bivolari, potolită pentru o clipă, izbucni năprasnică. Infierbîn- tați de vin, aceştia se înfruntau, vrînd să se măsoare la luptă şi la fugă. Strigătele lor sălbatice acopereau cuvintele cîntărețului, care înălța zadarnic peste capetele comesenilor vuietul armonios al glasului şi lirei sale. Păstorii aduşi de către Peiros şi Thoas, în- fierbîntați de beție, băteau din palme şi grohăiau ca porcii. Ei alcătuiau de vreme îndelungată două cete potrivnice şi împărtăşeau vrăjmăşia celor două căpetenii ale lor.

— Cîine ! strigă Thoas.

Şi-i repezi lui Peiros un pumn în obraz, care făcu să-i țîşnească belşug de sînge pe gură şi pe nas. Peiros, orbit, izbi cu fruntea în pieptul lui Thoas, care se duse de-a-ndaratelea şi se prăbuşi cu coastele frînte. Numaidecît, bivolarii învrăjbiți se năpustiră unii la alții, schimbînd între dînşii sudălmi şi lovituri.

Meges şi cu regii încercară zadarnic să-i despartă pe apucați. Iar înțeleptul Oineus, chiar el, fu îm- brîncit de aceşti bivolari, cărora un zeu le luase mințile. Pocalele de bronz zburau din toate părțile. Unii apucau ciolanele mari de bou, facle fumegînde, tre- pieduri de bronz şi le repezeau în capul celorlalți. Trupurile lor învălmăşite se rostogoleau pe vatra care se stingea şi în vinul burdufurilor sparte.

O beznă adîncă cuprinse încăperea, de unde se înălțau glasuri hulind zeii şi urlete de durere. Brațe furioase apucau buştenii din vatră, zvîrlindu-i prin
întuneric. Un tăciune aprins atinse fruntea cîntă- rețului rămas în picioare, mut, încremenit.

Atunci, cu un glas mai tare ca toată larma luptei, Moşneagul blestemă această casă de ocară şi pe aceşti oameni nelegiuiți. După aceea, strîngîndu-şi la piept lira, părăsi locuința şi se îndreptă spre mare, de-a lungul fîşiei de pămînt ce se ridica

deasupra valurilor. Simțea acum, în locul mîniei dinainte, o adîncă lehamite şi scîrbă față de oameni şi de viață.

Dorința de a se duce la zei îi umfla pieptul. O umbră plăcută, o tăcere prietenoasă şi tihna nopții învăluiau totul în jurul său. La apus, către tărîmurile unde se zice că plutesc umbrele morților, luna divină, atîrnată în cerul limpede, împrăştia flori argintii pe marea surîzătoare. Şi bătrînul Homer merse înainte pe fîşia stîncoasă, pînă ce pămîntul care îl purtase atîta amar de vreme îi pieri de sub picioare.

În anul mîntuirii 1428, la Troyes, canonicul Guillaume Chappedelaine fu numit de către sobor rege al bobotezei, potrivit rînduielilor urmate pe acea vreme în toată Franța creştină. Era, într-adevăr, o datină a canonicilor de a alege pe unul din ei, căruia îi dădeau numele de rege, pentru că trebuia să țină locul regelui regilor şi să-i adune pe toți la masa lui, pînă ce Isus Cristos el însuşi îi va chema, cum trăgeau nădejde, în sfîntul său paradis.

Jupîn Guillaume Chappedelaine fusese ales ținîn- du-se seamă de traiul său cumsecade şi de dărnicia lui. Era om bogat. Viile lui fuseseră cruțate deopotrivă de căpeteniile armaniacilor şi ale burgunzilor [29], care pustiau ținutul Champagne, şi se cuvenea să aducă mulțumiri, pentru asemenea noroc, domnului mai întîi, şi apoi lui însuşi, fiindcă se purtase bine-

[29] În deceniul al optulea al sec. al XlV-lea, în timpul războiului de o sută de ani (1337—1453) dintre Franța şi Anglia, se întețesc luptele intestine între feudalii francezi. Facțiunile principale erau aceea a armaniacilor, avîndu-i în frunte pe conții din Armagnac, vechi comitat din sudul Franței, şi care susțineau suzeranitatea Franței, şi aceea a burgunzilor, de sub căpetenia ducilor de Burgundia, simpatizanți ai englezilor.

voitor cu amîndouâ taberele care sfîrtecau regatul crinilor [30]. Bogăția lui ajutase mult ca să fie ales în acel an, cînd banița de grîu făcea opt franci, duzina de ouă trei gologani, un purceluş şapte franci şi cînd slujitorii bisericii erau nevoiți să mănînce toată iarna varză, ca mitocanii.

Aşadar, în ziua bobotezei, jupîn Guillaume Chappe- delaine, cu patrafirul pe dînsul, ținînd în mînă o ramură de palmier drept schiptru, luă loc în strana catedralei, sub un baldachin țesut cu fir de aur. Tot atunci, trei canonici ieşiră din sacristie, avînd cununi de flori pe frunte. Unul era îmbrăcat în alb, altul în roşu, iar al treilea în negru. Aceştia făceau pe regii magi şi coborînd în spre acea parte a bisericii care înfățişa piciorul crucii, cîntau *Evanghelia* sfîntului Matei. Un diacon, purtînd în vîrful unei prăjini cinci lumînări aprinse, ca să amintească steaua minunată care le arătase magilor drumul către Betleem, veni dinspre naos şi intră în strană. Ceilalți îl urmară cîntînd, iar cînd ajunseră acolo unde *Evanghelia* zicea : *Et, intrantes domum, inve- nerunt puerum cum Maria, matre ejus, et proci- dentps adoraverunt eum*[31], se opriră în fața lui jupîn Guillaume Chappedelaine, făcîndu-i temenele adînci. Trei copii veneau în urma lor, aducînd nițică sare şi mirodenii pe care jupîn Guillaume le luă cu bunătate, după pilda copilului rege care primise smirna, aurul şi tămîia de la regii pămîntului. Apoi se făcu dumnezeiasca slujbă cu toată smerenia.

În aceeaşi seară canonicii merseră să cineze la regele bobotezei. Casa jupînului Guillaume era zid în zid cu biserica. O deosebeai după creasta de aur tăiată într-o stemă de piatră deasupra porții scunde, încăperea cea mare era în noaptea asta împodobită cu frunze şi luminată de douăsprezece masalale. Tot soborul luă loc în jurul mesei pe care se vedea

---

[30] Adică Franța ; stindardul -regilor Franței era alb şi purta trei crini de aur.

[8] Şi întrind ei în casă, găsiră pe prunc împreună cu Maria, mama lu., şi căzînd în genunchi i se închinară (în lb. lat.).

un miel întreg. Se aflau acolo dumnealor Jean Bruant, Thomas Alepee, Simon Thibouville, Jean Coquemard, Denys Petit. Pierre Corneille, Bar- nabe Videloup şi Frangois Pigouchel, canonici ai catedralei sfîntul Petru, apoi jupîn Thibault de Saul- ges, mai-marele grajdurilor episcopale, canonic mirean din tată-n fiu, şi tocmai la coada mesei, Pierrolet, un copilandru din corul bisericii, care, deşi nu ştia carte, era secretarul jupînului Guillaume Chappedelaine şi îi slujea liturghia. Părea să fie o fată îmbrăcată băieţeşte. El apărea în straie de înger la sărbătoarea întîmpinării domnului. Datina cerea de asemenea ca în miercurea postului din decembrie să se citească la utrenie cum a venit arhanghelul Gavril să-i vestească Măriei taina întruchipării. Pe o podea făcută anume era aşezată o fată căreia un copil cu aripi îi vestea că are să fie mama fiului lui dumnezeu ; o porumbiță din cîlți era atîrnată în creştetul fetei. Pierrolet făcea de doi ani pe îngerul bunei vestiri.

Îi mai lipsea însă mult ca să aibă sufletul aşa de blajin după cum îl arăta chipul. Era aprins, îndrăzneț, arțăgos şi sărea repede la bătaie cu alții mai vîrstnici ca dînsul. Unii îl bănuiau că se ține de fete. Aceste urîte apucături nu i se prea luau în seamă şi i se iertau, fiindcă pilda rea o dădeau oştenii care îşi aveau tabăra prin oraşe. Ceea ce îl necăjea mai degrabă pe jupîn Guillaume Chappedelaine e că Pierrolet era armaniac şi căuta ceartă burgunzilor. Canonicul îi spunea adeseori că asemenea porniri erau primejdioase şi cu adevărat diavoleşti în vrednicul oraş Troyes, unde răposatul rege Henric al V-lea al Angliei se cununase cu prințesa Catherine a Franței şi unde englezii erau stăpîni pe bună dreptate, căci orice putere vine de la dumnezeu. *Omnis potestas a Deo.*

După ce musafirii se aşezară, jupîn Guillaume Chappedelaine rosti *Benedicite,* apoi începură toți să mănînce în tăcere. Jupîn Jean Coquemard vorbi cel dintîi. Întorcîndu-se către vecinul său de masă, jupîn Jean Bruant, îi zise :

— Dumneata eşti o persoană cuminte şi învățata. Postit-ai ieri ?

— S-ar fi cuvenit să postim, răspunse jupîn Jean Bruant. Ajunul bobotezei e zi de rugăciuni, după cum se scrie în rînduielile sărbătorilor, şi cine zice rugăciuni, post zice.

— Ba, să mă ierți, vorbi iarăşi jupîn Jean Coquemard. Socot, într-un gînd cu părinții mai de seamă ai bisericii, că un post straşnic nu se prea potriveşte cu bucuria ce o simte tot credinciosul la naşterea mîntuitorului, a cărei pomenire biserica o continuă pînă la bobotează.

— Cît despre mine, zise jupîn Jean Bruant, eu mă uit la cei ce nu postesc în ajunul sărbătorilor ca la nişte procleți care s-au depărtat de legea veche.

— Iar eu, răbufni jupîn Jean Coquemard, socot că aceia care se pregătesc prin post pentru cea mai voioasă dintre sărbătorile noastre sînt nişte eretici, ca unii ce se țin de obiceiuri osîndite de către cei mai mulți dintre episcopi.

Harța celor doi canonici începea să se încingă.

— Auzi ! Să nu posteşti ! Ce slăbiciune ! zicea jupîn Jean Bruant.

— Auzi ! Să posteşti ! Ce încăpățînare ! zicea jupîn Jean Coquemard. Eşti omul îndrăzneț şi trufaş care merge de unul singur.

— Eşti omul slab care se ține molîu după gloata stricată. Dar chiar şi în vremile astea ticăloase pe care le trăim, am cui să dau ascultare. *Quidam asserunt în vigilia Epiphaniae jejunandum*[32].

— Lucrul e pe deplin lămurit. *Nou jejunetur*[2] !

— Linişte ! Linişte ! le strigă din jilțul său înalt şi lat jupîn Guillaume Chappedelaine. Amîndoi aveți dreptate : ți se cuvine laudă, Jean Coquemard, pentru că mănînci în ajun de bobotează, ca să te veseleşti, şi ție, Jean Bruant, la fel, pentru că ții postul în acelaşi ajun de sărbătoare, deoarece faci asta cu o cuviincioasă

---

[32] Unii sînt de părere că în ajun de bobotează trebuie să posteşti (în lb. lat.).

* Să nu postească I (în lb. lat.).

veselie.

Soborul întreg încuviință spusa-i înțeleaptă :

— Nici Solomon n-ar fi judecat mai bine ! strigă jupîn Pierre Corneille.

Iar jupîn Guillaume Chappeaelaine ducînd la buze pocalul său de argint aurit, dumnealor Jean Bruant, Jean Coquemard, Thomas Alepee, Simon Thibouville, Denys Petit, Pierre Corneille, Barnabe Videloup, Francois Pigouchel izbucniră toți într-un glas :

— Regele bea ! Regele bea !

Era o datină a ospățului ca să strige aşa, iar oaspetele care uita să strige o pățea rău de tot.

Văzînd că se goliseră cănile, jupîn Guillaume Chappedelaine porunci să se aducă vin, iar slujitorii dădură hrean pe râzătoare, ca să aţîţe setea comesenilor.

— Să bem în sănătatea înaltpreasfîntului episcop de Troyes şi a regentului Franței, rosti el, ridicîn- du-se din jilțul său canonic.

— Beau bucuros, jupîne, zise Thibault de Saulges, seidul episcopului ; dar nu e o taină pentru nimeni că stăpînul nostru episcopul e în ceartă cu regentul din pricina dijmei pe care altețasa ducele de Bed- ford o cere fețelor bisericeşti, sub cuvînt că trebuie ajutată cruciada împotriva husiților \ Iar noi vom bea acum amestecînd urările în sănătatea celor doi

A W ·I·

învrăjbiți.

— Ei, ce are a face, răspunse jupîn Guillaume, se cuvine să ridicăm paharul pentru pace, iar nu

pentru război. Beau în sănătatea regentului Franței, care ține locul regelui Henric al Vl-lea, şi în sănătatea înaltpreasfinției-sale episcopul de Troyes, pe care noi l-am ales acum doi ani. [33]

Canonicii ridicară pocalele, bînd în sănătatea episcopului şi a regentului Bedford. în vremea asta, tocmai din coada mesei se auzi

---

[33] După arderea pe rug a lui Jan Huss (vezi nota de la pag. 88) reformele preconizate de acesta au un ecou din ce în ce mai mare în mase. începînd din 1419 şi pînă în 1434, în Cehia au loc numeroase mişcări revoluționare, cu pronunțat caracter social, antifeudal şi național. Coali- zîndu-se intre ei, împăratul Germaniei, papa şi marii feudali au organizat între 1420 şi 1431 cinci ,,cruciade" împotriva husiților.

un glas tineresc şi ncă şovăitor :
o
— În sănătatea prințului moştenitor Ludovic, adevăratul rege al Franței !
Era micul Pierrolet, al cărui suflet de armaniac, înfierbîntat de vinul canonicului, îşi dădea arama pe față.
Nu-l luă nimeni în seamă, iar jupîn Guillaume bînd iarăşi, strigară toți după obicei :
— Regele bea ! Regele bea !
Comesenii vorbeau cu aprindere şi toți deodată de treburile sfinte, ca şi de cele lumeşti.
— Ştiți, întrebă Thibault de Saulges, că zece mii de englezi au fost trimişi de regent ca să pună mîna pe Orleans ?
— Dacă-i aşa, spuse jupîn Guillaume, vor lua oraşul, cum au luat pînă acum Jargeau şi Beaugency şi atîtea alte frumoase oraşe ale țării.
— Asta rămîne de văzut ! zise, făcîndu-se roşu la față, micul Pierrolet. Deoarece era aşezat însă tocmai în coada mesei, nici de data asta nu-l auzi. nimeni.
— Să bem, cinstite fețe, zise jupîn Guillaume, care îndemna foarte darnic pe musafiri să nu cruțe vinul.
Şi dădu el însuşi pildă, ridicînd marea sa cupă de argint aurit.
Strigătul izbucni mai tare ca înainte :
— Regele bea ! Regele bea !
Dar după ce tunetul de glasuri se potoli, jupîn Pierre Corneille, care se afla cam spre coada mesei, zise cu asprime :
— Cinstite fețe, vi-l dau de gol pe micul Pierrolet, care n-a strigat : „Regele bea !“ aducînd astfel o grea ocară datinilor şi rînduielilor noastre, iar pentru aceasta trebuie pedepsit.
— Trebuie pedepsit ! repetară într-un glas Denys Petit şi Barnabe Videloup.

Guillaume Chappedelaine. Trebuie să-i mînjim obrazul şi mîinile cu funingine. Aşa cere datina.

Să-şi capete pedeapsa ! zise la rîndul său jupîn

— Aşa cere datina î strigară într-un glas canonicii.

Iar jupîn Pierre Corneille se duse să caute funingine în vatră, pe cînd Thomas Alepee şi Simon Thibouville, năpustindu-se cu rîsete asupra copilului, se sileau să-i prindă brațele şi picioarele.

Pierrolet se smulse însă din mîinile lor, apoi, trăgîndu-se cu spatele spre perete, scoase de la brîu un pumnal şi jură că are să-l vîre în burta oricui s-o apropia.

Această îndîrjire îi făcu să rîdă mult pe canonici şi, mai cu seamă, pe jupîn Guillaume Chappedelaine, care, ridicîndu-se din jilțul său, veni lîngă micul secretar, urmat de jupîn Pierre Corneille cu o lopată de funingine în mînă.

— Aşadar, zise el cu glas mieros, trebuie să-l pedepsesc, făcînd din acest țînc obraznic un arap, un slujitor al regelui negru Baltazar, venit la staul. Pierre Corneille, întinde-mi lopata.

Şi, ridicînd mîna încet, ca şi cum ar fi aghezmuit un credincios, aruncă un piculeț de funingine în obrazul copilului, care, zvîrlindu-se asupra lui, îi vîrî pumnalul în burtă.

Jupîn Guillaume Chappedelaine scoase un geamăt lung şi căzu cu fața la pămînt. Oaspeții se strînseră iute împrejur. Văzură că era mort.

Pierrolet dispăruse. Îl căutară prin tot oraşul fără să poată da de dînsul. S-a aflat mai pe urmă că intrase în oastea căpitanului La Hire. în bătălia de la Patay, sub ochii Fecioarei[1], prinse un căpitan englez şi fu făcut cavaler.

[1] Ioana d'Arc, eroina națională a Frantei.

I

Maiestatea justiției se află, toată, în fiecare sentință pe care o dă judecătorul în numele poporului suveran. Jerome Crainquebille, vînzător ambulant, simți întreaga măreție a legii, cînd se pomeni trimis în fața tribunalului corecțional pentru ultragiu adus unui agent al forței publice. După ce luă loc pe banca acuzaților, în sala impunătoare şi posomorită, văzu judecătorii, grefierii, avocații în robă, aprodul cu lanț la gît, jandarmii şi, în dosul unui parmaclîc, capetele descoperite ale privitorilor tăcuți. Şi se văzu el însuşi pe un scaun mai ridicat, ca şi cum acuzatul, înfățişîndu-se judecătorilor, ar încerca el însuşi jalnicul simțămînt al cinstei ce i se face. în fundul sălii, între cei doi asesori, stătea domnul preşedinte Bourriche. Pe pieptul său era prinsă panglica unei decorații academice. Un bust al Republicii şi un Crist pe cruce vegheau de sus la judecată, astfel că toate legile divine şi umane atîrnau deasupra creştetului lui Crainquebille. El trase dintr-asta o îndreptățită spaimă. Lipsindu-i cu totul spiritul filozofic, nu se întrebă ce voiau să însemne bustul şi crucifixul şi nu încercă să se lămurească dacă

Isus şi Mariana se înțelegeau împreună la palatul

%

de justiție. Era totuşi un lucru care-ți dădea de

gîndit, căci, la urma urmelor, doctrina pontificală şi dreptul canonic, în multe privințe, se bat cap în cap cu Constituția Republicii şi cu Codul Civil. Vechile epistolii ale papilor n-au fost, pe cît se ştie, desființate. Biserica lui Cristos învață, ca şi altădată, că numai acele cîrmuiri cărora ea le-a dat învestitura sînt îndreptățite. Republica franceză însă mai pretinde şi azi că ea nu ține de puterea papei. Crainquebille putea să spună cu oarecare temei :

— Domnilor judecători, preşedintele Loubet ne- fiind uns cu sfîntul mir, acest Cristos care spînzură peste capetele voastre vă recuză prin glasul sinoadelor şi al papilor. Căci, sau e aici ca să vă aducă aminte de drepturile bisericii, care le infirmă pe ale dumneavoastră, sau prezența sa nu are nici o noimă.

La care preşedintele Bourriche ar fi putut răspunde :

— Acuzat Crainquebille, regii Franței au fost întotdeauna certați cu papa. Pe Guillaume de No- garet[34] papa l-a afurisit, dar el nu şi-a lepădat slujba pentru atîta lucru. Cristosul din acest tribunal nu e Cristosul lui Grigore al VH-lea[2] şi al lui Bonifaciu al VUI-lea. Acesta, dacă vrei, e Cristosul *Evangheliei*, care nu ştia o boabă de drept canonic şi nu auzise vreodată vorbindu-se de blestematele epistolii papale.

I-ar fi fost atunci uşor lui Crainquebille să răspundă :

— Cristosul din *Evanghelie* era un june romanțios. Afară de asta, a suferit o condamnare pe care de o mie nouă sute de ani toate noroadele creştine o consideră o gravă eroare judiciară. Aş vrea să

---

[34] Cancelarul sigiliului privat pe vremea lui Philip al IV-lea cel Frumos (sec. XIII—XIV), a executat ordinul de arestare a papei Bonifaciu al VUI-lea.

* Papă autoritar de al cărui nume se leagă în istoria evului mediu lupta dintre papi şi împărați (sec. XI.).

văd, domnule preşedinte, cum mă puteți condamna în numele lui, fie şi numai la patruzeci şi opt de ore de închisoare.

Dar Crainquebille nu era muncit de nici o cugetare istorică, politică sau socială. Continua să fie uluit. Măreția care îl împresura îl făcu să-şi făurească o înaltă idee despre justiție. Pătruns de respect, copleşit de spaimă, era gata să-i creadă pe judecători în ceea ce priveşte propria sa vinovăție, în conştiința sa, nu se socotea un răufăcător ; simțea însă ce neînsemnat lucru este conştiința unui
negustor de zarzavat în fața simbolurilor legii şi a slujitorilor care apără societatea.

Avocatul său îl convinsese pe jumătate că nu era nevinovat.

O cercetare sumară şi rapidă scoase la iveală învinuirile ce apăsau asupră-i.

n

Pățania lui Crainquebille

Jerome Crainquebille, zarzavagiul, umbla prin oraş împingîndu-şi căruciorul şi strigînd : *Hai la varză, hai la napi, hai la morcovi!* iar cînd avea praz, striga : *Hai la sparanghel !* căci prazul e sparanghelul săracilor. Dar iată că, în ziua de 20 octombrie, pe la nămiezi, tocmai cînd Crainquebille cobora pe strada Montmartre, doamna Bayard, ciu- botăreasa, ieşi din dugheana ei şi se apropie de căruciorul cu zarzavat. Apucînd cu dispreț o legătură de praz, spuse :

— Nu-i tocmai frumos prazul dumitale. Cum dai legătura ?

— Şaptezeci şi cinci de parale, cocoană. Praz mai bun nu se află.

— Şaptezeci şi cinci de bani trei fire păcătoase de praz ?

Şi zvîrli la loc în cărucior legătura de,praz, cu un gest de scîrbă.

În acea clipă se ivi sergentul de stradă cu nr. 64 şi-i spuse lui Crainquebille :

— Circulă !

De cincizeci de ani, Crainquebille circula de dimineață pînă-n seară. Un asemenea ordin i se păru
îndreptățit şi firesc. Hotărît să i se supună, dădu zor cocoanei să ia ce avea de luat.

— Aşteaptă să aleg mai întîi marfa, răspunse cu asprime ciubotăreasa.

Pipăi din nou toate legăturile de praz şi, oprind-o pe cea care i se păru mai frumoasă, o duse la sîn, aşa cum sfintele zugrăvite prin biserici strîng la pieptul lor cununa muceniciei biruitoare.

— Ți-oi da şaptezeci de bani. E plătit cu vîrf. Şi abia trebuie să ți-i aduc din dugheană, că n-am bani la mine. Şi, strîngînd la piept snopul de praz, se întoarse la ciubotăria ei, unde o clientă ducînd un copil în brațe intrase mai înainte.

în acest moment, sergentul de stradă cu nr. 64 îi spuse pentru a doua oară lui Crainquebille :

— Circulă !

— Aştept să-mi aducă gologanii, răspunse Crainquebille.

— Eu nu ți-am spus să aştepți gologanii, ți-am spus să circuli, repetă sergentul răspicat.

In vremea asta, ciubotăreasa, în dugheana ei, încerca nişte pantofiori albaştri unui copilaş de un an şi jumătate, a cărui mamă se arăta grăbită. Că- pățînile verzi ale prazului zăceau pe tejghea.

De o jumătate de veac de cînd îşi împingea căruciorul pe străzi, Crainquebille învățase să dea ascultare reprezentanților autorității. Se găsea însă de astădată într-o situație deosebită, prins între o datorie şi un drept. Nu era înzestrat cu spirit juridic. Nu înțelese că

folosința unui drept individual nu-l scutea de împlinirea unei datorii sociale. Ținea
prea mult la dreptul său de a primi cei şaptezeci de bani şi nu pricepea îndeajuns că datoria sa era să-şi împingă căruciorul şi să meargă înainte, tot mereu înainte. Rămase locului.

Pentru a treia oară, sergentul de stradă cu numărul 64, liniştit şi fără mînie, îi porunci să circule. Spre deosebire de sergentul Montauciel, care are obiceiul de se zborşeşte într-una, dar nu pedepseşte niciodată, sergentul cu numărul 64, dimpotrivă, e cumpătat în amenințări şi iute cînd e să-ți încheie proces-verbal. Aşa-i firea lui. Deşi nițel cam viclean, e un slujbaş desăvîrşit şi un soldat cinstit. E curajos ca un leu şi blînd ca un copil. Nu ştie altceva în afară de datoria sa.

— Care va să să zică nu înțelegi cînd îți spun să circuli ?

Ca să rămînă acolo, Crainquebille avea un motiv care în ochii lui era prea serios pentru a fi încredințat că e de ajuns de convingător. Il rosti cu naivitate şi fără meşteşug :

Ei, drăcie ! Îți spusei doar că-mi aştept gologanii !

Sergentul de stradă 64 se mulțumi să-i răspundă :

— Vrei să-ți ard o contravenție ? Dacă vrei, n-ai decît să mi-o spui !

Auzind aceste cuvinte, Crainquebille înălță încet din umeri şi lăsă asupra sergentului o privire dureroasă, pe care o ridică apoi spre cer. Şi privirea asta zicea : „Martor mi-e dumnezeu ! Sînt eu om care calcă legile ? îmi bat eu oare joc de decretele şi ordonanțele care reglementează negoțul meu pe picior ? La cinci dimineața eram pe caldarîmul halelor, iar de la ceasurile şapte îmi rup mîinile pe hulubele căruciorului, strigînd : *hai la varză, hai la napi, hai la morcovi!* Am şaizeci de ani bătuți pe muche. Sînt ostenit. Şi

dumneata îmi spui că înalț steagul negru al răzvrătirii. îți bați joc de mine, şi gluma dumitale e răutăcioasă. “

Fie că expresia acestei priviri îi scăpase, fie că nu vedea în ea o scuză a nesupunerii, sergentul întrebă scurt şi cuprinzător dacă s-a înțeles.

Dar, chiar în momentul acela, îmbulzeala vehiculelor ajunsese la culme pe strada Montmartre.

•%

Birjele, cotiugele, tranearele, omnibusurile, camioanele, toate înghesuite unele într-altele, păreau strînse şi lipite laolaltă. Şi din grămada lor plină de freamăt se ridicau sudălmi şi țipete. Birjarii şi calfele de măcelari îşi aruncau de departe şi pe îndelete înjurături strașnice, iar conducătorii de omnibus, văzînd în Crainquebiile pricina acestei dandanale, răcneau la el, făcîndu-l ,,praz împuțit".

În vremea asta, pe trotuar, o mulțime de curioşi se îmbulzeau, holbîndu-se la gîlceavă. Iar sergentul, simțind toți ochii ațintiți asupra lui, nu se mai gîndi decît cum să-şi arate autoritatea.

— E în regulă, zise.

Şi scoase din buzunar un carnețel soios şi un creion foarte scurt.

Crainquebiile îşi urmărea ideea lui, ascultînd de o forță lăuntrică. De altminteri, acum nu mai putea nici să meargă înainte, nici să dea îndărăt. Din nenorocire, roata căruciorului era prinsă între spițele roții unei camionete de lăptar.

Izbucni deodată, smulgîndu-şi părul de sub şapcă :

— Îți spusei doar că aştept să-mi aducă gologanii ! Afurisită treabă ! Necazuri peste necazuri ! Lua- m-ar naiba să mă ia !

Prin aceste cuvinte, care exprimau mai mult deznădejdea decît revolta, sergentul de stradă 64 se crezu insultat. Şi, deoarece, pentru dînsul, orice insultă lua numaidecît forma tradițională, obişnuită, consacrată, rituală şi, ca să zicem astfel, liturgică, a strigătului „Jos curcanii !", cuvintele vinovatului îi sunară deodată în urechi, îngroşîndu-se, sub această formă.

— A ! Ai zis : „Jos curcanii !" E-n regulă ! Ur- meazã-mă !

Crainquebiile, uluit şi amărît cum nu se mai poate, se uită cu ochii lui mari şi arşi de soare la sergentul de stradă 64, apoi, cu glasul spart, care-i venea ba ascuțit, ba înfundat ca din pămînt, răcni, ținîndu-şi brațele încrucişate pe bluza-i albastră :

— Am spus eu „Jos curcanii ?“ Eu?... Asta-i bună !...

Arestarea lui stîrni rîsetele băieților de prăvălie şi ale copiilor adunați acolo. întâmplarea era pe placul tuturor celor care se simt atraşi de spectacole mîrşave şi violente.

Țăindu-şi drum prin mulțimea strînsă roată, un bătrînel tare mîhnit, îmbrăcat în negru şi cu joben, se apropie de sergent şi-i spuse în şoaptă foarte blînd şi foarte hotărît :

— Te-ai înşelat. Omul acesta nu te-a insultat.

— Vezi-ți de treaba dumitale, îi răspunse sergentul, fără să amenințe, căci vorbea unui om bine îmbrăcat.

Bătrînelul stărui cu multă linişte şi dîrzenie, pînă ce sergentul îi puse în vedere că trebuie să meargă cu el pentru a se explica în fața comisarului.

Între timp, Crainquebille continua să strige :

— Zi aşa ! Am spus eu : „Jos curcanii !“ Asta-i bună !

Rostea uimit cuvintele acestea, cînd doamna Bayard, ciubotăreasa, veni spre dînsul cu cei şaptezeci de bani în mînă. Dar sergentul de stradă 64 îl şi înşfăcase de guler, iar doamna Bayard, gîndind că nu datorează nimic unui om dus la poliție, vîrî cei şaptezeci de bani în buzunarul şorțului.

Văzîndu-şi deodată căruciorul sechestrat, libertatea pierdută, prăpastia în fața lui şi soarele stins, Crainquebille murmură :

— Prea e de tot !...

Înaintea comisarului, bătrînelul declară că, aflîn- du-se oprit în drumul său de îmbulzeala trăsurilor, fusese martor al întîmplării şi poate să afirme că sergentul de stradă n-a fost insultat şi că se înşelase întru totul. îşi dădu numele şi profesia : doctor David Matthieu, medic şef al spitalului „Ambroise- Pare“, ofițer al Legiunii de onoare. în alte timpuri, o asemenea mărturie l-ar fi lămurit

îndeajuns pe comisar, dar pe atunci, în Franța, cărturarii erau suspecți.

Crainquebille, care fu pus în stare de arest, îşi petrecu noaptea la zdup, iar dimineața se pomeni trimis cu duba la închisoarea tribunalului.

Puşcăria nu i se păru nici dureroasă, nici umilitoare. I se păru necesară. Ceea ce îl izbi de cum intră fu curățenia pereților şi a lespezilor de piatră pe care călca.

Zise :

— De curat, e curat pe aici, n-am ce zice. Lună ! Să mănînci pe jos, nu alta !

Cînd îl lăsară singur, încercă să-şi mişte scaunul, dar băgă de seamă că era prins de perete. îşi arătă mirarea cu glas tare :

— Caraghioasă idee ! Iată un lucru pe care eu unul nu l-aş fi putut născoci cu siguranță !

Se aşează şi rămase aşa, fără să facă nimic, buimac. Tăcerea şi singurătatea îl copleşeau. Se plictisea şi se gîndea cuprins de nelinişte la căruciorul lui sechestrat, plin încă de varză, de morcovi, de țelină, de lăptuci, de păpădie. Şi se întreba îngrijorat : „Unde mi-or fi vîrît căruciorul ?“

în cea de-a treia zi primi vizita avocatului său, maestrul Lemerle, unul din cei mai tineri membri ai baroului din Paris, preşedintele unei secții a organizației *Liga Patriei franceze*.

Crainquebille încercă să-i povestească toată tărăşenia, ceea ce nu-i era uşor, căci n-avea deprinderea vorbirii. Poate că totuşi, ajutat nițel, ar fi scos-o la capăt. Dar, la tot ce spunea, avocatul clătina din cap cu un aer bănuitor şi, frunzărind nişte hîrtii, mormăia :

— Hm ! Hm ! Nu văd nimic din toate acestea în dosar... Apoi, cu un pic de oboseală în glas şi răsucindu-şi mustața blondă, îi zise :

în interesul dumitale, poate că ar fi mai bine să mărturiseşti, în ceea ce mă priveşte, socot că sistemul dumitale de a tăgădui tot e de o stîngăcie bătătoare la ochi...

Din acea clipă, Crainquebille ar fi făcut mărturisiri, dacă ar fi ştiut ce trebuia să mărturisească.

ra

Crainqaebille în fața judecății

Preşedintele Bourriche jertfi şapte minute întregi pentru a lua interogatoriul lui Crainquebille. Acest interogatoriu ar fi adus mai multă lumină, dacă acuzatul ar fi răspuns la întrebările ce-i erau puse. Crainquebille însă nu avea deprinderea vorbirii şi, văzîndu-se într-o asemenea societate, respectul şi spaima îi încleştară fălcile. Aşa că nu scoase o vorbă, iar preşedintele dădu el însuşi răspunsurile, după care încheie :

— În sfîrşit, recunoşti că ai zis : „Jos curcanii !“ ?

— Am zis „Jos curcanii !“ pentru că domnul sergent a zis „Jos curcanii !“ Atunci am zis şi eu „Jos curcanii !“

Voia să spună că, mirat de această învinuire neaşteptată, repetase uluit cuvintele stranii ce i se puneau în cîrcă pe nedrept şi pe care, fără îndoială, nu le rostise. Spusese „Jos curcanii !“ aşa cum ar fi spus : „Eu ! Să rostesc eu asemenea vorbe de ocară, cum ați putea crede una ca asta ?“

Domnul preşedinte Bourriche n-o luă însă aşa.

— Pretinzi, întrebă el, că sergentul a strigat mai întîi vorba asta urîtă ?

Crainquebille renunță să se mai explice. Era prea greu.

— Nu-ți menții afirmația, zise preşedintele. Faci foarte bine.

Şi porunci să se înfățişeze martorii.

Sergentul de stradă 64, pe nume Bastien Matra, jură că va spune adevărul şi numai adevărul, apoi îşi făcu mărturia după cum urmează :

— Fiind de serviciu în ziua de 20 octombrie, pe la amiază, zării în strada Montmartre un individ care mi se păru a fi un vînzător ambulant şi care îşi ținea căruciorul oprit nereglementar în dreptul casei cu numărul 328, ceea ce împiedeca circulația vehiculelor. I-am pus în vedere de trei ori să circule, ordin pe care a refuzat să-l execute, iar cînd

i-am avertizat câ voi încheia proces-verbal, mi-a răspuns strigînd „Jos curcanii !“ ceea ce mi s-a părut a fi injurios.

Această depoziție, hotărîtă şi măsurată, fu ascultată de tribunal cu o vădită bunăvoință. Apărarea o citase pe doamna Bayard, ciubotăreaşa, şi pe domnul David Matthieu, medic-şef al spitalului „Am- broise-Pare“, ofițer al Legiunii de onoare. Doamna Bayard spuse că n-a văzut şi n-a auzit nimic. Doctorul Matthieu se nimerise în mulțimea adunată în jurul sergentului care îl soma pe negustorul ambulant să circule. Depoziția lui stîrni un incident.

— Am fost martor al întîmplării, zise el. Am băgat de seamă că sergentul se înşelase : nu fusese insultat. M-am apropiat de dînsul şi i-am spus acest iucru. Sergentul îl menținu pe precupeț în stare de arest şi mă pofti să-l urmez la comisariat. Ceea ce am făcut. Mi-am repetat declarația în fața comisarului.

— Vă puteți aşeza, zise preşedintele. Aprod, chea- mă-l iar pe martorul Matra. Apoi, după ce acesta se întoarse, întrebă : Matra, cînd ai procedat la arestarea acuzatului, domnul doctor Matthieu nu ți-a atras atenția că te înşeli ?

— Da, domnule preşedinte, m-a insultat şi el.

— Ce ți-a spus ?

— Mi-a spus „Jos curcanii !“

în sală izbucniră hohote de rîs.

— Poți pleca, zise preşedintele, pripindu-se.

Şi avertiză publicul că dacă manifestațiile necuviincioase se vor repeta, va ordona evacuarea sălii, în vremea asta, avocatul îşi flutură triumfător manşetele robei, şi toată lumea credea că Crainquebille va fi achitat.

Liniştea restabilindu-se, maestrul Lemerle se ridică. îşi începu pledoaria prin laude aduse agenților Prefecturii – „aceşti modeşti slujitori ai societății, care, în schimbul unui salariu derizoriu,

îndură oboseala şi înfruntă primejdii la tot pasul, dînd dovadă de eroism zi de zi. Sînt foşti ostaşi şi care rămîn
ostaşi. Ostaşi, acest cuvînt spune tot...“ Şi maestrul
Lemerle se ridică, fără greutate, ia tot felul de cugetări foarte înalte asupra virtuților militare. Spuse că el era dintre aceia „care nu permit nimănui să se atingă de armată, de această armată a nației căreia este mîndru să-i aparțină[44].

Preşedintele încuviință, dînd din cap.

Maestrul Lemerle era, într-adevăr, locotenent de rezervă. Era de asemenea candidat naționalist în cartierul Vieilles-Haudriettes.

Continuă :

— Nu, desigur, nu uit serviciile modeste şi prețioase pe care sergenții de stradă le aduc zilnic vrednicei populații a Parisului. Şi n-aş fi consimțit, domnilor, să vă prezint apărarea lui
Crainquebille, dacă aş fi văzut în el pe cel care insultă un ostaş. Clientul meu e învinuit că a strigat : „Jos curcanii ![44] înțelesul acestor cuvinte nu e îndoielnic. Dacă răsfoiți *Dicționarul graiului pe şleau*, veți găsi acolo cuvîntul *curcan*, adică leneş, trîndav, care se umflă în pene ca un curcan, în loc să muncească... Vîndut poliției, iscoadă... „Jos curcanii !“ se spune într-o anumită lume. Dar întrebarea este : cum a spus-o Crainquebille ? Şi oare a spus-o ? îngăduiți-mi, domnilor, să mă îndoiesc de aceasta.

Nu am nici o bănuială în ceea ce priveşte buna- credință a sergentului Matra. Dar el îndeplineşte, după cum v-am spus, o slujbă foarte grea. E uneori obosit, sleit, istovit. în aceste condiții, se poate să fi fost victima unui fel de halucinație a auzului. Iar cînd Matra spune, domnilor, că doctorul David Matthieu, ofițer al Legiunii de onoare, medic-şef al * spitalului „Ambroise-Pare[44], un prinț al ştiinței şi un
om de lume, a strigat „Jos curcanii ![44] sîntem într-adevăr siliți să recunoaştem că sergentul e în prada unei bolnăvicioase obsesii şi,

dacă cuvîntul nu e prea tare, al unui delir al persecuției.
Şi chiar dacă Crainquebille ar fi strigat „Jos curcanii !“, chiar atunci ar rămîne de văzut dacă acest cuvînt are, în gura lui, însemnătatea unui delict. Crainquebille este copilul din flori al unei precupețe prăpădite în desfrîu şi băutură şi e din

riaştere alcoolic. îl vedeți aici abrutizat după şaizeci de ani de mizerie. Veți hotărî, sînt sigur, domnilor, că e iresponsabil.

Maestrul Lemerle se aşează, şi domnul preşedinte Bourriche citi, printre dinți, o sentință prin care Jerome Crainquebille era condamnat îa cincisprezece zile de închisoare şi cincizeci de franci amendă. Tribunalul îşi întemeiase judecata pe mărturia sergentului Matra.

Pe cînd îl duceau prin lungile coridoare întunecoase ale palatului de justiție, Crainquebille se simți năpădit de o imensă nevoie de simpatie. Se întoarse spre gardianul care-l însoțea şi-i strigă de trei ori :

— Sticlete !... Sticlete !... Hei, sticlete ! Şi oftă : Să-mi fi spus cineva acum cincisprezece zile că o să mi se întîmple ce mi se întîmplă ! Apoi făcu această reflecție : Prea vorbesc repede domnii ăştia. Vorbesc bine, nu zic, dar prea repede. Nu te poți înțelege cu dînşii... Măi sticlete, nu crezi că ăştia vorbesc prea repede ?

Soldatul păşea însă fără să răspundă şi fără să întoarcă capul.

Crainquebille îl întrebă :

— De ce nu-mi răspunzi ?

Soldatul păstră aceeaşi tăcere. Şi Crainquebille îi zise cu amărăciune :

— Unui cîine şi tot îi spui o vorbă. De ce nu-mi vorbeşti ? Dacă nu deschizi niciodată gura, nu ți-e
teamă că se împute ?

IV

Apologie pentru domnul preşedinte Bourriche

Cîțiva curioşi şi doi sau trei avocați părăsiră sala de judecată după citirea sentinței, pe cînd grefierul
striga alt proces. Ieşind de acolo, nu făcură nici o reflecție asupra cazului Crainquebille, care nu-i prea

interesase şi la care nici nu se mai gîndeau. Numai domnul Jean Lermite, gravor în aquaforte, venit din întîmplare la tribunal, cugeta la ceea ce văzuse şi auzise. Punîndu-şi brațul pe umărul maestrului Joseph Aubaree, spuse :

— Preşedintele Bourriche e vrednic de laudă, fiindcă a ştiut să se apere de curiozitățile deşarte ale minții şi să se ferească de acea trufie intelectuală, care vrea să cunoască totul. Dacă se apuca să confrunte depozițiile contradictorii ale sergentului Matra şi ale doctorului David Matthieu, judecătorul ar fi apucat pe o cale unde nu întîlneşti decît îndoiala şi incertitudinea. Metoda care constă în cercetarea faptelor după canoanele criticii nu se poate împăca cu o bună împărțire a dreptății. Dacă judecătorul ar fi atît de nesocotit încît să urmeze această metodă, judecățile sale ar atîrna de puterea sa de pătrundere, care, de cele mai multe ori, e puțintică, şi de slăbiciunea firii omeneşti, care e ne- îndoioasă. Ce greutate ar mai avea aceste judecăți ? Nu se poate tăgădui că metoda istorică e cu totul nepotrivită pentru a-l ajuta să dobîndească certitudinile de care are nevoie. Ajunge să-ți amintești de pățania lui Walter Raleigh *K*

într-una din zile, pe cînd Walter Raleigh, închis în turnul Londrei, lucra ca de obicei la cea de-a doua parte a cărții sale *Istoria Lumii,* o încăierare se încinse chiar sub fereastra lui. El se aplecă să plivească la cei care se certau, şi cînd se apucă iar de lucru se gîndi că văzuse foarte bine cele întîmplate. A doua zi, însă, vorbind despre această întîmplare unui prieten al său, care fusese de față la gîlceavă, ba luase chiar parte la ea, prietenul îl contrazise, arătîndu-i că lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Cugetînd atunci cît de greu e să afli adevărul asupra unor întîmplări depărtate, cînd el s-a putut înşela asupra celor ce s-au petrecut sub [35]

[35] Explorator, om politic şi istoric engl&z (1552—1618).

ochii lui, Waiter Raleigh aruncă în foc manuscrisul *Istoriei* la care lucra.

Dacă judecătorii ar avea acelaşi respect pentru adevăr ca şi Waiter Raleigh, ar zvîrli în foc toate dosarele proceselor. Şi nu au dreptul s-o facă. Ar fi din parte-le o tăgadă a justiției, o nelegiuire. Trebuie să renunți cînd e vorba să afli adevărul, dar nu şi cînd e vorba să judeci. Cei care vor ca sentințele tribunalelor să fie întemeiate pe cercetarea metodică a faptelor sînt nişte sofişti primejdioşi şi nişte vrăjmaşi vicleni ai justiției civile şi ai justiției militare. Preşedintele Bourriche are un spirit prea juridic pentru a face ca sentințele sale să depindă de rațiune şi de ştiință, ale căror concluzii pot da loc la veşnice controverse. El şi le întemeiază pe dogme şi pe tradiție, astfel că hotărîrile sale trag tot atît de greu cît şi poruncile bisericii. Sentințele sale sînt canonice. Vreau să spun că le scoate dintr-un oarecare număr de canoane sfinte. Vedeți, de pildă, cum împarte pe categorii mărturiile, nu după caracterul nesigur şi amăgitor al verosimilității şi al adevărului omenesc, ci ținînd seama de caracterul
lor lăuntric, vădit şi permanent. Le cumpăneşte după
greutatea martorului. Poate fi oare ceva mai simplu şi totodată mai înțelept ? Mărturia unui sergent de
stradă o socoate de neclintit, făcînd abstracție de persoana umană a sergentului, conceput în chip metafizic doar ca un număr matricol, după rînduielile unei poliții ideale. Nu pentru că i se pare că Matra (Bastien), născut la Cinto-Monte (Corsica), n-ar putea greşi. N-a crezut nici o clipă că Bastien Matra ar fi înzestrat cu un spirit grozav de observație, nici că ar aplica o metodă exactă şi riguroasă în cercetarea faptelor. La drept vorbind, el nu-l ia în seamă pe Bastien Matra, ci pe sergentul de stradă 64. Un om e supus greşelii, gîndeşte preşedintele. Pierre şi Paul se pot înşela. Descartes [1] şi Gassendi, Leib- [36]
nitz [1] şi Newton[37] [38], Bichat[39] şi Claude Bernard puteau să se

[36] *Renâ Descnriea* (1596 —1650), renumit filozof şi savant francez.

[37] *Gottiried Wilhelm Leibnitz* (1646—1716), filozof idealist şi matematician german.

înşele. Ne înşelăm cu toții şi în orice clipă. Nenumărate sînt cauzele care ne fac să greşim. Percepțiile simțurilor şi judecățile minții sînt izvoare de iluzii şi cauze de incertitudine. Nu trebuie să te încrezi în mărturia unui singur om : *Testis unus, testis nullus* [40]. Poți avea însă încredere într-un număr. Bastien Matra din Cinto-Monte e supus greşelii, dar sergentul de stradă 64, abstracție făcînd de făptura lui umană, nu se înşală. El e o entitate. Iar entitatea nu are nimic în ea din ceea ce tulbură, strică şi amăgeşte pe oameni. E pură, neschimbătoare şi fără amestec. De aceea, Tribunalul n-a şovăit să respingă mărturia doctorului David Matthieu, care nu e decît un om, luînd-o ca bună pe a sergentului de stradă 64, care este o idee pură, asemeni unei raze a lui dumnezeu, coborîtă la bară.

Procedînd astfel, preşedintele Bourriche îşi asigură un fel de pavăză care îl fereşte de greşeală, singura la care poate rîvni un judecător. Cînd omul chemat să depună mărturie poartă sabie, trebuie să dăm ascultare săbiei, şi nu omului. Omul e vrednic de dispreț şi poate greşi. Sabia nu, şi are întotdeauna dreptate. Preşedintele Bourriche a pătruns adînc spiritul legilor. Societatea e clădită pe forță, şi forța trebuie respectată ca fiind temelia slăvită a societății. Justiția dispune de această forță. Preşedintele Bourriche ştie că sergentul de stradă 64 este o părticică din Statul suveran. Statul suveran se află în fiecare dintre slujitorii săi. A surpa autoritatea sergentului de stradă 64 înseamnă a slăbi Statul. Dacă mănînci o frunză dintr-o anghinară, ai mîncat anghinara toată, cum zice Bossuet[1] în graiul său sublim. *(Politica, aşa cum reiese din pildele Sfintei Scripturi, passim.)*

Toate săbiile unui Stat sînt îndreptate în aceeaşi direcție. Dacă ie~am pune să se ridice unele împotriva altora, Republica s-ar duce de rîpă. Iată pentru ce inculpatul Crainquebille fu osîndit, pe

---

[1] *Isaac Newton* (1642—1727), mare fizician, astronom şi matematician englez.

39 *Xavier Bichat* (1771—1802), anatomist şi fizioîog francez.

40 Formulă juridică. Mărturia unui singur om e nulă; (în lb. lat.).

bună dreptate, la cincisprezece zile de închisoare şi cincizeci de franci amendă, pe mărturia sergentului de stradă 64. Parcă îl aud pe preşedintele Bourriche explicînd el însuşi motivele înalte şi frumoase care i-au inspirat sentința. Parcă îl aud cum spune :

„L-am judecat pe acest individ ținînd seama de afirmațiile sergentului de stradă 64, deoarece sergentul de stradă 64 este întruparea forței publice. Şi, ca să-mi recunoaşteți înțelepciunea, e de ajuns să vă închipuiți că aş fi procedat invers. Veți vedea numaidecît că ar fi fost absurd. Căci, dacă aş judeca împotriva forței, hotărîrile mele nu ar fi executate. Observați, domnii mei, că judecătorii nu găsesc ascultare decît atunci cînd au forța de partea lor. Fără jandarmi, judecătorul n-ar fi decît un biet visător. Mi-aş vătăma singur autoritatea, dacă aş spune că un jandarm nu are dreptate. De altminteri, însuşi
spiritul legilor se opune la aceasta. A dezarma pe cei puternici şi a înarma pe cei slabi înseamnă să răstorni ordinea socială pe care sînt chemat s-o păstrez neştirbită. Justiția este consfințirea nedreptăților statornicite. Văzut-o-a cineva vreodată împotrivindu-se cuceritorilor şi stînd în calea uzurpatorilor ? Cînd se ridică o putere nelegitimă, justiția nu are decît s-o recunoască, pentru a o face legitimă. Totul depinde de formă, iar între crimă şi nevinovăție nu e decît grosimea unei foi de hîrtie timbrată. N-ai decît să fii dumneata, Crainquebille,

[7] *Jacques Benigne Bossuet* (1627—1704), prelat şi predicator francez, ideolog al catolicismului reacționar şi al absolutismului. Locul pe care-l ocupă în istoria literară se datoreşte mai ales formei artistice deosebite a predicilor sale.

cel mai puternic. Dacă după ce ai strigat «Jos curcanii \» te-ai fi proclamat împărat, dictator, preşedinte al republicii sau numai consilier municipal, te asigur că nu te-aş fi condamnat la cincisprezece zile închisoare şi cincizeci de franci amendă. Te-aş fi achitat de orice pedeapsă, crede-mă.“

Fără îndoială că aşa ar fi vorbit preşedintele Bourriche, căci are spirit juridic şi ştie care-i datoria unui magistrat față de societate. El îi apără principiile metodic şi cu regularitate. Justiția este o instituție socială. Numai cei ce vîntură idei primejdioase o vor umană şi simțitoare. Justiția se împarte după rînduieli fixe, iar nu după cum îți spune inima sau cum te luminează mintea. Mai cu seamă să nu-i cereți să fie dreaptă, căci n-are nevoie să fie, deoarece ea e justiție. Ba vă voi spune chiar că ideea unei justiții drepte n-a putut încolți decît în mintea unui anarhist. Preşedintele Magnaud dă, e adevărat, sentințe drepte. Curtea de Casație i le anulează însă – şi bine-i face.

Adevăratul judecător cumpăneşte mărturiile cu greutăți care întruchipează puterea statală şi care atîrnă greu. Aceasta s-a văzut în cazul Crainquebille şi în alte procese de mai mare faimă.

Astfel vorbi domnul Jean Lermite, străbătînd de la un capăt la celălalt sala paşilor pierduți.

Maestrul Joseph Aubarree, care ştia cum stau lucrurile la palatul de justiție, îi răspunse scărpinîn- clu-şi vîrful nasului :

— Dacă vrei să afli părerea mea, eu nu cred ca domnul preşedinte Bourriche să se fi ridicat pînă la o filozofie aşa de înaltă. Admițînd mărturia sergentului de stradă 64 ca pe o expresie a adevărului, el n-a făcut, după părerea mea, decît ceea ce a văzut făcîndu-se întotdeauna. În imitație trebuie să căutăm pricina celor mai multe dintre acțiunile oamenilor. Conformîndu-te obiceiului statornicit, vei trece întotdeauna drept un om de treabă. Numim oameni cumsecade pe cei care fac la fel ca ceilalți.

Adus iar la închisoare, Crainquebille, plin de mirare şi de admirație, se aşează pe scaunul său înlănțuit. Nu ştia nici el că judecătorii se înşelaseră. Tribunalul îi ascunsese slăbiciunile sale lăuntrice sub maiestatea formelor. Crainquebille nu putea crede că avusese dreptate împotriva judecătorilor, ale căror temeiuri nu le înțelese : îi era cu neputință să-şi închipuie că ceva ar şchiopăta într-o atît de frumoasă ceremonie. Căci, neducîndu-se nici la biserică, nici la Elysee [41], nu văzuse în viața lui ceva mai frumos decît procesul de la tribunalul corecțio- nal. Ştia bine că nu strigase „Jos curcanii !“ Şi faptul că fusese condamnat la cincisprezece zile de închisoare pentru că strigase aşa era în mintea lui o taină măreață, unul din acele puncte ale crezului pe care credincioşii le primesc fără să le înțeleagă, ca pe o revelație neînțeleasă, orbitoare, înfricoşătoare şi vrednică de slavă.

Bietul moşneag se recunoştea vinovat de a fi ocărît, fără să ştie, pe sergentul de stradă 64, aşa
cum băiețaşul dus la catehism recunoaşte că e vinovat de păcatul Evei. I se arătase prin sentința dată că strigase „Jos curcanii !“ Era deci adevărat că strigase „Jos curcanii !“ într-un chip tainic, necunoscut lui însuşi. Se vedea transportat pe un tărîm supranatural. Procesul său era pentru el ca apocalipsul.

Dacă nu-şi făcea o idee limpede asupra vinovăției, nu-şi făcea una mai limpede nici despre pedeapsă. Condamnarea lui i se păruse ceva solemn, ritual şi, mai presus de orice, un lucru uluitor, care nu poate fi înțeles şi discutat şi de care nu ai a te lăuda, nici a te plînge. Să-l fi văzut în acea clipă pe preşedintele Bourriche pogorîndu-se prin tavanul întredeschis, cu aripi albe şi cu nimb în jurul capului, şi tot nu s-ar fi mirat de această nouă manifestare a gloriei judiciare. Şi-ar fi zis : „Na, procesul meu continuă !“

A doua zi, avocatul său veni să-l vadă :

— Ei, cum te simți, unchiaşule ? Nu prea rău, hai ? Curaj !

---

[41] Reşedința preşedintelui Republicii Franceze.

Două săptămîni trec repede. N-avem de ce ne plînge.

— Cît despre asta, pot zice că domnii aceia au fost foarte blînzi, foarte drăguți cu mine ; nici o vorbă mai tare. Nu mi-aş fi închipuit. Şi gardianul îşi pusese mănuşi albe, ați văzut ?

— Dacă stai să te gîndeşti, bine am făcut mărturisind vina...

— Se poate.

— îți aduc o veste bună, Crainquebille. O persoană milostivă, căreia i-am vorbit de situația du- mitale, mi-a dat pentru dumneata o sumă de cincizeci de franci, ca să plăteşti amenda la care ai fost condamnat.

— Şi cînd mi-i dați, cei cincizeci de franci ?

— Vor fi depuşi la grefă, nu te îngriji de asta.

— Mi-e totuna. Mulțumesc totuşi persoanei. Şi Crainquebille, căzînd pe gînduri, murmură : Nu-i lucru obişnuit ce se întîmplă cu mine.

— Să nu spui vorbă mare, Crainquebille. Cazul dumitale nu e rar, departe de aşa ceva.

— Nu-mi puteți spune unde mi-or fi ascuns căruciorul ?

VI

Crainquebille în ochii lumii

Ieşit din închisoare, Crainquebille îşi împingea căruciorul pe Montmartre, strigînd : *Hai la varză, hai la napi, hai la morcovi!* Nu se arăta nici fudul, nici ruşinat de pățania lui. Nu-i păstra o amintire tristă.

În mintea lui, toate se depănau ea la teatru, ca în- tr-o călătorie sau în vis. Era mai cu seamă mulțumit că poate călca în noroi pe caldarîmul oraşului şi că vede deasupra capului cerul spălăcit de ploi, murdar ca băltoacele străzii, cerul minunat al oraşului său drag. Se oprea la toate cîrciumile de la răspîntii, ca să mai dea un păhărel pe gît, apoi, slobod şi voios, scuipînd în palmele bătătorite, apuca iar hulubele şi împingea căruciorul, pe cînd în fața lui, vrăbiile, sărăcuțe şi sculate cu noaptea-n cap, ca şi el, căutîn- du-şi hrana pe drum, îşi luau zborul în stoluri, însoțite de strigătul lui : *Hai la varză, hai la napi, hai la morcovi!* O bătrînă gospodină, care se apropie de el, îi zise, pipăind țelina :

— Dar ce ți s-a întîmplat, moş Crainquebille ? S-au împlinit trei săptămîni de cînd nu te-am mai văzut. Ai fost cumva bolnav ? Eşti cam palid.

— Ți-oi spune, coană Mailloche, am făcut şi eu pe rentierul.

Nimic nu s-a schimbat în viața lui, atîta doar că se abate pe la circiumă mai des ca înainte, asta fiindcă i-a intrat în cap că-i mereu sărbătoare şi că a făcut cunoştință cu persoane milostive. Se întoarce cam cu chef în chițimia lui de sub scară. Se întinde în culcuş, trage peste dînsul sacii împrumutați de la negustorul de castane din colț şi care îi țin loc de plapumă, gîndindu-se : „N-ai de ce te plînge la închisoare, ai acolo tot ce-ți trebuie, dar tot mai bine te simți la tine acasă. “

Mulțumirea i-a fost de scurtă durată. Băgă de seamă repede că muşteriii se uitau chiondărîş la el

— Ia țelina frumoasă, coană Cointreau !

— Nu-mi trebuie nimic !

— Cum vine asta, „nu-mi trebuie nimic“ ? Că doar nu trăieşti din văzduh î

Şi coana Cointreau, fără să-i răspundă, intra iar în brutăria ei mare. Negustoresele şi portăresele, nelipsite odinioară din jurul căruciorului lui împodobit cu fel şi fel de verdețuri, îi întorceau acum spatele. Ajuns în dreptul ciubotăriei *L’Ange Gardien*, care e

locul de unde au purces pățaniile sale judiciare, Crainquebille strigă :

— Coană Bayard, coană Bayard, îmi datorezi şaptezeci de bani de rîndul trecut.

Dar coana Bayard, aşezată la tejgheaua ei, nu catadicsi să-şi întoarcă privirea.

Toată strada Montmartre ştia că moş Crainquebille ieşise de la închisoare şi toată strada Montmartre nu-l mai cunoştea. Se lățise zvonul despre condamnarea lui pînă-n mahala şi pînă la răscrucea cu strada Richer. Acolo, către amiază, o zări pe coana Laure, buna şi credincioasa lui clientă, aplecată peste căruciorul cu zarzavat al puştiului Martin. Pipăia o varză mare. Părul ei strălucea în soare ca nişte bogate fire de aur răsucite în cozi groase. Şi puştiul Martin, un flecuşteț de om, o secătură, se jura cu mîna pe inimă că marfă frumoasă cum e a lui nu se mai află. La această privelişte, Crainquebille simți că i se sfîşie inima. îşi împinse căruciorul peste cel al lui Martin şi-i spuse coanei Laure cu o voce dogită şi plîngăreață :

— Nu-ți şade frumos să mă trădezi.

Coana Laure, după cum recunoştea ea singură, nu era ducesă. Nu în lumea mare aflase dînsa ce-i aia dubă şi ce e beciul poliției. Poți fi însă cinstit în orice meserie, nu-i aşa ? Fiecare ține să-şi păstreze ifosul şi nu-i place nimănui să aibă de-a face cu un individ ieşit din puşcărie. De aceea nu-i răspunse lui Crainquebille decît prefăcîndu-se că-i vine greață. Şi bătrînul vînzător ambulant, simțind ocara, îi strigă :

— Putoare ! Cară-te !

Coana Laure scăpă din mînă varza şi izbucni :

— Ei tu, puşcăriaş bătrîn, şterge-o de aici ! Ia te uită, iese din închisoare şi se leagă de oameni !

Dacă ar fi ştiut să se stăpînească, Crainquebille nu i-ar fi aruncat în față coanei Laure meseria ei. Ştia prea bine că în viață nimeni nu face ce vrea, că nu-ți alegi meseria şi că făpturi cumsecade se află peste tot. Avea obiceiul înțelept să nu se întrebe cu ce se

îndeletnicesc la ele acasă clientele lui şi nu dispreţuia

pe nimeni, dar îşi ieşise din sărite. Şi-i strigă coanei Laure, de trei ori, făcînd-o putoare, hoit şi tîrfă. O roată de curioşi se strânse în jurul coanei Laure şi a lui Crainquebille ; cei doi îşi mai zvîrliră unul altuia cîteva măscări tot aşa de solemne ca şi cele dintîi şi ar fi continuat să-şi deşerte sacul întreg, dacă un sergent de stradă, ivit pe neaşteptate, nu i-ar fi făcut deodată, prin tăcerea-i încremenită, tot aşa de muți şi de încremeniți ca şi dînsul. Se despărțiră, dar întîmplarea aceasta îi făcu pe locuitorii din cartierul Montmartre şi din strada Richer să pecetluiască soarta lui Crainquebille.

VII

Urmările

Şi bietul moşneag porni bodogănind :

— Nu-ncape îndoială că-i o parşivă. Nici că se află muiere mai parşivă ca ea.

în fundul inimii, însă, nu pentru asta o învinovățea. N-o disprețuia pentru că era ce era. Mai degrabă o stima, ştiind-o strîngătoare şi chibzuită. Altădată, stăteau bucuroşi la taifas împreună. Ea îi vorbea de părinții săi, care locuiau la țară. Şi îşi exprimau amîndoi aceeaşi dorință vie să cultive o grădiniță şi să crească găini. Era o clientă bună. Simțise parcă o împunsătură în inimă, văzînd-o cumpă- rînd varză de la puştiul Martin, un flecuşteț, o secătură, iar cînd a văzut-o prefăcîndu-se că-l disprețuieşte pe el, Crainquebille, i-a sărit muştarul, vezi bine !

Mai rău era că nu numai dînsa se uita la el ca la un ‚rîios. Cu toții se prefăceau că nu-l mai cunosc.

Ca şi coana Laure, coana Cointreau, brutăreasa, coana Bayard de la *L'Ange Gardien* îl disprețuiau

şi-l goneau. Toată lumea, ce mai încoaoe-ncolo !

Zi, aşa ! Pentru că ai fost băgat pe cincisprezece

zile la răcoare, nu mai eşti bun nici să vinzi praz ! 11*

Dreptate-i oare asta ? E cuminte oare să-l faci să moară de foame pe un om de treabă, pentru că a avut nişte încurcături cu sticleții ? De vreme ce nu mai putea să-şi vîndă zarzavatul, nu-i mai rămînea decît să crape.

Ca şi vinul nepitrocit, Crainquebille începu să se acrească. După ce se luase la harță cu coana Laure, acum se dondănea cu toată lumea. Dintr-o nimica, sărea cu gura la cliente şi le zicea ce crede despre ele, dar aşa, pe şleau. Dacă le vedea pipăind mai pe îndelete marfa, le făcea de la obraz calice care umblă prin prăvălii fără să cumpere ; tot aşa şi la circiumă : îşi bruftuia tovarăşii. Prietenul său, vînzâ- torul de castane, care se făcea şi el că nu-l mai cunoştea, zicea că afurisitului acestuia de moş Crainquebille îi sărea țandăra din nimica toată.

Aşa şi era : se făcuse obraznic, arțăgos, spurcat la gură, trăncălău. Şi asta, fiindcă văzînd rînduiala plină de cususruri a lumii, avea mai puțină uşurință decît un profesor al Şcoalei de ştiințe morale şi politice pentru a exprima ideile sale asupra reformelor necesare şi fiindcă în mintea lui gîndurile nu se depanau în ordine şi cu măsură.

Năpasta îl făcu nedrept. îşi vărsa năduful pe cei care nu-i voiau răul şi uneori pe cei mai slabi decît dînsul. O dată, îi trase o palmă lui Alphonse, băiețaşul cîrciumarului, care îl întrebase dacă s-a simțit bine la răcoare. îl pălmui, zicîndu-i :

Țînc scîrbos ! Tat-tu ar trebui să stea la răcoare, în loc să se îmbogățească vînzînd otravă.

Faptă şi vorbă care nu-i făceau cinste ; căci, aşa cum vînzătorul de castane i-o spuse, dojenindu-l pe drept cuvînt, nu se cade să bați un copil şi nici să-l iei la rost pentru tată-său, pe care nu şi l-a ales.

Crainquebille se pusese pe băut. Cu cît cîştiga mai puține parale, cu atît mai vîrtos bea la rachiu. Strîn- gător şi cumpătat înainte vreme, se minuna el însuşi de această schimbare.

N-am fost niciodată risipitor, zicea el. Se vede treaba că te prosteşti la bătrînețe.

Uneori se mustra cu asprime pentru apucăturile rele şi lenea lui :

— Amice Crainquebille, nu mai eşti bun decît să tragi la măsea !

Alteori se amăgea singur şi îşi băga în cap că bea de nevoie :

— Trebuie să beau din cînd în cînd un păhărel, ca să mai prind puteri şi să mă răcoresc. Sigur că am ceva care mă arde în stomac şi numai băutura mă poate răcori.

I se întîmpla tot mai des să lipsească din Hale în zorii zilei, cînd se scoteau la mezat zarzavaturile şi nu mai apuca decît marfă stricată, care i se dădea pe datorie. Într-o dimineață, simțindu-şi inima obosită şi picioarele muindu-i-se, îşi lăsă căruciorul în şopron şi-şi petrecu toată ziulica dînd tîrcoale tarabei în care coana Rose vindea măruntaie de vită şi crîşmelor din Hale. Seara, aşezat pe un coş, se gîndi îndelung şi văzu limpede cît de rău ajunsese. îşi aminti de vlaga lui dinainte, de isprăvile lui de demult, de ostenelile lui nesfîrşite şi de vremea cînd cîştiga frumos, de zilele nenumărate de altădată, toate la fel şi muncite din plin ; se văzu noaptea pe caldarîmul Halelor, aşteptînd să înceapă vin zar ea ; zarzavatul ridicat în maldăre şi rînduit cu meşteşug în cărucior, cafeaua neagră fierbinte dată pe gît, din- tr-o înghițitură, stînd în picioare lingă tejgheaua bă- trînei Theodore, felul lui voinicesc în care apuca hulubele căruciorului, strigătul său puternic sfîşiind aerul dimineții, întocmai ca şi cîntecul cocoşilor, drumul său prin ulițele pline de lume, toată viața lui cinstită şi amarnică, asemenea unui cal împingînd vreme de o jumătate de veac dugheana pe roate, ca să ducă orăşenilor, mistuiți de veghe şi de griji, recolta proaspătă a grădinilor de zarzavat. Şi, clătinînd din cap, oftă :

— Nu! Nu mai am curajul pe care-l aveam atunci. M-am curățat. Ulciorul nu merge de multe ori la apă. Şi apoi, de cînd cu procesul meu, mi s-a
schimbat firea. Nu mai sînt omul ce-am fost, ce mai încoace-ncolo !

în sfîrşit, îşi pierduse încrederea. Un om ajuns în starea asta e ca şi cum ar fi un om doborît, care nu mai e în stare să se ridice. Toți cei care trec pe lîngă el îi dau la cap.

VIII

Ultimele consecințe

Veni sărăcia, o sărăcie neagră. Bătrînul vînzător ambulant, care se întorcea odinioară din cartierul Montmartre, cu buzunarul doldora de carboave de cinci franci, nu mai avea acum para chioară. Era iarnă. Gonit din chițimia lui, dormea pe sub căruțe, într-un şopron. Plouase douăzeci şi patru de zile, şi canaturile de scurgere se revărsaseră, inundînd şopronul.

Ghemuit în căruciorul lui, deasupra apei împuțit printre păianjeni, şobolani şi pisici flămînde, cugeta în întuneric. Fiindcă nu luase nimic în gură toată ziua şi nu mai avea ca să se acopere nici sacii vîn- zătorului de castane, îşi aminti de cele două săptă- mîni în care stăpînirea îi dăduse mîncare şi adăpost începu să pizmuiască soarta celor închişi, care nu îndură nici frigul, nici foamea, şi—i veni o idee :

— Doar cunosc şmecheria, de ce nu m-aş folosi de ea ?

Se ridică şi ieşi în stradă. Nu era mai tîrziu de unsprezece. Vremea urîtă şi întunecoasă. Cădea o burniță, mai rece şi mai pătrunzătoare ca ploaia. Trecătorii rari se strecurau de-a lungul zidurilor.

Crainquebille apucă pe lîngă biserica Saint-Eus- tache şi coti în strada Montmartre. Era pustie. Un sergent stătea înfipt pe trotuar, în dosul bisericii, sub un felinar ; se vedea căzînd în jurul flăcării burnița roşietică. Stropii mărunți se prelingeau pe gluga sergentului, şi el părea leoarcă, dar, fie că îi plăcea mai mult să stea în lumină decît în întuneric, fie că era obosit de atîta umblet, rămînea sub felinar, pe care-l socotea poate un camarad, un prieten.

Această flacără tremurătoare îi ținea de urit în pustietatea nopții. Sergentul, încremenit în nemişcarea lui, nu semăna întru totul a făptură omenească ; luciul cizmelor, răsfrînt în trotuarul ud care

părea un lac, îl prelungea în jos, dîndu-i de departe înfățişarea unei dihănii amfibii, ieşită pe jumătate din apă. Văzut mai de aproape, cu gluga pe cap şi înarmat, aducea a călugăr şi a oştean. Trăsăturile feței cam din topor, mai îngroşate şi de umbra glugii, îl arătau liniştit şi trist. Avea o mustață deasă, scurtă şi căruntă. Era un sergent mai bătrîior, un om de vreo patruzeci de ani.

Crainquebille se apropie încetişor de dînsul şi, cu o voce slabă şi şovăitoare, îi zise :

— Jos curcanii !

Apoi aşteptă efectul acestei vorbe consacrate. Dar nu văzu nici un efect. Sergentul rămase nemişcat şi mut, cu brațele încrucişate sub pelerina-i scurtă. Ochii lui mari, deschişi, care luceau în întuneric, îl priveau pe Crainquebille cu mîhnire, luare-aminte şi dispreț.

Uimit, dar mai păstrînd încă oarecare hotărîre, Crainquebille gîngăvi :

— Ți-am spus : Jos curcanii !

Se lăsă o tăcere lungă în care domnea întunericul de gheață şi se auzea căderea ploii mărunte şi roşie- tice. în cele din urmă, sergentul zise :

— Nu-i frumos să vorbeşti aşa... Hotărît lucru că nu-i frumos să vorbeşti aşa... La vîrsta dumitale,
omul trebuie să aibă mai multă minte... Vezi-ți de drum,

— De ce nu mă arestezi ? întrebă Crainquebille.

Sergentul clătină din cap sub gluga lui udă.

— De-ar trebui să-i înhaț pe toți bețivanii care vorbesc vrute şi nevrute, n-aş mai isprăvi niciodată... Şi la ce-ar sluji una ca asta ?

Strivit de acest dispreț mărinimos, Crainquebille rămase multă vreme încremenit şi mut, cu picioarele în băltoaca de apă. înainte de a se depărta, încercă să se explice :

Nu pentru dumneata âm zis : „Jos curcanii !i; Şi nici pentru unul sau altul. Era pentru o idee.

Sergentul răspunse cu o blîndețe gravă :

— C-o fi pentru o idee sau pentru altceva, nu~i frumos s-o spui, pentru că, atunci cînd un om îşi face datoria şi îndură destule necazuri, nu trebuie să-l insulți cu vorbe nesăbuite. îți mai spun o dată să-ți vezi de drum.

Cu capul plecat şi bălăbănindu-şi brațele, Crainque- bille porni prin ploaie, pierzîndu-se în întunericul străzii.

I

— Grădina copilăriei noastre, zise domnul Berge- ret, grădina pe care o străbăteam toată în douăzeci de paşi, a fost pentru noi o lume nemărginită, plină de zîmbete şi de spaime.

— Lucien, îți mai aduci aminte de Putois ? întrebă Zoe, surîzînd ca întotdeauna cu buzele încleştate şi cu nasul vîrît în lucrul ei de mină.

— Dacă-mi mai aduc aminte de Putois !... Din toate chipurile ce s-au perindat prin fața ochilor mei cînd eram copil, al lui Putois mi-a rămas întipărit în amintire mai limpede ca toate celelalte. Toate trăsăturile chipului şi firii sale sînt vii în mintea mea, Avea capul țuguiat...

— Fruntea îngustă, adăugă domnişoara Zoe.

Fratele şi sora depănară rînd pe rînd, cu glas monoton şi cu o gravitate stranie, semnalmentele lui Putois.

— Fruntea îngustă.

— Ochii ceacîri.

— Privirea pierdută.

— Zbîrcituri la coada, ochiului.

— Pometii obrazului lucioşi, ieşiți în afară şi roşii.

Urechile nu-i erau tivite.

— Avea trăsăturile feței lipsite de orice expresie.
— Doar mîinile, care nu aveau niciodată astîmpăr, dădeau în vileag gîndul.
— Slab, nițel adus din spate, pirpiriu la înfățișare...
— Era în realitate vînjos cum puțini oameni **sînt...**
— Îndoia cu ușurință o monedă de cinci franci, strîngînd-o între arătător şi degetul gros...
— Pe care-l avea uriaş.
— Vocea îi era tărăgănată...
— Şi vorba mieroasă.

Domnul Bergeret izbucni deodată :

— Zoe ! Am uitat „părul galben şi barba rară“. S-o luăm de la capăt.

Pauline, care ascultase mirată acest straniu pomelnic, întrebă pe tată-său şi pe mătuşă-sa cum de au putut să învețe pe dinafară asemenea bucată de proză şi de ce o rostesc ca pe o rugăciune.

Domnul Bergeret răspunse cu gravitate :

— Află, Pauline, că ceea ce ai auzit e un text consacrat, aş putea spune liturgic, făcut anume pentru neamul Bergeret. Se cuvine să ți-l trecem ție, ca să
nu se piardă o dată cu mătuşă-ta şi cu mine. Bunică- tău, fetițo, bunică-tău, Eloi Bergeret, care nu era om să-l încînți cu fleacuri, prețuia bucata asta mai cu seamă fiindcă îi ştia obîrşia. Îi pusese titlul „Anatomia lui Putois“ şi obişnuia să spună că, în unele privințe, anatomia lui Putois îi place mai mult decît anatomia lui Quaresmeprenant. „Dacă descrierea făcută de Xenoman *, zicea el, emai savantă şi mai bogată în termeni rari şi prețioşi, în schimb, descrierea lui Putois o întrece cu mult prin claritatea ideilor şi limpezimea stilului. “ Judeca astfel pentru că doctorul Ledouble [42] [43] din Tours nu explicase încă pe atunci capitolele treizeci, treizeci

---

[42] Personaj din cartea a IV-a din *Pantagruel* de Rabelais, care face descrierea monstrului Quaresmeprenant.

[43] *Anatole Ledouble* (1848—1913), anatomist francez ? a publicat printre altele, lucrarea *Rabelais, anatomist şi iiziolog.*

şi unu şi treizeci şi doi din a patra carte a lui Rabelais.

— Nu înțeleg nimic, zise Pauline.

— Fiindcă nu-l cunoşti pe Putois, fetița mea. Trebuie să ştii că pentru mine şi mătuşă-ta Zoe, Putois a fost figura cea mai familiară a copilăriei noastre. În casa lui bunică-tău Bergeret, se vorbea mereu despre Putois. Fiecare la rîndul său credea că l-a văzut.

Pauline întrebă :

— Ce era acest Putois ?

în loc să răspundă, domnul Bergeret începu să rîdă, iar domnişoara Bergeret rîse şi dînsa cu buzele strînse.

Pauline îşi plimbă privirea de la unul la altul. I se părea straniu că mătuşă-sa rîde cu atîta poftă, şi încă mai straniu că rîde la unison cu frate-său. Ciudat lucru, într-adevăr, căci fratele şi sora nu aveau aceeaşi fire.

— Tată, spune-mi, ce era acest Putois ? Văd că vrei să ştiu şi eu, atunci spune-mi !

— Putois, draga mea, era grădinar. Fiu al unor plugari cumsecade, de prin Artois, veni să se aciueze la Saint-Omer, unde îşi încropi o răsadniță. Pesemne însă că nu izbuti să le intre în voie muşteriilor şi treaba merse prost. Lăsîndu-şi negoțul, se făcu ziler. Cei care îl luau la lucru nu se arătau întotdeauna încîntați de dînsul.

La aceste cuvinte, domnişoara Bergeret, care nu se oprise din rîs, îl întrerupse :

— îți aminteşti, Lucien : cînd tata nu mai găsea pe biroul său călimara, condeiele, ceara de scrisori, foarfecele, zicea : „Mă bate gîndul că a trecut Putois pe aici.”

— Ah ! făcu domnul Bergeret, Putois n-avea faimă bună.

— Asta e tot ? întrebă Pauline.

— Nu, draga mea, nu e tot. Putois se deosebea prin aceea că deşi îl ştiam toți, deşi ne era apropiat, totuşi...

— ...nu exista, spuse Zoe.

Doctorul Bergeret întoarse spre soră-sa o privire dojenitoare :

— Ce vorbă e asta, Zoe ? De ce să rupi vraja, aşa ? Putois nu exista ! îndrăzneşti s-o spui, Zoe ? Ai putea oare susține aşa ceva ? Ca să afirmi că Putois n-a existat, că Putois n-a fost niciodată ai ținut oare seamă îndeajuns de condițiile existenței şi de modurile de a fi ? Putois exista, soră dragă. Ce~i drept, însă, e vorba de o existență ciudată.

— Aproape că nu mai înțeleg nimic, zise Pauline, dîndu-se bătută.

— Adevărul ți se va înfățişa limpede, numaidecît, draga mea. Află că Putois a venit pe lume în puterea vîrstei. Eram copil încă, iar mătuşă-ta se şi făcuse fată măricică. Locuiam pe atunci la Saint-Omer, în- tr-o căsuță aşezată într-una din mahalalele tîrgului. Părinții noştri duceau acolo un trai tihnit şi retras pînă în ziua cînd dădu peste dînşii o bătrînă doamnă de prin împrejurimi, pe nume doamna Cornouiller, care trăia în conacul ei de la Monplaisir, la cinci leghe de oraş, şi care se nimeri să fie o mătuşă a mamei, dinspre partea bunicilor. Ea se folosi de dreptul de rubedenie pentru a cere părinților noştri să vină să cineze în fiece duminecă la Monplaisir, unde se plictiseau de moarte. Zicea că aşa vrea bunacuviință, să cinezi dumineca în familie şi că numai cei de neam prost nu se supun acestui obicei. Tatăl meu plîngea, de urît ce-i era la Monplaisir. Te cuprindea jalea să-i vezi deznădejdea. Dar doamna Cornouiller n-o vedea. Nu vedea nimic. Mama avea mai mult curaj. Suferea la fel ca taică-meu, ba poate şi mai mult, dar zîmbea.

— Femeile sînt făcute ca să sufere, spuse Zoe.

— Zoe, toate ființele de pe lumea asta sînt menite suferinții, vorbi domnul Bergeret. în zadar părinții noştri refuzau aceste nenorocite invitații. Trăsura doamnei Cornouiller venea să-i ia în fiece duminecă după amiază. Trebuiau musai să meargă la Monplaisir : era o obligație de care n-aveai cum să scapi. Era o rînduială statornicită pe care numai răzvrătirea o putea înfrînge. Tata se răzvrăti, în cele

din urmă, şi jură să nu mai dea urmare nici unei invitații a doamnei Comouiller, lăsînd mamei grija de a găsi acestui refuz pretexte cuviincioase şi motive felurite, treabă pentru care ea nu prea era făcută. Mama nu ştia să se prefacă.

Zi, mai bine, Lucien, că nu voia. Ar fi putut să mintă ca oricine.

E drept că atunci cînd avea motive, le dădea pe acestea, în loc să născocească altele. îți amintești, draga mea, că i s-a întîmplat să spună într-una din zile, pe cînd ne aflam la masă : „Norocul nostru că Zoe are tuse măgărească : n-o să ne mai ducem multă vreme la Monplaisir“.

Aşa şi era ! spuse Zoe.

între timp, te-ai făcut bine, Zoe. Şi iată că într-o zi, doamna Comouiller vine de-i zice mamei : „Socot, micuțo, că vei veni dumineca cu bărbatu-tău, să cinați la Monplaisir.“ Mama, căreia soțul ei îi ceruse cu tot dinadinsul să-i înfățişeze doamnei Cornouiller un motiv temeinic de refuz, neavînd încotro, scorni unul neadevărat.

îmi pare nespus de rău, scumpă doamnă, dar n-o să putem veni. Duminecă, aştept grădinarul.

La vorba asta, doamna Comouiller privi prin geamurile salonului la grădinița părăginită în care lemnul cîinesc şi liliacul nu păreau să fi cunoscut coso- rul grădinarului şi nici să fie vreodată hărăzite la aşa' ceva.

— Aştepți grădinarul ? Pentru ce ?

— Ca să lucreze grădina.

Şi mama, întorcînd fără să vrea ochii la petecul de pămînt acoperit de bălării şi de alte plante aproape sălbăticite, căruia îi spusese grădină, îşi dădu seama cu groază cît de neadevărată îi era născocirea.

— Omul acesta, zise doamna Comouiller, ar putea foarte bine să vină luni sau marți, ca să-ți lucreze...

grădina. De altfel, ar fi mai potrivit. Nu se cade să lucrezi dumineca.

— în timpul săptămânii e ocupat, răspunse mama.

Am băgat de seamă adeseori că tocmai motivele cele mai absurde şi mai caraghioase întîmpină o împotrivire mai slabă : ele îl buimăcesc pe adversar. Doamna Cornouiller stărui, nu atît însă cît te-ai fi putut aştepta de la o persoană ca dînsa, aşa de puțin înclinată să renunțe. Ridicîndu-se din jilț, întrebă :

— Cum îi zice, micuțo, grădinarului tău ?

— Putois, răspunse mama, fără să stea pe gînduri. Putois căpătase un nume. Din acea clipă începu să existe. Doamna Cornouiller plecă bodogănind :

— Putois ! Mi se pare că am auzit de el... Putois ? Putois ! ll cunosc foarte bine, dar nu~mi amintesc... Unde şade ?

— Lucrează cu ziua. Cînd ai nevoie de el, îi trimiți vorbă la cutare sau cutare.

— Ah, ştiam eu că-i un trîntor şi o puşlama... Un om de nimic. Fereşte-te de el, micuțo.

De acum încolo, Putois avea şi o fire a lui.

II

Domnii Goubin şi Jean Marteau sosind tocmai atunci, domnul Bergeret îi lămuri despre ce era vorba.

— Vorbeam despre cel pe care maică-mea îl făcu să se nască grădinar la Saint-Omer, dîndu-i şi numele. Din clipa aceea Putois începu să facă de toate.

— Maestre dragă, vrei să mai spui o dată ? zise domnul Goubin, ştergîndu-şi ochelarii.

— Bucuros, răspunse domnul Bergeret. Nu era nici un grădinar. Grădinarul nu exista. Maică-mea zisese : ,,Aştept să vină grădinarul.“ Şi grădinarul se născu numaidecît. Şi începu să facă de toate.

— Maestre dragă, întrebă domnul Goubin, cum făcea de toate, dacă nu exista ?

— Un fel de existență avea el, răspunse domnul Bergeret.

— Vrei să zici o existență închipuită, i-o întoarse cu dispreț domnul Goubin.

— O existență închipuită nu înseamnă oare nimic în ochii dumitale ? izbucni profesorul. Personajele legendare nu pot oare să aibă o înrîurire asupra oamenilor ? Ia gîndeşte~te la mitologie, domnule Goubin, şi ai să vezi că nu ființele reale, ci acelea închipuite exercită asupra sufletelor acțiunea cea mai adîncă şi mai trainică. Pretutindeni şi întotdeauna, nişte ființe, care nu sînt mai rele decît Putois, au inspirat noroadelor ură şi dragoste, spaimă şi speranță, au îndemnat la nelegiuiri, au primit ofrande, au făcut datini şi legi. Gîndeşte-te la eterna mitologie, domnule Goubin. Putois e un personaj legendar, dintre cele mai obscure, recunosc, şi din soiul cel mai de rînd. Satirul acela necioplit, care şedea odinioară la masă cu țăranii noştri din nord, a fost socotit vrednic să apară într-un tablou al lui Jordaens [44] şi într-o fabulă de La Fontaine. Odrasla păroasă a lui Sycorax a intrat în lumea plină de strălucire a lui Shakespeare. Mai puțin norocos ca dînşii, Putois va fi întotdeauna disprețuit de artişti şi de poeți. îi lipsesc măreția şi ciudățenia, stilul şi caracterul. El s-a născut în nişte minți cu prea multă judecată, printre oameni care ştiau citi şi scrie şi nu aveau acea fermecătoare închipuire din care răsar fabulele. Cred, domnilor, că am vorbit de ajuns pentru a vă face să înțelegeți firea adevărată a lui Putois.

— Am înțeles-o, zise domnul Goubin.

Şi domnul Bergeret îşi urmă povestirea :

— Putois exista. Pot s-o afirm. Exista. Cumpăniți lucrurile cu luare-aminte şi vă veți încredința că „a fi“ nu implică de fel substanța şi nu înseamnă
decît legătura ce există între predicat şi subiect, deci nu arată decît o relație.

— Negreşit, zise Jean Marteau, dar a fi fără însuşiri e ca şi cum n-ai fi de loc. Nu mai ştiu cine a spus cîndva : „Sînt cel care este“. Iertați-mă pentru lipsa mea de memorie. Nu-ți poți aminti de

---

[44] *Jacob Jordaens* (1593—1678), pictor flamand, a pictat scene din viața cotidiană ; în text se face aluzie la pînza intitulată *Satirul şi tiranul.*

toate. Dar necunoscutul care a vorbit astfel a săvîr- şit o imprudență cum rareori se vede. Dînd a înțelege prin vorba asta nesocotită că era lipsit de însuşiri şi de orice fel de relații, ei a proclamat că nu există şi s-a suprimat el însuşi ca un neghiob. Mă prind pe orice că de atunci nu s-a mai auzit vorbin- du-se de dînsul.

— Ai pierdut, îi răspunse domnul Bergeret. El a dres proasta impresie făcută de această vorbă egoistă, dîndu-şi mai pe urmă o droaie de adjective, şi s-a vorbit mult de dînsul, adeseori 'fără pic de bun-simț.

— Nu pricep, zice domnul Goubin.

— Nu-i nevoie să pricepi, răspunse Jean Marteau. Şi îl rugă pe domnul Bergeret să vorbească despre Putois.

— Prea drăguț din partea dumneavoastră că mi-o cereți, zise profesorul.

Putois s-a născut în a doua jumătate a veacului al nouăsprezecelea, la Saint-Omer. I-ar fi prins mai bine dacă se năştea cu cîteva secole mai înainte, în pădurea Ardennes [1] sau în pădurea Broceliande [2]. Ar fi fost atunci un duh rău de-o dibăcie minunată.

—• îa o ceaşcă de ceai, domnule Goubin, zise Pauline.

*— Aşadar, Putois era un duh rău ? întrebă Jean Marteau.

— Era rău, lămuri domnul Bergeret, într-o oarecare măsură, nu însă în toate privințele. Era ca dracii aceia despre care merge vorba că sînt foarte răutăcioşi, dar în care afli o seamă de însuşiri bune, cînd ai de-a face cu ei. Şi aş fi înclinat să cred că lui Putois i s-a făcut o nedreptate. Doamna Cornouiller, fiind pornită împotrivă-i şi bănuindu-l numaidecît că
că e un trîntor, un bețiv şi un hoț, se gîndi că, de-

[s] Masiv muntos din nord-estul Franței unde se desfăşoară acțiunea unora din romanele cavalereşti ale *Mesei Rotunde,* datînd din sec. XII—XIV.

* Codri din peninsula Bretania unde în ciclul mai sus-araintit se spune că trăia vrăjitorul Merlin.

oarece mama, care nu era bogata, n dadea de lucru, pesemne că acest Putois se mulțumeşte cu puțin şi se întreba dacă n-ar fi în cîştig tocmindu-i să-i muncească în locul grădinarului ei, care avea faimă mai bună, dar cerea şi simbrie mai mare. Se apropia vremea cînd trebuiau tunse ramurile tişilor. Doamna Cornouiller îşi zise că, dacă doamna Eloi Bergeret, care era săracă, nu-i plătea mare lucru lui Putois, dînsa, care era bogată, are să-i plătească şi mai puțin, căci a intrat în firea lucrurilor ca bogații să scape mai ieftin decît săracii. îşi şi vedea tişii din grădină tunşi, unii ca nişte coloane verzi, alții rotunjiți în vîrf sau în chip de piramide, fără mare cheltuială. „Voi fi cu ochii în patru, îşi zise, ca nu cumva Putois să umble de colo-colo şi să mă fure. Nu risc nimic şi voi avea numai de cîştigat. Puşlam alele astea lucrează uneori cu mai multă pricepere decît muncitorii cinstiți.“ Hotărî să facă o încercare şi-i spuse mamei :

— Micuțo, trimite-mi-l pe Putois. Am să-i dau de lucru la Monplaisir.

Maică-mea îi făgădui. Şi bucuros i l-ar fi trimis. Dar asta chiar că nu se putea. Doamna Cornouiller îl aşteptă pe Putois la Monplaisir, îl aşteptă în zadar. Era femeie încăpățînată şi ținea morțiş la planurile ei. Cînd dădu iar cu ochii de mama, i se plînse că nu mai ştie nimic despre Putois.

—} Micuțo, nu i-ai spus oare că îl aştept ?

— Ba da ! E însă un om ciudat, o hahaleră...

— Oh ! Cunosc eu pramatiile astea. Ştiu eu cît îi plăteşte pielea lui Putois al tău. Dar nu se află om, cît de zănatic ar fi, care să nu vrea să vină să lucreze la Monplaisir. Casa mea cred c-o ştie toată lumea. Putois are să vină, cînd i-oi porunci, şi încă repede, micuța mea. Spune-mi numai unde şade ; mă voi duce chiar eu să-l găsesc.

Mama răspunse că habar nu are unde şade Putois, că nimeni nu ştia să aibă vreo locuință, că era om fara capatîi.

— Nu l-am mai văzut, doamnă. Cred că se ascunde.

Putea oare născoci o vorbă mai potrivită ?

Doamna Cornouiller n-o ascultfă, totuşi, fără o umbră de neîncredere ; bănuia că mama, temîndu-se să nu-l piardă pe Putois sau să nu-l facă mai pretenţios, umblă într-adins cu şiretlicuri pentru ca dînsa să nu poată da de urma lui. Şi în judecata ei o gă- şea pe mama într-adevăr prea egoistă. Foarte multe dintre judecăţile acceptate de toată lumea şi pe care istoria le-a consacrat sînt tot aşa de întemeiate ca şi aceasta.

— E totuşi adevărat, zise Pauline.

— Ce e adevărat ? întrebă Zoe, pe jumătate adormită.

— Că judecăţile istoriei sînt adeseori greşite. îmi amintesc, tată, că ai spus într-o zi : ,,Doamna Ro- land [45] era într-adevăr naivă punîndu-şi nădejdea în posteritatea nepărtinitoare, fără să-şi dea seama că, dacă oamenii contemporani cu ea erau nişte maimuţoi răutăcioşi, urmaşii lor vor fi şi ei tot nişte maimuţoi răutăcioşi !“

— Pauline, întrebă domnişoara Zoe cu asprime, ce legătură este între povestea lui Putois şi ceea ce îndrugi tu acolo ?

— O legătură foarte strînsă, mătuşico.

— Eu n-o văd.

Domnul Bergeret, care nu era împotriva digresiunilor, răspunse fiicei sale :

— Dacă toate nedreptăţile ar fi pînă la urmă îndreptate în lumea asta, oamenii n-ar mai fi scornit niciodată altă lume în care se face dreptate. Cum vreţi ca posteritatea să judece drept pe toţi morţii ? Cum să-i asculte în întunericul care-i înghite ? De îndată ce am putea fi drepţi faţă de ei, i-am da uitării. Dar poţi fi oare drept vreodată ? Şi ce e dreptatea ? Doamna Cornouiller, cel puţin, s-a văzut
nevoită să recunoască, în cele din urmă, că mama n-o înşela şi că Putois era de negăsit.

Totuşi, nu renunţă să-l caute. întrebă toate rubedeniile ei, toţi prietenii, vecinii, slujitorii şi furnizorii dacă îl cunoşteau pe Putois.

---

[45] E vorba de Manon Philipon, soţia lui Jean Mărie Roland, ministru de interne în timpul Revoluţiei franceze. Implicată în complotul girondinilor, a fost condamnată şi executată. În închisoare şi-a scris memoriile publicate mai tîrziu sub titlul : *Apel către posteritatea nepărtinitoare.*

Numai doi sau trei dintre aceştia răspunseră că n-au auzit niciodată vorbindu-se de el. Cei mai mulți credeau că îl întâlniseră într-adevăr.

— Am auzit de numele acesta, zise bucătăreasa, dar nu ştiu cum o fi arătând omul.

— Putois ! îl cunosc mai bine ca pe oricine, zise cantonierul, scărpinîndu-se după ureche, dar n-aş putea să vă spun cine e.

Informația cea mai precisă veni de la domnul Blaise, perceptorul taxelor comunale, care spuse că de la 19 la 23 octombrie, în anul Cometei[46], îl pusese pe Putois să spargă lemne în curtea lui.

într-o dimineață, doamna Cornouiller năvăli, abia ținîndu-şi răsuflarea, în biroul tatălui meu :

— L-am văzut adineauri pe Putois.

—■> Nu mai spune ? !

— L-am văzut.

. – Crezi ?

— Sînt sigură. Se furişa pe lîngă zidul casei domnului Tenchant, apoi a apucat-o pe ulița des Abbes- ses, umblînd repede. L-am scăpat din ochi.

— O fi fost chiar el ?

— Cum te văd şi mă vezi. .Un om de vreo cincizeci de ani, uscățiv, adus din spate, cu o înfățişare de derbedeu şi cu o bluză soioasă pe dînsul.

— E drept că descrierea asta i se potriveşte lui Putois.

— Ei, vezi ! De altminteri, l-am chemat pe nume. I-am strigat: „Putois !“, şi el s-a întors.

— E un mijloc folosit de copoii poliției pentru a se încredința de identitatea răufăcătorilor pe care-i urmăresc, zise tatăl meu.

---

[46] E vorba de cometa Halley, caracterizată prin aparițiii succesive la interval de 76 de ani, şi care a apărut ultima oară în 1910.

Păi, cînd îți spun că era el L. Am ştiut eu cum să dau de Putois al vostru. Ei bine, are o mutră de om primejdios. Ați fost într-adevăr nesocotiți, tu şi nevastă-ta, chemîndu-l să lucreze la voi. Mă pricep eu la fizionomii şi, cu toate că nu l-am văzut decît din spate, uite, aş putea să jur că e un hoț, ba poate chiar un ucigaş. Urechile nu-i sînt tivite, şi acesta e un semn care nu înşală.

— Ah, ai băgat de seamă că urechile lui nu-s tivite ?

— Nimic nu-mi scapă, Dragă domnule Bergeret, dacă nu vrei să fii asasinat împreună cu nevasta şi copiii, nu-l mai lăsa pe Putois să intre în casa voastră. Şi îți mai dau un sfat: pune de schimbă broaştele de la uşi.

Iată însă că la cîteva zile după asta i se întîmplă doamnei Cornouiller să i se fure trei pepeni din grădină. Deoarece hoțul n-a putut fi găsit, bănuiala ei căzu asupra lui Putois. Jandarmii fură chemați la Monplaisir, şi constatările lor întăriră bănuielile doamnei Cornouiller. Cete de puşlamale dădeau pe %tunci iama în grădinile de prin partea locului. De data aceasta însă furtul părea săvîrşit de un singur individ şi cu o iscusință deosebită. Nu se vedea nici o urmă de spargere, nici urme de paşi în pămîntul ud. Hoțul nu putea fi altul decît Putois. Era şi părerea şefului de post, care ştia multe despre Putois şi se lăuda că pune el mîna pe pramatia asta. *Le Journal de Saint Gmer* consacră un articol celor trei pepeni ai doamnei Cornouiller, publicînd şi un portret al lui Putois, după informațiile culese de prin tîrg. ,,Are, zicea gazeta, fruntea îngustă, ochii ceacîri, privirea pierdută, zbîrcituri la coada ochiului, pometii obrazului lucioşi, ieşiți în afară şi roşii. Urechile lui nu-s tivite. Slab, nițel adus din spate, pirpiriu la înfățişare, e în realitate vînjos cum puțini oameni sînt : poate îndoi o monedă de cinci franci, strîngînd-o între arătător şi degetul cel mare. Există serioase motive, afirma gazeta, pentru a i se pune în sarcină un lung şir de furturi săvîrşite cu o iscusință surprinzătoare/'

Tot tîrgul se ocupa de Putois. Într-o zi s-a aflat că fusese prins şi vîrît la închisoare, dar după puțină vreme s-a văzut că omul pe care îl luaseră drept Putois era un negustor de calendare, pe nume Ri~ gobert. Deoarece nu i s-a putut descoperi nici o vină, i-au dat drumul, după un an şi două luni de detenţiune preventivă. Iar Putois era de negăsit. Doamna Cornouiller fu victima unui nou furt, încă şi mai îndrăzneț ca primul. I se şterpeliră din dulapul cu veselă trei linguriţe de argint.

Doamna Cornouiller recunoscu mîna lui Putois, porunci să se pună un lanț la uşa odăii sale şi nu mai avu somn.

HI

Către ceasurile zece seara, după ce Pauiine se duse la culcare, doamna Bergeret îi zise lui frate-său :

— Nu uita să povesteşti cum Putois a sedus-o pe bucătăreasa doamnei Cornouiller.

— Mă gîndeam şi eu la asta, surioară, răspunse domnul Bergeret. Dacă n-aş spune-o, s-ar pierde partea cea mai nostimă a întîmpiării. Dar totul se cuvine să fie făcut cu rînduială. Justiția i-a căutat pe Putois, dîndu-şi toată osteneala, fără să-l poată găsi. Cînd s-a ştiut că e de negăsit, fiecare şi-a pus obrazul în joc, umblînd să-l găsească ; cei mai mehenghi izbutiră. Şi, deoarece sînt foarte mulți mehenghi la Saint-Omer şi prin împrejurimi, Putois era văzut în acelaşi timp pe străzi, prin cîmpii şi în păduri. O nouă trăsătură a fost astfel adăugată caracterului său. I se recunoscu însuşirea de a putea fi pretutindeni în acelaşi timp, dar pe care îl au eroii poveştilor populare. O făptură în stare să străbată depărtările, arătîndu-se pe neaşteptate în locul unde nici nu te aşteptai, înfricoşează pe bună dreptate. Putois ajunse spaima celor din Saint-Omer. Doamna Cornouiller, convinsă că Putois îi furase trei pepeni şi trei linguriţe, trăia cu groaza în sîn, baricadată la

Monplaisir. Zăvoarele, gratiile şi lacătele nu ajungeau s-o liniştească. Putois era în ochii ei o ființă înspăimîntător de ageră, care pătrundea prin uşile ferecate. O întîmplare petrecută în casă îi mări groaza. Bucătăreasa ei păcătui cu careva şi veni clipa cînd

nu-şi mai putu ascunde greşeala. Refuza însă cu încăpățînare să spună cine era ademenitorul.

— Pe bucătăreasă o chema Gudule, zise domnişoara Zoe.

— O chema Gudule şi lumea o credea ocrotită împotriva primejdiilor dragostei de o barbă care-i crescuse lungă şi despicată. Tot o barbă neaşteptată ocroti şi fecioria acelei sfinte fete de rege pe care o cinsteşte oraşul Praga. O barbă care nu mai era tînără n-a fost totuşi de ajuns pentru a apăra virtutea Gudulei. Doamna Cornouiller o strînse cu uşa pe Gudule ca să spună numele bărbatului care, după ce îşi făcuse cheful cu dînsa, o lăsase în mare încurcătură. Pe Gudule o podideau lacrimile şi nu scotea o vorbă. Rugăminţile şi amenințările stăpînei nu ajutară la nimic. Doamna Cornouiller făcu o lungă şi amănunțită cercetare. Îi trase de limbă cu dibăcie pe vecini, pe vecine şi pe furnizori, puse întrebări grădinarului, cantonierului, jandarmilor, dar nimic n-o ducea pe urmele vinovatului. încercă din nou s-o facă pe Gudule să-i mărturisească totul.

— în interesul tău, Gudule, spune-mi cine este.

Gudule rămînea mută. Deodată, o rază de lumină fulgeră prin mintea doamnei Cornouiller :

— E Putois !

Bucătăreasa plînse şi nu răspunse.

— Putois ! repetă stăpîna. Cum de n-am ghicit mai devreme ? Putois ! Nenorocito ! Nenorocite ! Ne- norocito !

Şi doamna Cornouiller rămase încredințată că Putois o lăsase însărcinată pe bucătăreasă. Toată suflarea din Saint-Omer, de la preşedintele tribunalului, pînă la potaia lampagiului o ştia pe Gudule şi coşul cu care se ducea la piață. Auzind că Putois o ademenise pe Gudule, tîrgul a fost cuprins de mirare, de admirație şi de veselie. Putois fu lăudat de toți ca un cuceritor fără pereche şi ca ibovnicul celor unsprezece mii de fecioare. I se mai punea în circă, după niscaiva semne, paternitatea altor cinci sau şase copii care veniseră pe lume în acel an şi care ar fi făcut mai bine să nu vină, pentru plăcerea ce-i aştepta şi bucuria ce-o aduceau

mamelor. Erau arătate, printre altele, slujnica domnului Marechal, cel de ținea circiuma *Au Rendez-vous des pecheurs,* apoi, o vînzătoare de pîine şi fetița cocoşată de la Pont-Biquet, care, toate, se pomeniseră cu cîte un copil, pentru că ascultaseră de Putois.

— Fiara ! clocoteau de mînie cumetrele.

Iar Putois, satirul nevăzut, amenința cu nenorociri ireparabile pe toate copilele unui tîrg în care, după spusa bătrînilor, fetele fuseseră de cînd lumea la locul lor.

Răspîndit astfel în tot oraşul şi în împrejurimi, Putois rămînea totuşi legat de casa noastră prin mii de fire nevăzute. Trecea pe dinaintea porții şi se credea că uneori sare peste zidul grădinii noastre. Nimeni nu-i văzuse vreodată fața, dar îi recunoşteam mereu umbra, glasul, urma paşilor. Nu numai o dată, în amurgul serii, ni se păru că-l vedem din spate la o răscruce de drum. Cu soră-mea şi cu mine felul său de a fi se schimba nițel. Rămînea rău şi pornit pe rele, dar devenea copilăros şi foarte naiv. Se făcea mai puțin real şi, îndrăznesc s-o spun, mai poetic. Intra în ciclul nevinovat al tradițiilor copilăriei. începuse să semene cu Bau-Bau, cu Gîrbăcilă

şi cu Moş Ene, care umblă seara pe la gene, adormind țîncii. Nu era spiriduşul care vine noaptea în grajduri să înnoade cozile mînjilor. Mai puțin rustic şi mai puțin fermecător, dar tot aşa de poznaş în candoarea lui, făcea mustăți de cerneală păpuşilor sorii mele. în patul nostru, înainte de a adormi, îl ascultam : plîngea pe acoperişuri cu pisicile, lătra cu cîinii, gemea prin hornuri şi cînta pe uliță cu bețivanii întîrziați.

Ceea ce făcea ca Putois să fie în mijlocul nostru şi familiar, ceea ce ne atrăgea în făptura lui era faptul că amintirea i se lega de toate lucrurile diri jurul nostru. Păpuşile lui Zoe, caietele mele de şcolar, cărora le răscolise şimînjise de atîtea ori foile, zidul grădinii deasupra căruia văzusem lucind în întuneric ochii săi roşii, oala de faianță albastră pe care o sparse într~o noapte de iarnă, dacă nu cumva crăpase de ger ; copacii, străzile, băncile, toate ne aminteau

de Putois, Putois al nostru, acel Putois al copiilor, făptură de pe la noi şi totodată legendară. Nu se asemuia în gingăşie şi poezie nici cu cel mai necioplit satir, nici cu faunul cel mai greoi al Sieiliei sau Tesaliei. Dar era totuşi un semizeu.

în ochii tatălui meu, Putois avea cu totul altă fire : era simbolic şi filozofic. Taică-meu nutrea o mare compătimire pentru semenii săi. Ei nu-i credea prea chibzuiți; rătăcirile lor, cînd nu erau iz- vorîte din răutate, îl înveseleau şi-l făceau să zîm- bească. Credința în Putois îi trezea interesul, văzînd în ea un fel de rezumat al tuturor credințelor umane. Şi fiindcă îi plăcea să facă haz şi să zeflemisească, vorbea de Putois ca despre o ființă reală. Punea uneori în asta atîta stăruință şi scotea la iveală împrejurările cu atîta exactitate, încît mama se arăta tare mirată şi, în naivitatea ei, îi zicea :

Să te audă cineva, ar spune că vorbeşti serios, dragul meu : ştii bine totuşi...

El răspundea grav :

Tot tîrgul Saint-Omer crede în existența lui Putois. Aş fi oare un bun cetățean, dacă aş tăgă- dui-o ? Trebuie să te gîndeşti de două ori, înainte de a suprima o iotă din credința oamenilor.

Numai un om de o cinste desăvîrşită poate să aibă asemenea îndoieli. În fond, taică-meu era gassen- dist *K* îşi potrivea propria sa părere cu părerea obştească, crezînd în existența lui Putois, ca şi ceilalți locuitori din Saint-Omer, fără să admită însă ames- [47] tecul direct al acestuia în furtul pepenilor şi în ademenirea bucătăreselor. în sfîrşit, mărturisea credința sa în existența unui Putois, pentru a fi bun cetățean ; şi nu avea nevoie de Putois pentru a explica evenimentele ce se petreceau în oraş. Aşa că, în această împrejurare, ca în oricare alta, el se dovedi om politicos şi cu scaun la cap.

Cît despre maică-mea, îşi găsea puțintică vină în naşterea lui

[47] *Pierrc Gasaendi* (1592—1655), filozof materialist francez, fizician şl astronom. Gassendiştii împărtăşeau concepțiile etice şi morale ale filozofului, concepții ce se opun celor ale ascetismului bisericesc.

Putois – şi nu fără temei. Căci, la urma urmelor, Putois se născuse dintr-o minciună a ei, aşa cum Caliban [1] s-a născut din minciuna poetului. Desigur, păcatele nu erau la fel de mari, şi mama era mai nevinovată decît Shakespeare. Cu toate
acestea, se simțea îngrozită şi încurcată, văzînd că minciuna ei destul de firavă se umflă din cale-afară şi că înşelătoria ei neînsemnată are un succes atît de uimitor, care nu mai înceta şi se întindea peste tot tîrgul, amenințînd să se întindă peste lumea toată. Ba, într-una din zile, îngălbeni, crezînd că va da cu ochii de minciuna ei, în carne şi oase. În ziua aceea, slujnica pe care o avea, nouă în casă şi în tîrg, veni să-i spună că un om întreabă de dînsa. Avea de vorbit cu doamna, zicea omul.

— Ce fel de om e ?

— Un om îmbrăcat cu o bluză. Pare să fie un muncitor de la țară.

— N-a spus cum îl cheamă ?

— Da, doamnă.

— Ei, cum îl cheamă ?

•— Putois.

— Ți-a spus că-l cheamă... ?

— Da, doamnă, Putois.

— E aici ?...

— Da, doamnă, aşteaptă în bucătărie.

— L-ai văzut ?

— Da, doamnă. [48]

[48] Personaj fantastic din *Furtuna* de Shakespeare.

—* Ce vrea ?

— Nu mi-a spus. Nu vrea sâ spună deeît doamnei.

— Du-te de-l întreabă ce vrea.

Cînd slujnica se întoarse în bucătărie, Putois nu mai era acolo. întîlnirea asta dintre slujnica străină şi Putois n-a fost niciodată lămurită. Cred însă că din ziua aceea mama începu să creadă că Putois putea într-adevăr să existe şi că se prea poate ca dînsa să nu fi mințit.

Ziua mutării sosise, şi domnul Bergeret, cu soră-sa şi fiică-sa, părăseau bătrîna casă dărăpănată din strada Senei, pentru a se instala într-un apartament modern de pe strada Vaugirard. Aşa hotărîseră Zoe şi soarta. În lungile ceasuri cit ținu mutarea, Riquet rătăcea trist prin locuința pustiită. Obiceiurile sale cele mai dragi erau stingherite. Oameni necunoscuți, îmbrăcați prost, cu apucături sălbatice şi ocărind în- tr-una, îi tulburau tihna şi veneau pînă la bucătărie să-i calce în picioare strachina cu papară şi ulcica cu apă proaspătă. Îi luau scaunele de cum se tolănea în ele şi trăgeau pe neaşteptate covoarele de sub bietu-i şezut, de ajunsese ca în propria sa casă să nu ştie unde să se mai aşeze.

Spre cinstea lui, trebuie să spunem că la început a încercat să se împotrivească. De cum văzuse ridi- cîndu-se găleata de apă din bucătărie, l-a lătrat furios pe duşman. Dar la chemarea lui nu a venit nimeni. Nu se simțea de fel încurajat, ba chiar fără doar şi poate că era combătut. Domnişoara Zoe îl repezise cu asprime :

— Da’ mai taci o dată !

Iar domnişoara Pauline adăugase :

— Riquet, eşti un caraghios !

Renunțmd din acea clipă să mai dea avertismente inutile şi să lupte de unul singur pentru binele obştesc, jelea în tăcere printre ruinele casei şi căuta zadarnic din încăpere în încăpere puțintică liniște. Cînd hamalii intrau în odaia unde îşi găsise adăpost, simțind amenințarea, se ascundea sub vreo masă ori sub vreun scrin ce mai rămăseseră acolo. Dar această măsură de prevedere se dovedea a fi mai curînd primejdioasă decît folositoare, căci numaidecît mobila se clătina deasupra lui, se înălța, cădea la loc vuind şi amenința să-l strivească. Fugea înfricoşat, cu părul zbîrlit, căutîndu-şi alt adăpost, care nu era mai sigur decît celălalt.

Şi aceste neajunsuri, ba chiar primejdii, erau floare la ureche față de chinurile pe care le îndura inima lui. La dînsul, mai mult moralul, cum se zice, era atins.

Mobilele casei îi păreau nu nişte lucruri moarte, ci ființe însuflețite şi binevoitoare, duhuri prietenoase a căror plecare prevestea nenorociri cumplite. Farfurii, zaharnițe, tigăi şi cratițe, toate divinitățile bucătăriei; apoi, jilțuri, covoare şi perne, toți idolii casei, larii şi zeii căminului s-au dus. Nu credea că un prăpăd aşa de mare ar mai avea leac. Şi aceasta îi stîrnea atîta amărăciune cîtă putea să-i cuprindă sufletelul. Noroc insă că, asemenea sufletului omenesc, şi al său se lăsa lesne furat de alte privelişti, fiind gata să uite de necazuri.

Cînd hamalii se duceau să-şi astîmpere setea, iar în lipsa lor mătura bătrînei Angelique ridica colbul străvechi al duşumelei, Riquet respira un miros de şoarece, pîndea fuga vreunui păianjen, şi gîndurile i se mai înseninau. Dar numaidecît îl cuprindea iar tristețea dinainte.

în ziua plecării, văzînd că lucrurile se înrăutățesc din ceas în ceas, se simți copleşit. I se păru cu deosebire dureros faptul că rufăria era îngrămădită în nişte lăzi întunecoase. Cu o grabă plină de voioşie, Pauline îşi rînduia rochiile într-un cufăr. Riquet întoarse ochii de la dînsa, ca şi cum ar fi văzut-o să- vîrşind vreo faptă urxtă. Şi, trăgîndu-se îndărăt spre
perete, gîndi : „Mai rău nici că se poate! Totul s-a isprăvit 1“ Şi, fie

că îşi închipuia că lucrurile nu mai sînt, dacă nu le vezi, fie numai ca să nu vadă un spectacol chinuitor, se feri să privească spre Pauiine. Întîmplarea făcu însă ca dînsa, tot umblînd de colo- colo, să observe în ce hal era Riquet. Era într-un hal jalnic. Pauiine îl găsi caraghios şi începu să rîdă. Şi, rîzînd, îl strigă :

—< Aici ! Riquet, aici !

Dar el nu se urni din colțul său şi nu întoarse capul. Nu-i ardea acum să-şi mîngîie tînăra stăpînă şi, dintr-un tainic imbold, dintr-un fel de presimțire, se temea să se apropie de cufărul deschis. Pauiine îl chemă de mai multe ori. Şi, fiindcă el nu răspundea, se duse să-l ia şi îl ridică în brațe.

Ia te uită ce nenorociți sîntem ! îi zise dînsa. Să ne plîngi de milă, nu alta !

Tonul ei era ironic. Riquet nu înțelegea ironia. Stătea în brațele Paulinei, nemişcat şi morocănos, vrînd să arate că n-aude şi nu vede nimic.

Riquet, uită-te la mine ! Pauiine îi făcu de trei ori această mustrare şi de trei ori i-o făcu zadarnic. După care, prefăcîndu-se cuprinsă de o aprigă mînie, îi strigă : Javră tîmpită, piei din fața mea ! şi îl zvîrli în cufăr, trîntind capacul peste el. în acea clipă, auzindu-se chemată de mătuşă-sa, Pauiine ieşi din odaie, lăsîndu-l pe Riquet în cufăr.

El simțea acolo o vie nelinişte. Era foarte departe de a bănui că fusese băgat în acest cufăr numai de joacă şi de şagă. Judecind că situația lui era şi aşa destul de neplăcută, se sili să nu şi-o mai înrăutățească prin vreo faptă necugetată. Şi rămase cîteva clipe fără să mişte şi fără să sufle. Apoi, socoti că ar fi folositor să-şi cerceteze temnița întunecoasă. Pipăi cu labele fustele şi cămăşile peste care fusese aruncat în chip atît de nenorocit şi începu să caute vreo ieşire, ca să scape din acest loc, de temut. Făcea asta de vreo două sau trei minute, cînd domnul Ber- geret, care se pregătea să iasă, îl strigă :

Riquet, vino-ncoace ! Mergem să ne plimbăm
pe cheiuri. Ele sînt adevăratul tărîm al frumuseții.
Au clădit acolo o pocitură de gară cum nu-i alta şi ae-o sluțenie

bătătoare la ochi. Arta arhitecturii a dispărut. Se dărîmă acum casa din colțul străzii du Bac, deşi avea o înfățişare cumsecade. în locul ei vor ridica fără îndoială vreo hardughie urîcioasă. Facă barem cerul ca arhitecții noştri să nu aducă pe Quai d'Orsay stilul barbar de care au dat o înfiorătoare pildă în colțul străzii Washington, pe şoseaua Champs-Elysees !... Hai, Riquet !... Ne vom plimba pe cheiuri, ele sînt adevăratul tărîm al frumusețiii. Dar arhitectura s-a păcătoşit, nu mai e ca pe vremea lui Gabriel[49] şi Louis[2]... Uînde-i cîinele ? Riquet ! Riquet !...

Glasul domnului Bergeret îi aduse lui Riquet o mare mîngîiere. îi răspunse cu zgomotul labelor, care rîcîiau deznădăjduit pereții de răchită ai cufărului.

— Unde-i cîinele ? o întrebă domnul Bergeret pe Pauline, care se întorcea în odaie ducînd un vraf de rufe.

— în cufăr, tăticule.

— Cum de e în cufăr şi pentru ce ? întrebă domnul Bergeret.

— Pentru că a fost tîrnpit, lămuri Pauline. Domnul Bergeret îşi eliberă prietenul. Riquet se
ținu după el pînă în anticameră, dînd din coadă. Apoi, un gînd îi trecu prin minte. Se întoarse în odaie, alergă spre Pauline şi se ridică în două picioare pînă la fusta tinerei fete. Şi numai după ce i-o sărută zgomotos în semn de adorație, se grăbi să-şi
ajungă stăpînul pe scară. Gîndea că ar fi fost din parte-i o lipsă de înțelepciune şi de cuviință dacă nu dădea aceste dovezi de dragoste față de o persoană a cărei putere îl băgase într-un cufăr adînc.

Ajunşi în stradă, domnul Bergeret şi cîinele său
avură priveliştea jalnică a lucrurilor dragi din casa
lor lăsate vraişte pe trotuar. Pe cînd hamalii se du-

---

[49] *Ange-Jacqu.es Gabriel* (1698—1782), renumit arhitect francez, după planurile căruia a fost restaurat Luvrul.

* *Louis Nicolas-Victor* (1731—1802), arhitect francez.

seseră să mai tragă o duşcă la circiuma din colț, în dulapul cu uşi de cristal al domnişoarei Zoe se oglindeau şiruri de trecători, muncitori, elevi de la Relle Arte, fete, negustori, apoi căruțe, birji, camioane şi dugheana farmacistului cu borcanele şi şerpii lui Esculap în galantar. Proptit de un stîlp, domnul Ber- geret-tatăl zîmbea palid dintr-o fotografie, cu un aer blajin şi părul vîlvoi. Domnul Bergeret îl cercetă din ochi pe tată-său, pătruns de o dragoste respectuoasă, apoi îl luă de lîngă stîlp. Puse de asemenea la adăpost de orice atingeri măsuța rotundă a domnişoarei Zoe, care părea ruşinată că se găseşte în stradă.

În vremea asta, Riquet îşi freca labele de pantalonii stăpînului, apoi înălță spre dînsul frumoşii săi ochi întristați, şi privirea lui zicea : „Tu, pînă nu demult bogat şi puternic, să fi ajuns oare sărac ? Să fi ajuns oare neputincios, o, stăpîne ? Îi laşi pe oamenii ăştia acoperiți cu țoale murdare să năvălească în salonul tău, în odaia ta de culcare, în sufrageria ta, să se năpustească la mobilele tale şi să le tîrască afară, să tîrască jilțul tău adînc, jilțul tău şi al meu, jilțul în care ne odihneam în fiecare seară şi adeseori dimineața, aşezați unul lîngă altul. Am auzit gemînd în brațele acestor zdrențăroşi jilțul care este un mare idol şi un duh prietenos. Tu nu te-ai împotrivit năvălitorilor. Dacă nu mai ai nici unul din zeii ce-ți umpleau casa, dacă ai pierdut pînă şi acele mici divinități pe care le trăgeai în picioare dimineața, cînd te dădeai jos din pat, papucii în care îmi înfigeam dinții, jucîndu-mă, dacă eşti calic şi oropsit, eu ce am să mă fac, stăpîne ?“

CUGETĂRILE LUI RIQUET

I

Oamenii, animalele şi pietrele se fac tot mai mari, apropiindu-se, şi ajung uriaşe, cînd sînt lingă mine. Eu nu. Eu rămîn întotdeauna la fel de mare, oriunde aş fi.

ÎX

Cînd stăpînul îmi întinde sub masă îmbucătura pe care şi-o va pune în gură, o face ca să mă ispitească şi apoi să mă pedepsească, dacă voi cădea în ispită. Căci nu-mi vine a crede că îşi rupe de la gură pentru mine.

III

Plăcut mai e mirosul de cîine !

IV

Stăpînul îmi ține de cald, cînd mă culc în jilț, la spatele lui. Şi asta, fiindcă el e un zeu. La gura sobei

se află de asemenea o lespede caldă. Lespedea asta e divină.

V

Vorbesc cînd vreau. Şi din gura stăpînului ies nişte sunete care par să spună ceva. Dar înțelesul spuselor sale e mai puțin limpede ca înțelesul pe care îl exprimă sunetul glasului meu. În gura mea, toate au un tîlc. Din a stăpînului ies multe vorbe fără nici o noimă. E greu şi-i necesar să ghiceşti gîndul stăpînului.

VI

E bine cînd mănînci. Cînd ai mîncat e şi mai bine. Căci vrăjmaşul care te pîndeşte ca să-ți ia hrana e ager şi gata să se repeadă.

VII

Toate trec şi se schimbă. Numai eu rămîn.

VIII

Mă aflu întotdeauna în mijlocul tuturor, iar oamenii, animalele şi lucrurile, duşmănoase sau binevoitoare, sînt rînduite în jurul meu.

IX

Vezi în somn oameni, cîini, case, arbori, chipuri plăcute şi chipuri înfiorătoare. Iar cînd te trezeşti, chipurile acestea au pierit.

Cugetare : Mi-e drag stăpînu-meu Bergeret, pentru că e puternic şi înfricoşător.

XI

O faptă pentru care ai luat bătaie e o faptă urîtă. O faptă pentru care ai căpătat mîngîieri şi mîncare e o faptă bună.

XII

La căderea nopții, duhuri vătămătoare dau tîrcoale casei. încep să latru, pentru ca stăpînul, înştiințat, să le ia la goană.

XIII

Rugăciune : O, stăpînul meu Bergeret, zeu al măcelului, mă-nchin ție. înfricoşătorule, slavă ție ! Slavă ție, binevoitorule ! Mă tîrăsc la picioarele tale ; îți ling mîinile. Ce mare eşti şi ce frumos eşti eînd înfuleci, în fața mesei puse, atîta belşug de came ! Eşti foarte mare şi foarte frumos cînd, dintr-o surce- luşă de lemn, faci să țîşnească flacăra şi schimbi noaptea în zi. Păstrează-mă în casa ta, fără să mai

ții un alt cîine. Iar tu Angelique, bucătăreaso, zeitate măreață şi prea milostivă, mă tem de tine şi mă plec ție, ca să-mi dai mâncare multă !

XIV

Un cîine care n-are evlavie față de oameni şi care disprețuieşte idolii adunați în casa stăpînului duce un trai rătăcitor şi vrednic de plîns.

Într-o zi, un ulcior spart, plin cu apă, care trecea prin salon, a udat duşumeaua ceruită. Cred că acest ulcior rău crescut a primit bătaie la spate.

XVI

Oamenii au puterea divină de a deschide toate uşile. Eu pot deschide singur doar cîteva. Ujşile sînt nişte zeități care nu arată bunăvoință clinilor.

XVII

Viața unui cîine e plină de primejdii. Şi, ca să nu ai de suferit,

XV
trebuie să fii cu ochii în patru în orice clipă, cînd mănînci şi chiar cînd dormi.
XVIII
Nu ştii niciodată dacă te-ai purtat cum trebuie cu oamenii. Trebuie să-i iubeşti fără a căuta să-i înțelegi. înțelepciunea lor e de nepătruns.
XIX
Invocare : O, Frică, Frică slăvită şi ocrotitoare ca o mamă, Frică sfîntă şi mîntuitoare, pătrunde-mă, cuprinde-mă tot în fața primejdiei, ca să mă pot feri de ceea ce mi-ar putea căşuna rău şi să mă tem că, năpustindu-mă asupra unui vrăjmaş, voi avea de suferit de pe urma faptei mele nesocotite.

Există căruțe trase de cai pe străzi. Sint groaznice. Există căruțe care merg singure, suflînd foarte tare. Şi acestea sînt pline de duşmănie. Cei în zdrențe sînt urîcioşi, ca şi cei care umblă cu coşuri pe cap sau dau butoaie de-a dura. Nu-mi plac nici copiii care,
căutînd să se prindă unii pe alții, aleargă şi zbiară pe străzi. Lumea e plină de lucruri duşmănoase şi înfricoşătoare.

Profesorul Giacomo Tedeschi, din Neapole, e un doctor cu faimă în acest oraş. Casa lui, mirosind tare a doftorii, aşezată prin preajma bisericii încoronata, e vizitată de tot soiul de persoane şi mai cu seamă de frumoasele fete care vînd în piața Santa Lucia vietățile mării. Profesorul face dever mare cu leacuri pentru toate beteşugurile, nu te lasă să pleci cînd e să-ți scoată o măsea găunoasă, se pricepe ca nimeni
altul să coasă la loc, a doua zi după sărbători, pielea spintecată a vitejilor, şi ştie să se folosească de graiul celor de pe coastă, aducînd-o şi pe latineşte, pentru a dobîndi încrederea clientelor culcate în cel mai încăpător, mai şchiop, mai scîrțîitor şi mai jegos scaun doftoricesc din cîte se pot vedea în oricare alt oraş maritim de pe fața pămîntului. E un bărbat foarte scund, cu obrazul plin, cu nişte ochi mici, verzi şi un nas lung aplecat peste gura strîmbă, iar umerii rotunzi, pîntecul țuguiat şi picioarele ca nişte bețe îl fac să semene cu caraghioşii din străvechile comedii atellane[i].

[1] Farse populare cu caracter satiric care îşi trag numele de la oraşul roman Atalla, din Campania.

Giacomo se însurase tîrziu de tot cu tînăra Clara Mammi, fata unui bătrîn ocnaş foarte preţuit la Nea- pole şi care, după ce se făcuse brutar în mahalaua Borgo di Santo, muri plîns de întreg oraşul. Coaptă la soarele care aureşte strugurii de la Torre şi portocalele de la Sorrente, frumuseţea doamnei Clara do- bîndi o strălucire înfloritoare.

Profesorul Giacomo Tedeschi crede, aşa cum se cuvine, că nevastă-sa e tot atît de virtuoasă pe cît e de frumoasă. El ştie, de altminteri, ce puternic e sentimentul cinstei feminine în familiile bandiţilor. Dar e medic şi nu uită tulburările şi slăbiciunile legate de însăşi firea femeilor. încerca oarecare nelinişte de cînd Ascanio Ranieri, de fel din Milano, croitor pentru cucoane în piaţa Martirilor, luase obiceiul de-a veni în casa lui. Ascanio era tînăr, frumos şi întotdeauna zîmbăreţ. Fireşte, fata viteazului Mammi, brutarul patriot, era prea bună napolitană ca să-şi înşele bărbatul cu un milanez. Totuşi, Ascanio se abătea pe la casa de lingă biserica încoronata mai ales în lipsa doctorului, şi doamna îl primea cu dragă inimă fără martori.

într-una din zile, cînd profesorul se întoarse acasă mai devreme de cum era aşteptat, îl surprinse pe Ascanio la picioarele Clarei. în vreme ce doamna se depărta cu pasul acela liniştit care trădează o zeiţă, Ascanio se ridică de jos.

Giacomo Tedeschi se apropie de el, arătînd cea mai vie bunăvoinţă.

— Prietene, văd că eşti bolnav. Bine ai făcut venind la mine. Sînt medic şi menirea mea e să aduc alinare necazurilor omeneşti. Eşti suferind, nu te mai ascunde. Eşti suferind, foarte suferind. Îţi ard obrajii... Te doare capul, fără îndoială că ai o grozavă durere de cap. Ce bine ai făcut venind să mă vezi ! Mă aşteptai cu nerăbdare, sînt sigur. Se vede că ai o cumplită durere de cap.

Şi tot vorbind aşa, moşneagul, vînjos ca un taur, îl împinse pe Ascanio în cabinetul său de consultaţii şi îl sili să se aşeze în vestitul scaun, prin care trecuseră patruzeci de ani de boli napolitane.

Apoi, ținîndu~l strîns acolo, îi zise :

— Ştiu ce ai, te doare o măsea. Asta e ! Grozav te mai doare măseaua !

Scoase din trusă un uriaş cleşte de dentist, deschise cu putere gura lui Ascanio şi cît ai zice pîs îi smulse o măsea.

Ascanio o luă la fugă, scuipîndu-şi tot sîngele din falcă, iar profesorul Giacomo Tiedeschi răcnea cu o bucurie sălbatecă :

— Frumoasă măsea ! Frumoasă, foarte frumoasă măsea !...

Horteur, întemeietorul ziarului *l'Etoile,* directorul politic şi literar al publicațiilor *Revue Naționale* şi *Nouveau Siecle Mustre,* Horteur, primindu-mă în cabinetul său, îmi spuse din fundul jilțului său directorial :

— Dragă Marteau, fă-mi o poveste pentru *Nouveau Siecle.* Trei sute de rînduri, cu prilejul numărului special de Anul nou, dar ştii, ceva plin de viață, cu iz aristocratic.

Îi răspunsei lui Horteur că nu eram bun de aşa ceva, sau cel puțin nu eram bun pentru ceea ce zicea că aşteaptă de la mine, dar că am să-i dau bucuros o poveste.

-— Mi-ar plăcea mult, zise el, să-i pui titlul: „Poveste pentru cei bogați ".

— Mie mi-ar plăcea mai curînd : „Poveste pentru cei săraciu.

— Chiar aşa vreau şi eu : o poveste care să inspire bogătaşilor milă pentru cei săraci.

— Vezi că tocmai asta nu-mi place, ca bogații să aibă milă de săraci.

— Ciudat!

— Nu e ciudat, e ştiințific. Socot jignitoare şi potrivnică fraternității umane mila bogatului față de

sărac. Dacă vrei să le vorbesc bogaților, le voi spune :
,, Cruțați-i pe săraci de mila voastră, că n-au ce face cu ea. De ce milă şi nu dreptate ? Aveți nişte socoteli cu dînşii. încheiați socotelile ! Nu-i o afacere sentimentală, ci una economică. Dacă ceea ce le dați de bună voie, le dați ca să prelungiți sărăcia lor şi bogăția voastră, darul acesta e nedrept, şi lacrimile cu care îl stropiți nu-i vor face mai drept. «Trebuie să dați îndărăt ce le-ați luat», cum zicea procurorul către judecător, în predica blajinului călugăr Maillard *. Voi faceți pomană ea să nu le dați îndărăt ce le-ați luat. Adică dați nițel ca să păstrați mult şi apoi vă mai şi felicitați. Aşa şi tiranul din Samos şi-a zvîrlit inelul în mare. Dar zeița Nemesis n-a vrut să primească această ofrandă. Un pescar îi aduse îndărăt lui Policrat inelul în burta unui peşte. Şi tiranul fu despuiat de toate averile lui".

— Glumeşti.

— Nu glumesc de loc. Vreau să-i fac pe bogătaşi să înțeleagă că sînt filantropi cu rabat şi mărinimoşi pe preț de chilipir, că şiretenia lor stîrneşte rîsul creditorului şi că nu aşa se încheie socotelile. E un sfat care le poate fi de folos.

— Şi vrei să bagi asemenea idei în *Nouveau Siecle,* ca să-mi duci de rîpă gazeta ! Asta nu ! Asta nu, prietene !

— De ce ai vrea dumneata ca bogătaşul să se poarte cu săracii altfel de cum se poartă cu cei bogați şi puternici ? Acestora le plăteşte ceea ce le datorează, iar cînd nu le datorează nimic, nu le plăteşte nimic. Aşa e cinstit. Dacă bogatul e cinstit, să facă la fel şi cu săracul. Şi să nu-mi spui că bogații
nu datorează nimic săracilor. Nu-mi închipui să fie
%
vreun bogătaş care să creadă aşa ceva. Dacă există incertitudini, ele încep doar cînd e vorba să se hotărască la cît se ridică datoria. Şi bogătaşii nu se [50]
grăbesc să limpezească socoteala. Le convine s-o lase încurcată. Ei ştiu ce datorează. Nu ştiu însă cît datorează, şi atunci varsă din

---

[50] O*livier Maillard* (sec. XV) oăîugăr predicator din ordinul cordilie- rilor.

cînd în cînd o mică arvună. Asta se cheamă binefacere şi-i foarte avantajoasă.

— Dar ceea ce spui dumneata e lipsit de bun- simț, scumpul meu colaborator. Poate că eu sînt mai socialist decît dumneata, dar sînt om practic. Să pui capăt unei suferințe, să lungeşti viața cuiva, să îndrepți o părticică din nedreptățile sociale tot e ceva. Puțintelul bine pe care îl faci rămîne făcut. Nu e totul, dar e ceva. Dacă istorioara pe care ți-o cer poate înduioşa o sută dintre abonații mei bogați, hotărîndu-i să scoată un ban din pungă, asta ar fi o izbîndă împotriva mizeriei şi suferinței. Şi aşa, încetul cu încetul, putem face ca traiul săracilor să devină suportabil.

— E bine oare ca traiul săracilor să fie suportabil ? Sărăcia este indispensabilă bogăției, bogăția este cauza necesară a sărăciei. Aceste două rele nasc una dintr-alta şi se întrețin una pe alta. Nu trebuie îndulcită starea săracilor ; trebuie desființată. Nu-i voi îndemna pe cei bogați să dea de pomană, pentru că pomana lor e otrăvită, pentru că pomana îi face bine celui care dă şi îi face rău celui care primeşte şi, în sfîrşit, pentru că bogăția, fiind prin ea însăşi cumplită şi neînduplecată, nu trebuie s-o lăsăm să ia înfățişarea amăgitoare a bunătății. Fiindcă vrei să fac o poveste pentru cei bogați, le voi spune : „Săracii voştri sînt cîinii voştri, pe care îi hrăniți ca să muşte. Pomanagiii sînt o haită a stăpînilor asmuțită să latre la proletari. Bogații nu dau decît celor care cer. Muncitorii nu cer nimic. Şi nu primesc nimic“.

—- Dar orfanii, infirmii, bătrînii. ?

— Au dreptul la viață. Pentru dînşii nu voi cerşi mila, ci voi cere să li se facă dreptate.

-— Toate acestea sînt teorii ! Să ne întoarcem la realitate. Ai să-mi faci o povestire de Anul nou, în care poți strecura şi un pic de socialism. Socialismul e la modă. E ceva elegant. Nu vorbesc, bineînțeles,

de socialismul lui Guesd.e[1], nici de socialismul lui Jaures[2], ci de un socialism sănătos, pe care oamenii din lumea bună îl opun cuminte şi cînd trebuie colectivismului [3]. Pune în povestea dumitale figuri tinereşti. Se va tipări cu ilustrații, şi lumea nu vrea să vadă în poze decît ființe grațioase. Caută să aduci vorba de o fată tînără, o fată fermecătoare. Nu e greu.

— Nu, asta nu e greu.

— N-ai putea introduce în povestea dumitale şi un mic hornar ? Am o poză gata făcută, o gravură în culori, care înfățişează o tînără fată dînd de pomană unui mic hornar, pe treptele bisericii Made-leine. Ar fi un prilej nimerit ca să se întrebuințeze poza. E frig, ninge ; drăgălaşa domnişoară dă ce-o lasă inima micului hornar... Vezi scena ?

— O văd.

— Brodează pe tema asta.

—- Am să brodez. Micul hornar, nebun de recunoştință, se aruncă de gîtul frumoasei domnişoare, care se nimereşte să fie însăşi fiica domnului conte de Linotte. îi dă o sărutare şi lasă întipărit pe obrazul fermecătoarei copile un mic O de funingine, un mic şi drăgălaş O, rotunjor şi negru. O iubeşte. Edmee (pe ea o cheamă Edmee) nu e nesimțitoare la un sentiment aşa de sincer şi de nevinovat... Mi se pare că ideea e destul de mişcătoare.

— Da... Ai putea scoate ceva din asta.

— îmi dai curaj să merg mai departe... întoarsă acasă, în minunatul apartament din bulevardul Ma- lesherbes, Edmee simte pentru întîia oară scîrbă cînd vrea să se spele pe față : ar vrea să păstreze urma buzelor care au sărutat-o. în vremea asta, micul hornar s-a ținut după aînsa pînă~n poarta casei şi

[1] *Jules Guesde* (1845—1922), socialist francez, orator şi publicist, are meritul de a fi luptat pentru introducerea ideilor socialismului ştiințific în Franța.

[1] Unul dintre întemeietorii şi conducătorii partidului socialist din Franța. În 1914, la începutul primului război mondial, a fost asasinat.

* Denumire dată de către publiciştii burghezi ideilor socialiste.

rămîne uluit sub ferestrele răpitoarei fete... Ce zici, merge ?

—* Fireşte...

— Ascultă mai departe. A doua zi dimineață, Edmee, culcată în pătucul ei alb, îl vede pe micul coşar ieşind din hornul sobei. El se apropie nevinovat de încîntătoarea copilă şi o acoperă cu acei mici şi rotunjori O de funingine. Am uitat să-ți spun că băiatul era de o frumusețe cum rar se vede. Contesa de Linotte dă peste dînsul în toiul acestei plăcute îndeletniciri. începe să țipe, să cheme ajutor. Flăcăul e aşa de absorbit de treaba lui, încît nici n-o vede, nici n-o aude.

— Dragă Marteau...

— E aşa de absorbit, încît nici n-o vede, nici n-o aude. Contele vine în fugă. Are un suflet de gentilom. Mi-l ia pe micul homar de fundul nădragilor, care tocmai i se înfățişa ochilor, şi-l zvîrle pe fereastră afară.

— Dragă Marteau...

— O scurtez... După nouă luni, micul hornar se însoară cu nobila fată. Era şi timpul. Iată unde duce o pomană dată cui trebuie.

— Dragă Marteau, văd că rîzi de mine.

— Să nu crezi una ca asta. Stai să isprăvesc. După ce a luat-o de soție pe domnişoara de Linotte, micul hornar ajunse conte papal şi îşi pierdu averea la curse. Azi e sobar pe strada Gaiet6, în Montpar- nasse. Nevastă-sa vede de dugheană şi vinde sobițe dintr-acelea numite salamandre, cu optsprezece franci bucata, ce se plătesc în opt luni.

— Dragă Marteau, povestea n-are haz.

— Nu te pripi, dragă Horteur. Ceea ce ți-am povestit este, în fond, *Căderea unui înger*, de Lamar- tine, şi poemul *Eloa* al lui Alfred de Vigny. Şi, la urma urmelor, povestea asta e mai izbutită decît istorioarele voastre lăcrămoase, care le bagă-n cap oamenilor că sînt foarte buni cînd nu-s buni de fel, că fac bine cînd nu fac bine şi că le este uşor să fie binefăcători, cînd nimic pe lume nu-i mai greu.

Povestea mea e morală. Afară de asta, e optimistă *m* şi se sfîrşeşte

cu bine. Căci Edmee a găsit în dugheana din strada Gaiete fericirea pe care ar fi căutat-o zadarnic în petreceri şi serbări, dacă s-ar fi măritat cu un diplomat sau cu un ofițer... Dragă directore, să fim înțeleşi, iei povestea mea *Edmee sau pomana dată cui trebuie* pentru *Nouveau Siecle Illustre ?*

Nu cumva mă întrebi serios ?

Te întreb serios. Dacă nu vrei, am s-o public în altă parte.

Unde ?

— Într-o gazetă burgheză.

— Aş vrea s-o văd şi pe asta.

— Ai s-o vezi[51].

[51] Ziarul *Le Figa.ro* a publicat, sub direcția domnului de Rodays, *Edmâe sau pomana dată cui trebuie.* Se poate spune chiar că a oferit această mică lucrare cititorilor săi ca dar de Anul nou (n. ed. fr.).

împăratul Carol Magnul şi cei doisprezece pairi ai săi, luînd toiagul sfințit de la mînăstirea Saint- Denis, porniră în pelerinaj la Ierusalim. Se închinară ei acolo la mormântul mântuitorului şi se aşezară înaintea celor treisprezece jilțuri din sala cea mare, în care Isus Cristos şi apostolii s-au fost adunat să săvîrşească sfînta liturghie. Apoi, porniră spre Constantinopol, dornici să-l vadă pe regele Hugon, de a cărui măreție se dusese vestea.

Regele îi primi în palatul său, unde, pe sub o cupolă de aur, păsări de rubine, făurite cu minunată măiestrie, cîntau în tufişuri de smaragd. El îi pofti pe împăratul Franței şi pe cei doisprezece comiți la masa lui încărcată cu cerbi, mistreți, cocori, gîşte sălbatice şi păuni tăvăliți în piper, dîndu-le să bea din corn de bou vinurile Greciei şi A^iei. Carol Magnul şi însoțitorii săi băură din toate vinurile acestea în cinstea regelui şi a fiicei sale Elena. După ospăț, Hugon îi duse în încăperea ce le era pregătită. Era o cameră rotundă, şi din mijlocul ei se înălța o columnă pe care se sprijinea tavanul boltit. Mai frumoasă nici că se putea afla. De-a lungul pereților îmbrăcați în aur şi purpură, erau rîn-

duite douăsprezece paturi, iar lingă columnă se găsea al treisprezecelea, mai arătos decît celelalte. Carol Magnul se culcă în el, iar marii săi dregători se întinseră şi dînşii roată împrejur. Vinul ce băuseră le înfierbîntase sîngele şi-i cherchelise. Cum nici unuia nu-i era somn, se apucară să facă prinsori, după obiceiul cavalerilor francezi, şi făcură ei rămăşaguri de acestea, arătîndu-se care de care mai inimos. împăratul făcu întîia prinsoare :

— Să mi se aducă aici, călare şi înarmat pînă în dinți, cel mai vrednic dintre cavalerii regelui Hugon, zise el. îmi voi ridica spada, repezind-o în el atît de năprasnic, încît voi tăia în două coiful, zaua, şaua şi calul, iar tăişul săbiei mele va intra în părnînt pînă la plăsele.

Wilhelm d'Orange vorbi după împărat şi făcu a doua prinsoare :

— Voi lua o ghiulea de fier pe care şaizeci de oameni abia o pot urni şi voi zvîrli-o cu aşa străşnicie în zidul palatului, că izbitura ei îl va dărîma pe o lungime de şaizeci de stînjeni.

Oger al Danemarcei rosti apoi:

— Vedeți această mîndră columnă pe care se sprijină bolta ? O voi smulge mîine şi o voi frînge ca pe un pai. —

Apoi izbucni Renaud din Montauban :

— Pe toți dracii ! Comite Oger, pe cînd tu vei doborî columna, eu voi lua cupola pe grumaz şi o voi duce aşa, pînă la țărmul mării.

Veni rîndul lui Gerard din Roussillon să facă cea de-a cincea prinsoare. El se făli că, de unul singur, are să smulgă într-un ceas, cu rădăcini cu tot, toți arborii din grădina regească.

Aimer luă cuvîntul îndată după Gerard.

— Am, zise dînsul, o căciulă vrăjită din piele de focă. Ea te face nevăzut. Mi-o voi pune în cap şi, mîine, cînd regele Hugon va sta la masă, îi voi mînca peştele, îi voi bea vinul, îl voi ciupi de nas, îl voi lua la palme, iar el, neştiind pe cine să tragă

la răspundere pentru aceste toate, va porunci să fie bătuți cu biciul şi vîrîți la temniță toți slujitorii săi. Ce~o să mai rîdem !

— Eu, spuse la rîndul său Huon din Bordeaux, mă prind că-s destul de sprinten ca să mă pot apropia de rege şi să-i rad barba şi sprîncenele, fără ca el să simtă. Asta o s-o puteți vedea începînd de mîine, iar ca s-o fac nu am nevoie de o căciulă din piele de focă.

Doolin din Maiența puse şi dînsul rămăşag, le- gîndu-se să mănînce într-un ceas toate smochinele, toate portocalele şi toate lămîile din livezile regelui.

Ducele Naisme vorbi apoi astfel:

— Pe legea mea ! Mă voi duce în sala ospățului şi apucînd pocale şi cupe de aur le voi zvîrli atît de sus, că nu vor mai cădea decît în lună.

Bemard din Brabant îşi înălță atunci glasul răsunător ca să zică :

'— Eu voi face una şi mai şi ! Ascultați ce vă spun, domnii mei ! Ştiți că fluviul care curge la Constan- tinopol e lat, căci aici se apropie de gura lui, după ce a străbătut Egiptul, Babilonul şi Raiul pămîntean. Ei bine, eu îl voi abate din albia lui şi îl voi aduce să curgă prin piața cea mare a oraşului.

Gerard din Viane zise :

— Să mi se înşire în față doisprezece cavaleri şi-i fac să cadă în nas toți deodată, numai învîrtind sabia mea în aer.

Cornițele Roland făcu a douăsprezecea prinsoare şi iată în ce fel:

— îmi voi lua cornul şi, ieşind din oraş, am să suflu aşa de tare, că toate porțile cetății vor ieşi din țîțîni.

Numai Olivier nu scosese încă nici o vorbă. Era tînăr şi îndatoritor, iar împăratului mult îi plăcea de dînsul.

— Fiule, îl întrebă împăratul, nu vrei să ții şi tu o prinsoare ?

— Bucuros, măria-ta, răspunse Olivier. Cunoaşte măria-ta pe Hercule din Grecia ?

— Mi s-a vorbit de el, zise Carol Magnul. Era un idol al paginilor, în felul zeului mincinos Mahom.

— Nicidecum, măria-ta, lămuri Olivier. Hercule din Grecia a fost un nobil al paginilor şi regele unei țări. Era om vrednic şi zdravăn în ce priveşte mădularele sale toate. Ducîndu-se la curtea unui împărat care avea cincizeci de fete, fecioare toate, se în- sură cu ele în aceeaşi noapte, arătînd atîta destoinicie, că a doua zi dimineața se treziră toate neveste, mulțumite şi atotştiutoare. Căci nici uneia nu i-a făcut ocară, lăsînd-o fată mare. Şi, dacă măria-ta n-are nimic împotrivă, am să-mi țin prinsoarea după pilda lui Hercule din Grecia.

— Scoate-ți asta din cap, Olivier fiule, se burzului împăratul. Ar fi mare păcat. Mi-am închipuit eu că regele ăsta, Hercule, era un turc !

— Măria-ta, vorbi iarăşi Olivier, află dară că eu socot să fac într-acelaşi timp cu o singură fecioară
ceea ce Hercule din Grecia făcuse cu cincizeci. Şi
fecioara asta are să fie domnița Elena, fiica regelui
Hugon.

— Minunat ! zise Carol Magnul. Iată ce înseamnă să te porți cinstit şi ca un adevărat creştin. Ai greşit însă, fiule, pomenind în prinsoarea ta de cele cincizeci de; fecioare ale regelui Hercule, cînd, oricum aş număra, nu văd decît una singură.

— Măria-ta, răspunse cu blîndețe Olivier, la drept vorbind nu e decît una. Ea va avea însă din parte-mi asemenea bucurie, că de-i voi ține socoteala mărturiilor mele de dragoste, se vor vedea a doua zi dimineața cincizeci de cruci pe perete. Acesta e rămăşagul meu.

Cornițele Olivier nu sfîrşise încă vorba, şi columna pe care se sprijinea tavanul boltit se crăpă deodată.
Columna asta era goală pe dinăuntru şi făcută
*
anume într-aşa fel încît un om să ,poată sta ascuns în voie înăuntru ca să vadă şi să audă tot ce se în- tîmplă împrejur. Tocmai asta n-o ştia Carol Magnul şi cei doisprezece comiți ai săi,

astfel că mare le-a
fost mirarea cînd îl văzură pe regele Constantinopo- lei ieşind de acolo. Mînia îi gonise tot sîngele din obraz, şi ochii îi scînteiau. Le vorbi cu glas cumplit :

— în ăst chip, aşadar, răsplătiți voi găzduirea ce v-am dat-o, oaspeți nerecunoscători ? De un ceas întreg vă tot aud ocărîndu-mă cu lăudăroşeniile voastre neobrăzate. Ei bine, aflați toți, rege şi cavaleri, că dacă mîine nu împliniți toate prinsurile voastre, voi porunci să vi se taie capul.

Zicînd acestea, se trase îndărăt în columna a cărei deschizătură se închise numaidecît în urma lui. Cei doisprezece cavaleri rămaseră cîtăva vreme uluiți, fără să mai scoată o vorbă. împăratul Carol Magnul rupse el, cel dintîi, tăcerea :

— Prieteni, le zise, la drept vorbind, prea am mers departe cu răm㎞agurile noastre şi poate că ne-a luat gura pe dinainte pomenind de niscaiva lucruri pe care mai nimerit ar fi fost să le tăcem.

Ne-am cam întrecut cu băutura, şi purtarea noastră n-a fost înțeleaptă. A mea e greşeala mai mare ca a tuturor, căci eu, fiind împăratul vostru, v-am dat pilda cea rea. Vom chihzui mîine împreună, ca să vedem cum putem ieşi din încurcătura asta primejdioasă ; pînă una-alta se cuvine să dormim. Vă urez noapte bună. Domnul ne aibă în paza lui !

O clipă după aceea, împăratul şi cei doisprezece nobili sforăiau sub învelitorile lor de mătase şi aur.

Se deşteptară dimineața, încă mahmuri şi închi- puindu-şi că totul n-a fost decît vis. îndată însă oştenii veniră să-i ia ca să-i ducă la palat, unde aveau să-şi împlinească, fiecare, prinsoarea lui, de față cu regele Constantinopolei.

— Haidem, zise împăratul, să mergem ! Şi să ne rugăm lui dumnezeu şi sfintei sale mume. Cu ajutorul maicii domnului vom aduce la îndeplinire cu uşurință răm㎞agurile noastre.

împăratul păşea în fruntea celorlalți cu o măreție ce era deasupra

măsurii oamenilor. Ajunşi la palatul regelui, Carol Magnul, Naisme, Aîmer, Huon, Doolin,

Wilhelm, Oger, Bernard, Renaud, cei doi Gerard şi Roland îngenunchează şi, împreunîndu-şi palmele, înălțară această rugăciune către sfînta fecioară :

— Maică precistă, care te afli în rai, întoarce-ți privirea la noi cei ce sîntem la mare ananghie. Din dragostea ta pentru regatul Crinilor, care e pe de-a-ntregul al tău, ocroteşte pe împăratul Franței şi pe cei doisprezece comiți ai săi şi dă-le lor putere să împlinească toate ale lor rămăşaguri.

Se ridicară apoi cu inimile întărite, şi în ochii tuturor străluceau neînfricarea şi îndrăzneala, căci ştiau că maica domnului le va asculta ruga.

Regele Hugon, aşezat pe un tron de aur, le spuse :

— A bătut ceasul împlinirii rămăşagurilor voastre. Şi, dacă cumva nu veți fi în stare să le țineți, voi porunci să vi se taie capul. Dueeți-vă dară, număi- decît, însoțiți de oştenii mei, fiecare la locul potrivit pentru a săvîrşi acele isprăvi ce v-ați prins a le să- vîrşi cu atîta neruşinată lăudăroşenie.

Auzind ei această poruncă, se împrăştiară care încotro, cu cîte o mică ceată de oşteni pe urma fiecăruia. Unii se duseră în sala ceea unde petrecuseră noaptea, alții în grădinile şi livezile regeşti. Bernard de Brabant apucă în spre fluviu. Roland zorea s-ajungă la meterezele palatului, şi toți călcau cutezători şi fără de şovăială. Numai Carol Magnul şi Olivier rămaseră în palat, aşteptînd unul să i se înfățişeze cavalerul pe care jurase să-l spintece, celălalt să vină fecioara ce trebuia să-i fie soție.

Nu trecu decît foarte puțină vreme, şi o larmă înspăimîntătoare, cum va fi aceea care va vesti oamenilor sfîrşitul lumii, răzbi pînă în sala palatului, făcînd să tremure păsările de rubine pe ciorchinii lor de smaragd şi zguduind pe regele Hugon în tronul său de aur. Era un zgomot de ziduri prăbuşite şi un muget de valuri peste care se înălța, sfîşiind văzduhul, chemarea unui corn. Tot atunci vestitorii veniți în goană mare de prin toate părțile oraşului se aruncau bîțîind de spaimă la picioarele regelui, adu- cînd stranii înştiințări :

Măria-ta, zicea unul, şaizeci de stinjeni din meterezele palatului s-au năruit dintr-o dată.

—• Măria-ta, zicea altul, columna pe care se sprijinea sala boltită s-a frînt, şi cupola a fost văzută pornind către mare ca o broască țestoasă.

— Măria-ta, vorbi un al treilea, fluviul cu corăbiile şi peştii lui străbate străzile şi vine să se izbească de zidurile palatului măriei-tale.

Regele Hugon, alb ca varul de spaimă, la auzul acestor grozăvii, murmură :

— Oamenii ăştia-s nişte vrăjitori, zău aşa !

— Măria-ta, îi zise Carol Magnul, zîmbitor, cum văd, cavalerul pe care îl aştept cam zăboveşte.

Hugon porunci să-l aducă. Acesta veni. Era un cavaler falnic şi înarmat pînă-n dinți. Bunul împărat îl tăie în două, aşa cum făgăduise. Şi în vreme ce lucrurile acestea se împlineau, Olivier se gîndea : „Mîna preasfintei fecioare se vede cît colo în aceste minuni şi mă bucur de semnele vădite ce ni le arată ale dragostei sale pentru regatul Franței. împăratul şi însoțitorii săi nu s-au rugat zadarnic maicii domnului, născătoarea de dumnezeu. Vai mie însă ! Am să plătesc eu pentru ceilalți şi mi se va tăia capul, căci nu pot cere fecioarei Maria să mă ajute să să- vîrşesc rămăşagul meu. Rămăşagul acesta este de aşa fel, încît n-ar fi cuviincios s-o chem să mijlocească pe aceea care e crinul neprihănit, tumul de fildeş, poarta ferecată şi livada încinsă cu gard de rămurele. Şi, fără ajutor din ceruri, tare mă tem că nu voi putea face atîta cît m-am legat să fac[44].

Aşa gîndea Olivier, cînd regele Hugon se întoarse deodată către dînsul:

— E rîndul tău, comite, să-ți împlineşti prin- soarea.

— Măria-ta, răspunse Olivier, aştept cu mare nerăbdare să vină domnița, fiica măriei-tale. Căci, bineînțeles, trebuie să-mi faci neprețuita cinste de a mi-o da de nevastă.

— Asta aşa e, spuse regele Hugon. Ți-o voi trimite deci cu un

preot, care să vă unească prin cununie.
m

La biserică, în timpul slujbei, Olivier cugeta în sinea lui : „Fecioara asta e cum nici nu se poate mai frumoasă şi mai atrăgătoare şi doresc prea din cale- afară s-o îmbrățişez ca să mă mai căiesc de rămăşagul meu.“ în aceeaşi seară, după ospățul de nuntă, domnița Elena şi cornițele Olivier fură aduşi cu alaiul cuvenit, adică însoțiți de douăsprezece doamne şi doisprezece cavaleri, pînă la iatacul ce le era pregătit, unde fură lăsați singuri-singurei. Acolo petre – cură ei noaptea, iar a doua zi oştenii de pază îi duseră pe amîndoi înaintea regelui Hugon. Acesta sta în tron, înconjurat de cavaleri, avînd în preajmă pe Carol Magnul cu nobilii săi vasali.

— Ei, comite Olivier, întrebă regele, ți-ai ținut prinsoarea ?

Olivier nimic nu răspunse, şi regele Hugon se şi bucura la gîndul că va pune să-i taie capul ginerelui său. Căci, dintre rămăşagurile toate, tocmai cel al lui Olivier îl scosese din sărite.

— Răspunde! strigă el. Te încumeți să zici că prinsoarea a fost ținută ?

Atunci, domnița Elena, împurpurîndu-se la față şi zîmbind, zise, plecîndu-şi ochii, cu glas abia auzit, dar limpede :

— Da.

Carol Magnul şi însoțitorii săi arătară mare mulțumire auzind din gura domniței vorba asta.

— Ce mai încolo-ncoace, zise Hugon, franțujii ăştia au pe dumnezeu şi pe dracu de partea lor. Se vede că era scris să nu tai capul nici unuia dintre dînşii... Vino mai aproape, ginere.

Şi-i întinse lui Olivier mîna, pe care acesta i-o sărută.

împăratul Carol Magnul o strînse la pieptul său pe domniță şi-i zise :

— Elena, te socot de azi înainte fiica şi nora mea. Vei merge cu noi în Franța şi vei trăi la curtea noastră. Apoi, cum tocmai o săruta pe obraji, îi şopti la ureche : Ai vorbit cum se cuvine, ca o femeie inimoasă. Dar ia să-mi spui, în mare taină : grăit-ai adevărul adevărat ?

— Măria-ta, răspunse domnița, Olivier e băi'bat de ispravă şi tare drăgăstos. M-a desfătat cu atîtea drăgălăşenii şi gingăşii, că nici prin minte nu mi-a trecut să mai țin socoteala. Nici dînsul nu s-a gîndit la una ca asta. Aşadar, trebuie să-l socot chit.

Regele Hugon porunci mari petreceri de nunta fiicei sale. După care, Carol Magnul şi cei doisprezece însoțitori ai săi se întoarseră în Franța, adu-
cînd-o cu dînşii pe domnița Elena.

în anul 1429, postul paştelui se arătase ca o minunăție a calendarului, o potrivеală de care să se crucească nu numai credincioşii de rînd, ci şi fețele bisericeşti, pricepute într-ale aritmeticii. Căci astronomia, muma calendarului, era în acele vremi creştină. în 1429, vinerea mare cădea în ziua buneives- tiri, astfel că în aceeaşi zi se nimerise praznicul celor două taine care sînt începutul şi sfîrşitul izbăvirii oamenilor de păcate, aşezînd laolaltă şi în chip minunat pe Isus, cel zămislit în pîntecele fecioarei, şi pe Isus murind pe cruce. Acestei vineri, în care taina bucuriei se făcuse una cu taina patimilor, i s-a zis vinerea mare şi era prăznuită cu slujbă măreață pe muntele Anis, în biserica Buneivestiri. Cu multă vreme mai înainte, papii statorniciseră că deplina iertare a păcatelor să fie dată la fiece sfert de veac o dată, în sfîntul lăcaş din Anis, iar răposatul episcop de la Puy, Elie de Lestrange, dobîndise din partea papei Martin reînvierea acestei datini a iertării. Era unul din acele hatîruri pe care papii catadicsesc să le facă întotdeauna cînd le sînt cerute cuviincios. Iertarea din vinerea mare adusese la Puy-en-Velay mulțime de pelerini şi de neguțători. De la jumătatea lui februar, oameni din ținuturi depărtate por-

niseră la drum pe frig, pe ploaie şi pe vint. Cei mai mulți dintre dînşii se îndreptau într-acolo pe jos, cu toiagul în mînă. Pe cît se putea, drumeții aceştia umblau în cete, ca să nu fie prădați pînă la piele şi siliți să se răscumpere, de către tîlharii la drumul mare, care bîntuiau țara, sau de seniorii care statorniciseră vămi pe hatul moşiilor lor. Deoarece locurile acelea de munte erau cu deosebire primejdioase, ei aşteptau în oraşele de primprejur : Clermont, Issoire, Brioude, Lyon, Issingeaux, Alais, pînă ce se strîn- geau laolaltă cît mai mulți, apoi îşi urmau calea prin nămeți. Cît ținu săptămîna mare, o gloată stranie se îmbulzea pe ulițele ce şerpuiau printre dealurile tîrgului Puy : neguțătorii de bîlci de prin Langue- doc, Provența şi Catalonia, mînîndu-şi catîrcele încărcate cu piei, uleiuri, lină, țesături sau vinuri spa- nioleşti în burdufuri de țap, seniori călări, doamne în carete, meşteşugari şi tîrgoveți pe catîrii lor, cu nevestele sau fetele în cîrcă ; apoi, norodul sărăcăcios al pelerinilor, care, şontîc-şontîc, cu bîta în mînă şi desaga în spinare, sufla din greu la urcuş, iar tocmai la urmă, cirezile de boi şi turmele de berbeci minate la căsăpie.

Rezemat de zidul Episcopiei sta Florent Guillaume, lung, uscat şi tuciuriu, ca vița pe spalier în toiul iernii, privind cu ochi lacomi la mulțimea de drumeți şi la cirezile ce treceau.

— Ian te uită, zise el către Marguerite, cea de vindea horboțele, ian te uită ce de-a vite grase !

Iar Marguerite, ghemuită în fața mosoarelor ei, îi răspunse :

— Că bine zici ! Chiar că-s frumoase şi grase !

Erau amîndoi nevoiaşi cum nu se mai află şi n-aveau de nici unele, iar pînă una-alta nu vedeau cu ochii de foame. Şi toți ziceau că aşa li se şi cuvine, că vina e numai a lor. Aşa spunea, chiar în clipa aceea, arătîndu-i cu degetul, Pierre Grande- mange, neguțătorul de mațe şi măruntaie, din uşa mățăriei lui.

— Ar fi păcat, se rățoia dînsul, să-ți faci pomană cu nişte ticăloşi de teapa ăstora.

Negu țătorul ăsta de mațe era de felul său foarte milostiv, dar se temea să nu-şi încarce sufletul cu vreun păcat, dînd pomană unor păcătoşi, iar ceilalți tîrgoveți înstăriți din Puy tot din această pricină stăteau la îndoială să-i ajute.

Ca să fiu drept, voi adăuga că Marguerite, cea care vindea horboțele, nu fusese, de bună seamă, pe cînd se găsea în floarea tinereței, azi ofilită, nici neprihănită ca sfînta Lucia, nici pildă de statornicie ca sfînta Agata şi nici cuminte ca sfînta Ecaterina. Cît despre Florent Guillaume, zice-se că a fost mai înainte vreme cel mai priceput grămătic al tîrgului. Ani în şir nu-şi aflase perechea în scrierea ceaslo- vurilor la biserica Maica Domnului din Puy. I-au plăcut însă peste măsură praznicele şi chiolhanurile. Acum îi tremura mîna, şi ochii nu-l mai slujeau ca altădată. Nu mai era în stare să mai aştearnă slovele pe pielea de viței cu destulă dibăcie. Şi încă ar mai fi putut cîştiga pentru trai, dăscălind ucenici în maghernița lui din spatele bisericii Bunavestire, sub icoana maicii domnului, căci era om de la care aveai ce învăța şi hîrşit în toate cele. Dar, avînd nenorocul să se fi împrumutat de la jupîn Jacquet Coquedouille cu şase livre şi zece parale şi înapo- indu-i la mai multe soroace optzeci de livre şi două parale, se văzu la urmă tot el dator cu încă şase livre şi zece parale, socoteală pe care judecătorii au găsit-o dreaptă, căci Jacquet Coquedouille era tare în aritmetică. Dintr-această pricină, maghernița lui Florent Guillaume, din spatele Buneivestiri, cu toate cîte-s de trebuință în ale scrisului ce se aflau acolo, a fost vîndută la mezat în ziua sfîntului Teofil, sîm- bătă 5 martie, în folosul lui jupîn Jacquet Coquedouille. De atunci bietul grămătic nu mai avea culcuş. Cu ajutorul lui Jean Magne, clopotarul, şi cu ocrotirea maicii domnului, pentru care scrisese atî- tea rugăciuni, se cuibărea noaptea în clopotnița catedralei.

Grămăticul şi horbotărița îşi duceau anevoie zilele. Marguerite trăia în voia întîmplării, căci nu
mai era frumoasă şi nici să facă horbote nu-i prea
plăcea. Se ajutau unul pe altul, şi lumea îi dojenea pentru asta, cînd ar fi fost mai potrivit să-i laude. Florent Guillaume era om

învățat. Ştiind cu de-a- mănuntul toată povestea frumoasei statuete negre a maicii domnului din Puy şi rînduiala slujbei ce se face în ziua marei iertări, plănuise să se aciueze pe lîngă pelerini ca să le fie călăuză, gîndind că se va găsi vreunul atît de milostiv încît să-i dea cu ce să-şi poată plăti cina, drept mulțumire pentru frumoasele sale istorisiri. Dar, de cum se apropiase de unii, vrînd să-i slujească, se pomenise dat deoparte, pentru că sui'tucul găurit ce era pe dînsul nu arăta nici judecată, nici învățătură bisericească, şi atunci se întorsese cu o înfățişare jalnică, scîrbit pînă în fundul sufletului, lîngă zidul episcopiei, unde răz- băteau cîteva raze de soare şi unde se afla şi prietena sa, Marguerite.

— Dînşii socot, zise el cu amărăciune, că nu-s de ajuns de învățat ca să le pot face numărătoarea moaştelor şi să le istorisesc minunile maicii domnului. Nu cumva îşi închipuie că mintea mi s-a scurs prin găurile pantalonilor?

— Nu mintea iese prin găurile veşmintelor, îi răspunse Marguerite, ci căldura cea bună şi firească a trupului. Mi-e tare frig. Şi—i foarte adevărat că, bărbat ori femeie, lumea ne judecă după țoale. Craii m-ar găsi încă destul de frumoasă, dacă aş fi gătită ca doamna contesă din Clermont.

În vremea asta, de-a lungul uliții, pelerinii treceau necontenit pe dinaintea lor, îmbrîncindu-se unii pe alții, ca să ajungă mai curînd la sfîntul lăcaş, unde aveau să dobîndească iertarea păcatelor.

— Ăştia se vor strivi acuşica în îmbulzeală, zise Marguerite. La fel s-a întîmplat şi acum douăzeci de ani, cînd două sute de oameni au pierit în vinerea mare înăbuşiți în tinda Buneivestiri. Dumnezeu să-i odihnească ! Ce vremuri frumoase : ehei, eram tînără pe-atunci !

— Taman aşa e cum ziseşi... în anul acela două sute de pelerini au trecut din lumea asta în cealaltă,
înghesuiți unul într-altul. Şi a doua zi toate erau ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut.

Zicînd acestea, Guillaume zări un pelerin burdu- hănos, ce nu arăta de fel atîta rîvnă ca alții întru dezlegarea păcatelor şi care îşi

rotea încoace şi încolo ochii bulbucați de nedumerire şi de teamă. Florent Guillaume se apropie de-dînsul, plecîndu-se pînă la pămînt.

— Jupîne, îi zise, se vede numaidecît că eşti un înțelept care pe toate le ştii şi că nu mergi la slujba iertării ca berbecul la tăiere. Vezi-i cum se duc, fiecare cu botul în coada celuilalt. Dumneata nu eşti ca dînşii. Fă-mi cinstea şi lasă-mă să-ți fiu călăuză şi n-ai să te căieşti.

Pelerinul, care se întîmplase să fie un mic nobil din Limoges, îi răspunse în graiul acelui loc că nu avea trebuință de un prăpădit ca dînsul şi că poate nimeri foarte bine şi singur la Bunavestire, ca să primească iertarea păcatelor. Şi, hotărît, îşi văzu de drum. Florent Guillaume, însă, i se aruncă la picioare şi, smulgîndu-şi părul din cap, izbucni :

— Opreşte-te ! Opreşte-te, jupîne ! Pe dumnezeul meu şi pe toți sfinții, să nu faci un pas mai mult, căci vei fi mort, iar dumneata nu eşti om pe care să-l vezi mergînd la moarte fără să ți se rupă inima. Cîțiva paşi încă pe suişul ăsta şi s-a isprăvit. Eşti mort ! Care cum ajunge acolo sus moare înăbuşit. Mai bine de şase sute de creştini au şi dat ortul popii. Şi-i numai începutul. Au nu ştii, jupîne, că acum douăzeci şi doi de ani, în anul domnului o mie patru sute şapte, pe o zi ca asta şi într-un ceas la fel, nouă mii şase sute treizeci şi opt de oameni, fără a mai pune la socoteală femeile şi copiii, au pierit în tinda bisericii pînă la unul, călcîndu-se în picioare unii pe alții ? Dacă te-o ajunge, jupîne, aceeaşi soartă, nemîngîiat voi rămîne pînă la sfîrşitul zilelor, căci îi eşti drag oricui te vede şi nu-i nimeni să nu simtă o grabnică şi năprasnică dorință de a te sluji cu credință.

Micul nobil din Limoges rămase locului, uluit, iar la față se făcu alb auzind asemenea vorbe şi văzînd

pe acest om smulgîndu-şi părul cu grămada. înspăi- mîntat cum era, dădu să se întoarcă pe unde venise, dar Florent Guillaume, îngenuncheat, îl apucă de poala surtucului.

— Să nu cumva s-o iei într-acolo, jupîne, că s-ar putea să-ți iasă înainte Jacquet Coquedouille, şi cît ai clipi te preface în stană de piatră. Mai bine să întîlneşti balaurul, care te omoară dintr-o uitătură, decît pe Jacquet Coquedouille. Ştii ce trebuie să faci, dacă eşti cu adevărat înțelept şi prevăzător, aşa cum te arată chipul, şi dacă vrei să trăieşti pînă la adînci bătrîneți, mîntuindu-ți sufletul ? Să asculți la ce-ți spun. Eu sînt umblat la şcoala de unde ies învățații. Astăzi sfintele moaşte vor fi scoase pe uliți şi la răspîntii. Mare uşurare vei încerca numai atingînd cu degetul racla în care sînt purtate laolaltă potirul de cornalină din care a băut pruncul Isus, o ulcea de la nunta din Caana, fața de masă de la cina cea de taină şi sfîntul prepuț. Dacă ai încredere în mine, ne vom duce să aşteptăm la căldurică, într-un birt cu grătar straşnic ce-l ştiu eu şi pe unde trebuie negreşit să treacă racla cu toate cîte ți-am spus. Şi, cu glas convingător, fără să lase din mînă pulpana surtucului, îi mai zise, arătînd-o pe horbotăriță : Jupîne, să-i dai şase gologani acestei femei de treabă, ca să cumpere vin. Ştie dînsa unde să găsească din cel bun.

Micul nobil din Limoges, care era de felul său cam ageamiu, îl urmă acolo, şi Florent Guillaume se ospătă cu un sfert de gîscă ale cărei oase le luă ca să le ducă cocoanei Isabeau, care locuia cu dînsul în uluca clopotniței. Asta era coțofana lui Jean Magne, clopotarul.

Intorcîndu-se noaptea acasă, o găsi pe bîrna unde îşi făcuse culcuş, lîngâ gaura din zid care-i ținea loc de magazie şi unde strîngea nuci şi alune, migdale şi jir. Fiindcă ea, auzindu-l venind, se trezi şi începu să bată din aripi, Florent Guillaume o salută cu blîn- dețe şi-i ținu această cuvîntare drăgălaşă :

— Coțofană preacuvioasă, cocoşneață schimnică, mănăstirească țarcă, soră Margot, maică stariță, pă-

sârică de biserică îmbrăcată ca o călugăriță, *ave!* Şi, întinzîndu-i oscioarele, cuviincios învelite într-o foaie de varză, îi zise : Doamnă, îți aduc rămăşițele unui ospăț straşnic, la care am fost cu un nobil din Limoges. Prin partea locului sînt toți mari mîncăi de napi, dar pe ăsta l-am învățat ca în locul napilor de la el de acasă, mai vîrtos să-i placă gîsca de pe meleagurile noastre.

A doua zi şi în celelalte zile din săptămîna aceea, Florent Guillaume, nemaiavînd cum să dea de micul nobil din Limoges ori de vreun alt călător cu dăsaga plină şi chimirul doldora, ținu post *a solis ortu usque ad occasum* [53]. Iar Marguerite, horbotărița, făcu şi ea la fel. Şi postul era cum nu se poate mai potrivit, căci se aflau chiar în săptămîna mare.

II

Aşadar, în sfînta zi de paşte, dumnealui Jacquet Coquedouille, tîrgoveț de vază al oraşului, se uită din casa lui, prin crăpătura jaluzelei, la puzderia de drumeți ce treceau în susul străzii. Aceştia se duceau mulțumiți de a fi dobîndit iertarea ; văzîn- du-i, Jacquet Coquedouille simțea cum creşte în- trînsul smerenia față de fecioara neagră. Căci, îşi zicea el, o fecioară la care se îmbulzeşte atîta omenire trebuie să fie o fecioară cu puteri nebănuite. Era bătrîn Jacquet Coquedouille şi nu mai avea nădejde alta decît în dumnezeu, dar tot îl rodea o îndoială în ceea ce priveşte izbăvirea sa în veşnicie, deoarece îşi aducea aminte că adeseori despuiase fără milă pe văduve şi pe orfani, li mai răpise şi lui Florent Guillaume maghernița cu toate uneltele lui în ale scrisului şi avînd deasupra uşii pe maica domnului. Dădea bani cu împrumut, luînd camătă
grea şi pe amanet mare. Nu se putea zice că ar fi fost cămătar, deoarece era creştin, ştiut fiind câ numai evreii se îndeletniceau cu camăta, evreii şi, dacă vreți, lombarzii şi cahorsienii. Jacquet Coquedouille îşi făcea treburile cu totul altfel decît evreii. El nu zicea ca Iacob, Efraim sau Manase : „îți dau bani cu împrumut'[4] ci : „Iacă, bag şi eu nişte bani în negoțul tău", ceea ce era cu totul altceva. Căci, camăta şi împrumutul cu dobîndă nu aveau învoirea

---

[1] Bani de aur, înfățişînd îngerul în luptă cu balaurul.

[53] ...de la răsăritul pînă la apusul soarelui (în lb. lat.).

bisericii, însă neguțătoria era slobodă şi fără oprelişti. Şi, cu toate acestea, venindu-i în minte că adusese mulțime de creştini la sapă de lemn, împingîndu-i la deznădejde, Jacquet Coquedouille simțea o căință, gîndindu-se la osînda dumnezeiască, pe care o simțea atîrnîndu-i deasupra capului, şi, în acea sfîntă zi de paşti îl bătu gîndul să-şi cîştige, pentru judecata de apoi, ocrotirea maicii domnului. Gîndea că dînsa va pune o vorbă bună pentru el la judecata dumnezeiescului ei fiu, dacă i-ar da nişte mirodenii. Se duse deci la cufărul cel mare în care îşi ținea aurul şi, după ce se încredință că uşa casei era încuiată, deschise cufăraşul plin cu „îngeraşi” [1], florini, sterline, nobili, coroane de aur, scuzi şi taleri strălucitori, precum şi alte multe monede creştineşti sau păgîne. Scoase de acolo, oftînd, doisprezece dinari de aur curat şi-i puse pe masa încărcată de cîntare, pile, foarfeci mari, vizinele şi catastife groase de socoteli. După ce încuie cufărul la loc, cu trei lacăte, se apucă să numere banii de aur, apoi îi numără iarăşi, cătînd lung la ei cu uitătură prietenească şi grăindu-le cu atît de dulci şi de alese vorbe, atît de alintătoare şi de smerite, atît de iscusite şi de drăgălaşe, că nici nu părea vorbire de-a noastră omenească, ci mai degrabă cîntec ceresc :

— Ah, mieii mei mititei, oftă bunul moşneag, dragii mei mieluşei, ah, mîndrele şi neprețuitele mele oițe de aur cu lină frumoasă !

Şi, luînd sunătorii unul cîte unul între degete, cu atîta smerenie, de parcă ar fi fost trupul mîntuitoru- •

lui, îi puse pe cîntar, încredințîndu-se că trag într-a- devăr cît trebuie sau măcar că nu le lipseşte cine ştie cît, cu toate că lombarzii şi evreii pe mina cărora trecuseră mai ciupiseră ceva din greutatea lor legiuită. Le vorbi din nou, după asta, cu glas încă şi mai dulce :

— Ah, drăguțele mele oițe, mieluşeii mei drăgălaşi, veniți la taica să vă tundă ! Nu vă fie teamă, că n-o să vă doară ! Şi, apucînd foarfecele, începu să taie de ici, de colo, din fiecare ban de aur, aşa cum obişnuia să taie din orice monedă înainte de a se despărți de ea. Şi strînse el cu mare grijă fărîmi- turile tăiate într-un tăleraş de lemn plin pînă la jumătate cu bucățele de aur. Era bucuros să-i dea doisprezece mieluşei sfintei fecioare, dar nu se credea ținut să-şi calce năravul. O dată treaba asta făcută, se duse să caute în dulapul cu amaneturi **o** punguță albastră, cusută în fir de argint, pe care i-o lăsase o cocoană drăgălaşă, îmbrăcată într-o scurteică, ce se afla la mare ananghie. Ştia el că, din cîte culori sînt, cea albă şi cea albastră îi plac mai mult maicii domnului.

Nimic altceva nu mai făcu el în ziua aceea şi nici a doua zi. Iată însă că în noaptea de luni spre marți simți junghiuri în tot trupul şi avu un vis în care se făcea că dracii îl trag de picioare. Luă visul drept o înştiințare din partea lui dumnezeu şi a maicii domnului şi nu mai ieşi toată ziua din casă, cugetînd adînc la prevestirea asta, apoi, către seară, merse să-i ducă frumoasei fecioare negre darul pregătit.

III

În aceeaşi zi, în puterea nopții, Florent Guillaume se gîndea cu amărăciune să se întoarcă la culcuşul său din văzduh. Postise toată ziua, fără voie, căci socotea că un bun creştin nu trebuie să postească în săptămîna slăvită a învierii domnului. înainte de a se culca în clopotnița lui, se duse să se închine cucernic frumoasei fecioare din Puy. Dînsa era tot acolo, în mijlocul bisericii, pe locul unde se arătase în vinerea mare privirilor smerite ale credincioşilor. Mititică şi neagră, purtînd cunună de pietre scumpe, înveşmântată cu o mantie țesută numai în aur şi

mărgăritare, îşi ţinea pe genunchi pruncul, care, negru ca şi dînsa, îşi scotea capul prin poalele mantiei. Era icoana făcătoare de minuni, cioplită în lemn, pe care sfîntul Ludovic o primise în dar de la sultanul Egiptului, aducînd-o el însuşi în biserica din Anis.

închinătorii veniți de pretutindeni plecaseră. Biserica era întunecată şi pustie. Darurile credincioşilor, cele aduse mai la urmă, se găseau încă aşternute la picioarele sfintei fecioare, pe o masă luminată de luminări. Puteai să vezi acolo îngrămădite un cap, nişte inimi, nişte picioare, nişte sîni, toate de argint, apoi o luntrişoară de aur, ouă, colaci, roți de caş din Aurillac, iar într-o căldăruşă plină de dinari, gologani şi pitaci, o punguță albastră, cusută în fir de argint. Rezemat de masa asta, preotul care păzea darurile moțăia într-un jilț.

Florent Guillaume îngenunche înaintea sfîntului chip al fecioarei şi, plin de smerenie, rosti în gînd această rugăciune : „Maică precistă, de e adevărat că sfîntul prooroc Ieremia, văzîndu-te cu ochii minții înainte de a fi fost zămislită, a cioplit din cedru, după asemănarea ta, sfînta icoană înaintea căreia mă găsesc acum, îngenuncheat; de e adevărat că mai tîrziu regele Ptolemeu, aflînd minunile săvîrşite de această sfîntă icoană, a răpit-o din mîna preoților evrei şi a dus-o în Egipt, aşezînd-o împodobită cu pietre scumpe, în templul idolilor ; de e adevărat că Nabucodonosor, biruitorul egiptenilor, a înşfăcat-o la rîndu-i, aşezînd-o printre comorile sale, unde arabii dădură de ea cînd au luat Babilonul; de e adevărat că sultanul o iubea din adîncul inimii, mai presus de orice, şi i se închina în fiece zi măcar o dată ; de e adevărat că sultanul nu ar fi dat-o nțci- cînd sfîntului nostru rege Ludovic, dacă nevastă-sa,
care era arăpoaică, dar care ştia ce va să zică un
cavaler şi o ispravă vitejească, nu l-ar fi îmboldit s-o facă dar celui mai de frunte cavaler şi vrednic bărbat a toată creştinătatea ; în sfîrşit, dacă această icoană, aşa cum cred cu tărie, e făcătoare de minuni, fă-o, maică precistă, să facă o minune de hatîrui sărmanului grămătic ce foarte adesea laude a scris în slava ta pe pielea de viței a cărților de rugăciuni. Sfințitu-şi-a dînsul mîinile

păcătoase, aşternînd cu aleasă scriere şi cu mari slove roşii la începutul fiecărui rînd *Cele cincisprezece bucurii ale maicii domnului* în graiul prostimii, stihuindu-le, întru mîn- gîierea celor întristați. E o faptă pioasă. Te uită la aceasta şi nu lua în seamă păcatele lui. Dă-i ceva să mănînce. Mie asta mi-ar prinde foarte bine, iar ție ți-ar face cinste, căci minunea n-o să pară fleac în ochii celor ce se pricep la de-alde astea... Ai căpătat astăzi aur, ouă, brînză şi o punguță albastră, cusută în fir de argint. Nu te pizmuiesc, fecioară, pentru nici unul din darurile ce ți s-au adus. Eşti cu adevărat vrednică de ele şi ți s-ar cuveni încă şi mai multe. Nici măcar nu-ți cer să faci în aşa fel ca să mi se înapoieze ce mi-a luat un tîlhar, pe nume Jacquet Coquedouille, care este unul dintre cetățenii ce se bucură în oraşul tău, Puy, de mare cinste. Nu, eu doar atîta îți cer, să nu mă laşi să mor de foame. Şi dacă îmi faci hatîrui acesta, voi scrie cu de-amă- nuntul o frumoasă povestire a sfintei tale icoane aici de față.“

Aşa se ruga Florent Guillaume. La murmurul uşor al rugăciunii sale nu răspunse decît sforăitul adînc şi liniştit al paznicului adormit. Bietul grămătic se ridică atunci şi străbătu tinda bisericii, fără zgomot, căci ajunsese aşa de uşor, că nici nu-l mai auzeai umblînd şi începu să urce, pe nemîncate, scara ce avea atîtea trepte cîte zile are anul.

În vremea asta, jupînița Isabeau, strecurîndu-se pe sub poarta zăbrelită a schitului, pătrunse în biserică. Pelerinii o goniseră de-acolo. Căci mult îi plăcea ei liniştea şi singurătatea. Porni înainte cu băgare de seamă, călcînd la pas, se opri, îşi lungi gîtul, iscodind cu neîncredere în dreapta şi-n stînga,

apoi, dintr-o săritură sprintenă şi scuturîndu-şi coada, se apropie de fecioara neagră. Rămase cîteva * clipe nemişcată, cătînd la paznicul adormit şi stră- pungînd cu privirea beznele şi tăcerea, după care, opintindu-se deodată, îşi desfăcu aripile şi sări drept pe masa darurilor.

ÎV

Florent Guillaume se cuibărise pentru noapte în clopotniță. îi era frig acolo. Prin crestăturile de fier ale ferestrei, făcute ca să ducă în

jos, pînă departe, bătaia clopotelor, intra acum vîntul, stîrnind un cîn- tec de flaute şi orgă pentru petrecerea pisicilor şi a bufnițelor.
Nu era singurul neajuns al acestei locuințe. De la cutremurul de pămînt din 1427, care zguduise toată biserica, turnul se dărîma piatră cu piatră, amenințînd să se prăbuşească tot, la o furtună. Maica domnului îngăduise paguba asta din pricina păcatelor norodului. Florent Guillaume adormi. Ceea ce semn este că avea inima neprihănită. Cît despre ce o fi visat, amintire nu se mai află, afară doar atîta că i s-a părut, în somn, să-l fi sărutat pe gură o cocoană tare frumoasă. Cînd însă buzele lui vrură să răspundă acestui sărut, înghiți doi sau trei cîrcă- ieci care, umblîndu-i pe obraz, îi stîrniseră acea dulce amăgire în mintea amorțită. Se trezi din pricina aceasta şi, auzind o fîlfîire de aripi deasupra capului, crezu că era un drac, cum şi era firesc să creadă, deoarece dracii vin în cete nenumărate să căznească pe oameni, mai cu osebire noaptea. Dar luna, chiar în clipa ceea sfîşiind norii, la lumina ei Florent Guillaume o recunoscu pe jupînița Isabeau şi văzu că ea împinge cu ciocul în crăpătura de zid ce-i slujea de hambar o punguță albastră, cusută în fir de argint. O lăsă să-şi sfîrşească treaba şi, cînd zburătoarea îşi părăsi cuibul, Florent Guillaume se cățără pe o bîrnă, luă punguța, o deschise, şi dintr-o

privire îşi dădu seama că în punguță se găsesc douăsprezece monede de aur, pe care le vîrî în chimirul său, mulțumind frumoasei fecioare negre din Puy, căci era om învățat şi tare în sfînta scriptură şi avea mereu în minte că domnul îl hrănise printr-un corb pe proorocul său Ilie, şi că, prin urmare, sfînta maică a lui dumnezeu trimisese printr-o coțofană doisprezece dinari grămăticului său, Florent Guii- laume.

A doua zi, Florent şi Marguerite, horbotărița, mîncară o strachină de măruntaie, la care rîvneau de mai mulți ani.

Aşa luă sfîrşit minunea Coțofenei. Fie ca povestitorul care v-a povestit-o să trăiască după pofta inimii lui, în bună şi prielnică pace, iar cei care vor ceti-o numai de bine să aibă parte.

Parizienii nu-i iubeau pe englezi şi-i răbdau cu mare scîrbă. Atuncea cînd, după înmormîntarea răposatului rege Carol al şaselea, ducele de Bedford [1] ceru să i se aducă sabia regelui Franței, se auzi
norodul murmurînd. Dar n-ai încotro, trebuie să înduri ceea ce nu poți opri. De altminteri, dacă nimeni în marele oraş nu ținea cu englezul, în schimb mulți treceau bucuros de partea burgundului. La ce alta te-ai fi putut aştepta de la nişte burtă-verde, mai cu seamă zarafi şi tarabagii, decît să se minuneze văzîndu-l pe ducele Filip[54 55], prinț cu înfățişare plăcută şi, pe deasupra, cel mai bogat domn al creştină-

---

[54] *Jean de Lancastre duce de Bedlord* (1389—1435). La începutul sec. al XV-lea, în timpul războiului de o sută de ani, datorită superiorității sale militare care îi permisese să repurteze numeroase victorii, Anglia stă- pînea toată partea de nord a Franței, inclusiv Parisul pînă la Loara, iar în sud partea de vest a provinciei Guyenne. În 1422, după moartea lui Carol al Vl-lea, regele Franței, şi a lui Henric al V-lea, regele Angliei, fiul acestuia din urmă, Henric al Vl-lea, e proclamat rege al Angliei şi al Franței deopotrivă. În acelaşi an, ducelui de Bedford, nepotul lui Henric al Vl-lea, i se încredințează funcția de ,.regent al regatului Franței".

[55] *Filip cel Bun,* duce de Burgundia (1396—1467), conducătorul facțiunii filoengleze (vezi nota de la pag. 135[1]).

tății ! Cît despre amărîtul de regişor de la Bourges [1], un biet calic, pe care cei de la Montereau[2] îl învinuiau în gura mare că-i un vînzător de țară, nimic nu avea ca să placă. îl disprețuiau toți, iar glotaşii săi stîrneau înfiorare şi spaimă. De zece ani aceştia dădeau tîrcoale oraşului, prădînd şi jăcuind. Fără îndoială că englezii şi burgunzii nu se purtau nici ei mai bine ; în luna lui august 1423, cînd ducele Filip venise la Paris, oştenii lui dăduseră iama, pustiind împrejurimile – şi erau, chipurile, prieteni şi frați de arme. N-au zăbovit însă mult, pe cînd cei din tabăra armaniacilor, dimpotrivă, băteau locurile fără încetare. Furau tot ce le era la îndemînă, puneau foc grajdurilor şi bisericilor, omorau femei şi copii, siluiau fecioare şi călugărițe, spînzurau oamenii de picioare. Pe la 1420 ei se năpustiră ca nişte draci întărîtați asupra satului Champigny, pîrjolind de-a valma ovăzul, grînele, oile, vacile, boii, copiii şi muierile. Tot aşa au făcut, ba încă şi mai rău, la Croissy. Un învățat foarte mare de la Universitate zicea de dînşii că săvîrşeau toate ticăloşiile ce se pot face sau închipui şi că de mîna lor au pierit mai mulți creştini decît căzniseră Maximilian şi Dioclețian.

Venind vestea că afurisiții aceştia de armaniaei au pătruns în Compiegne, aşezîndu-se în feudele dimprejur, mare groază cuprinse pe locuitorii Parisului. Ei erau încredințați că oamenii Delfinului se legaseră cu jurămînt să treacă prin foc şi sabie, de vor intra în Paris, tot ce le va ieşi în cale. Se auzea în tot locul că dumnealui Carol de Valois lăsase pe mîna lor oraşul cu locuitorii lui, mai mari şi mai mărunți, din oricare cin sau breaslă ar fi, bărbat ori femeie, şi că hotărîse să are cu plugul pe locurile unde fu-

[1] E vorba de *Carol al Vll-lea de Valois* (1403—1461), care în 1422, la moartea tatălui său, Carol al Vl-lea, fu proclamat, la Bourges, de către partizanii săi (gruparea armaniacilor) moştenitor al tronului Franței (Delfin).

* Localitate din provincia Ile de France, centru principal al burgun- zilor.

sese cetatea. Locuitorii, cei mai mulți, credeau că aşa se va întîmpla. Astfel stînd lucrurile, îşi puseră crucea sfîntului Andrei pe veşminte, drept semn că țineau parte burgunzilor. Ura şi frica

lor nu mai cunoscură margini cînd aflară că fratele călugăr Richard şi cu fecioara Ioana erau în fruntea oştirii lui Carol de Valois. Dînşii nu aveau altă ştire despre Ioana decît ce adusese zvonul izbînzilor ei, zice-se, de la Orleans. Gîndeau însă că-i biruise pe englezi cu ajutorul diavolului, prin vrăji şi solomo- nie. Dascălii de la Universitate ziceau : ,,0 făptură avînd chip de muiere e cu armaniacii. Ce-o fi dumnezeu ştie !“ Cît despre fratele Richard, îl cunoşteau bine, căci fusese pe la Paris, şi nu demult îi ascultaseră cu evlavie predicile. El izbutise să-i facă să mai lase jocurile de noroc, din a căror pricină uitaseră de băut, de mîncat şi de dumnezeiasca slujbă. Acum, la vestea că fratele Richard venea călare cu armaniacii şi că, bun de gură cum era, cucerea pentru dînşii oraşe ca Troyes din Champagne, parizienii chemau asupră-i blestemul domnului şi al tuturor sfinților săi. îşi smulgeau de la pălărie iconițele de plumb cu sfîntul nume al lui Isus, dăruite de bunul călugăr, şi, din atîta ură ce-i purtau, se apucaseră iar de zaruri, de popice, de cărți şi de celelalte jocuri de care se lepădaseră, ascultîndu-i îndemnul.

Oraşul avea întărituri de jur împrejur, căci, pe vremea cînd regele loan [56] se găsea prins la englezi, locuitorii Parisului, văzîndu-i pe vrăjmaşi în inima țării şi temîndu-se ca oraşul să nu fie împresurat,
s-au pus să-l întărească în grabă, ca să se poată apăra la nevoie, li făcuseră un brîu de şanțuri şi parapete. Şanțurile, pe malul stîng, erau săpate pe sub zidurile cetății de odinioară. Pe malul drept, mahalalele cu case clădite temeinic şi împrejmuite de pereți groşi se întindeau pînă la meterezele cetății. Şanțurile ce
s-au săpat le cuprinseră în bună parte, iar prințul Carol, fiul regelui Ioan, puse mai pe urmă să se înalțe un zid gros de-a lungul acestor şanțuri. Domnea totuşi mare nelinişte, deoarece se aflase că soborul de la catedrală hotărîse să pună la adăpost sfintele moaşte şi odoarele, ca să nu cadă în mîinile vrăjmaşilor.

---

[56] E vorba de *loan al 11-lea cel Bun* {1319—11364), rege al Franței, capturai de către englezi în bătălia de la Poitiers (1356).

În dimineața de 21 august, aşadar, un călugăr cordelier, din cei încinşi cu o funie, pe nume fratele Joconde, veni în oraş. Fusese în pelerinaj la Ierusalim şi se zicea că i se arătaseră şi lui, asemenea fratelui Vincent Ferrier şi fratelui Bernardin din Siena, mulțime de semne tainice, vestind sfîrşitul apropiat al lumii. El dădu de ştire că va rosti întîia sa predică în ziua sfîntului Barthelemy, la mînăstirea pruncilor fără de prihană. în ajunul acelei zile, mai bine de şase mii de oameni au stat de veghe toată noaptea în curtea mînăstirii. La picioarele amvonului, de unde urma să le vorbească, se îngrămădiseră femeile, stînd ghemuite pe vine. Printre ele se găsea Guillaumette Dyonis, care era oarbă din născare, fata unui meşteşugar omorît de armaniaci în pădurea de la Boulog- ne-la-Grande. Mamă-sa fusese răpită de un oştean burgund şi nu se mai ştia nimic de dînsa. Guillaumette avea acum vreo cincisprezece sau şaisprezece ani. Trăia la mînăstirea pruncilor fără de prihană, toreînd lînă, şi nu s-ar fi putut găsi în tot oraşul mai bună torcătoare ca dînsa. Pretutindeni se ducea şi se întorcea singură, fără ajutorul cuiva, şi toate cîte sînt le ştia la fel de bine ca şi cei care vedeau. Fiindcă trăia cumsecade, ca o preacuvioasă, ținînd şi posturile toate, coborîse asupră-i harul, aducîndu-i înainte vedenii minunate. Aşa, bunăoară, i se înfățişase sfîntul apostol Ioan, arătîndu-i prin ce grele tulburări are să treacă regatul Franței. Pe cînd îşi murmura rugăciunile la picioarele altarului, sub' dansul drăcesc zugrăvit acolo, o femeie pe nume Simone la Bardine, chircită jos lîngă dînsa, o întrebă dacă vrednicul părinte va mai întîrzia mult.

Guillaumette Dyonis nu vedea rochia verde cu coadă, nici pieptănătura în chip de coarne a Simo-

nei, şi totuşi înțelese că femeia asta nu ducea trai cinstit. Ea simțea în fundul sufletului numai scîrbă pentru femeile îndrăgostite, cum şi pentru acelea pe care oştenii le numesc „gagici“ sau ibovnice, dar simțea că trebuie să-ți fie milă de ele şi să le arăți îndurare. De aceea răspunse cu blîndețe Simonei :

— Bunul părinte va veni îndată, cu voia domnului. Şi n-o să ne pară rău că l-am aşteptat, căci e priceput în cuvîntări de acestea, iar îndemnurile sale întorc norodul la credință, încă şi mai vîrtos decît ale fratelui Richard, care a vorbit aicea astă- primăvară. El ştie mai mult ca oricare om din lumea aceasta asupra vremilor care stau să vină aducînd minuni din cele mai stranii. Cred că ne va prinde bine învățătura lui.

— Cum o vrea dumnezeu, oftă Simone la Bardine. Dar, ia spune, nu-ți este necaz că eşti oarbă ?

— Nu. Aştept să-l văd pe dumnezeu.

Simone la Bardine îşi făcu o pernă din scurteica ei şi zise :

Toate se întîmplă după cum ți-e norocul. Eu locuiesc la capătul străzii sfîntul Anton. E cel mai frumos colțişor al oraşului şi cel mai vesel, căci ospătăriile cele mai bune se află în piața Baudet şi primprejur. înainte de a se fi pornit războaiele astea, găseai acolo pită caldă şi scrumbii proaspete şi vin de la Auxerre, cu butoiul. O dată cu englezii însă a intrat şi foametea în oraş. Nu mai vezi nici pîine în căpistere, nici surcele în sobă. Rînd pe rînd, armaniacii şi burgunzii au băut tot vinul, şi în cămara goală nu mai găseşti decît poşircă de mere şi de scoroambe. Cavalerii în zale şi cu vătraiele prinse în şold ca pentru joaca lor de-a bătălia, pelerinii cu toiagul în mînă, neguțătorii cu catîrcele lor încărcate de lădițe pline cu bricege şi cărțulii de rugăciuni, toți aceştia nu mai vin să caute adăpost şi mîncare bună în strada sfîntul Anton. Ies însă lupii din pădure, şi seara, prin mahalale, sfîşie copiii.

— Ai încredere în dumnezeu, îi răspunse Guillau- mette Dyonis.

— Amin, făcu Simone la Rardine. Şi încă nu-ți spusei ce e mai rău. În joia dinainte de ziua sfîntu- lui Ioan, pe la ceasurile trei după miezul nopții, doi englezi veniră să bată la uşa mea. Neştiind dacă nu cumva au venit să mă jefuiască sau să-mi sfărîme cuferele şi albiile ca să-şi rîdă, sau să facă cine ştie ce altă ticăloşie, le strigai de la fereastră să-şi vadă de drum, că nu-i cunosc şi n-am să le deschid uşa. S-au pornit atunci să bată şi mai tare, zicînd că au să spargă uşa şi tot vor veni să-mi taie nasul şi urechile. Ca să pun capăt tărăboiului, le-am turnat în cap o oală plină de apă, şi oala mi-a scăpat din mînă, sfărîmîndu-se în creştetul unuia dintr-înşii cu atîta putere, că l-a omorît. Tovarăşii săi strigară să vină pînda de noapte. M-au înşfăcat şi m-au dus la puşcăria cea afurisită de la Châtelet, de unde n-am ieşit decît plătind o grămadă de bani. îmi găsii casa prădată din beci şi pînă-n pod. De atunci încoace mi-a mers din zi în zi tot mai rău. Nu mai am pe lumea asta nimic afară de boarfele ce-s pe mine. Şi, cu deznădejdea în suflet, venii aici să-l aud pe milostivul părinte. Zic unii că la dînsul afli mîngîierea pentru toate necazurile.

— Dumnezeu, căruia îi eşti dragă, zise Guillau- mette Dyonis, te-a îndrumat în toate.

Deodată, o tăcere mare cuprinse mulțimea credincioşilor. Fratele Joconde se ivise în amvon. Ochii lui aruncau fulgere, iar cînd deschise gura, ca un tunet îi zbucni glasul :

— Mă întorc de la Ierusalim, zise el, şi ca să vă fie dovadă, iată, v-am adus în această traistă nişte trandafiri ai Ierihonului, o ramură din măslinul sub care mîntuitorul nostru a asudat cu sudoare de sînge şi un pumn din țărîna calvarului.

într-o nesfîrşită pologhie îşi istorisi pelerinajul, apoi făcu această adăugire :

— Am întîlnit în Siria evrei care umblau în cete. I-am întrebat încotro se duc, şi dînşii mi-au răspuns : „Ne ducem cu toții la cetatea Vavilonului,
căci cu adevărat Mesia s-a născut printre oameni, şi
el ne va da îndărăt moştenirea noastră şi ne va aşeza

din nou pe pămîntul făgăduinții.“ Aşa vorbeau evreii aceia din Siria. Pe noi însă ne învață sfînta scriptură că acela căruia dînşii îi zic Mesia este cu adevărat anticrist, cel despre care scris a fost că se va naşte în Vavilon, cetatea de căpetenie a regatului perşilor, că va fi alăptat la Betsaida şi că tinerețea şi-o va petrece la Coronai. De aceea a zis mîntuitorul : *Vhe ! Vhe tihi, Betsaida ! Vhe ! Coronaim* ![1]

Anul care vine, mai spuse fratele Joconde, are să aducă cele mai mari minunății ce s-au fost văzut vreodată.

Iată că se apropie vremea. Născut este acela, omul păcatului, fiul blestemat, vicleanul, fiara ieşită din iad, nelegiuirea nelegiuirilor. El iese din seminția lui Dan, de care scris este : Dan să ajungă asemenea năpîreii din drum şi şarpelui de pe potecă ! Fraților, în curînd îi veți vedea întoncîndu-se pe pămînt pe profeții Ilie şi Enoch, Moise şi Ieremia, precum şi pe sfîntul Ioan evanghelistul. Şi iat-o venind ziua mî~ niei, ce va preface veacul în pulbere, aşa cum dovedesc mărturiile lui David şi ale Sibylei. De aceea, trebuie să vă pocăiți ținînd toate posturile, lepădîn- du-vă de avuțiile amăgitoare ale lumii acesteia.

iVuzindu-l pe cuviosul călugăr, ascultătorii oftau zguduiți pînă în adîncul inimii, cîțiva bărbați şi cîteva femei erau gata-gata să leşine, cînd predicatorul răcni :

— Citesc în sufletul vostru că țineți prin casă mătrăgună de descîntece, care vă va duce în iad.

Mulți parizieni, într-adevăr, plăteau foarte scump unor babe atotştiutoare, pentru a căpăta mătrăgună, şi o păstrau într-o ladă ca pe mi lucru de preț. Rădăcinile acestea vrăjitoreşti au înfățişarea unui omuleț foarte slut, un fel de pocitanie ciudată şi drăcească. Le găteau cu mare strălucire, numai în mătase şi în, şi păpuşile astea aduceau bogăția, izvorul tuturor relelor din această lume.

Apoi, fratele Joconde începu să tune şi să fulgere împotriva gătelilor femeieşti.

[1] Nenorocire ție, Betsaida ! Nenorocire ție, Coronaim ! (în lb. lat.).

— Lepădați, le zise el, coamele şi cozile voastre ! Au nu vă e ruşine să umblați împupăzate ca nişte diavolițe ? Aprindeți focuri mari în ulițe şi dați flăcărilor afurisitele voastre zorzoane şi pompoane, moațe şi dichisuri, cureluşe de piele şi de balenă cu care vă împopoțonați pălăriile.

În sfîrşit, îi rugă cu atîta rîvnă şi dragoste creştinească să nu cumva să apuce pe calea pierzaniei, ci să facă numai după voia lui dumnezeu, îneît toți aceia care-i ascultau spusele plîngeau cu lacrimi fierbinți. Iar Simone la Bardine bocea mai tare ca oricine.

Cînd, dîndu-se jos din amvon, fratele Joconde, străbătu pridvorul şi bolnița mînăstirii, în treacătul lui, norodul se lăsa în genunchi. Muierile îi întindeau pruncii să-i binecuvînteze sau iconițe şi mătănii să le atingă măcar cu degetul. Unele smulgeau fire din anteriul său, crezînd că doar punîndu-le ca pe nişte moaşte pe mădularele bolnave, *se vor* lecui. Guiilaumette Dyonis călca cu uşurință după vrednicul monah, ca şi cum l-ar fi văzut cu ochii. Simone la Bardine se tîra în urma ei, plîngînd cu sughițuri, îşi ciufulise pieptănătura cu moațe ea nişte coarne şi îşi înnodase o broboadă împrejurul capului. Păşeau aşa tustrei prin ulițele în care bărbații şi femeile întorşi de la predică aprindeau focuri în fața caselor, ca să zvîrle flăcărilor gătelile şi rădăcinile de mătrăgună. O dată însă ce ajunse la malul gîrlei, fratele

Joconde se aşează la umbra unui ulm, iar Guiilaumette Dyonis se apropie de dînsul şi-i spuse :

Părinte, un glas de sus m-a înştiințat că eşti trimis în țara asta ca să aduci din nou pace şi bună înțelegere între oameni. Şi mie mi s-au arătat, dîndu-se pe față, taine ce privesc pacea regatului.

Simone la, Bardine vorbi la rîndul său, zicînd : Frate Joconde, şedeam într-o casă arătoasă pe strada sfîntul Anton, lîngă piața Baudot, care este mahalaua cea mai frumoasă a Parisului si cea mai bogată. Aveam odaia căptuşită cu mătase, iar scur- teici din postav cu fir de aur şi rochii tivite cu blană

singepie aveam trei cufere pline ; aveam saltea de puf, dulap cu oale, ulcele şi farfurii de cositor şi, afară de acestea, o cărticică în

care puteai să vezi în tot felul de icoane povestea mîntuitorului nostru. Dar, de cînd cu războaiele şi prădăciunile ce au pustiit ţara, am pierdut tot. Craii nu mai vin să petreacă în piaţa Baudot. Vin însă lupii să sfîşie copilaşii. Burgunzii şi englezii sînt tot atît de răi ca şi armaniacii. Vrei să merg cu dumneata ?

Călugărul privi cîtva timp în tăcere la cele două fete. Şi, judecind el că Isus Cristos însuşi era acela care i le adusese, le primi ca pe nişte pocăite în' tagma lui, şi de atunci ele îl urmară peste tot unde se ducea. În toate zilele, dînsul propovăduia norodului învăţătura cea bună, cînd la mînăstirea pruncilor fără de prihană, cînd la rohatca sfîntul Honore sau la Hale, fără să iasă însă din cetate, din pricina armaniacilor, care bîntuiau prin împrejurimile oraşului. Vorba lui chema sufletele la cucernicie. Şi, după cea de a patra predică pe care o ţinu în Paris, alte pocăite veniră să-l urmeze, şi anume, Jeanette Chastenier, nevasta unui postăvar de la podul Zarafilor, şi femeia ce se chema Opportune Jadoin, care îngrijea bolnavii la spitalul cel mare şi nu mai era aşa de tinerică. Mai primi el, asemenea, să fie în tagma lui pe un grădinar din la Ville-Eveque, băiat ca de vreo şaisprezece ani ; îl chema Robin, avea pe mîini şi pe picioare semnele însîngerate ale răstignirii şi era scuturat într-una de o bîţîiala a tuturor mădularelor. Flăcăul acesta o vedea pe sfînta fecioară în carne şi oase, o auzea vorbindu-i şi-i simţea miresmele trupului ei slăvit. Dînsa îi dăduse însărcinarea să ducă o solie, ca din partea ei, regentului Angliei şi ducelui de Burgundia.

În vremea asta, oştirea jupînului Carol de Valois pătrunse în oraşul Saint Denis. Şi nimenea, din ziua ceea, nu se mai încumetă să iasă la culesul viei, nici să se ducă să strîngă zarzavatul din grădinile ce se întindeau în partea de miazănoapte a oraşului. Se scumpiră numaidecît toate ale gurii. Locuitorii Parisului sufereau cumplit. Şi, pe deasupra, erau foarte
întărîtaţi, deoarece simţeau că e şi trădare la mijloc. Se zicea într-adevăr că unii, şi mai cu seamă călugării, momiţi cu parale de dumnealui Carol de Valois, stăteau la pîndă şi atîta aşteptau, să samene zîzanie, iar cînd o fi un ceas de spaimă şi harababură, să

dea oraşul pe mina vrăjmaşilor. Munciți de acest gînd, ce se prea poate să nu fi fost chiar o născocire, cetățenii însărcinați să stea de pază la metereze puneau mina pe cei cu mutră duşmănoasă, mai ales cînd îi găseau dînd tîrcoale pe la porți, şi îi burduşeau zdravăn, bănuindu-i fără cine ştie ce dovezi că fac semne armaniacilor.

Într-o joi de dimineață, fiind 8 septembrie, locuitorii Parisului se deşteptară fără nici o teamă că vrăjmaşii ar putea să-i năvălească mai înainte de a doua zi. în această zi de 8 septembrie se sărbătorea naşterea sfintei fecioare şi era obiceiul în amîndouă taberele ce sfîşiau țara ca sărbătorile mîntuitorului şi ale preafericitei sale maici să fie ținute cu străşnicie.

În acea sfîntă zi, parizienii aflară, pe cînd ieşeau de la liturghie, că, fără să se sinchisească de măreția sărbătorii, armaniacii veniseră în fața porții sfîntul Honore şi că dăduseră foc uliții mari ca să se poată apropia. Şi aduceau unii veste cum că oamenii lui Carol de Valois tăbărîseră deocamdată, împreună cu fratele Richard şi cu fecioara Ioana, în piața de Porci. După masă, în tot oraşul, de pe amîndouă malurile, se auzi strigînd :

— Fugiți care încotro ! Duşmanul a pătruns în oraş, totul e pierdut !

Vuietele acestea pătrundeau pînă şi în bisericile unde oamenii cumsecade cîntau la slujba vecerniei. O luară şi aceştia la fugă, înspăimântați, alergînd să se zăvorească pe la casele lor. Aceia însă care umblau prin oraş răcnind erau trimişi într-adins şi în mare taină de Carol de Valois. Într-adevăr, chiar în acea clipă cetele mareşalului de Rais [57] se năpusteau asupra zidului, pe lingă poarta sfîntul Honore. Armaniacii aduseseră în căruțele lor trunchiuri mari uscate şi împletituri de sălcii ca să umple şanțurile şi peste şase sute de scări pentru cînd vor da năvală la metereze. Fecioara Ioana, care nu era aşa cum şi-o închipuiau burgunzii, ci tocmai dimpotrivă, ducînd trai cucernic şi păzindu-şi neprihănirea

[57] Vezi nota 1 de la pag. 280.

trupului, descălecă înaintea celorlalți şi coborî într-un şanț ce putea fi lesne trecut, fiind apa lui secată. Se aflară atunci în bătaia săgeților, care plouau cu nemiluita din ziduri, unele rotindu-se în văzduh pînă a veni să se înfigă în carnea oştenilor. Şi aveau în față un al doilea şanț, mai larg şi plin de apă. Din această pricină, fecioara Ioana şi războinicii se văzură la mare cumpănă. Ioana cerceta şanțul cel mare cu lancea şi strigă să se mai arunce buşteni.

În oraş se auzeau bubuind tunurile, iar de-a lungul străzilor, cetățenii, cu platoşa pusă pe jumătate, alergau spre locurile de luptă pe metereze, răstur- nînd în fuga lor copiii care umblau teleleu. Peste tot se întindeau lanțuri şi se ridicau baricade. Şi peste tot era larmă şi învălmăşeală.

Nici fratele Joconde însă şi nici cei din tagma lui nu luau în seamă toate acestea, neîngrijindu-se dînşii decît numai de cele veşnice şi privind la frămîntarea deşartă a oamenilor ca la o joacă. Umblau pe străzi cîntînd *Veni, creator Spiritus* [58] şi strigînd :

— Rugați-vă. Vremea se apropie.

Străbătură aşa, în bună rînduială, strada sfîntul Anton, adevărat furnicar în care mişuna mulțime de bărbați, de femei şi de copii. Cînd ajunse în piața Baudot, fratele Joconde îşi tăie drum prin îmbulzeală şi se sui pe un pietroi ce se afla în poartă la hanul Scroafei, care pietroi folosea lui jupîn Floriment Lecocq, stăpînul hanului, ca să-şi încalece catîrea. Jupîn Floriment Lecocq era aprod la înalta dregăto- rie de la Châtelet şi ținea cu englezii.

Cocoțat pe pietroiul Scroafei, fratele Joconde începu să propovăduiască norodului :

[58] Vino, duh atoale creator ! (Titlul unui imn liturgic).

Semănați, zicea el, semănați, oameni buni, semănați belşug de boabe, căci acela care trebuie să vină va veni curînd.

Prin boabele ce trebuiau semănate, vrednicul călugăr înțelegea faptele de milostenie ce se cuvenea să fie săvîrşite mai înainte ca mîntuitorul să se arate călare pe nori, ca să judece pe vii şi pe morți. Aşadar, lucrul de căpetenie era ca faptele bune să fie semănate fără nici o zăbavă, căci curînd avea să fie secerişul. Guillaumette Dyonis, Simone la Bardine, Jeanne Chastenier, Opportune Jadoin şi Robin grădinarul, roată în jurul călugărului, strigau :

— Amin !

Oamenii însă, tot mai mulți, care se îmbulzeau la spatele lor, ciuliră urechile şi se încruntară, gîndind că acest călugăr vestea intrarea lui Car ol de Valois în credinciosul său oraş, peste care voia să vadă tre- cînd plugul. (Aşa cel puțin credeau dînşii.)

Fără să se sinchisească, milostivul frate îşi urma predica evanghelică :

— Locuitori ai Parisului, sînteți mai răi decît pă~ ginii de la Roma.

Bubuitul tunurilor, care trăgeau de la rohatca sfîntul Denis, se amesteca cu glasul fratelui JocoPde, zguduind inima locuitorilor. Un strigăt izbucni din mulțime :

— La moarte cu trădătorii !

Chiar în clipa aceea, în hanul său, jupîn Floriment Lecocq încingea sabia. Auzind tămbălăul pe sub fereşti, coborî în uliță aşa cum se afla, fără să-şi mai încătărămeze armura pînă sus şi, dînd cu ochii de călugărul cocoțat pe piatra lui, întrebă :

— Ce zici, părinte ?

Mai multe glasuri răspunseră :

— Zice că jupîn Carol de Valois are să intre în oraş.

— Va să zică e împotriva locuitorilor din Paris.

— Vrea să ne tragă pe sfoară şi să ne vîndă, ca şi fratele Richard, care vine chiar acum de-a călarele, cu duşmanii.

Şi fratele Joconde răspunse :

— Nu cunosc nici armaniaci, nici burgunzi, nici francezi, nici englezi, ci doar pe fiii luminii şi pe fiii beznelor. Sînteți nişte curvari, şi muierile voastre sînt nişte stricate.

— Nu, zău ! Apostatule ! Vrăjitorule ! Vînzătorule ! răcni jupîn Floriment Lecocq. Şi, trăgîndu-şi sabia, o vîrî în pieptul milostivului frate.

Alb la față, cu glas ce se stingea, omul lui dumnezeu mai apucă să zică :

— Rugați-vă, postiți, pocăiți-vă şi veți fi iertați, fraților...

Un val de sînge îi înăbuşi vorba şi se rostogoli pe caldarîm. Doi cavaleri, sir John Stewart şi sir George Morris, se năpustiră asupra trupului şi îl străpunseră cu mai bine de o sută de lovituri de jungher, urlînd :

— Trăiască regele Enric! Trăiască monseniorul duce de Bedford ! Haida ! Jos cu delfinul ! Şo pe el ! Şo pe fecioara smintită a armaniacilor ! La porți ! La porți !

Şi începură să alerge la ziduri, tîrînd pe jupîn Floriment şi parizienii droaie după dînşii.

în vremea asta, preacuvioasele şi grădinarul rămaseră lîngă trupul însîngerat. Simone la Bardine, îngenuncheată, săruta picioarele milostivului frate şi-i ştergea sîngele cu părul ei desfăcut.

Guillaumette Dyonis însă, în picioare şi cu brațele ridicate la cer, zise cu glas limpede, ca sunetul de clopot :

— Surioarele mele, Jeanne, Opportune şi Simone, şi tu frate Robin, grădinarule, să mergem, căci vremea se apropie. Sufletul acestui cucernic părinte mă ține de mînă, şi el îmi va arăta calea. De aceea trebuie să mă urmați. Şi vom zice către cei ce se războiesc atît de crîncen : „îmbrățişați-vă. Şi dacă vreți să vă slujiți de armele voastre, luați crucea şi porniți toți laolaltă să dați bătălia împotriva păgîni- lor.“ Haideți, surioare, şi tu, frate al meu !

Jeanne Chastenier luă de pe jos o săgeată de lemn, o frînse în două şi făcu din ea o cruce pe care o puse

pe piept milostivului frate Joconde. Apoi, preacuvioasele şi

grădinarul cu dînsele o urmară pe
Guillaumette Dyonis, care îi duse prin piețe, prin uliție şi ulicioare, ca şi cum ochii ei ar fi văzut lumina zilei. Mergînd aşa, ajunseră pe sub metereze şi, apucînd pe scara ce nu era păzită a unui turn, se suiră pe zid. Zidul nu avea parapet de scînduri, că n-avuseseră vreme să-i facă, astfel că femeile umblau în văzul tuturora. O luară către poarta sfîntul Honore, ce nici nu se zărea de atîta prăfăraie şi fumăraie. Acolo dădeau năvală oştenii mareşalului Rais. Săgețile lor zburau cu nemiluita pe metereze. în apa şanțului cel mare, zvîrleau într-una uscături ca să le astupe. Iar fecioara Ioana, în picioare pe spinarea măgarului, între şanțul mare şi cel mic, zicea :

— Predați-vă regelui Franței !

Englezii, în care intrase spaima, părăsiseră creasta zidului, lăsîndu-şi acolo morții şi răniții de-a valma. Guillaumette Dyonis mergea în frunte, ținîndu-şi capul sus, şi brațul stîng întins înainte. Iar cu dreapta îşi făcea cruce, plină de evlavie. Simone la Bardine o urma de aproape, apoi veneau Jeanne Chastenier şi Opportune Jadoin. După ele păşea Robin, grădinarul, cu tot trupul scuturat de ducă-se-pe-pustii, ară- tîndu-şi semnele însîngerate de pe mîini. Mergeau cîntînd psalmi. Iar Guillaumette Dyonis, întorcîndu-şi fața cînd în spre cei din oraş, cînd în spre cei de afară, zicea :

— Fraților, îmbrățişați-vă unii pe alții. Trăiți în pace. Din fierul lăncilor voastre făuriți brăzdare de plug !

Nici nu sfîrşise bine vorba, că din drumul strajei, unde mărşăluia o ceată de orăşeni, cît şi din spatele măgarului, unde se buluceau lefegiii armaniaci, începură să zboare asupră-i ocări şi săgeți.

— Pațachină !

— Trădătoare ! Vrăjitoare !

Fără să-i pese, ea îndemna mai departe cele două tabere să aşeze domnia lui Isus Cristos pe pămînt şi să trăiască în neprihănire şi dragoste, pînă ce o săgeată lovind-o drept în gît, se clătină şi căzu pe spate.

Armaniacii şi burgunzii, care mai de care, izbucniră în rîs.

După ce îşi trase fusta peste picioarele dezgolite, nu mai avu nici o tresărire şi îşi dădu sufletul, sus- pinînd numele lui Isus. Ochii, rămaşi deschişi, luceau ca opalul.

Cîteva clipe după ce Guillaumette Dyonis murise, locuitorii Parisului întorsu-s-au încă mai mulți ca înainte pe creasta zidului, apărîndu-şi oraşul cu foarte mare îndîrjire. Ioana fecioara fu rănită pe sub genunchi de o săgeată trasă cu arc de oțel, şi oştenii lui Carol de Valois se traseră îndărăt la paraclisul sfîntul Denis. Ce s-a ales din Jeanne Chastenier şi Opportune Jadoin nu se cunoaşte. Niciodată de atunci n-a mai fost ştire despre ele. Simone la Bardine şi Robin grădinarul fură prinşi chiar în acea zi de către orăşenii ce stăteau de pază la parapet şi dați pe mîna procurorului ecleziastic, care pregăti judecata. Biserica o găsi pe Simone vinovată de erezie şi, drept priincioasă osîndă, o puse la caznă grea, să nu mai mănînce cît o trăi decît din plinea durerii şi să nu mai bea decît din apa spaimei. Robin, dovedit de vrăjitorie, stărui în greşeala lui şi fu ars de viu în piața din fața bisericii Maicii Domnului.

Fratele Jean Chavaray, călugăr din tagma capucinilor, întîlnind într-una din zile în pridvorul mî- năstirii pruncilor fără de prihană pe bunul meu dascăl, domnul abate Coignard, îi vorbi despre fratele Olivier Maillard, ale cărui înălțătoare predici, cu iz latinesc, le citise.

—[1] Sînt şi părți bune în predicile astea, zise călugărul, cum ar fi mai eu seamă partea cu cele cinci cocoane şi... mijlocitoarea... îți închipui dumneata că fratele Olivier, care trăia sub domnia lui Ludovic al unsprezecelea şi în al cărui grai se simt apucăturile cam din topor ale vremii lui, îi zice pe şleau cu alt nume. Veacul nostru însă ne cere să fim ciopliți şi cuviincioşi la vorbă. Iată pentru ce îi spun mijlocitoare.

— Vrei să~i zici aşa, răspunse bunul meu dascăl, unei femei îndatoritoare care mijloceşte în daraveri de dragoste. în latineşte noi îi zicem *lena, conci- liatrix, internuntia libidinum,* adică mijlocitoare a plăcerilor. Aceste mironosițe fac o treabă cum nu se poate mai vrednică, dar fiindcă cer bani pentru osteneala lor, nimeni nu crede în inima lor săritoare.

Numeşte-o, părinte, pe a dumitale, împerechetoare. Vorba n-o fi prea aleasă, dar de sunat sună frumos.

— Bucuros de sfat, domnule abate, răspunse Jean Chavaray. Însă femeia de care am pomenit nu-i a mea, ci a fratelui Olivier. Aşadar, o împerechetoare, cum zici, care locuia la Podul des Tournelles, se pomeni într-o zi cu un cavaler care îi încredință un inel.

— E din aur curat, îi zise el, şi are, cum vezi, o balaşă deasupra. Dacă cunoşti femei cu inimă bună, dă fuga de-i spune celei mai frumoase că inelul va fi al ei, dacă se învoieşte să vină la mine, ca să-mi fac cheful cu dînsa.

împerechetoarea cunoştea, pentru că le văzuse la liturghie, cinci cocoane, una mai frumoasă ca alta, fiind de fel, întîia din Picardia, a doua din Poitou, a treia din Turena, a patra din Lyon, şi a cincea pariziană, toate locuind la Paris sau în împrejurimi.

Bătu mai întîi la uşa celei din Picardia. O slujnică îi ieşi înainte, dar cocoana nu vru să stea de vorbă cu musafirul. Era femeie cinstită.

împerechetoarea se duse apoi la cocoana din Poitou, stăruind pe lîngă dînsa de hatîrul frumosului cavaler. Cocoana asta îi răspunse :

— Spune, rogu-te, celui care te-a trimis că n-a nimerit bine şi că nu sînt femeie de care crede el.

Asta din Poitou era cinstită, mai puțin însă decît cea dintîi, pentru că voia să pară şi mai şi.

împerechetoarea se duse atunci la cocoana care era de fel din Turena şi îi vorbi cum vorbise celei dinaintea ei, arătîndu-i şi inelul.

— Ce-i drept, zise cocoana din Turena, inelul acesta e frumos.

— E al dumitale, dacă îl vrei.

— Nu-l vreau la prețul ce mi-ai spus. Bărbatu- meu ar putea da peste mine acolo şi ar fi tare mîh- nit. Nu e drept să-i fac una ca asta.

Pe cocoana din Turena inima o trăgea la păcat.

împerechetoarea porni în grabă spre casa celei din Lyon, care, auzind despre ce era vorba, izbucni :

— Vai, mătuşică, bărbatul meu e atît de gelos, încît ar fi în stare să-mi taie nasul, ca să nu mai pot cîştiga şi altădată la jocul ăsta frumos de-a inelul.

Lioneza de care fu vorba nu face nici o para.

împerechetoarea alergă atunci la pariziancă. Era o ticăloasă. îi răspunse fără pic de ruşine :

— Bărbatu-meu pleacă miercuri la vie. Spune celui care te trimite că mă voi duce să-l văd în ziua ceea.

Iată, în privința femeilor, treptele ce duc de la bine la rău, între Picardia şi Paris, după mintea fratelui Oii vier...

— Ce zici de toate acestea, domnule Coignard ?

La care bunul meu dascăl răspunse :

— Mare lucru e să poți cerceta frămîntările acestor gingaşe făpturi, față de judecata veşnică. Nu-s prea priceput în de-alde astea. Mi se pare însă că lioneza, care se temea să nu ramînă fără nas, era mai păcătoasă decît cea care nu ştia de frica nimănui, adică parizianca.

— Sînt departe de a mă învoi cu spusa dumitale, îi întoarse vorba fratele Jean Chavaray. O femeie care îşi teme bărbatul ar putea să se teamă şi de iad. Duhovnicul ei ar izbuti poate să o aducă la pocăință şi la milostenii. Căci, la urma urmelor, aici trebuie să ajungă. Ce-ar putea însă aştepta un călugăr de la o femeie pe care nimic n-o înspăimîntă ?

În zilele regelui Ludovic al unsprezecelea trăia la Paris, într-un iatac dichisit, o tîrgoveață pe nume Violante, care era frumoasă şi bine potrivită în toate cele ale ei. Într-atîta era de luminoasă la chip, că maestrul Jacques Tribouillard, doctor în drept şi cosmograf vestit, care se abătea deseori pe la dînsa, avea obicei să zică :

■— Văzîndu-te, doamna mea, socot lucru vrednic de crezare, ba chiar dovedit, ceea ce aflarăm de la Cucurbitus Piger, printr-o însemnare a lui Strabo, şi anume că vestitei cetăți şi universități a Parisului i se zicea odinioară Lutece sau Leucece sau cu alt cuvînt care aduce cu *Leuke,* adică Alba, pentru că femeile de prin partea locului aveau pieptul alb cum e zăpada, nu însă de o albeață atît de neprihănită şi de strălucitoare ca pieptul dumitale.

La acestea, Violante răspundea :

— Mi-ajunge că nu e înspăimântător de urît ca al altor femei pe care le cunosc. Iar dacă umblu cu pieptul dezvelit, arătîndu-l, o fac doar fiindcă aşa e astăzi obiceiul. Ar fi prea mare necuviință să mă port altfel decît toată lumea.

Doamna Violante se măritase însă în floarea tinereții cu un procuror de la înalta Curte, o inimă acră

şi un ciufut care apăsa şi împovăra aprig pe năpăstuiți ; altminterea şubrezit şi pirpiriu, părînd să fi fost făcut mai degrabă ca să împrăştie mîhnire în afara casei lui decît bucurie înlăuntru.

Boşorogul nu-şi iubea atîta soția, cît terfeloagele proceselor lui, care nu erau subțirele ca dînsa, ci groase, umflate, pocite. Şi îşi petrecea procurorul nopțile stînd aplecat peste hîrțoage. Doamna Vio- lante era prea deşteaptă ca să iubească pe un soț atît de puțin vrednic de dragoste. Maestrul Jacques Tribouillard spunea despre dînsa, sus şi tare, că era cum nu se poate mai cuminte şi mai credincioasă bărbatului ei, credință neclintită, adeverită şi întărită cum n-a fost decît a Lucrației de la Roma. Iar drept dovadă că aşa şi era, zicea dumnealui, e că nici el nu izbutise s-o întoarcă din acest drum al datoriei.

Oamenii de treabă arătau în privința asta o chibzuită îndoială, socotind că aceea ce ascuns este nu se va da în vileag decît la judecata de apoi. Dînşii băgau de seamă că prea îi plăceau cocoanei juvaeruri şi bi~ biluri şi că purta la sindrofii şi la biserică rochii de catifea şi de mătase, țesute în fir de aur, tivite cu blăniță singepie, însă erau oameni prea cumsecade ca să poată hotărî dacă, ducînd ea în ispita diavolului pe creştinii care o vedeau atît de frumoasă şi de gătită, nu se lăsa cumva dusă în ispită cu vreunul din aceştia. în sfîrşit, ar fi dat cu banul, ca la riscă, jucînd pe virtutea doamnei Violante, lucru ce face mare cinste acestei cocoane. La drept vorbind, duhovnicul ei, fratele Jean Turelure, o dojenea în- tr-una.

Ce crezi, cocoană, îi zicea el, că preafericita Ecaterina ar fi ajuns ea în ceruri dacă ducea viața pe care o duci dumneata, arătîndu-şi pieptul şi poruncind să i se aducă de la Genova mînecuțe cu bi-biluri ?

Era un om căruia îi plăcea să aducă mustrări, foarte aspru cu slăbiciunile omeneşti şi care nu ierta nimic, crezînd că face cum trebuie cînd bagă frica în oameni. O amenința cu iadul fiindcă îşi spălase obrazul cu lapte de măgăriță. în sfîrşit, nu se ştia dacă

doamna Violante pusese cu adevărat coarne bătrînu- lui ei soț, iar jupîn Phiiippe de Coetquis îi spunea glumind cinstitei cocoane :

— Bagă de seamă ! E chel, să nu capete guturai !

Jupîn Phiiippe de Coetquis era un cavaler cu înfățișare plăcută şi frumos ca un valet din nobilul joc de cărți. El întîlnise pe doamna Violante într-o seară, la un bal, şi după ce dansase cu dînsa pînă tîrziu, noaptea, o dusese acasă, pe crupa calului său, în vreme ce procurorul se bălăcea în băltoacele de noroi ale ulițelor, sub lumina făcliilor care jucau în mîna celor patru slujitori beți. La acest bal şi în plimbarea călare ce a urmat, jupîn Phiiippe de Coetquis băgase de seamă că doamna Violante avea mijlocul rotunjor, că era plinuță şi țărişoară la pipăit. Se îndrăgostise de dînsa numaidecît. Cum el nu era om ca să umble cu prefăcătorii, îi spuse de-a dreptul ce anume rîvnea, adică să o strîngă goală în brațele lui. Auzind acestea, ea răspunse :

— Jupîn Phiiippe, văd că nu ştii cui vorbeşti. Eu sînt cinstită.

Sau :

— Vino mîine.

Venea a doua zi. Iar dînsa zicea :

— Cine te zoreşte ?

Cavalerul trăgea mare grijă şi ciudă din aceste zăboveli. Cît pe ce să creadă, ca şi maestrul Tribouil- lard, că doamna Violante era o Lucreție, atît de adevărat este că toți bărbații se aseamănă între dînşii prin înfumurarea lor smintită ! Şi se cuvine să spun că ea nu-i îngăduise nici măcar s-o sărute pe gură, ceea ce, la urma urmelor, nu e decît fandoseală şi joacă de nimica toată.

Aici ajunseseră lucrurile cînd fratele Jean Turelure fu chemat la Veneția de către căpetenia cinului său monahicesc, pentru a propovădui învățătura domnului printre turcii de acolo, proaspăt veniți la credința cea dreaptă.

înainte de a porni la drum, vrednicul călugăr se duse să-şi ia rămas bun de la enoriaşa pe care o du- hovnicea şi iarăşi îi trase o săpuneală, oțărîndu-se la
dînsa cu mai aspră do j ană ca de obicei, pentru traiul dezmățat ce

ducea. El o îndemnă, aprinzîndu-se la vorbă, să se pocăiască, dîndu-i ghes ca să-şi pună o tîrsînă pe piele, leac fără pereche împotriva poftelor ticăloase şi doctorie cum nu-i a doua pe lume pentru făpturile cu porniri înspre păcatele trupului. Ea îi spuse :

— Cucernice frate, nu-mi cere prea mult.

Dar călugărul nici nu vru s-audă şi o amenință că va ajunge în iad, dacă nu făgăduieşte să se îndrepte, îi spuse apoi că, dacă are dorință de vreun anume lucru de prin străinătăți, el s-ar însărcina bucuros să i-l aducă. Trăgea nădejde că dînsa îl va ruga să-i facă rost de vreo iconiță blagoslovită, de nişte mătănii sau încă, şi mai bine, de nițică țărînă de la sfîntul mor- mînt, din aceea pe care turcii o aduc de la Ierusalim cu trandafiri vestejiți şi o dau apoi spre vînzare călugărilor italieni. Doamna Violante însă îi făcu această rugăminte :

— Părințele dragă, pentru că pleci la Veneția, unde se află pricepuți meşteri de oglinzi, îți voi ră- mîne tare îndatorată de-mi vei aduce o oglindă, cea mai curată ce se poate găsi.

Fratele Jean Turelure făgădui să-i facă pe plac.

Cîtă vreme lipsi duhovnicul ei, doamna Violante duse acelaşi trai ca mai înainte. Iar cînd jupîn Phi- lippe o întreba : „Nu ar fi bine să ne iubim ?“, ea răspundea : „E prea cald. Uită-te la sfîrlează şi vezi dacă vîntul nu bate dintr-altă parte. “ Binevoitorii, care n-o slăbeau din ochi, pierduseră nădejdea că Violante îi va mai pune vreodată coarne urîciosului ei de bărbat. „Păcat“, ziceau toți.

La întoarcerea sa din Italia, fratele Jean Turelure se înfățişă doamnei Violante şi-i spuse că avea asu- pră-şi ceea ce dînsa rîvnise.

— Priveşte-te, doamnă ! Şi scoase de sub anteriu o hîrcă de mort. Iată-țr oglinda, doamnă. Căci această hîrcă mi-a fost înfățişată drept a celei mai frumoase femei din Veneția. A fost şi dînsa ce eşti dumneata acum, şi dumneata ai să-i semeni foarte mult.

Doamna Violante, stăpînindu-şi şi uimirea şi scîrba, răspunse bunului părinte cu destulă tărie că a priceput lecția şi că are să-şi

dea osteneală să tragă folos de pe urma ei.

— Voi avea mereu în minte, dragă frățioare, oglinda ce mi-ai adus de la Veneția, în care mă văd, nu aşa, firește, cum sînt acum, ci aşa cum voi fi în curînd. Îți făgăduiesc să-mi rînduiesc purtarea după acest gînd al meu.

Fratele Jean Turelure nu se aştepta la aşa înțeleaptă vorbă. Se arătă întrucîtva mulțumit :

— Aşadar, doamnă, ai înțeles singură că trebuie să-ți schimbi simțămintele. îmi făgăduieşti să-ți rîn- duieşti, de astăzi înainte, viața după învățătura ce ai tras privind la tidva asta. Au nu vrei să te legi şi în fața lui dumnezeu, cum ai făcut-o față de mine ?

Ea întrebă :

— E nevoie, oare ?

Călugărul îi răspunse că trebuie.

Atunci, o voi face, spuse ea.

— lată-te pe drumul cel bun, doamnă. Nu mai e chip să-ți iei vorba înapoi.

— N-am să mi-o iau.

O dată ce auzi făgăduiala asta, fratele Jean Turelure, în culmea bucuriei, o părăsi pe enoriaşă. Şi porni el pe uliți, strigând în gura mare :

Treaba merge bine ! Cu ajutorul lui dumnezeu, stăpînul nostru, am întors şi împins către poarta raiului pe o enoriaşă care pînă azi, fără să preacurvească chiar aşa cum zice proorocul (C. XIV, v. 18), ducea bărbații în ispită cu trupul ce atoateziditorul i l-a plămădit ca să-l slujească pe el şi să i se închine ! Lepăda-se-va de aceste apucături şi îndrepta-se-va ! O am schimbat-o pre dînsa, domnul fie lăudat !

Vrednicul frate nici nu coborîse bine scara, şi ju- pîn Philippe de Coetquis o urcă, venind să bată încetişor la uşa doamnei Violante. Ea îl primi, şi ochii îi rîdeau cînd îl duse într-o odăiță, numai covoare şi perine, unde dînsui încă nu fusese vreodată, care lucru i se păru a fi semn bun. Dintr-o cutie ce avea, el îi întinse cofeturi şi acadele, îmbiind-o :

— Suge-le, doamnă, suge-le, că-s dulci, dar nu atît de dulci ca buzele tale.

Doamna îi spuse că e zadarnic şi nițel cam prostuț din parte-i să laude o poamă din care nu a muşcat.

Fiindcă veni vorba de asta, drept răspuns el o sărută pe gură.

Ea nu se supăra mai de loc pentru atîta, zicînd numai că e femeie cinstită. El îi aduse laude şi o sfătui să nu închidă această cinste în cutare loc anume la care s-ar putea ajunge. Căci, negreşit, i-o va lua cineva, şi asta de îndată.

încearcă numai, zise ea, lovindu-l uşurel cu palma ei trandafirie peste obraz.

Dar el şi ajunsese să ia tot ce-i poftea inima.

— Nu vreau ! țipa ea. Nu ! Nu ! Domnule, n-ai să faci una ca asta... Prietene... Sufletul meu !... Mor !

Şi cînd sfîrşi să tot ofteze şi să moară, îi spuse cu drăgălăşie :

Jupîne Philippe, să nu te făleşti că m-ai luat cu de-a sila sau pe negîndite. Dacă ai avut din parte-mi tot ce ai rîvnit, e că aşa mi-a fost voia şi nu m-am zbătut decît numai cît a trebuit ca să fiu răpusă după placul meu. Dulce prieten, a ta sînt. Iar dacă în ciuda frumuseții tale, care m-a vrăjit dintru început, şi a mîngîietoarei tale prietenii, nu-ți dădusem încă pînă azi ceea ce ai luat acum cu voia mea, e fiindcă n-am avut minte ; nu simțeam că mă zoreşte vremea şi, lîncezind într-o molatecă nepăsare, nu aveam parte de nici o bucurie de pe urma tinereții şi a frumuseții mele. Dar cucernicul frate Jean Turelure mi-a dat o lecție folositoare. El m-a învățat prețul ceasurilor care trec. Adineaori, ară- tîndu-mi o hîrcă, mi-a spus : „Aşa ai să fii în cu- rînd/* Dintr-aceasta mi-a încolțit gîndul că trebuie să ne grăbim a ne drăgosti, ca să împlinim cum se cuvine vremea puțină ce ne-a fost lăsată pentru asta.

Aceste cuvinte şi mîngîierile cu care doamna Violante le-a însoțit îl convinseră pe Philippe să-şi întrebuințeze vremea cu vîrf şi îndesat, apucîndu-se

a osteni din nou spre cinstea şi folosul său, pentru bucuria şi slava iubitei lui, înmulțind dovezile ne- îndoioase ce se cuvine să dea în asemenea împrejurare orişice vrednic şi credincios slujitor.

După aceasta, cocoana socoti că el îşi făcuse datoria. Il însoți pînă la uşă şi, sărutîndu-l cu drăgălăşenie pe ochi, îi zise :

— Prietene Philippe, nu-i aşa că fac bine urmînd povețele cucernicului frate Jean Turelure ?

PLĂCINTA SATANEI

Satana era culcat în patul său, cu baldachin de purpură. Doctorii şi spițerii iadului, văzîndu-i limba albicioasă, au hotărît că suferă de o slăbiciune a stomacului şi au poruncit să i se dea o hrană întăritoare şi totodată uşoară.

Satana le spuse atunci că nu pofteşte decît acea mîncare pămîntească pe care o gătesc minunat femeile în sindrofiile lor, şi anume, o plăcintă de limbă.

Doctorii recunoscură că nimic n-ar fi mai nimerit pentru stomacul regelui.

După un ceas i se aduse Satanei mâncarea cerută, dar el o găsi searbădă şi fără gust. Bătu din palme să i se înfățişeze stolnicul şi îl întrebă de unde vine plăcinta.

— De la Paris, măria-ta, răspunse mai-marele cuhniilor. E proaspătă şi coaptă chiar în dimineața asta în mahalaua Grădinilor de zarzavat, de douăsprezece cumetre strînse în chichineața unei lehuze.

Înțeleg acum de ce-i atît de nesărată, vorbi prințul iadului. N-ați luat-o de la muierile care ştiu s-o meşterească. Felul acesta de mîncare îşi dau osteneala a-l găti şi orăşencele mai înstărite, dar nu au subțirime şi le lipseşte chemarea. Muierile de rînd se pricep încă şi mai puțin să-l facă. Ca să dai

de o adevărată plăcintă de limbă, trebuie să te duci s-o cauți în vreo mînăstire de maici. Nu se află în lume nimeni care să ştie, cum ştiu călugărițele bă- trîne, să pună în ea tot ce trebuie, adică, mirodenii de pică, cimbru de clevetire, mărar de viclenie, dafin de bîrfeală.

Această parabolă e scoasă dintr-o predică a bunului părinte Gillotin Landoule, din tagma capucinilor, răspopit mai pe urmă.

DESPRE O SPĂIMÎNTĂTOARE CADRĂ

Despre o spăimîntătoare cadra ce s-a îosl văzută într-un lăcaş de închinăciune şi despre mai multe alte zugrăveli de pace şi de dragoste ce înțeleptul Filemon [1] ținea a lîr- nate în odaia sa de lucru, precum şi despre frumosul chip zugrăvit al lui Homerus, pe care pomenitul Filemon îl prețuia mai vîrtos ca pe toate celelalte.

Mărturisea Filemon că în anii cei fragezi ai săi, pe cînd îi mijea primăvara verde a tinerețelor, se aprinse în el năprasnică mînie gata a face moarte de om, dînd cu ochii de o cadră ce zugrăvise Appei- les [59 60], care cadră era atîrnată într-un lăcaş de închinăciune şi înfățişa pe Alexandru izbind cumplit pe Darie[61], craiul indienilor, în vreme ce de jur împrejurul acestora doi, crai, oşteni şi căpitani se tăiau
între dînşii cu mare îndîrjire, într-adevăr stranie. Şi era cadra ce s-a vorbit mai sus cu dibace meste- rie făcută, de ziceai că aievea este. Iară nici unii, dacă se aflau în clocotul juneții lor, nu se puteau uita la ea, fără a simți numaidecît aţîțare să se repeadă şi să stîlcească sărmanele seminții de oameni ce nici o vină nu aveau, şi asta numai pentru plăcerea de a purta armură tot atît de bogată şi de a călări tot atît de sprinteni bidivii, ca şi fulăii ce se

---

[59] Poet comic grec (361—262 î.e.n.).

[60] Strălucit pictor grec (sec. IV î.e.n.), originar din Efes. Printre operele sale se numără şi portretul lui Alexandru cel Mare, la curtea căruia a trăit.

[61] *Darius al lll-lea, Codomanul,* rege al Persiei între 336—330 î.e.n. învins de Alexandru.

vedeau încăierați, căci plăcut le este lor a umbla cu cai şi cu săbii.
O a simtit-o şi acest Filemon. Şi zicea el că de atuncea îşi întorcea capul să nu mai vadă asemenea zugrăvii de războaie şi că prea mare scîrbă îi făceau cruzimile, ca să le poată suferi chiar dacă numai închipuite sînt şi plăsmuite.
Şi iară zicea că omul cumsecade, de este cinstit şi înțelept, ar trebui să simtă grea ocară şi supărare văzînd aceste armuri şi scuturi înfricoşătoare, precum şi aceste hoarde pe care Homerus le numeşte Corythaiole din pricina groaznicei urîciuni a coifurilor şi că mutrele acestor soldățoi erau cu adevărat necuviincioase, ca fiind potrivnice deprinderilor bune şi paşnice, deoarece nu-i în lume mai fără de ruşine faptă ca omorul şi mai desfrînată, deoarece te face să aluneci în spre sălbătăcie, care este cel mai rău dintre lunecuşuri. Căci să luneci în spre blîndețe, păcatul nu e mare.
Şi zicea pomenitul Filemon că era cinstit lucru şi cuviincios, pilduitor şi întru totul la locul său de a se înfățişa în zugrăvii, în niscaiva chipuri dăltuite sau în oricare de aceste închipuiri dibace, pilde luate din veacul de aur, adică fecioare şi flăcăi, îmbrățişați după vrerea firii, ori altă plăsmuire plăcută, cum ar fi o zînă culcată şi rîzînd. Iar în gura ei minunată ce rîde, un faun stoarce un ciorchine de struguri roşii.
Mai zicea el că se prea poate ca veacul de aur să nu fi înflorit decît în fermecătoarea închipuire a poeților şi că oamenii dintîi, încă necioplți şi prostă- lăi, să nu-l fi cunoscut de fel. Aşadar, dacă de necrezut este să fi fost acest veac de aur pe la începuturile lumii, iarăşi de dorit este să fie pe la sfîrşitul ei şi, pînă să sosească, bună faptă fac aceia care ni-l arată în zugrăvii.
Şi pe cît este lucru de ruşine (după zisa lui Filemon) adică de scîrnă, aşa cum scrie Vergiliu în Georgicele sale despre cînii tăvăliți în noroi, de a înfățişa ucigaşi, soldățoi, curvari, cheflii, cuceritori

şi hoţomani ce dau zor în ticăloşie şi spurcăciune, sau nişte bieţi oameni rostogoliţi în praf şi înghi- ţindu-l, sau un amărît trîntit jos şi încercînd să se ridice, fără să poată însă, căci un cal şi-a pus copita pe fălcile lui, sau altul care se uită jalnic la sulița ce i-a fost smulsă cu mîna deodată, pe atîta de gingaş lucru este, şi aproape ceresc, să înfăţişezi drăgălăşenii, mîngîieri, alintări, milostenii şi îmbrăţişări, precum şi dragostele zînelor cu f aunii în păduri. Şi zicea el că nu e nimica rău în aceste trupuri goale, farmecul şi frumuseţea îmbrăcîndu-le de ajuns. Şi avea în odaia lui de lucru acel zis Filemon o cadră cu adevărat minunată, în care se arăta un Faun tinerel, ce, trăgînd cu mîna vicleană o înveli- toare, descoperea pîntecul unei zîne adormite. Se vedea cît de colo că se uita cu plăcere la dînsa, pă- rînd să zică : „Trupul acestei tinere zeiţe este atîta de dulce şi de proaspăt, cum nici izvorul ce curge în umbra pădurii nu este. Tare mă îmbiaţi, voi, sîni zglobii, albe coapse, şi tu, peşteră umbroasă, atît de înfricoşătoare şi de prielnică. “ Nişte copilaşi înaripaţi, zburînd pe deasupra lor, îi priveau şăgalnic, în vreme ce doamne şi domni, cu flori la pălărie, dăn- ţuiau pe iarba proaspătă.

Şi mai avea pomenitul Filemon şi alte cadre cu măiestrie zugrăvite în odaia lui. Şi aşijderea, mare preţ punea pe chipul zugrăvit ai unui vrednic învăţat, ce, la masa lui şezînd, scria la lumina unei luminări. Odaia cărturarului r era plină de mingi rotunde înfăţoşînd pămîntul cu munţi, ape şi văi, apoi arătătoare a ceasurilor după soare şi astrolabi, toate
într-adins făurite pentru a măsura cum se mişcă stelele pe cer, ceea ce este o îndeletnicire cu adevărat vrednică de laudă, îndemnînd gîndul să zboare cît de sus şi la iubirea cea fără de prihană faţă de Venus Urania. Şi se aflau pe duşumea în această încăpere un şarpe mare şi crocodil ce rareori vezi, fiind de mare trebuinţă la ştiinţa anatomicească. Şi avea asemenea învăţatul zis aici, printre cele de trebuinţă, cărţile celor mai desăvîrşiţi filozofi din ve-

[1] Cel mai de seamă medic al antichităţii (sec. V. î.e.n.).

chime şi scrisurile lui Hippocrates[i]. Şi era pildă acelor tineri care ar fi vrut să-şi vîre în cap, cu trudă, atîtea bune învățături şi frumoase taine cîte avea dînsul sub tichie.

Şi încă mai avea zisul Filemon, într-o tăbliță lucioasă ca oglinda, pe Homerus, zugrăvit în chip de moşneag orb, cu barba albă cum e floarea de pă- ducel şi încins de jur împrejurul tîmplelor cu pan-glicuțele sfinte ale acelui zeu Apollo, care, dintre toți oamenii, pe dînsul îl îndrăgise mai mult. Şi îți venea a credere, privind la acest blînd moşneag, că buzele lui stau să se deschidă, gata să grăiască.

[1] Cel mai de seamă medic al antichității (sec. V. î.e.n.).

DARURILE DE ANUL NOU ALE DOMNIŞOAREI DE DOUCINE

în ziua de 1 ianuarie, de dimineață, bunul domn Chanterelle ieşi în oraş, plecînd pe jos de la locuința sa din cartierul Saint-Marcel. Friguros din fire şi abia tîrîndu-şi picioarele, îi venea greu să umble pe aşa vreme prin zloata ulițelor. Nu-şi luase trăsura, înadins, ca să-şi pună trupul la caznă, căci, de cînd cu boala ce dăduse peste el, ajunsese foarte grijuliu în ce priveşte mîntuirea sufletului. Trăia departe de lume şi de petrecerile ei şi nu se ducea nicăieri, decît numai la o nepoată, domnişoara Doucine, în vîrstă de şapte ani.

Sprijinindu-se în baston, răzbi cu chiu, cu vai pînă în strada Saint-Honore şi intră în dugheana doamnei Pinson, la „Coşul cu flori". Se aflau acolo, din belşug, tot felul de jucării pentru cei mici, în vederea darurilor de Anul nou 1696, şi numai cu greu te puteai mişca în mijlocul dănțuitorilor şi chefliilor pe rotițe, a tufişurilor cu păsări cîntătoare, a rafturilor încărcate cu figuri de ceară, a soldaților gata de bătălie în uniforme albe şi albastre şi a păpuşilor, îmbrăcate unele ca nişte cocoane, altele ca nişte slujnice, căci deosebirile de stare, statornicite de dumnezeu însuşi în rînduielile omeneşti, apăreau pînă şi în aceste chipuri nevinovate.

Domnul ChantereUe alese o păpuşă. Cea care îi plăcu mai mult era gătită ca doamna prințesă de Savoia, cînd venise în Franța, la 4 noiembrie. Avea părul încolăcit în creştet şi înnodat cu pănglicuțe, iar pe trupul foarte țeapăn, purta o fustă de mătase cu fir de aur şi o mantie prinsă în copci de mărgăritar.

Domnul ChantereUe zîmbi, gîndindu-se la bucuria pe care o va stîrni domnişoarei de Doucine o păpuşă atît de frumoasă, iar cînd doamna Pinson i-o întinse pe prințesa de Savoia înfăşurată în hîrtie de mătase, o licărire de plăcere îi lumină chipul blînd, tras de boală, gălbejit de atîta post, răvăşit de spaima iadului.

Mulțumi frumos doamnei Pinson şi, luîndu-şi prințesa la subsuoară, porni, tîrîndu-şi piciorul, înspre casa unde ştia că domnişoara de Doucine trebuia să fi deschis ochii şi îl aştepta.

În colțul străzii L'Arbre Sec, îl întîlni pe domnul Spon, al cărui nas uriaş se lăsa în jos pînă la pieptarul înhorbotat al cămăşii.

— Bună ziua, domnule Spon, îl întîmpină el, îți urez un an fericit şi rog pe dumnezeu ca toate să-ți meargă după pofta inimii.

— Vai, nu vorbi aşa ! izbucni domnul Spon. Adeseori, dumnezeu ne împlineşte dorințele tocmai ca să ne pedepsească. *Et tribuit eis petitionem eorum* [1].

— Drept este, răspunse domnul ChantereUe, că noi nu ştim deosebi ce este cu adevărat spre folosul nostru. Pildă despre aceasta sînt eu, aşa cum mă vezi. Gîndeam la început că meteahna de care sufăr -de doi ani încoace e un rău, dar astăzi îmi dau seama că e un bine, pentru că m~a scos din viața ticăloasă ce duceam, ținînd-o numai în teatre şi petreceri. Boala asta, care îmi frînge picioarele şi îmi tulbură mintea, semn mare este de bunătatea lui dumnezeu față de mine. Nu vrei însă, domnule, să-mi faci un hatîr, întovărăşindu-mă pînă în cartie- [62]

---

62 Şi a împlinit rugăciunile lor (în lb. lat.).

rul Roule, ca să~i duc nepoatei mele. domnişoara de Doucine, darul de Anul nou ?

Auzind aceste cuvinte, domnul Spon îşi ridică braţele în aer şi scoase un strigăt :

— Cum ? se burzului el. Aud oare cu adevărat pe. domnul Chanterelle vorbind astfel ? N-o fi cumva mai degrabă vreun dezmăţat ? E cu putinţă, domnule, după ce duci o viaţă aşezată şi cucernică, să te văd dintr-o dată dînd în stricăciunile veacului ?

— Vai ! N-aş fi crezut să cad în stricăciune, răspunse domnul Chanterelle, cutremurîndu-se. Dar, luminează-mă, că eu nu ştiu. E oare un păcat aşa de mare să dăruiesc o păpuşă domnişoarei de Doucine ?

— Este, şi încă foarte mare, răspunse domnul Spon, Şi la ceea ce dăruieşti dumneata astăzi acestei copile neştiutoare, se cuvine mai degrabă să-i zici idol şi chip drăcesc decît păpuşă. Au nu ştii că obiceiul darurilor de Anul nou e doar erezie vinovată şi rămăşiţă hîdă a păgîniei ?

Habar n-aveam, mărturisi domnul. Chanterelle.

— Află deci, zise domnul Spon, că acest obicei ne vine de la romani, care, văzînd în tot începutul ceva dumnezeiesc, cinsteau şi începutul de an. Aşa că, luîndu-te după dînşii, înseamnă să te faci idolatru. Împărţi daruri de Anul nou, domnule, urmînd pilda

7

eului Ianus. Mergi atunci pînă la capăt şi închină, ca dînşii, Junonei, întîia zi a fiecărei luni.

Domnul Chanterelle, simţind că de-abia se putea ţine pe picioare, îl rugă pe domnul Spon să-i dea braţul şi, în timp ce mergeau mai departe, domnul Spon urmă astfel :

— Oare numai fiindcă astrologii au hotărît ca anul să înceapă la 1 ianuarie, te simţi dumneata dator să faci daruri în ziua asta ? Şi ce nevoie ai să reînsufleţeşti dragostea prietenilor faţă de dumneata tocmai astăzi ? Era dragostea asta gata să se sfîrşească o dată cu anul ? Şi ţi-ar fi ea oare cu adevărat scumpă, dacă ar fi s-o recîştigi cu linguşiri şi daruri ce aduc nenorocire ? Domnule, răspunse bunul domn Chanterelle, sprijinindu~se în

9

brațul domnului Spon şi silindu-se
să-şi țină pasul şovăielnic cu al vijeliosului său însoțitor, eu nu eram, înainte să mă fi îmbolnăvit, decît un nemernic păcătos, neavînd altă grijă decît să mă port cuviincios cu prietenii mei şi să-mi potrivesc purtarea după legile cinstei şi omeniei. Pronia cerească a binevoit să mă scoată din această prăpastie şi, de cînd m-am întors la credință, mă las cîrmuit de povețele duhovnicului meu. Am fost însă atît de uşuratic şi de înfumurat, că nu l-am întrebat nicidecum în privința darurilor de Anul nou. Cele spuse de dumneata, domnule, cu greutatea unui om desăvîrşit atît din partea felului de trai cît şi a învățăturii, mă uluiesc.

— Am să te uluiesc într-adevăr, vorbi iar domnul Spon, şi am să te luminez, nu cu ştiința mea, care e puțină, ci cu aceea a unui mare învățat. Aşază-te pe piatra asta. Şi, împingînd pe domnul Chanterelle în ungherul unei porți, unde acesta se aşeză cum îi veni mai bine, domnul Spon scoase din buzunar o cărticică legată în piele de oaie, o deschise şi, după ce o frunzări, dînd de ceea ce căuta, începu să citească cu glas tare, în vreme ce slujnice, coşari şi rîndaşi aduşi de răcnete alergau într-acolo, strîn- gîndu-se roată în jurul său. „Noi, citi el, care simțim seîrbă față de sărbătorile evreilor, şi care am găsi stranii sîmbetele lor, rugăciunile lor de lună nouă şi praznicele odinioară plăcute domnului, ne obişnuim astăzi cu destrăbălările în cinstea lui Saturn, cu calendele lui ianuarie, cu slăvirea matroanelor şi sărbătoarea ceții ; darurile sînt în floare, plocoanele nu mai contenesc, şi în tot locul nu-s decît jocuri şi ospețe. Păgînii îşi păzesc mai bine legea lor, căci se feresc să prăznuiască vreuna din sărbătorile noastre, ca nu cumva să treacă drept creştini, în vreme ce nouă nu ne este teamă să părem păgîni, prăz- nuind sărbătorile lor.“ Ai auzit, adăugă domnul Spon. Tertullian[63] grăieşte astfel, domnule, şi din rundul Africii face să iasă la iveală nemernicia purtării dumitale. Auzi-l cum strigă : „Darurile sînt în floare, plocoanele nu mai

[63] *TertnUicin Qufntus Septimîus Florens* (160—222), scriitor ecleziastic roman.

contenesc. Voi prăznuiți sărbătorile păgânilor !“ Nu am cinstea să-l cunosc pe duhovnicul dumitale, dar mă trec fiori, domnule, văzînd în ce restriște te lasă. Eşti măcar încredințat că în ziua morții dumitale, cînd ai să te înfățişezi înaintea lui dumnezeu, el va fi lîngă dumneata, ca să ia asupră-şi păcatele în care te-a lăsat să cazi ?

Zicînd acestea, îşi vîrî cărticica în buzunar şi plecă mînios, urmat de departe de coşarii şi rîndaşii foarte miraţi.

Bunul domn Chanterelle rămase singur cu prințesa de Savoia pe piatra lui şi, venindu-i în minte că îl aşteaptă chinurile iadului, dacă dăruieşte o păpuşă domnişoarei de Doucine, nepoată-sa, cugetă adînc la tainele de nepătruns ale credinței. Picioarele, pe care şi le simțea şovăind ia fiece pas, încă de mai multe luni, se împotriveau acum să-l mai ducă şi era atît de năpăstuit cît poate fi un om de omenie în lumea asta.

Cîteva minute trecuseră de cînd şedea îndurerat pe piatra lui şi iată că un călugăr din tagma capucinilor se apropie de dînsul şi-i spuse :

— Domnule, nu vrei să bucuri pe dumnezeu, fă- cîndu-ți pomană de Anul nou cu ce te-o lăsa inima pentru frații călugări, sărăcuții ?

— Ei, cum vine asta, părinte, sări de colo domnul Chanterelle, tocmai dumneata, o față bisericească, să-mi ceri daruri de Anul nou !

— Domnule, îi răspunse călugărul, milostivul sfînt Francisc a ținut ca fiii săi să se bucure şi dînşii nițel. Dă-le călugărilor capucini cu ce să-şi facă rost de o masă îmbelşugată astăzi, ca să poată îndura voioşi înfrînarea şi postul în celelalte zile ale anului, bineînțeles afară de duminici şi de sărbători.

Domnul Chanterelle se uită mirat la călugăr.

— Nu-ți este teamă, părinte, că ținînd la datina asta a darurilor de Anul nou, îți prăpădeşti sufletul ?

— Nu ! N-am a mă teme.

— Datina asta ne-a rămas de la păgîni.

J^agmn aveau şi
dmşii,
uneori, obiceiuri sănă
toase. Dumnezeu se îndura cu o rază din lumina lui să străpungă întunecimile păgînimii. Domnule, dacă nu vrei să-ți faci pomană cu noi, dăruieşte-le măcar ceva copiilor noştri sărmani. Creştem şi noi nişte copii părăsiți. Cu bănuțul acesta voi cumpăra fiecăruia dintr-înşii cîte o morişcă de hîrtie şi o plăcintă. îți vor datora, astfel, poate singura bucurie a vieții lor întregi, căci nu-s meniți să aibă parte de prea multe în lumea asta. Rîsul lor se va auzi pînă în cer. Cînd rîd, copiii preamăresc pe dumnezeu.

Domnul Chanterelle puse punga sa doldora de bani în palma părințelului şi, ridicîndu-se de pe piatra din ungherul porții, murmură încet vorba ce auzise :

— Cînd rîd, copiii preamăresc pe dumnezeu.

Apoi, cu sufletul înseninat, îşi înzdrăveni pasul şi porni să i-o ducă domnişoarei de Doucine, nepoa- tă-sa, pe prințesa de Savoia.

Bunul meu dascăl, domnul abate Jerome Coignard, mă luase să cinez cu dînsul la unul din foştii săi tovarăşi de şcoală, care locuia în podul unei case de pe strada Gît-le-Coeur. Gazda noastră, canonic foarte învățat şi bun teolog, se certase cu starețul mînăstirii lui din pricina unei cărticele ce scrisese despre nenorocirile domnişoarei Fanchon ; pentru care lucru ajunsese să țină o cafenea la Iiaga. De cînd se întorsese în Franța, trăia de azi pe mîine din predicile pe care ştia să le potrivească cu multă învățătură şi meşteşug. După cină, ne citise acele nenorociri ale domnişoarei Fanchon, din care i s-au tras ale lui, şi citirea se prelungise pînă destul de tîrziu, căci mă pomenii în stradă cu bunul meu dascăl, pe o minunată noapte de vară, care mă făcu să pricep dintr-o dată cît de adevărate sînt poveştile străvechi privind nebuniile Dianei şi să simt cît de firesc este să închinăm dragostei aceste ceasuri argintii şi tăcute, li destăinuii domnului abate Coignard ce gîndesc, şi el îmi întoarse vorba, zicînd că dragostea căşunează mari necazuri.

— Toumebroche, fiule, grăi dînsul, n-auzişi adineauri din gura acestui vrednic monah că domnişoara Fanchon a ajuns la spital pentru că iubise pe

un sergent, pe un băiat de prăvălie al domnului Gaulot, marchitanul de la *Purceaua care toarce,* şi pe domnişorul mezin al judecătorului Leblanc ? Vrei oare să fii în pielea acestui sergent, a acestui băiat de prăvălie sau a acestui prîslea de jude ?

Răspunsei că aş vrea să fiu. Bunul meu dascăl se arătă mulțumit pentru aceea că nimic nu-i ascund şi îmi spuse pe dinafară cîteva versuri dintr-ale lui Lu- crețiu, ca să-mi bage bine în cap că dragostea tulbură pacea unui suflet cu adevărat filozofic.

Şi aşa, tot vorbind de una, de alta, ajunserăm la Piața Podului-Nou, unde ulițele vin roată împrejur. Răzimați de parapet, priveam turnul cel mare al închisorii Châtelet, negru sub razele de lună.

— Ar fi multe de* spus, oftă bunul meu dascăl, în privința felului cum se împarte dreptatea la națiile mai cioplite, ale căror răzbunări sînt mai crunte decît nelegiuirea însăşi. Eu nu cred că schingiuirile şi pedepsele la care unii oameni supun pe alții ar fi de neapărată trebuință ca să se țină statele, deoarece văd că din cînd în cînd se mai desființează cîte una din cruzimile legiuite, fără vreo pagubă pentru republică. Şi ghicesc lesne că asprimile ce s-au păstrat nu sînt mai folositoare decît au fost acelea ce s-au înlăturat. Oamenii sînt însă cruzi. Toumebroche, prietene, mă doare gîndul că, după zidurile acestea, atîția năpăstuiți nu-şi găsesc somnul, chinuiți de spaimă şi deznădejde. Greşelile lor nu mă împiedică să-i plîng. Care dintre noi e ferit de greşeală ?

Ne-am urmat drumul. Podul era pustiu, afară doar de un cerşetor şi o cerşetoare care se întîlniseră acolo. Stăteau ghemuiți într-una din scobiturile parapetului, pe pragul unei tarabe. Şi el şi ea arătau a fi îndeajuns de mulțumiți că-şi pot uni necazurile şi, cînd trecurăm pe lîngă dînşii, gîndul le era la cu totul altceva, ca să ne mai ceară pomană. Totuşi, bunul meu dascăl, care era cel mai milostiv dintre oameni, le zvîrli o para ce rămăsese singurică în buzunarul nădragilor săi.

— Vor strînge obolul nostru, zise el, cînd au să-şi vină în fire şi îşi vor vedea iarăşi nenorocirea. Măcar
de nu s-ar certa atunci prea tare pentru acest gologan.
/>

v

Trecurăm mai departe, fără a mai întîlni pe cineva, cînd, deodată, pe cheiul Păsărarilor, zărirăm o tînără domnişoară, care călca parcă împinsă de o stranie ho- tărîre. Iuțind pasul ca s~o vedem mai de aproape, ne-am putut da seama că avea mijlocul subțire şi un păr bălai, în care jucau razele de lună. Era îmbră- ată ca o orăşancă înstărită.

— Iată o fată frumoasă, zise abatele.. Ce o fi fă- cînd-o să umble singură pe aici, la ceasul acesta tîr- ziu ?

— Într-adevăr, spusei, nu prea întîlneşti aşa ceva pe podurile astea, după stingere.

Mirarea noastră făcu loc unei vii nelinişti, cînd o văzurăm coborînd spre mal pe o scăricică folosită de luntraşi. Alergarăm într-acolo. Ea însă nu păru să ne audă. Se opri pe malul apei, care era destul de mare şi al cărei vuiet surd se auzea pînă la oarecare depărtare. O văzurăm rămînînd o clipă, dreaptă şi nemişcată, cu brațele lăsate în jos, aşa cum arată deznădejdea, apoi, plecîndu-şi capul drăgălaş, îşi luă o- brazul în palme şi-l ținu cîtva timp ascuns. Deodată, se smuci şi, prinzîndu-şi fusta cu amîndouă mîinile, o duse înainte, aşa cum fac de obicei femeile cînd vor să se repeadă. Bunul meu dascăl şi cu mine am ajuns-o din urmă chiar în clipa cînd îşi luase acest avînt spre moarte şi am tras-o cu putere îndărăt. Ea se zbătu, încercînd să se smulgă din mîinile noastre. Şi, malul fiind clisos şi lunecos de atîta nămol adus de apă (căci Sena începuse să scadă), domnul abate Coignard era cît pe ce să fie tîrît în apa fluviului. Eu însumi mă simțeam lunecînd în apă. Norocul făcu însă ca picioarele să mi se împiedice de o rădăcină şi, proptindu-mă în ea, am putut ține în brațele mele pe cel mai vrednic dintre dascăli şi pe juna deznădăjduită.

Cîteva clipe mai tîrziu, sleită de puteri, fata şi-a rezemat capul de umărul domnului abate Coignard, şi aşa izbutirăm tustrei să ne întoarcem sus. Aju- tînd-o să meargă cu acea gingaşă bunăvoință care

nu-l părăsea în nici o împrejurare, abatele o duse pînă la o bancă de lemn ce era acolo, sub un fag, şi
0 aşează, făcîndu-şi loc alăturea.
— Domnişoară, îi zise el, nu-ți fie teamă de nimic. Nu-i nevoie să-mi spui nimic, deocamdată, dar află că ai un prieten lingă dumneata. Apoi, întorcîndu-şi fața la mine, dascălul meu îmi spuse : Tournebroche, fiule, se cade să ne bucurăm că am scos-o la capăt cu întîmplarea asta stranie. Mi-am lăsat însă acolo, pe mal, pălăria ; cu toate că i s-a ros panglica de mătase şi-i rablagită de cînd o tot port, n-a încetat de fel să-mi apere de soare şi de ploaie creştetul încărunțit sub povara anilor şi a trudei. Du-te, fiule, şi vezi dacă o mai afli acolo unde a căzut. Şi dacă o găseşti, adu-mi-o, rogu-te, o dată cu una din cataramele pantofilor mei, pe care acum văd că am pierdut-o. În ceea ce mă priveşte, eu am să rămîn lîngă această tînără domnişoară, veghind la odihna ei.

Dădui fuga la locul unde umblasem, şi spre norocul meu găsii pălăria bunului meu dascăl. Cît despre cataramă, nu izbutii să dau de ea. Ce-i drept, nici nu prea mi-am bătut capul s-o caut, ştiind că nu văzusem niciodată pe bunul meu dascăl decît cu o singură cataramă la unul din pantofi. Cînd m-am întors la banca de sub fag, am găsit-o pe tînăra domnişoară tot în starea în care o lăsasem, şezînd nemişcată, cu capul rezemat de copac. Băgai de seamă că era nespus de frumoasă. Purta pe umeri o haină de mătase cu horbote şi foarte curățică, iar în picioare avea conduri în ale căror paftale se răsfrîngeau razele lunii. Nu mă mai săturam privind-o. Deodată, ochii stinşi
1 se însuflețiră şi, aruncînd asupra domnului Coignard şi a mea o privire încă încețoşată, vorbi cu glas istovit, dar rostirea mi se păru a fi a unei ființe mai de soi.
— îmi dau bine seama, domnilor, cît ați făcut pentru mine, dintr-un simțămînt de omenie, dar nu vă pot arăta mulțumire, căci viața la care m-ați readus este o suferință vrednică de ură şi o cruntă pedeapsă.

Auzind aceste cuvinte, bunul meu dascăl, pe al cărui chip se citea

compătimirea, zîmbi blînd, ca unul

ce riu credea că viața poate fi vreodată vrednica de ură pentru o făptură atît de tînără şi de drăgălaşă.

Copila mea, îi zise el, lucrurile nu ni se par întotdeauna la fel, ci după cum sînt apropiate sau depărtate. Nu trebuie să te pierzi cu firea. Aşa cum mă vezi şi în halul în care m-a adus timpul necruțător, îmi îndur viața, deşi nu mi-au rămas alte bucurii decît aceea de a face tălmăciri din greceşte şi de-a lua masa, uneori, cu oameni destul de cumsecade. Uită-te la mine, domnişoară, şi spune-mi dacă ți-ar plăcea să trăieşti aşa cum trăiesc eu.

Dînsa îl privi; ochii ei prinseră parcă a se înveseli şi dădu din cap. Apoi, întorcîndu-se deodată la tristețea şi deznădejdea ei, rosti :

Nu-i pe lumea asta ființă mai nenorocită ca mine !

Domnişoară, răspunse bunul meu dascăl, atît prin rostul, cît şi prin firea mea, ştiu a păstra tainele ; nu voi încerca să ți-o smulg pe-a dumitale. Ți se citeşte însă limpede pe față că suferi de pe urma unui necaz de dragoste. E o boală din care scapi teafăr, o ştiu bine, căci şi eu am bolit dintr-asta. A trecut foarte multă vreme de atunci. îi luă mîna într-a lui, i-o mîngîie uşurel, ca să-i arate cîtă prietenie înțelegătoare avea pentru dînsa, şi urmă astfel : De un lucru numai îmi pare rău în ceasul acesta tîrziu ; nu-ți pot da un adăpost în care să-ți petreci cît a mai rămas din noapte. Eu şed cam depărtişor, într-un castel vechi, unde tălmăcesc o carte grecească în tovărăşia tînărului Toumebroche, pe care îl vezi aici.

Locuiam într-adevăr pe atunci la domnul d'Asta- rac, în castelul Des Sablons, din satul Neuilly, şi eram în slujba unui mare alchimist, care s-a prăpădit mai tîrziu de moarte năprasnică.

Dacă ştii, totuşi, domnişoară, vreun loc unde crezi că ai putea să te duci, voi fi fericit să te însoțesc pînă acolo.

Tînăra domnişoară răspunse că se simte mişcată de atîta bunătate, că locuia în casa unei rude, unde putea intra la orişice ceas, dar că nu voia să se întoarcă acolo mai înainte de a se face ziuă, atît ca să nu tulbure cumva somnul celor de-acasă, cît şi de teamă că vederea lucrurilor ce-i erau dragi i-ar răscoli prea tare durerea. îi curgeau lacrimile şiroaie, rostind aceste cuvinte.

Bunul meu dascăl îi spuse :

— Domnişoară, dă-mi, rogu-te, batista dumitale şi ți-oi şterge ochii. Apoi, te voi conduce pînă s-o lumina de zi, sub stîlpii Halelor, unde vom şedea în tihnă, feriți de bura nopții.

Tînăra fată zîmbi printre lacrimi.

— Nu vreau să vă pricinuiesc atîta osteneală, zise dînsa. Vedeți-vă de drum, domnilor, şi fiți încredințați că duceți cu dumneavoastră toată recunoştința mea.

Apucă, totuşi, brațul pe care i-l întindea bunul meu dascăl, şi tustrei luarăm drumul Halelor. Răcoarea nopții se făcea tot mai simțită. Pe cerul care căpătase o culoare lăptoasă, stelele, parcă mai plă- pînde, păleau din ce în ce. Ne venea în urechi huruitul celor dinții căruțe ale zarzavagiilor, îndrep- tîndu-se spre Hale, în tropotul leneş al vreunui cal somnoros. O dată ajunşi sub stîlpii aceia, ne-am aciuat în tinda unei dugheni, cu icoana sfîntului Nicolae deasupra uşii, aşezîndu-ne pe o treaptă, domnul abate Coignard avînd grijă să acopere piatra cu mantaua lui, înainte de a pofti pe tînăra domnişoară să şadă. Acolo, bunul meu dascăl se apucă să grăiască de una, de alta, presărîndu-şi spusa cu vorbe de duh şi snoave, într-adins, ca să gonească întristarea ce ar fi putut încolți în sufletul domnişoarei căreia îi țineam tovărăşie. îi zise că socotea această întîlnire ca mai de preț decît oricare alta ce avusese vreodată, că amintirea unei ființe atît de simțitoare îi va râ- mîne dragă de-a pururea, fără măcar să încerce a o întreba de nume sau de a o îndemna să-şi povestească necazurile.

Bunul meu dascăl se gîndea poate că necunoscuta are să spună ceea ce nici n-o întrebase. Ochii ei se umplură iarăşi de lacrimi, şi într-un oftat vorbi :

— Aş greşi, domnule, răspunzînd prin tăcere la atîta bunătate. Nu mi-e teamă să mă destăinuiesc du- mitale. Mă numesc Sofia T. Adineaori ai ghicit : trădarea cui mi-a fost mai drag m-a împins la deznădejde. Dacă durerea mea ți se pare prea din cale- afară, e pentru că nu cunoşti pînă unde mergea încrederea mea oarbă şi nu ştii din ce vis vrăjit am fost trezită. Apoi, ațintindu-şi ochii

minunați asupra domnului Coignard şi a mea, urmă astfel : Eu, domnilor, nu sînt ceea ce o întîlnire în toiul nopții m-ar putea face să par ochilor dumneavoastră. Tatăl meu a fost neguțător. S-a dus după cumpărături în America, şi la întoarcere a pierit într-un naufragiu cu mărfurile lui cu tot. Mama fu atît de copleşită de această pierdere, că se topi încetul cu încetul şi muri lăsîndu-mă, copilă încă, unei mătuşi care avu grijă să mă crească. Am fost cuminte pînă în clipa cînd am întîlnit pe omul a cărui dragoste avea să-mi aducă bucurii de nespus, urmate de neagra mîhnire în care mă vedeți cufundată. La aceste cuvinte, Sofia îşi acoperi ochii cu batista, apoi vorbi mai departe, printre suspine : El se afla, în rînduiala lumii, pe o treaptă atît de înaltă față de mine, încît nici nu puteam rîvni să fiu a lui, altfel decît în taină. Mă amăgeam singură gîn- dind că îmi va fi credincios. Zicea că îi sînt dragă şi mă făcea să cred asta, fără greutate. Mătuşa mea cunoştea dragostea noastră şi nu-i stătea împotrivă, pentru că ținea mult la mine, iar rangul iubitului meu îi impunea. Un an întreg am trăit fericirea netulburată care avea să se sfîrşească într-o clipă. Azi-dimineață a venit la mătuşa mea, unde locuiesc, ce- rînd să-mi vorbească. Mă munceau presimțiri negre. Sfărîmasem, pe cînd mă pieptănam, o oglindă pe care el mi-o dăruise. Neliniştea mea crescu şi mai mult, văzîndu-i înfățişarea stînjenită, care mă izbi de cum intră... Ah, domnule, mai este oare o soartă ca a mea ?

I se umflau lacrimile înăbuşite sub pleoape, şi aşa izbuti să-şi încheie povestea, pe care bunul meu dascăl o găsi atît de mişcătoare, dar nu şi atît de deosebită cum îşi închipuia dînsa.

— îmi spuse pe şleau, arătîndu-se totuşi oarecum stingherit, că tată-său îi cumpărase o slujbă de căpitan şi că, înainte de a pleca la oştire, familia îi cere să se logodească cu fata unui înalt dregător al viste- riei, încuscrire foarte folositoare pentru căpătuirea lui, aducîndu-i pe deasupra şi destulă avere ca să poată face față unui trai pe picior mare, potrivit cinului său. Şi, hainul, fără să țină seamă că îngălbenisem, adăugă, cu glasul acela atît de dulce, care îmi făcuse mii de jurăminte de dragoste, că noile sale îndatoriri nu-i mai îngăduiau, cel puțin o bucată de vreme, să mă întîlnească.

îmi mai spuse că are să-mi păstreze prietenie şi că mă roagă să primesc o sumă de bani în amintirea vremii petrecute împreună. Şi-mi întinse o pungă.

Nu mint, domnilor, spunîndu-vă că n-am vrut niciodată să-l ascult cînd, de mai multe ori, se arătase gata să-mi cumpere îmbrăcăminte, lucruri de-ale gospodăriei, argintărie, vrînd să mă scoată de la mătuşa mea, unde era tare strimt, ca să mă aşeze într-un mic palat, foarte potrivit, ce avea în cartierul Roule. Gîndeam că nu trebuie să ne unească decît dragostea noastră şi eram mîndră că nu primisem din mîna lui nimic afară de cîteva giuvaeruri, care n-aveau în ochii mei alt preț decît că veneau de la dînsul. De aceea, vederea acelei pungi pe care mi-o întindea îmi stîrni mînia, dîndu-mi putere să gonesc din fața mea pe amăgitor, al cărui chip adevărat îmi fu dat să-l cunosc şi să-l disprețuiesc într-o singură clipă. El îmi înfruntă fără să se tulbure uitătura mînioasă şi stărui să mă convingă, cum nu se poate mai linişţit, că habar n-aveam de cîte îndatoriri stau înaintea unui bărbat de seama lui, adăugind că trăgea nădejde să ajung mai tîrziu, cînd mă voi potoli, a-i judeca mai bine purtările. Apoi, vîrînd punga în buzunar, îmi spuse că va şti să găsească un mijloc spre a-mi da banii, oricît m-aş împotrivi, şi că, făcînd astfel, înțelegea să nu-mi fie dator cu nimic ; ieşi apoi pe uşa ee-i arătam fără să-i spun o

vorbă. Rămasă singură, mă năpădi o liniște care mă miră. Venea dintr-aceea că eram hotărîtă să mor. Mă îmbrăcai cu oarecare grijă, scrisei o scrisoare mătuşii mele, rugind-o să mă ierte pentru durerea ce aveam să-i pricinuiesc murind, şi ieşii în oraş. Am rătăcit toată după-amiaza şi o parte din noapte, bătînd străzile înțesate de lume sau pustii, fără să simt oboseala, întîrziind pînă ce bezna şi singurătatea aveau să-mi ajute să-mi împlinesc hotărîrea. Se prea poate, de asemenea, ca dintr-un fel de slăbiciune să-mi fi plăcut să mîngîi gîndul morții mele şi să sorb trista bucurie a izbăvirii. Pe la ceasul două după miezul nopții am coborît pe malul apei. Ştiți, domnilor, ce-a urmat. M-ați smuls din ghearele morții. Vă mulțumesc de bunătate, fără să mă bucur însă de ce mi-ar putea aduce. E plină lumea de fete părăsite. Voiam să nu fie încă ima.

După ce spuse toate astea, Sofia tăcu şi începu iar să verse lacrimi.

Cu foarte mare gingăşie, bunul meu dascăl îi luă mîna :

— Copila mea, îi zise, am ascultat cu o înduioşată luare-aminte povestea dumitale şi voi recunoaşte că e dureroasă. Sînt însă fericit să bag de seamă că boala dumitale are leac. Nu numai că iubitul acesta nu prea era vrednic de dragostea ce i-ai arătat şi că s-a dovedit, într-un ceas greu, uşuratic, plin de el şi neînduplecat, dar văd limpede că iubirea dumitale pentru dînsul n-a fost decît o chemare a firii şi pornirea unei inimi simțitoare, căreia îi păsa mai puțin decum îți închipui pe cine îndrăgeşte. Ceea ce era cu adevărat rar şi minunat în această dragoste venea de la dumneata. Şi nimic nu e pierdut de vreme ce izvorul rămîne. Ochii dumitale, care au pus culorile cele mai frumoase pe un chip, fără îndoială, foarte de rînd, nu vor înceta să împrăştie şi aiurea razele amăgitoarei vrăji.

Bunul meu dascăl mai vorbi o vreme, lăsînd să curgă de pe buzele sale cele mai frumoase cuvinte din lume despre tulburările simțurilor şi greşelile ibovnicilor. Dar, pe cînd el vorbea, Sofia, care

de cîteva clipe îşi plecase căpşorul pe umărul celui mai bun dintre oameni, adormi pe nesimțite. Cînd domnul abate Coignard văzu că tînăra domnişoară doarme dusă, se bucură că ținuse o vorbire în stare să aducă unui suflet chinuit odihna şi pacea.

— Trebuie să recunoaştem, zise el, că spusele mele au o însuşire binefăcătoare.

Ca să nu tulbure somnul domnişoarei Sofia, se arătă grijuliu şi prevăzător în toate mişcările şi se sili să vorbească într-una, temîndu-se, pe bună dreptate, că tăcerea ar trezi-o.

— Tournebroehe, fiule, îmi zise, toate necazurile ei s-au dus o dată ce nu mai cugetă la ele. Socoate-le pe toate ca pe nişte închipuiri încolțite în mintea ei. Socoate de asemenea că erau pricinuite de un fel de îngîmfare şi trufie care însoțeşte dragostea şi o înăspreşte foarte. Căci, în sfîrşit, dacă am iubi cu umilință şi uitînd de noi înşine, sau numai cu inima curată, ne-am mulțumi cu ceea ce ni se dăruie şi nu am lua drept trădare disprețul ce ni se arată. Şi, dacă ne-ar mai rămîne dragoste după ce am fi părăsiți, am aştepta în linişte să-i dăm întrebuințarea ce i-ar fi plăcută domnului.

Pe la revărsatul zorilor, însă, cîntecul păsărilor se porni atît de tare, că acoperi glasul bunului meu
dascăl. El nu se plînse de asta.

— Să ascultăm vrăbiile astea. Fac dragoste într-un chip mai înțelept ca oamenii.

Sofia se trezi în lumina albă a dimineții şi mă minunai de ochii ei frumoşi, pe care oboseala şi durerea îi încercănase, dîndu-le o lucire de sidef. Părea să fie nițel mai împăcată cu viața. Nu se împotrivi, cînd bunul meu dascăl o pofti să ia o ceaşcă de ciocolată caldă în prag, la Mathurine, frumoasa ospătăriță din Hale.

Pe măsură însă ce această sărmană domnişoară îşi venea în fire, începu să se arate neliniştită de unele greutăți la care nu se gîndise pînă atunci.

— Ce-o să zică mătuşa ? Şi eu ce o să-i spun *1* izbucni dînsa.

Mătuşa locuia peste drum de biserica Saint- Eustache, nici la o sută de paşi departe de taraba Mathurinei. O duserăm acolo pe nepoată. Şi domnul abate Coignard, care păstrase o înfăţişare destul de impunătoare, în ciuda pantofului său fără pafta, o însoţi pe frumoasa Sofia pînă la locuinţa mătuşii, căreia îi îndrugă un basm :

— Avui fericirea, îi zise, să întîlnesc pe domnişoara, nepoata dumitale, în clipa chiar cînd patru hoţi se năpustiseră cu pistoalele în mînă asupra ei şi strigai după strajă cu glas atît de tare, că ho fii, îngroziţi, o luară la sănătoasa, nu însă aşa de repede ca să scape din mîna sergenţilor care, mare noroc, dădură fuga la strigătul meu. Îi înşfăcară pe tîlhari după o luptă înverşunată. Luai şi eu parte, doamnă, şi era cît pe ce să-mi pierd pălăria. După asta, am fost duşi cu toţii, domnişoara nepoata dumitale, cei patru hoţi şi cu mine, înaintea poliţaiului care, foarte îndatoritor, ne ţinu acolo pînă la ziuă, ca să-i dăm mărturie de cele întîmplate.

Mătuşa răspunse scurt:

— îţi mulţumesc, domnule, că ai scăpat-o pe ne- poată-mea dintr-o primejdie, care, la drept vorbind, nu-i aceea de care o fată la vîrsta ei ar trebui să se teamă mai mult, cînd se află noaptea, singură, pe o stradă a Parisului.

Bunul meu dascăl nimic nu răspunse, dar domnişoara Sofia spuse cu foarte multă căldură :

— Te rog să crezi, mătuşă, că domnul abate mi-a scăpat viaţa.

Cîteva luni după această stranie întîmplare, bunul meu dascăl porni în călătoria aceea nenorocită spre Lyon, unde n-avea să mai ajungă. Fu omorît în chip mişelesc şi avui nespusa durere să-l văd dîndu-şi sufletul în braţele mele. împrejurările morţii acesteia nu au nici o legătură cu cele ce povestesc aici. Am avut grijă să le însemn într-altă parte, căci ele sînt vrednice să fie amintite şi nu cred că vor fi uitate
vreodată. Pot zice că aceasta călătorie mi-a purtat nenoroc în toate privinţele, căci, după ce pierdui din pricina ei pe cel mai bun dintre dascăli, mă părăsi şi o iubită care mă îndrăgea, dar nu mă

îndrăgea numai pe mine, şi a cărei pierdere am resimțit-o foarte mult după aceea a bunului meu dascăl. E o greşeală să creadă cineva că inima lovită de o durere cumplită ajunge nesimțitoare la noile lovituri ale soar- tei. Suferă, dimpotrivă, de pe urma celor mai neînsemnate necazuri. De aceea, mă întorsei la Paris
întristat în aşa măsură, cum numai cu greu se poate închipui.

Într-o seară, însă, ca să mai uit, mă dusei la Comedia Franceză, unde se juca *Baiazid,* care e o lucrare destul de izbutită a lui Racine, plăcîndu-mi mai cu seamă frumusețea fermecătoare şi talentul deosebit al actoriței care juca în rolul Roxanei. Ea înfățişa minunat de firesc patima de care e însuflețită Roxane şi mă trecură fiori cînd o auzii rostind cu glas potolit şi pătrunzător totuşi :

O, *Baiazid, m-ascultă, eu simt că te iubesc.*

Nu mă mai săturam privind-o tot timpul cît se afla pe scenă şi minunîndu-mă de frumusețea ochilor sub fruntea ca de marmură, încununată de un păr pudrat, presărat cu mărgăritare. Mijlocul ei subțire, purtînd cu aşa măreție malacoavele, îmi răscoli de asemenea inima pînă-n adîne. încă şi mai pe îndelete puteam să privesc la această ființă răpitoare cînd se întoarse cu fața înspre mine ca să zică mai
multe părți însemnate din rolul său. Şi cu cît o vedeam mai bine, cu atît mă sfredelea gîndul că o mai văzusem o dată, fără să-mi pot însă aminti vreo împrejurare dintr-această dintîi întîlnire. Aflai de la vecinul meu, care umbla des pe la teatre, că frumoasa actoriță era domnişoara B..., un idol al publicului. îmi mai spuse vecinul că, văzută în oraş, plăcea tot atît de mult ca şi pe scenă, că domnul

duce de La... îi făcuse faima şi că în curînd steaua domnişoarei Lecouvreur [64] avea să pălească.

Eram gata să-mi părăsesc locul, după ce se sfîrşi piesa, cînd o cameristă îmi întinse un bilețel, în care citii cuvintele acestea scrise cu creionul :

Domnişoara Roxane vă aşteaptă în trăsura ei la poarta teatrului.

Nu-mi venea să cred că bilețelul era pentru mine şi o întrebai pe bătrîna îngrijitoare dacă nu cumva se înşelase aducîndu-mi-l mie.

— Ca să mă fi înşelat, răspunse ea, ar trebui ca dumneata să nu fii domnul de Tournebroche.

Alergai pînă la trăsura oprită înaintea teatrului şi recunoscui numaidecât pe domnişoara B... sub o glugă de atlaz negru.

îmi făcu semn să mă urc şi, după ce mă aşezai lîngă dînsa, o auzii :

— N-o recunoşti pe Sofia, cea pe care ați scăpat-o din ghearele morții, pe malul Senei ?

— Cum ? Dumneata ? Sofia... Roxane... Domni- . şoara B..., e oare cu putință ?

Tulburarea mea nu mai cunoştea margini, dar ea părea s-o privească fără supărare.

— Te-am văzut, îmi zise ea, într-un ungher al sălii, te-am recunoscut şi am jucat pentru dumneata. De aceea am jucat bine. Sînt atît de mulțumită că te revăd !

îmi ceru veşti despre domnul abate de Coignard şi, cînd i-am spus că bunul meu dascăl a pierit în chip jalnic, ochii i se umplură de lacrimi. Binevoi,

pe urmă, să-mi vorbească de întîmplările mai de seamă din viața ei :

— Mătuşa mea cîrpea dantelele doamnei de Saint- Remi, care este, cum ştii, o minunată actriță. Puțin timp după noaptea ceea în care mi-ați fost de ajutor, mă dusei să iau dantele de la doamna de Saint- Remi. Această doamnă îmi spuse că am înfățişare plăcută. îmi ceru să-i citesc versuri şi hotărî că mă pricep. Dînsa

---

[64] *Adiienne Lecouvteur* (1692—1730}; renumita actriță a Comediei Fran-

puse să mi se dea lecții. Am jucat pentru întîia oară pe scena Comediei Franceze anul trecut. Dau viață pornirilor pătimaşe pe care le-am trăit, şi lumea găseşte că am oarecare talent. Domnul duce de La... îmi arată o nespusă prietenie şi cred că nu-mi va pricinui mîhnire niciodată, pentru că am învățat să nu cer bărbaților decît ceea ce pot da. în clipa asta mă aşteaptă să cinăm. Trebuie să mă grăbesc să ajung la timp. Şi, văzînd o părere de rău în ochii mei, urmă : Dar am poruncit vizitiului să apuce pe drumul cel mai lung şi să meargă la pas.

CELE ŞAPTE NEVESTE ALE LUI BARBĂ-ALBASTRA

După documente vrednice de crezare

I

S-au vînturat în privința acestui personaj vestit, căruia toată lumea îi zicea Barbă-Albastră, părerile cele mai felurite, cele mai stranii şi cele mai neadevărate. Dintre ele poate că nici una nu-i mai puțin vrednică de luat în seamă decît aceea care face din acest gentilom o întruchipare a soarelui. E tocmai ideea răspîndită acum vreo patruzeci de ani de către o anumită şcoală de mitologie comparată. Se învăța acolo că cele şapte neveste ale lui Barbă-Albastră erau zorile, iar cei doi cumnați ai săi, răsăritul şi amurgul, aidoma Dioscurilor, care au scăpat-o pe Elena, răpită de Tezeu. Celor care ar fi ispitiți să creadă una ca asta trebuie să le amintim că în 1817 un învățat bibliotecar din Agen, Jean- Baptiste Peres, a demonstrat într-un chip foarte convingător că Napoleon n-a existat niciodată şi că istoria acestui pretins mare căpitan de oşti nu era decît un mit solar. în ciuda celor mai iscusite născociri ale minții, n-am putea însă pune la îndoială că Barbă-Albastră şi Napoleon au existat într-adevăr.

O presupunere tot atît de puțin întemeiată îl înfățişează pe acest Barbă-Albastră sub chipul mareşa-

îului de Hăis[65], care a fost sugrumat, cu hotârîre judecătorească, mai sus de podurile de la Nantes, la 26 octombrie 1440. Fără să cercetăm, ca domnul Salomon Reinach[2], dacă mareşalul a săvîrşit toate nelegiuirile pentru care a fost osîndit sau dacă nu cumva bogățiile sale, rîvnite de un rege nesățios, i-au grăbit pieirea, vedem că în viața acestuia nimic nu se aseamănă cu ceea ce se găseşte în viața lui Barbă-Albastră, şi asta e de ajuns ca să nu-i confundăm, făcînd din unul şi din celălalt un singur personaj.

Charles Perrault[3], care s-a învrednicit să scrie, către 1660, întîia biografie a acestui nobil, cu drept cuvînt deosebit de alții pentru că avusese şapte neveste, a făcut dintr-însul un ticălos fără pereche şi cea mai desăvîrşită pildă de cruzime ce se pomenise vreodată. Ne este însă îngăduit să ne îndoim, dacă nu de buna sa credință, cel puțin de izvoarele de unde îşi lua ştirile. S-ar putea ca Perrault să fi fost pornit împotriva eroului său. Nu ar fi cel dintîi istoric sau poet, căruia îi place să-şi zugrăvească personajele într-o lumină mai întunecată. Dacă avem un portret al lui Titus, care pare înfrumusețat, s-ar zice, dimpotrivă, că Tacit l-a făcut pe Tiberiu mult mai negru decît era. Macbeth, căruia legenda şi Shakespeare îi pun în cîrcă atîtea crime, era în realitate un rege drept şi înțelept. El nu l-a omorît prin viclenie de bătrînul rege Duncan. Fiind încă tînăr, Duncan fu învins într-o mare bătălie şi îşi găsi moartea într-un loc numit Dugheana Armurierului. Din porunca lui pieriseră mai multe rubedenii de-ale reginei Gauchno, soția lui Macbeth. Cît despre
Macbeth, el duse Scoția la propăşire, sprijinind negoțul, şi fu privit ca ocrotitorul tîrgoveților, un adevărat rege al oraşelor.

Nobilimea clanurilor [66] nu l-a iertat nici pentru că îl învinuise pe Duncan, nici pentru că îi ocrotea pe meşteşugari : îl distruse şi îi

---

[65] E vorba de *Gilles de Reiz (Rais),* mareşal al Franţei ,în timpul războiului de o sută de ani, renumit prin practicile sale oculte. După ce a fost executat, s-au descoperit într-unul din turnurile castelului său osemintele a numeroase victime. Viaţa sa i-a inspirat lui Charles Perrault povestirea *Barbă-Albastră.*

[8] Filolog şi arheolog francez (1858—1932).

[8] Scriitor şi estetician francez (1628—1703), cunoscut îndeosebi prin povestirile sale cu teme folclorice.

[66] Grupări ale marilor proprietari de pământ din vechea Irlanda şi Scoţie, avînd la bază legături de rudenie şi interese comune.

necinsti memoria. După moarte, acest de treabă rege Macbeth nu mai fu cunoscut decît din scorniturile vrăjmaşilor săi. Geniul lui Shakespeare impuse minciunile lor conştiiuței umane. De multă vreme bănuiam că Barbă-Albastră era victima unei fatalități asemănătoare. Toate împrejurările vieții lui, aşa cum le găseam povestite, erau departe de a mulțumi cugetul meu şi de a astîmpăra acea sete de logică şi de claritate care mă mistuie necontenit. Descopeream în ele, gîndin- du-mă, lucruri prea trase de păr ca să fie adevărate. Prea voiau să mă convingă de cruzimea acestui om, ca să n-o pun la îndoială.

Presimțirile nu mă înşelau. Izvorîte dintr-o oarecare cunoaştere a firii omeneşti, presupunerile mele aveau să se schimbe peste puțină vreme în certitudini întemeiate pe dovezi de neclintit. Descoperii la un cioplitor de piatră din satul Saint-Jean-des- Bois tot felul de hîrtii privind pe Barbă-Albastră ; între altele, un soi de catastif scris de mîna lui şi o plîngere neiscălită împotriva ucigaşilor săi, căreia, habar n-am din care pricină, nu i s-a dat niciodată vreo urmare. Documentele acestea m-au întărit în părerea mea că fusese un om bun şi nefericit, a cărui amintire a fost terfelită de nemernice defăimări. De atunci, am socotit ca o datorie să scriu adevărata sa istorie, fără să-mi fac nici o iluzie asupra succesului unei asemenea lucrări. Ştiu că această încercare de reabilitare e menită să cadă în tăcere şi uitare. Ce poate face adevărul rece şi gol împotriva farmecelor scînteietoare ale minciunii ?

Către 1650 hălăduia pe pămînturile sale, între Compiegne şi Pierrefonds, un bogat gentilom, numit Bernard de Montragoux, ai cărui străbuni ocupaseră cele mai înalte dregătorii ale țării; el se ținea însă departe de Curte, în acea tihnită umbră care învăluia pe atunci tot omul ce nu trăia prin preajma regelui. În castelul său de la Guillettes Bernard de Montragoux avea din belşug mobile scumpe, vă- sărie de aur şi argint, covoare şi cusături pe care le păstra în anume încăperi ținute sub cheie, nu ca să-şi ascundă comorile, de teamă că le-ar vătăma prin întrebuințare, căci, dimpotrivă, era om darnic şi fudul, dar într-acele timpuri nobilii duceau îndeobşte un trai foarte de rînd pe la moşiile lor, mîncînd cu slugile la masă şi prinzîndu-se în joc duminicile cu fetele din sat. Făceau, totuşi, din an în paşte, petreceri strălucite, care nu se potriveau cu traiul otova de toate zilele. De aceea trebuia să aibă puse deoparte multe mobile frumoase, precum şi frumoase covoare şi draperii. E tocmai ceea ce făcea domnul de Montragoux.

Castelul său, zidit în vremurile gotice, păstra ceva din strășnicia acelor veacuri. Privit din afară, părea destul de încruntat şi mohorît, arătîndu-şi cioturile turnurilor sale groase doborîte cînd cu revoltele ce tulburaseră țara în vremea răposatului rege Ludovic [67]. Pe dinăuntru însă avea o înfățişare mai plăcută. încăperile erau împodobite după moda italiană, iar marea galerie de jos, avea pereții încărcați de sculpturi în ghips, de cadre şi de poleituri.

La unul din capetele acestei galerii se găsea **0** cameră, căreia i se zicea în chip obişnuit „odaia cea mică“. E singurul nume sub care ne-o arată Charles Perrault. Nu e rău să se ştie că i se mai zicea şi odaia prinţeselor urgisite, fiindcă un pictor din Florența zugrăvise pe pereți grozavele pățanii ale Dircei, fiica Soarelui, legată de către fiii lui Antiop de coarnele unui taur ; ale Niobei, jelindu-şi pe muntele Sipil copiii străpunşi de săgețile divine, şi ale Procrisei, înfățişîndu-şi pieptul suliții lui Cefal. Chipurile acestea parcă erau vii, iar lespezile de

---

[67] Domnia lui *Ludovic al XlII-lea* (1610—1643), a fost adesea tulburată de revoltele nobililor care se împotriveau măsurilor centralizatoare, ce veneau în sprijinul absolutismului şi al căror promotor de seamă era primul ministru Richelieu.

porfir ale odăii păreau înroşite de sîngele nefericitelor femei. Una din uşile încăperii dădea spre un şanț care nu mai avea apă.

Grajdurile alcătuiau o clădire măreață, aşezată la cîtăva depărtare de castel şi cuprinzînd aşternuturi de paie pentru şaizeci de cai şi şoproane pentru douăsprezece cupele aurite. Dar ceea ce făcea din castelul de la Guillettes o reşedință încîntătoare erau heleşteiele şi crîngurile care se întindeau de jur împrejur şi unde puteai pescui şi vîna după pofta inimii.

Mulți locuitori de prin partea locului nu-l cunoşteau pe domnul Montragoux decît sub numele de Barbă-Albastră, căci norodul nu-i zicea altfel. Într-adevăr, barba lui era albastră, dar nu era albastră decît pentru că era neagră, şi tocmai pentru că era aşa de neagră părea albastră. Nu trebuie să ni-l închipuim pe domnul de Montragoux sub chipul
monstruos al întreitului Thyphon [68] de la Atena, cel ce rîde în întreita sa barbă liliachie. Ne-am apropia cu mult mai mult de adevăr, asemuindu-l pe nobilul de la Guillettes acelor actori sau acelor popi catolici al căror obraz proaspăt bărbierit are răs-frîngeri azurii. Domnul de Montragoux nu purta barbişon, ca bunicu-său la curtea regelui Enric al II-lea[2], şi nici barbă în chip de evantaliu, ca stră- bunicu-său, omorît în bătălia de la Marignan[3],
Asemenea domnului de Turenne[x], n-avea decît un firicel de mustață şi un smoc dedesubt. Obrajii săi păreau albaştri, dar, orice s-ar zice, pentru atîta lucru blajinul gentilom nu arăta pocit de 'fel şi nu stîrnea frică. Aceasta îi dădea mai multă bărbăție, iar dacă îl făcea să pară oarecum sălbatic, nu putea fi însă pricină ca să-l urască femeile. Bernard de Montragoux era bărbat foarte chipeş, înalt, spătos, voinic şi plăcut la înfățişare, deşi cu apucături necioplite de om umblat mai mult prin păduri decît prin iatacuri şi saloane. E adevărat, totuşi, că nu plăcea femeilor atîta

---

[68] Monstru în mitologia greacă.

* Rege al Franţei (1519—1559).

* Localitate din Italia, la sud-est de Milano, unde armatele franceze i-au înfrînt în 1516 pe elyeţienî,

cît s-ar fi cuvenit să placă, vînjos cum era şi bogat. Aceasta, din pricina sfielii sale, şi nicidecum a bărbii. Femeile îl atrăgeau cu o vrajă căreia nu i se putea împotrivi şi-i inspirau o frică de nebiruit. Se temea de ele tot atît de mult pe cît le îndrăgea. Iată de unde i s-au tras dintru început toate nenorocirile. Cînd vedea întîia oară o femeie, să fi murit mai degrabă decît să intre cu ea în vorbă şi, oricît l-ar fi îmbiat inima, rămînea înaintea ei într-o tăcere posomorită. Simțămintele nu i se zăreau decît în ochii care îi jucau de ți se făcea spaimă. Această sfială îi căşuna tot felul de necazuri şi, mai cu seamă, îl împiedica să intre în dragoste cinstită cu femei cuviincioase, liniştite, aruncîndu-l, pradă uşoară, în mîna celor mai îndrăznețe şi mai neobrăzate. Asta i-a fost nenorocirea.

Rămas orfan de tînăr, după ce ajunse să îndepărteze cu ruşinea şi groaza ce-o simțea față de femei, şi de care nu se putea dezbăra, pe fetele cele mai frumoase şi mai de neam ce i-au fost pețite, se însură cu o domnişoară Colette Passage, abia poposită în acele locuri, după ce cîştigase ceva parale umblînd cu ursul prin oraşele şi satele țării. O iubea din tot sufletul şi cu toată puterea ființei lui. Şi, ca să fim drepți, Colette avea de ce să placă, aşa cum era, zdravănă, pieptoasă, cu obrazul încă destul [69]

[69] Mareşal al Franţei (1611—1675), a comandat numeroase bătălii în timpul războiului de treizeci de ani (1618—1648).

de fraged, deşi pîrlit de soare şi de *vini*. Nespi
ise
i-au fost la început mirarea şi bucuria văzîndu-se cucoană în toată legea ; nu era femeie rea la inimă şi se simțea mişcată de gingăşiile unui soț aşa de simandicos şi aşa de trupeş, care se arăta a-i fi cea mai supusă slugă şi cel mai îndrăgostit ibovnic. După cîteva luni, însă, i se urî să tot stea locului. Trăind în bogăție, sătulă de atîta răsfăț şi de dragoste, nu mai află altă plăcere decît să se ducă să-şi revadă prietenul din vremea hoinărelii prin bîlciuri, în beciul unde lîncezea cu lanț la gît şi belciug în nas, şi să-l sărute pe ochi, plîngînd. Domnul de Montragoux, văzînd-o muncită de gînduri, cădea şi el pe gînduri, iar întristarea lui făcea şi mai mare aleanul soației. Inima bietei femei era seîrbită de purtările lui drăgăstoase şi grijulii. Într-o dimineață, cînd se deşteptă, domnul de Montragoux n-o mai văzu pe Colette lîngă dînsul. O căută zadarnic prin tot castelul. Uşa odăii prințeselor urgisite era deschisă. Pe acolo trecuse ca să-şi ia tălpăşița, împreună cu ursul ei. Ți se rupea inima văzînd durerea lui Barbă-Albastră. Degeaba goniră olăcarii trimişi puzderie s-o caute, că nu s-a mai aflat niciodată ştire despre Colette Passage.

Domnul de Montragoux o mai jelea încă, atunci cînd i se întîmpla să danseze, la o serbare din Guil- lettes, cu fata procurorului de la Compiegne, pe nume Jeanne de la Cloche, de care se îndrăgosti. O ceru de nevastă şi i-o dădură pe loc. Jeanne prețuia vinul şi îl bea peste măsură. Patima asta crescu pînă într-atîta, încît după cîteva luni ajunse să facă din ea un burduf cu o mutră de bețivancă. Mai rău era că acest burduf cuprins de turbare umbla în- tr-una prin încăperile şi pe scările castelului, cu țipete, ocări şi sughițuri, vărsînd ocara şi vinul peste orice îi ieşea în cale. Văzînd-o în asemenea hal, domnul de Montragoux rămînea buimac de scîrbă şi groază. îşi strîngea însă numaidecît tot curajul, dîndu-şi silința, pe cît de hotărît, pe atît de răbdător, să-şi lecuiască nevasta de o meteahnă aşa de urîcioasă. Rugăminți, dojeni, stăruinți, ame-

nințări, pe toate le încercă, şi la nimic nu ajutară nici unele. Degeaba nu-i dădea vin din beciurile lui, că dînsa îşi făcea rost de un vin adus de afară şi care o îmbăta încă şi mai cumplit.

Ca s-o scîrbească de preaîndrăgita-i băutură, îi punea fire de odolean în sticlele cu vin. Jeanne, crezînd că vrea s-o otrăvească, se năpusti asupră-i şi-i înfipse în burtă ca la vreo trei palmace dintr-un cuțit de bucătărie. Crezu că are să moară dintr-asta, dar nu-şi ieşi din blîndețea sa obişnuită.

— E mai curînd vrednică de plîns decît de dojana, zicea.

Într-una din zile cînd uitară să încuie uşa odăii prințeselor urgisite, Jeanne intră acolo, amețită de băutură, ca de obicei, şi, văzînd chipurile acelea zugrăvite pe pereți, doborîte de durere şi gata să-şi dea sufletul, le crezu femei adevărate şi o luă la fugă pe cîmp, țipînd :

— Săriți, că mă omoară !

Auzindu-l pe Barbă-Albastră, care o striga aler- gînd după dînsa, se zvîrli, înnebunită de spaimă, într-un heleşteu, şi se înecă acolo. Lucru greu de crezut şi totuşi neîndoios, bărbatu-său fu mîhnit de această moarte, atîta era de miloasă inima lui.

La şase săptămîni după nenorocita întîmplare, se însură fără tămbălău cu Cigonne, fiica arendaşului său Traignel. Asta nu umbla decît în galenți şi mirosea a ceapă. Fată destul de frumoasă, afară numai că era saşie de un ochi şi şchiopăta dintr-un picior. De îndată ce se văzu cucoană, ea, care pînă ieri păzea gîştele, roasă de o trufie smintită, nu mai visa decît la alte măriri şi alte străluciri. Nu-şi mai găsea rochiile de brocart destul de bogate, salbele de mărgăritare destul de frumoase, rubinele destul de mari, cupelele destul de poleite şi nici destul de întinse heleşteiele, pădurile şi moşiile. Barbă-Al- bastră, care nu rîvnise nicicînd la măriri, ofta văzîndu-şi nevasta cuprinsă de aşa semeție. Neştiind, în naivitatea lui, ce era mai rău, să jinduieşti la slavă, ca dînsa, ori să te socoți mulțumit cu ce ai, aproape că se învinuia singur că sta în calea do

rinţelor nobile ale neveste-si şi, muncit de îndoială, ba o îndemna să se bucure mai cumpătat de bucuriile acestei lumi, ba se aţîţa el însuşi să umble după bogăţii, pîndit fiind de primejdii. Era om cu minte, dar la dînsul, dragostea de nevastă o lua înaintea înţelepciunii. Cigonne nu mai avea alta-n cap decît să iasă în lume, să fie primită la Curte şi să ajungă ţiitoarea regelui. Neizbutind să-şi împlinească dorinţa, se ofili de necaz şi făcu o gălbi- nare din care i se trase moartea. Jelind-o, Barbă- Albastră puse să i se ridice un mormînt măreţ.

Nobilul domn, doborît de lanţul necurmat al vitregiilor casnice, poate că nu şi-ar mai fi ales altă nevastă, dar fu ales el însuşi ca soţ de către domnişoara Blanche de Gibeaumex, fata unui ofiţer de cavalerie care nu avea decît o ureche, zicînd că o pierduse pe cealaltă în slujba regelui. Blanche era foarte deşteaptă, ceea ce o ajută să-şi înşele bărbatul. Şi îl înşelă cu toţi gentilomii din împrejurimi. Punea atîta dibăcie în asta, încît ajunse să-l înşele chiar în castelul său, ba pînă şi sub ochii soţului, fără ca dumnealui să bage de seamă. Bietul Barbă-Albastră bănuia, parcă, ceva, dar nu ştia nici el ce. Spre nenorocul ei, dîndu-şi toată silinţa ca să-şi înşele bărbatul, nu mai era destul de ageră cînd îşi înşela ibovnicii, vreau să spun că nu mai era cu ochii în patru ca să le ascundă că îi înşală pe unii cu alţii. Într-o zi, pe cînd se afla în odaia prinţeselor urgisite, alături de un gentilom pe care îl iubea, dădu peste dînsa un gentilom cu care se iubise mai înainte, şi acesta, într-o năprasnică pornire de gelozie, o străpunse cu spada. Cîteva ceasuri mai tîrziu, un slujitor al castelului o găsi acolo moartă pe nefericita doamnă, şi după asta faima cumplită a odăii aceleia crescu şi mai mult. Bietul Barbă-Albastră, aflînd deodată ce crîncenă ocară îi făcuse nevastă-sa şi ce înfricoşător sfîrşit avusese, nu se mîngîie de această a doua nenorocire, gîn- dindu-se la cea dintîi. O iubea pe Blanche de Gibeaumex cu o patimă stranie şi îi era mai dragă
de cum îi fuseseră Jeanne de la Cloche, Cigonne

Traignel şi chiar Coiette Passage. La gîndul că dînsa îl înşelase necontenit şi că nu-l va mai înşela niciodată de acum înainte, simțea o durere şi o neliniște care, în loc să se potolească, se făceau în fiecare zi tot mai aprige. Suferințele lui ajunseseră de neîndurat şi boli pe urma lor de se temeau ai casei că se prăpădeşte.

Doctorii, după ce îl doftoriciră în fel şi chip, ii spuseră hotărît că singurul leac potrivit la boala lui era să-şi ia nevastă tînără. Se gîndi atunci la ven- şoară-sa Angele de La Garandine, pe care i-o vor da bucuros, îşi zicea, pentru că nu avea lețcaie. Ceea ce îl îndemna s-o ia de nevastă e că trecea drept prostuță şi neştiutoare de nimic. După ce fusese înşelat de o femeie deşteaptă, se simțea liniştit luînd o proastă. Se însură cu domnişoara de La Garandine şi îşi dădu seama cît de amăgitoare i-au fost nădejdile. Angele era blîndă, bună şi îl iubea. Prin firea ei nu era aplecată la rele, dar pînă şi bărbații cei mai puțin mehenghi îi dădeau ghies lesne şi în orice clipă. Ajungea să i se spună : „Fă aşa ca să
nu te muşte fluturaşii de aur“, „intră aici dacă nu vrei să te mănînce vîrcolacul“ ; ba chiar : „Închide ochii şi ia asta de leac“, şi numaidecît nătînga făcea după vrerea secăturilor care pofteau de la dînsa ceea ce era foarte firesc să poftească, căci era frumuşică. înşelat şi batjocorit de nevasta cea prostuță tot pe atîta, ba şi mai vîrtos de cît îl înşelase Blanche de Gibeaumex, domnul de Montragoux avea pe deasupra nenorocirea să ştie tot, căci Angele era prea naivă ca să-i ascundă ceva. Dînsa îi zicea : „Domnule, mi s-a spus asta ; mi s-a făcut asta ; mi s-a luat asta ; am văzut aia ; am simțit aia.“ Şi prin nevinovăția ei copilăroasă îl făcea să sufere pe sărmanul domn chinurile cele mai de neînchipuit. Ei le îndura cu răbdare. Se întîmpla totuşi să-i zică acestei făpturi neroade : „Eşti o toantă !“ şi s-o cîr- pească. De la palmele acestea îi porni faima de cruzime care n-avea să se mai stingă.

Un călugăr cerşetor, trecînd pe la Guillettes în timp ce domnul de Montragoux era la vînătoare de sitari, o găsi pe doamna Angele

cosind o fustă de păpuşă. Cuviosul călugăr, dîndu-şi seama că era atît de nătîngă pe cit de frumoasă, o duse pe măgarul său, făcînd-o să creadă că îngerul Gavril o aştepta într-un desiş de pădure, ca să-i pună calțavete de mărgăritare. Se crede că a mîmcat-o lupul, căci de atunci nimeni n-o mai văzu vreodată.

După asemenea jalnice încercări, cum de s-a ho- tărît Barbă-Albastră să-şi ia o nouă nevastă ? Lucrul ar fi de neînțeles, dacă nu s-ar cunoaşte vraja pe care o au nişte ochi frumoşi asupra unui suflet ales. Cinstitul gentilom întîlni la un castel din vecinătate, unde se ducea des, o tînără orfană, de neam bun, pe nume Alix de Pontalcin, care, jefuită de toată averea ei de către un tutore hrăpăreț, nu se mai gîndea decît să-şi închidă zilele într-o mănăstire. Prieteni săritori mijlociră ca dînsa să-şi schimbe hotărîrea şi să se învoiască a-l lua de bărbat pe domnul de Montragoux. Era o fată minunat de frumoasă. Rarbă-Albastră, care nădăjduia să afle în brațele ei o fericire nețărmurită, fu încă o dată înşelat în aşteptările lui, şi simțitor cum era din fire, încercă, de astă dată o dezamăgire care trebuie să-l fi atins încă şi mai mult decît toate neplăcerile îndurate de la nevestele sale dinainte. Alix de Pontalcin se împotrivi cu încăpățînare să-i fie soție de adevăratele, deşi se învoise la asta prin cununie. Degeaba stăruia domnul de Montragoux să-i dea, ca

soție, ce i se cuvenea ; dînsa nu se lăsa înduplecată de rugăminți, de lacrimi, de dojeni ; se ferea de mîngîierile cele mai nevinovate ale soțului ei şi fugea să se încuie în odaia prințeselor urgisite, unde rămînea singură şi îndărătnică nopți întregi. Nu s-a ştiut niciodată pricina unei încăpățînări atît de potrivnice rînduielilor divine şi omeneşti. S-a spus că asta venea de acolo că domnul de Montragoux avea barba albastră, dar, din cele ce am arătat mai înainte în privința acestei bărbi, se vede cît de puțin ade-

vărată pare o asemenea presupunere. De altminteri, e un lucru despre care îți vine greii să vorbeşti. Bietul soț îndura suferințele cele mai cumplite. Ca să mai uite de ele, vîna cu o patimă turbată, gonind cîinii, caii şi hăitaşii pînă cădeau. Cînd se întorcea însă acasă, frînt de oboseală, sleit de atîta alergătură, era de ajuns să dea cu ochii de domnişoara Alix de Pontalcin, ca să se trezească în el deodată puterile şi chinurile. În cele din urmă, nemaiputînd răbda, ceru la Roma desfacerea acelei căsătorii care nu era decît o momeală şi dobîndi dezlegarea, potrivit dreptului canonic şi în schimbul unui frumos plocon trimis sfîntului părinte. Dacă domnul de Montragoux o lăsă să plece pe domnişoara de Pontalcin, înso- țind-o cu plecăciunile cuvenite unei cucoane şi fără să-şi frîngă bastonul pe spinarea ei, aceasta a făcut-o pentru că avea sufletul oțelit şi inima bună şi pentru că era stăpîn pe dînsul, cum era stăpîn pe castelul Guillettes. Dar făcu jurămînt că din ziua aceea picior de muiere n-are să mai calce în casa lui. Bine ar fi fost dacă şi-ar fi ținut pînă la capăt jurămîntul !

III

Cîțiva ani trecuseră de cînd domnul de Montragoux şi-o lăsase pe cea de-a şasea nevastă, şi oamenii de prin partea locului nu mai păstrau decît o amintire tulbure de urgiile ce se abătuseră peste casa acestui de treabă gentilom. Nu se ştia de soarta nevestelor lui, iar prin sat se povesteau seara, în privința lor, nişte grozăvii de ți se făcea părul măciucă. Unii le credeau adevărate, alții nu.

În zilele acelea, o văduvă cam trecută, doamna Sidonie de Lespoisse, veni să se aşeze cu copiii săi în conacul de la Motte-Giron, la două leghe depărtare, dacă o iei drept peste cîmp, de castelul Guillettes. De unde venea, ce fusese bărbatu-său habar nu avea nimeni. Unii credeau, fiindcă aşa

âUziseră din gura ei. că acesta ar fi ținut oarecare slujbă prin Savoia sau prin Spania ; alții ziceau că murise în Indii, mulți îşi închipuiau că văduva lui avea moşii întinse ; cîțiva arătau mare îndoială în privința asta. Dînsa trăia totuşi pe picior mare şi poftea la Motte-Giron toată lumea simandicoasă din împrejurimi. Avea două fete, dintre care cea mare, Anne, gata-gata să împletească cosița albă a fetelor bătrîne, era o împelițată şi jumătate. Jeanne, cea mai tînără, bună de măritat, ascundea sub înfățişarea ei copilăroasă o timpurie experiență a vieții. Doamna de Lespoisse mai avea şi doi băieți, de douăzeci şi douăzeci şi doi de ani, tare frumoşi amîndoi şi voinici, din care unul era la muşchetari, iar celălalt la dragoni. Adaug aici, deoarece i-am văzut patalamaua, că acesta din urmă era muşchetar negru, lucru ce nu se vedea cînd umbla pe jos, căci muşchetarii negri se deosebeau de muşchetarii suri, nu prin culoarea uniformei, ci prin aceea a cailor. Purtau şi unii şi alții tunica albastră, cu fireturi de aur. Cît despre dragoni, îi recunoşteai după un soi de căciulă de blană a cărei coamă le cădea cu dichis pe ureche. Dragonii aveau faima unor pramatii ce se țineau numai de răutăți, de unde şi cîntecuL:

Uite-i pe dragoni că vin : Hai, mămucă, să fugim !

Zadarnic însă ai fi căutat în cele două regimente de dragoni ale maiestății-sale curvar mai mare, linge-blide mai lacom pe la mesele altora şi ticălos mai josnic decît acest Cosme de Lespoisse. Frate-său era pe lîngă dînsul un băiat cumsecade. Beţivan şi cartofor, Pierre de Lespoisse plăcea cucoanelor şi avea baftă la joc : acestea erau singurele mijloace de trai ce i se cunoşteau.

Mama lor, doamna de Lespoisse, trăia pe picior mare la Motte-Giron numai ca să amăgească lumea. Adevărul este că nu avea para chioară, şi pînă şi dinții falşi şi-i luase pe datorie.

Gătelile, mobila, cupeaua, caii şi slugile, toate îi fuseseră date cu împrumut de către nişte cămătari de la Paris, care o amenințau să i le ia îndărăt, dacă nu-şi mărită de îndată pe vreuna din fete după vreun moşier bogat ; şi cinstita Sidonie se aştepta din clipă în clipă să se vadă goală în casa deşartă. Strînsă cu uşa să găsească un ginere, ea îşi puse ochii numaidecît pe domnul de Montragoux, pe care îl simțea slab de înger, lesne de îmbrobodit, foarte blînd şi iubăreț sub înfățişarea lui aspră şi sălbatică. Fetele ştiau încotro bate dînsa şi, la fiece întîlnire, îl ciuruiau pe bietul Barbă-Albastră cu ocheadele lor care îl străpungeau pînă-n fundul inimii. Foarte repede se lăsă momit de farmecele puternice ale celor două domnişoare de Lespoisse. Uitîndu-şi, jurămintele, nu se mai gîndea decît să se însoare cu una sau cu cealaltă, găsindu-le pe amîndouă deopotrivă de frumoase. După oarecare zăbavă, pricinuită mai puțin de vreo şovăială, cît de sfiiciunea lui, se duse în cupeaua de zile mari la Motte- Giron şi-şi făcu peținoria, lăsînd doamnei de Lespoisse să aleagă ea pe care dintre fete ar vrea să i-o dea de nevastă.
cu bunăvoință că
Doamna Sidonie
n răspunse
dînsa îl prețuia foarte mult şi că îi dădea voie să facă curte aceleia dintre domnişoarele de Lespoisse pe care o va fi ales.

— Sileşte-te să-i placi, îi zise, iar eu mă voi bucura cea dintîi de izbînda dumitale.

Pentru a le cunoaşte mai bine, Barbă-Albastră pofti pe Anne şi pe Jeanne de Lespoisse cu mama şi frații lor, precum şi o droaie de doamne şi gentilomi, să petreacă cincisprezece zile la castelul din Guillettes. Nu se ținură în aceste zile decît de plimbări, de vînătoare şi de pescuit, de dansuri şi ospețe, de plăcute gustări şi petreceri de tot felul.

Un tînăr nobil, pe care doamnele de Lespoisse îl aduseseră cu ele, cavalerul de La Merlus, punea la cale vînătorile. Barbă-Albastră avea cele mai frumoase haite de ogari şi cei mai frumoşi cai de prin părțile acelea. Doamnele se luau la întrecere cu

\
gentilomii, hăituind cerbul. Nu-l goneau întotdeauna prea departe, dar vînătorii şi vînătoriţele se rătăceau perechi-perechi, se regăseau şi iar se rătăceau prin pădure. Cavalerul de La Merlus se pierdea în hăţişuri mai ales cu Jeanne de Lespoisse şi fiecare se întorcea pe înnoptate la castel, încîntat de cele în- tîmplate şi mulţumit de ziua lui. După cîteva zile de observaţie, bunul gentilom de Montragoux alese hotărît între cele două surori pe cea mai mică, Jeanne, care era mai fragedă, ceea ce nu însemna că era pe de-a-ntregul nouă. El lăsă să i se vadă alegerea, pe care nu avea de ce s-o ascundă, şi, afară de asta, nu era om să umble cu şiretlicuri, căci o făcuse cu gînd cinstit, li făcea curte tinerei domnişoare pe cît se pricepea mai bine, vorbindu-i puţin, nefiind deprins cu de-alde astea, dar o privea ro- tindu-şi ochii fioroşi şi trăgînd din fundul rărunchilor nişte oftaturi să dobori un stejar cu ele. Uneori începea să rîdă de se cutremura văsăria de pe masă şi duduiau geamurile. Numai el din toţi cîţi erau acolo nu băga de seamă că tînărul cavaler de La Merlus se ţinea scai de fata mai mică a doamnei de Lespoisse, sau, dacă băga de seamă, nu vedea nici un rău în asta. Învăţătura cu care se alesese pe spinarea lui în privinţa femeilor nu era de ajuns ca să-l facă bănuitor şi nici o îndoială nu-i umbrea dragostea. Bunică-mea zicea că experienţa în viaţă nu foloseşte la nimic şi că omul rămîne mereu acelaşi. Cred că avea dreptate, şi întîmplarea adevărată pe care o povestesc aici arată că nu judecase greşit.

Barbă-Albastră dădea acestor petreceri o rară strălucire. De cum înnopta, mii de facle luminau pajiştea
din faţa castelului, iar feciori şi fete, îmbrăcaţi ca fauni şi zîne, aduceau la mese ce era mai gustos de ale gurii din cîte rodeşte cîmpia şi pădurea. Muzicanţii nu mai conteneau să cînte frumoase simfonii. Către sfîrşitul ospăţului, învăţătorul şi învăţătoarea şcoalei, urmaţi de băieţii şi fetiţele din sat, veniră să se ploconească înaintea musafirilor şi citiră o urare de fericire pentru domnul de Montragoux şi

oaspeții săi. Un cetitor în stele cu tichia țuguiată se apropie de cucoane şi, ghicindu-le în palmă, le prevestea dragostele viitoare. Barbă-Albastră poruncea să se dea de băut tuturor clăcaşilor de pe moşiile lui şi împărțea el însuşi pîine şi carne familiilor nevoiaşe.

Pe la ceasurile zece, boarea răcoroasă a nopții goni oaspeții înăuntru, unde, în încăperile luminate de o mulțime de lumînări, îi aşteptau mese pentru toate jocurile, lansquenet, biliard, re verşi, ruletă, popa-prostu, barbut, brelan, şah, table, zaruri, ba- setă şi domino.

Barbă-Albastră avea un ghinion afurisit la toate jocurile acestea, pierzînd bănet din gros în fiecare noapte. Se mîngîia de aşa nenoroc îndărătnic numai văzînd că doamna Lespoisse şi cele două domnişoare ale sale cîştigau bani berechet. Cea mai mică, Jeanne, care juca pe mîna cavalerului de La Merlus, strîn- gea în fața ei movile de aur. Cei doi fii ai doamnei Lespoisse scoteau de asemenea cîştiguri grase la reversi şi la basetă şi, cu cît jocul se încingea mai
îndrăzneț, cu atît mai neschimbător le era norocul. Jocurile se prelungeau pînă noaptea tîrziu. Nu mai dormea nimeni cît ținură aceste straşnice zaiafeturi, şi, aşa cum scrie autorul celei mai vechi istorii a lui Barbă-Albastră, ,,îşi petreceau toată noaptea, făcîn- du-şi unul altuia tot felul de blestemății. “ Pentru mulți, ceasurile acestea erau cele mai dulci, căci, ajutați de întuneric şi prefăcîndu-se a joacă, cei care aveau slăbiciune unul pentru altul se ascundeau împreună sub vreun polog, în fundul unui iatac. Cavalerul de La Merlus se îmbrăca o dată în drac, altă dată în strigoi sau în pricolici ca să-i sperie pe cei care dormeau, dar sfîrşea totdeauna prin a se furişa în odaia domnişoarei Jeanne de Lespoisse. Bunul domn de Montragoux nu era uitat în aceste drăcovenii. Cei doi fii ai doamnei de Lespoisse îi presărau praf de scărpinat prin aşternut şi ardeau în odaia lui vreo răşină care împrăştia un miros de
te trăsnea, fia îi puneau chiar deasupra uşii uit

ulcior plin cu apă, în aşa chip încît cinstita gazdă să nu poată trage uşa fără să-şi răstoarne toată apa în cap. în sfîrşit, înveseleau sindrofia, jucîndu-i tot soiul de renghiuri, pe care Barbă-Albastră ie îndura cu blîndeţea oe-i sta în fire.

Doamna de Lespoisse se arătă bucuroasă, cînd el veni să i-o ceară pe Jeanne, deşi, zicea dînsa, i se rupea inima la gîndul că îşi mărita fetele. Cununia se făcu la Motte-Giron, cu o pompă nemaipomenită. Domnişoara Jeanne, de o uimitoare frumuseţe, era îmbrăcată de sus pînă jos numai în dantelă franţuzească şi pieptănată cu mii de cîrlionţi. Soră-sa, Anne, purta o rochie de catifea verde, brodată în fir de aur, iar veşmîntul doamnei, mama fetelor, era din aur încreţit, cu găitane negre şi o podoabă de mărgăritare şi diamante. Domnul de Montragoux îşi pusese pe haina de catifea neagră toate diamantele cele mari ; părea tare bucuros şi avea o uitătură plină de nevinovăţie şi de sfială, care făcea un contrast plăcut cu barba albastră şi spătoşenia lui. Negreşit, fraţii miresei erau gătiţi cu tot dichisul, dar cavalerul de La Merlus, în haină de catifea trandafirie, împodobită cu mărgăritare, împrăştia în juru-i o strălucire fără pereche.

îndată după cununie, cămătarii care împrumutaseră familiei şi ibovnicului miresei frumoasele veşminte şi bogatele podoabe le luară îndărăt şi le porniră spre Paris, cu diligenţa.

IV

Vreme de o lună, domnul de Montragoux fu cel mai ferice dintre oameni. îşi adora nevasta şi o socotea un înger fără de prihană. Ea era cu totul
altceva, dar şi bărbaţi mai ageri ca sărmanul Barbă-
Albastră s-ar fi înşelat la fel cu dînsul în privinţa
ei, atîta viclenie şi pişicherlîc avea făptura asta şi

âşa de supusa urma sfaturile mamă-si, cea mai dibace pezevenghe din tot regatul Franței. Cucoana se mută la Guillettes cu Anne, fiică~sa mai mare, cu cei doi fii, Pierre şi Cosme, şi cu cavalerul de La Merlus, care n-o mai părăsea pe doamna de Montragoux, de parcă ar fi fost umbra ei. Aceasta îl cam necăjeaape blajinul soț, care ar fi vrut să fie mereu singur cu nevastă-sa, dar nu se supăra văzînd prietenia ce-o arăta dînsa tînărului gentilom, pentru că îi spusese că era fratele ei de lapte.

Charles Perrault zice că, o lună după nuntă, Barbă-Albastră se văzu nevoit să facă o călătorie de şase săptămîni pentru o afacere însemnată, dar se pare că Perrault nu cunoştea pricina acestei călătorii, şi unii au bănuit că era o prefăcătorie închipuită de soțul gelos, cum e obiceiul, ca să-şi surprindă nevasta. Adevărul e cu totul altul : domnul de Montragoux plecă în ținutul Perohe ea să primească moştenirea vărului său Outarde, omorît în chip glorios de o ghiulea de tun în bătălia de la Dunes [70], pe cînd juca zaruri pe o darabană.

înainte de a pleca, domnul de Montragoux o rugă pe nevastă-sa să-şi vadă de petreceri în lipsa lui.

— Chearnă-ți prietenele cele mai bune, îi zise el, şi plimbați-vă împreună ; pune-te pe trai şi veselie.

îi încredință cheile casei, arătînd astfel că în lipsa lui dînsa rămînea singura şi deplina stăpînă a toată moşia şi averea de la Guillettes.

— Iată, îi zise el, cheile celor două mari încăperi cu mobilă scumpă ; iat-o pe aceea de la dulapul cu văsăria de aur şi argint scoasă doar la zile mari ; asta e de la lăzile mele de fier, în care am bănetul de aur şi argint ; acestea-s de la lădițele cu giu- vaerurile mele, şi iată cheia care deschide toate încăperile. Cît despre cheița asta, e de la odaia din capătul galeriei de jos ; deschide peste tot, umblă unde-ți place.

---

[70] Localitate din nord-estul Franței unde, în 1658, trupele comandate de Turenne au zdrobit o armată spaniolă.

Charles Perrauit pretinde că domnul de Monira- goux ar fi adăugat :

— Te opresc să intri însă în odăița asta, şi opreliştea e aşa de straşnică, încît, dacă intri cumva acolo, te poți aştepta 1a orice de la mine.

Aducîndu-ne la cunoştință aceste cuvinte, cronicarul lui Barbă-Albastră face greşeala de a-şi însuşi, fără a cerceta, povestea născocită mai tîrziu de către doamnele de Lespoisse, Domnul de Montragoux vorbise cu totul altfel. Cînd îi dădu neveste-si cheia odăiței aceleia care nu era alta decît odaia prințeselor urgisite, despre care am avut pînă acum de mai multe ori prilejul să vorbim, îi arătă scumpei sale Jeanne că ține mult să nu intre în acea încăpere a castelului, socotită de dînsul primejdioasă pentru fericirea sa casnică. Pe acolo, într-adevăr, trecuse întîia-i nevastă, şi cea mai bună din toate, cînd fugise cu ursul ei ; acolo îi pusese coarne din belşug Blanche de Gibeaumex cu fel de fel de gentilomi"; în sfîrşit, acolo era lespedea de porfir înroşită de sîngele unei ucigaşe mult iubite. Nu era oare de
ajuns, pentru ca odaia aceasta să răscolească în domnul de Montragoux amintiri cumplite şi jalnice presimțiri ?

Cuvintele spuse soției tălmăceau astfel simțămintele şi dorințele care îi frămîntau sufletul. Iată-le întocmai :

— Nu am nimic a-ți ascunde, draga mea, şi aş
crede că te jignesc, dacă nu ți-aş lăsa toate cheile de la locuința care îți aparține. Slobodă eşti, aşadar, să intri în această odăiță, ca în toate celelalte încăperi ale casei ; dar, dacă mă asculți pe mine şi vrei să-ți fiu recunoscător, n-ai să faci una ca asia, ținînd seama de amintirile dureroase şi de relele prevestiri pe care locul acela le trezeşte, fără să vreau, în mintea mea. Aş fi tare mîhnit la gîndul că ți s-ar întîmpla vreo nenorocire sau că te-ai putea supăra pe mine şi te rog să-mi ierți, draga mea, temerile acestea, din fericire fără noimă, vă-

zînd în eîe doar grija şi dragostea neadormită ce-ți port.
Sfîrşindu-şi vorba, preabunul gentilom îşi îmbră- țişă nevasta şi porni cu' diligența înspre ținutul Perche.
„Vecinele şi prietenele cele bune, zice Charles Perrault, nu aşteptară să fie poftite pentru a veni la tînăra căsătoritâ, atît de nerăbdătoare erau să vadă toate bogățiile din casa ei. Iată-le, abia sosite, umblînd prin camere şi cămăruțe, cotrobăind prin odăile cu dulapuri pline de găteli, unele mai frumoase decît altele. Nu mai conteneau să se minuneze şi să pizmuiască norocul ce dăduse peste prietena lor.“
Toți cronicarii ce-au povestit despre asta mai spun că doamna de Montragoux nu se prea bucura privind la toate aceste bogății, din pricină că era nerăbdătoare să dea fuga la odăița cea mică. Nimic nu e mai adevărat şi, precum zice Perrault : „Aşa de tare o îmboldea curiozitatea, încît, fără să țină seamă că nu era cuviincios să-şi părăsească prietenele, ea
coborî acolo pe o scăricică dosnică şi cu atîta grabă, că de două sau de trei ori era cît pe ce să-şi frîngă gîtul“. Nu încape îndoială că aşa s-a întîmplat. Dar ceea ce nimeni n-a spus e că nerăbdarea îi dădea zor să ajungă acolo, pentru că acolo o aştepta cavalerul de La Merlus.
De la venirea ei în castelul din Guillettes, alerga să-l găsească în odaia cea mică pe tînărul gentilom, mai adesea de două ori decît o dată pe zi, fără să se mai sature de aceste întîlniri aşa de puțin potrivite cu o tînără căsătoritâ. Nu se poate să mai stai să te întrebi ce fel de legături se înnodaseră între Jeanne şi cavaler : nu erau legături cinstite şi nici nevinovate. Dacă doamna de Montragoux n-ar fi terfelit, vai, decît cinstea bărbatului ei, şi-ar fi atras fără îndoială dojana viitorimii, dar pînă' şi moralistul cel mai neînduplecat ar fi găsit-o vrednică de iertare, amintind în sprijinul ei năravurile acelui veac, pil-
dele vieții din oraşe şi de la curtea regelui, urmările neîndoielnice ale relei creşteri, povețele unei mame ticăloase, căci dumneaei

Sidonie de Lespoisse atîta apucăturile haitoşe ale fetei. înțelepții i-ar fi iertai un păcat, prea blînd ca să merite asprimile lor ; vina ei ar fi părut prea obişnuită pentru a fi judecată ca o mare vină, şi toată lumea ar fi spus că făcuse şi ea ca atîtea altele. Dar Jeanne de Lespoisse nu se mulțumi să terfelească cinstea soțului ei, ci nu se dădu în lături să-i curme şi zilele.

Acolo, în odaia cea mică, într-alt fel numită odaia prințeselor urgisite, puse la cale Jeanne de Lespoisse, doamnă de Montragoux, împreună cu cavalerul de La Merlus, moartea soțului ei credincios şi iubitor. Ea povesti mai tîrziu că, intrînd în acea încăpere, văzu acolo atîrnate trupurile a şase femei ucise, al căror sînge închegat acoperea lespezile, şi că, recunoscînd în aceste nenorocite pe cele şase neveste dintîi ale lui Barbă-Albastră, întrevăzuse soarta ce o aştepta şi pe dînsa. Dacă-i aşa, trebuie să fi luat chipurile zugrăvite pe pereți drept cadavre ciopîrțite, şi atunci s-ar cuveni să asemui
vedeniile ei cu acelea avute de lady Macbeth. Este însă mult mai aproape de adevăr că Jeanne a scornit această privelişte înfricoşătoare pentru a o povesti după aceea şi a dezvinovăți astfel pe ucigaşii soțului ei, ponegrindu-le victima. Pieirea domnului de Montragoux fu hotărîtă. Unele scrisori pe care le am sub ochi mă silesc să cred că şi dumneaei Sidonie de Lespoisse a luat parte la urzeala nelegiuită. Cît despre fiică-sa mai mare, putem spune că a fost sufletul acestei urzeli. Anne de Lespoisse era cea mai rea din tot neamul ei. Nu se lăsa prinsă de slăbiciunile simțurilor şi rămînea neprihănită în mijlocul dezmățului din casă ; nu că s-ar fi ferit de nişte plăceri pe care le socotea nedemne de dînsa, ci pentru că nu găsea plăcere decît în cruzime. Ea îi vîrî pe cei doi frați ai săi, Pierre şi Cosme, în mîrşăvia asta, făgăduindu-le un regiment,

Ne rămîne să arătăm, după documente vrednice de toată crezarea şi mărturii de neclintit, cea mai fioroasă, mai vicleană şi mai mişelească dintre cri- mele de familie, a căror amintire a ajuns pînă la noi. Nelegiuirea, ale cărei împrejurări le vom descrie, n-ar putea fi asemuită decît cu omorul să- vîrşit în noaptea de 9 martie 1449 asupra lui Guillaume de Flavy [71] de către Blanche d'Overbreuc, nevastă-sa, care era tînără şi subțirică, în cîrdăşie cu bastardul Orbandas şi cu bărbierul Jean Bocquillon. Ei îi puseră perna în cap şi îl înăbuşiră pe Guillaume, îi sfărîmară oasele cu o buturugă, şi apoi îl beregătiră ca pe un viței. Blanche d'Over- breuc dovedi barem că bărbatu-său hotărîse s-o omoare înecînd-o, pe cînd Jeanne de Lespoisse dădu pe mîna unor nemernici ucigaşi un soț care o iubea. Vom însemna faptele cît se poate mai pe scurt.

Barbă-Albastră se întoarse ceva mai devreme de cum era aşteptat. Aceasta îi făcu pe unii să creadă, fără dreptate, că, pradă bănuielilor stîrnite de o aprigă gelozie, voia să-şi surprindă nevasta. Vesel şi încrezător, dacă s-o fi gîndit să-i facă o surpriză, era una plăcută. Gingăşia şi bunătatea lui, înfăți- şarea-i voioasă şi liniştită ar fi îmblînzit inimile cele mai haine. Cavalerul de La Merlus şi toată seminția mîrşavă a doamnei de Lespoisse nu văzură în asta decît un prilej nimerit ca să-i curme viața şi să pună mîna pe averea lui, care mai crescuse cu încă o moştenire. Tînăra nevastă îl primi cu fața zîmbi- toare, se lăsă îmbrățişată şi apoi condusă în odaia lor, unde toate le făcu pe placul bunului soț. A doua zi dimineață dînsa îi dădu legătura de chei pe care i-o încredințase. Lipsea însă aceea de la odaia prințeselor urgisite, căreia i se zicea de obicei odaia cea mică. Barbă-Albastră i-o ceru cu blîndețe.

---

[71] Comandant de oşti în timpul războiului* (le o suta de arşi

şi, după ce tărăgănă cităva vreme, căutînd felurite chichițe, Jeanne i-o dădu..

Aici se pune o problemă ce nu poate fi dezlegată decît părăsind tărîmul restrîns al istoriei, pentru a intra în ținuturile fără de hotare ale filozofiei. Char- ies Perrault spune hotărît că cheia odăii aceleia mici era fermecată, într-altfel zicînd că era o cheie magică, înzestrată cu însuşiri potrivnice legilor firii, cel puțin aşa cum le înțelegem noi. Dovezi că nu ar fi fost fermecată nu avem. Aici e locul să amintesc povața strălucitului meu profesor, domnul du Clos des Lunes, membru al Institutului : ,,Cînd supranaturalul se prezintă, istoricul nu trebuie să-l res~ pingări Mă voi mulțumi, deci, să amintesc, în privința acestei chei, părerea tuturor vechilor cronicari ai lui Barbă-Albastră : toți afirmă că era fermecată. Ceea ce e de mare însemnătate. De altminteri, această cheie nu e singurul lucru făurit de iscusința omului, la care s-au văzut însuşiri miraculoase. Tradiția e plină de săbii fermecate. Spada lui Arthur era fermecată. Cea a Ioanei d'Arc era fermecată, după mărturia de neclintit a lui Jean Chartier[72] ; şi dovada pe care o aduce acest vestit cronicar e că, atunci cînd fierul săbiei s-a frînt, cele două crîm- peie nu se lăsară lipite la loc, oricît s-au ostenii: cei mai dibaci armurieri. Victor Hug'o vorbeşte în- tr-unul din poemele sale despre acele „Scări fermecate care sub paşii lor se încîlcesc mereu". Ba mulți autori admit că sînt şi oameni fermecați care se pot schimba în lupi. Nu ne vom apuca să combatem o credință atît de tare şi atît de statornică şi ne vom feri să hotărîm dacă cheia odăiței era fermecată
sau nu era, lăsînd cititorului luminat grija de a ne afla părerea în această privință, căci tăcerea noastră nu înseamnă incertitudine, şi prin asta i se cuvine laudă. Dar ne aflăm pe tărîmul nostru sau mai bine
zis în cuprinsul înțelegerii noastre şi putem fi judecători ai faptelor şi împrejurărilor cînd citim că

[72] Cronicar şi poet francez (1385—1433).

această cheie era pătată de singe. Autoritatea textelor nu ne va impune pînă într-atît încît să credem una ca asta. Cheia nu era pătată de sînge. Sînge se vărsa se într-adevăr în odaia cea mică, dar într-o vreme depărtată. C-o fi fost spălat sau se uscase, cheia nu mai putea fi înroşită, iar ceea ce soața ucigaşă, în zăpăceala ei, luase drept o pată de sînge pe oțel, era o răsfrîngere a luminii încă împurpurate de razele trandafirii ale aurorii. La vederea cheii, domnul de Montragoux băgă de seamă, totuşi, că nevastă-sa intrase în odaia cea mică. într-adevăr, acum cheia îi părea mai curată şi mai strălucitoare decît atunci cînd i-o dăduse şi se gîndi că luciul acesta îl căpătase numai prin întrebuințare. Simți o strîngere de inimă şi-i spuse tinerei sale neveste cu un zîm- bet trist :

— Draga mea, ai intrat în odaia cea mică. Facă cerul ca dintr-asta să nu iasă nimic rău nici pentru tine, nici pentru mine ! Un duh necurat pluteşte acolo şi voiam să te feresc de primejdiile lui. Dacă şi tu, la rîndul tău, îi vei cădea pradă, voi fi ne- mîngîiat. Iartă-mă : Cînd iubeşti, crezi şi în eresuri !

La aceste cuvinte, cu toate că Barbă-Albastră n-avea de ce s-o înfricoşeze, căci vorbirea şi purtarea lui nu arătau decît aleanul şi dragostea, tînăra doamnă de Montragoux începu să țipe eît o ținea gura :

— Săriți ! Mă omoară !

Era semnalul hotărît. Auzindu-l, cavalerul de La Merlus şi cei doi fii ai doamnei de Lespoisse trebuiau să se arunce asupra lui Barbă-Albastră şi să-l spintece cu săbiile.

Cavalerul însă, pe care Jeanne îl ascunsese în- tr-un dulap al odăii, se ivi singur. Văzîndu-l că se năpusteşte cu spada în mînă, domnul de Montragoux se feri şi şi-o trase pe a lui.

Înspăimîntată, Jeanne o luă la fugă şi întîlni în galerie pe soră-sa Anne, care nu era, cum s-a spus, într-un turn, căci turnurile castelelor fuseseră dărâmate cînd poruncise cardinalul de Richelieu. Anne de Lespoisse se silea să-şi îmbărbăteze pe cei doi

frați ai săi care, palizi şi şovăitori, nu cutezau să se bage într-o treabă aşa de grozavă.

Jeanne, gîfîind şi rugîndu-se, le strigă :

— Repede ! repede ! frații mei, săriți de-l ajutați pe iubitul meu !

Atunci Pierre şi Cosme se năpustiră la Barbă- Albastră. îl găsiră tocmai cînd, după ce smulsese sabia din mina cavalerului de La Merlus, îl ținea sub genunchiul său şi, sărind asupră-i în chip trădalnic, pe la spate, îl trecură prin sabie şi îl mai izbiră încă multă vreme după ce îşi dăduse sufletul.

Barbă-Albastră nu avea moştenitori. Văduva lui rămase stăpînă pe toată averea. întrebuință o parte ca s-o înzestreze pe soră-sa Anne, o altă parte ca să le cumpere celor doi frați ai săi slujbe de căpitani, iar din ce îi rămase se mărită ea însăşi cu cavalerul de La Merlus, care se făcu un om foarte cumsecade, de îndată ce se văzu bogat.

POVESTEA DUCESEI DE CICOGNE ŞI A DOMNULUI DE BOULINGRIN, CARE AU DORMIT O SUTĂ DE ANI ALĂTURI DE FRUMOASA DIN PĂDUREA ADORMITĂ

I

Povestea frumoasei din pădurea adormită e îndeajuns de cunoscută ; foarte izbutite scrieri în proză şi în versuri ne-au păstrat-o. Nu mă voi apuca s-o deapăn din nou, dar, căzîndu-mi sub ochi mai multe cronici ale timpului, rămase netipărite pînă azi, găsii în ele nişte istorioare cu privire la regele Cloche şi la regina Satine, a căror fată a dormit o sută de ani, cum şi despre alte felurite personaje de la Curte care au dormit cît a ținut şi somnul prințesei. îmi propun să înfățişez cititorilor ceea ce mi s-a părut vrednic de luare-aminte din aceste destăinuiri.

După mai mulți ani de căsnicie, regina Satine îi dărui regelui, soțul ei, o fată care primi numele de Paule-Marie-Aurore. Serbările botezului fură orîn- duite de către ducele des Hoisons, marele maestru de ceremonii, după un hrisov rămas de la împăratul Honorius şi în care nu se putea citi o iotă, atît era de mîncat de mucegai şi ros de şoareci.

Mai erau zîne pe atunci şi acelea care se trăgeau din neam mare veneau la Curtea regelui. Şapte dintre ele au fost rugate să fie naşe, anume : crăiasa Tatiane, crăiasa Mab, înțeleaptă Viviane, pe care Merlin o învățase să facă vrăji, Meluzine, a cărei poveste a scris-o Jean d'Arras [73] şi care se prefăcea sîmbăta în şerpoaică (dar botezul se nimeri într-o duminică), Urgele, Ana de Bretania cea bălaie şi Murga, zîna care îl duse pe Ogier Danezul în țara Avalonului.

Ele veniră la palat în rochii de culoarea timpului, a soarelui, a lunii şi a nimfelor, strălucind de nestemate şi de mărgăritare. Pe

[73] Prozator francez din sec. al XlV-lea, autorul *Povestei zlnei Meluzine.*

cînd toți se aşezau la masă, văzură că intră o zînă împovărată de ani, pe nume Alcuine, care nu fusese poftită.

Nu fi supărată, doamnă, îi zise regele, că nu te afli printre persoanele rugate să vină la această sărbătoare ; te credeam fermecată sau moartă.

Zînele mureau şi ele, fără îndoială, de vreme ce îmbătrîneau. Toate au sfîrşit prin a muri, şi oricine ştie că Meluzine a ajuns în iad ,,hîrdău de bucătă- rie“. Printr-o făcătură, ele puteau fi închise într-un cerc vrăjit, într-un copac, într-un tufiş, într-o piatră sau prefăcute în statuie, în ciută, în porumbiță, în scăunaş, în inel, în papuc. Dar adevărul este că n-au poftit-o pe zîna Alcuine nu pentru că o credeau fermecată sau răposată, ci pentru că socotiseră prezența ei la ospăț ca potrivnică rînduielilor Curții. Doamna de Maintenon putea să zică fără cea mai mică exagerare că „nici la mănăstiri nu sînt canoane atît de straşnice cum sînt cele la care eticheta Curții îi supune pe cei mari“. Ascultînd de regeasca vrere a stăpînului său, ducele des Hoisons, mare maestru de ceremonii, nu voise s-o poftească pe zîna Alcuine, căreia îi lipsea o spiță la blazon ca să poată fi primită la curte. Miniştrilor care arătau că era de cea mai mare însemnătate ca nu cumva să fie jignită această zînă puternică şi răzbunătoare, căci făceau din ea o duşmancă primejdioasă neprimind-o la petrecerile Curții, regele le răspunse hotărît că n-ar putea s-o invite, pentru că nu era de neam mare.

Acest nenorocit monarh era încă şi mai mult ca înaintaşii săi un rob al etichetei. încăpățînarea lui de a da întîietate celor mai mărunte cerințe ale unui ceremonial învechit față de cele mai mari interese şi de îndatoririle cele mai grabnice a adus de multe ori monarhiei pagube grele, iar asupra țării primejdii grozave. Dintre toate aceste pagube şi primejdii, regele ar fi putut să le prevadă şi ar fi avut răgazul să le înlăture pe acelea la care îşi expusese dinastia, refu-zînd să treacă peste etichetă de hatîrul unei zîne fără

strămoşi de seamă, dar vestită şi temută.

Bătrîna Alcuine, întărîtată de disprețul ce i se arăta, îi ursi prințesei Aurore un viitor jalnic. La cincisprezece ani, frumoasă ca ziua, odrasla regească trebuia să moară dintr-o rană fără leac, pricinuită de un fus, unealtă nevinovată în mîinile femeilor muritoare, dar cumplită, atunci cînd cele trei surori torcătoare învîrtesc şi răsucesc pe el firul ursitelor şi firişoarele inimilor noastre.

Cele şapte nănaşe-zîne putură să îndulcească sentința Alcuinei, dar nu s-o desființeze. Soarta prințesei fu astfel hotărîtă : ,,Aurore se va împunge la mînă cu un fus ; nu are să moară dintr-asta, dar va cădea într-un somn de o sută de ani, din care va veni s-o trezească un fiu de rege“.

n

Cănite ducentes suhtemina, currite, fusi.[74]

C a t .

Foarte îngrijorați, regele şi regina întrebară toate persoanele cu învățătură şi judecată, îndeosebi pe domnul Gerberoy, secretar pe viață al Academiei de ştiințe, şi pe doctorul Gastinel, mamoşul reginei,

[74] Alergați fugare fire, alergați voi, fuse (în lb. lat.).

ce părere au despre blestemul care lovea în prințesa din leagăn.

— Domnule Gerberoy, întrebă Satine, poate oare cineva să. doarmă o sută de ani ?

— Măria-ta, răspunse academicianul, cunoaştem exemple de somn mai mult sau mai puțin îndelungat, dintre care aş putea să citez cîteva maiestății- voastre. Epimenid din Cnossos [1], născut dintr-o dragoste a unui muritor cu o zeiță, fiind copil încă, a fost trimis de tată-său, Doziade, să păzească turmele pe munte. Cînd arşița amiezii cuprinse pămîn- tul, el se culcă într-o peşteră întunecoasă şi răcoroasă, unde adormi, furat de un somn care ținu cincizeci şi şapte de ani. Epimenid cercetă însuşirile
plantelor şi muri la o sută cincizeci şi patru de ani,
după unii, la două sute nouăzeci şi nouă de ani,
după alții.

Cît despre întîmplarea cu cei şapte adormiți din Efes, ea ne este povestită de Teodor şi Rufin într-o scriere pecetluită cu două peceți de argint. Iată, pe scurt, faptele mai de seamă ale acestei istorii : în anul 25 după Isus Cristos, şapte ofițeri ai împăratului Decius, care trecuseră la credință creştină, îşi împărțiră averea săracilor, se retraseră pe muntele Celion şi adormiră toți şapte într-o văgăună. Sub domnia lui Teodor, episcopul din Efes îi găsi acolo strălucitori ca nişte trandafiri. Dormiseră o sută patruzeci şi patru de ani.

împăratul Frederic Barbă-Roşie mai doarme şi azi. într-o criptă, sub dărîmăturile unui castel, la mijloc de codru des, e aşezat în fața unei mese căreia barba lui îi dă de şapte ori ocol. Se va deştepta într-o zi, ca să alunge corbii care croncănesc în jurul muntelui. Iată, măria-ta, cei mai mari somnoroşi a căror amintire a păstrat-o istoria.

[1] Poet, filozof şi legiuitor grec, din Creta (sec. VII—VI î e.n.), din care tradiţiile populare au făcut un personaj semiiegendar.

—* Acestea sînt excepții, răspunse regina. Domnule Gastinel, dumneata, care practici medicina, văzut-ai pe cineva să doarmă o sută de ani ?

— Mărită doamnă, vorbi mamoşul, chiar aşa ceva nu am văzut şi nici nu cred să văd vreodată. Am cercetat însă ciudate cazuri de letargie, pe care aş putea, dacă maiestatea-voastră doreşte, să i le aduc la cunoştință. Acum zece ani, o domnişoară, Jeanne Caillou, primită la spital, dormi acolo şapte ani în şir. Eu însumi am ținut-o sub observație pe Leonide Montauciel, o fată care a. adormit în ziua de paşti a anului 61, pentru a nu se mai deştepta decît în ziua de paşti a anului următor.

— Domnule Gastinel, întrebă regele, vîrful unui fus poate oare pricinui o rană care să te facă să
dormi o sută de ani ?

— Aceasta, maiestate, nu pare să fie cu putință, lămuri domnul Gastinel, dar în domeniul patologiei noi nu putem zice cu tărie : „Asta va fi, asta nu va fi !“

— S-ar putea aminti, zise domnul Gerberoy, de Brunhilda, care, înțepîndu-se cu un spin, a dormit pînă a venit Sigurd s-o trezească.

— Mai e şi Guenillon, zise ducesa de Cicogne, în- tîia doamnă de onoare a reginei. Şi începu să cînte încetişor :

Mi-o trimise'ră-n pădure Să culeagă fata mure,
Dar la ele cum s-ajungi Cînd eşti mică şi te-mpungi ?! Se-nțepă la mină-ndată C-un spin verde, biata fată,
Şi cum degetu'o durea,
Adormi frumoasa mea.

— Ce~ți veni, Cicogne ? zise regina. îți arde de cîntat ?

— Să mă ierte maiestatea-voastră, Cîntam ca să gonesc piaza rea.

Regele porunci să se aducă la cunoştința tuturor un ucaz prin care nimeni nu mai avea voie să toarcă la fus, nici să țină fusuri în casă, sub pedeapsa cu moartea. Fiecare se supuse. Se mai zicea încă pe la țară :

De la sapă cînd te-ntorci,
Fusul ia-ți şi-neepi să torci !

dar asta din obişnuință. Fusurile îşi trăiseră traiul.
m

Domnul de la Rochecoupee, primul ministru care cîrmuia țara sub domnia bicisnicului rege Cloehe, respecta credințele populare, pe care toți oamenii de stat le respectă. Cezar era mare preot; Napoleon îl aduse pe papa de la Roma ca să-l ungă împărat ; domnul de la Rochecoupee recunoştea puterea zîne- lor. Nu era muncit de îndoieli şi nu era necredincios. Nu zicea că hotărîrea celor şapte zîne ar fi mincinoasă. Dar, nefiind în stare să facă nimic, nu-şi mai bătea capul cu asta. Aşa era firea lui, să nu se sinchisească de relele cărora nu le ştia leacul. De altminteri, pe cît se părea, nenorocirea prevestită nu era să se întîmple azi, mîine. Domnul de la Rochecoupee avea vederile unui om de stat, şi oamenii de stat nu văd niciodată dincolo de clipa de față. Vorbesc de
cei mai ageri şi mai pătrunzători. în sfîrşit, presupu- nînd că într-o zi sau alta fiica regelui va adormi pentru un veac, lucrul acesta nu era în ochii lui decît o chestiune familiară, deoarece legea salică nu îngăduia femeilor să se urce pe tron.

Avea, zicea el, destule alte griji pe cap. Falimentul vistieriei statului, groaznicul faliment bătea la uşă, amenințînd să mistuie agoniseala şi cinstea nației. Foametea bîntuia în țară, şi milioane de năpăstuiți mîneau țărînă în loc de pîine. în anul acela,

balul de la Operă fusese foarte strălucit, şi măştile mai frumoase ca de obicei.

Țăranii, meşteşugarii, negustoraşii mărunți şi micile actrițe de la teatru jeleau care mai de care nenorocirea ursită de Alcuine nevinovatei prințese. Dimpotrivă, marii dregători de la curte şi prinții de neam regesc nu-şi făceau sînge rău dintr-asta. Şi vedeai peste tot oameni de afaceri şi oameni de ştiință care nu credeau în hotărîrea zînelor, şi aceasta fiindcă nu credeau că există zîne.

Aşa era domnul de Boulingrin, ministrul de finanțe. Cei care s-ar întreba cum se face de nu credea în ele, de vreme ce le văzuse, habar nu au pînă unde poate merge scepticismul într-o minte deprinsă să judece. Hrănit cu Lucrețiu, îndopat cu învățătura lui Epicur şi a lui Gassendi, ministrul de finanțe îl scotea adeseori din fire pe domnul de la Rochecoupee eîrid se apuca să tăgăduiască existența zînelor.

— Dacă nu pentru dumneata, arată-te barem credincios de ochii lumii, îi zicea primul-ministru. Dar, la drept vorbind, mă întreb uneori, dragă Boulingrin, care din noi doi crede mai mult în zîne. Eu, care nu mă gîndesc niciodată la asta, ori dumneata, care vorbeşti mereu de ele.

Domnul de Boulingrin o iubea din toată inima pe ducesa de Cicogne, nevasta ambasadorului de la Viena, întîia doamnă de onoare a reginei, aparținînd aristocrației celei mai înalte a țării, femeie deşteaptă, cam rece şi nițel cam zgîrcită, care-şi pierdea la stos veniturile, moşiile şi cămaşa de pe dînsa. Se arăta darnică cu domnul de Boulingrin şi nu se ferea de o dragoste la care nu-i dădea brînci inima, dar pe care o socotea potrivită rangului şi folositoare intereselor ei. Legătura dintre dînşii se înnoda cu o dibăcie care dovedea apucăturile lor subțiri şi năravurile la modă pe atunci; această legătură se mărturisea în văzul lumii, despuiată de orice fățărnicie, şi totodată se arăta atît de cuviincioasă, încît nici cei mai încruntați moralişti nu aveau ce cîrti.

În fiecare an, cînd ducesa petrecea cîtăva vreme la moşia ei, domnul de Boulingrin locuia într-o că

suță veche pe o coastă de deal despărțită de castelul iubitei printr-un drum desfundat, de-a lungul unei bălți, în care noaptea se auzeau broaştele orăeăind prin păpuriş. Iată însă că, într-o seară, pe cînd ultimele raze ale soarelui puneau pete sîngerii pe apele stătute ale bălții, ministrul de finanțe văzu la răs- pîntia drumului trei tinere zîne care jucau hora şi cîntau :

Stau trei fete-ntr-o fîneață...
Zboară biata-mi inimioară,
Zboară, zboară,
Către tine, iubăreață !

Il prinseră la mijlocul horei şi începură să-şi salte repede în jurul său trupurile subțirele şi sprintene, în lumina asfințitului, chipurile lor erau neguroase şi totodată limpezi ; părul le lucea de parcă avea licurici.

Atîta cîntară :

Stau trei fete-ntr-o fîneață...

încît buimac, gata să se prăbuşească, ministrul se rugă de îndurare.

Atunci, cea mai frumoasă dintre ele, desprinzîn- du-se din horă, zise :

— Surioarelor, să-l lăsăm să plece pe domnul de Boulingrin, care se duce la castel să facă dragoste cu iubita lui.

Domnul de Boulingrin trecu printre ele, fără a fi recunoscut zînele, stăpîne ale ursitelor, şi, cîțiva paşi mai încolo, întîlni trei babe cu desaga-n spate, umblînd cîteşitrele cocîrjate pe cîrjele lor şi semă- nînd la față cu trei mere coapte în cenuşă. Prin fustele zdrențăroase le ieşeau afară ciolanele acoperite mai mult de jeg decît de carne. Picioarele lor goale păreau peste măsură de lungi din pricina degetelor ciolănoase, aducînd cu oscioarele din coada unui bou.

De îndată ce dădură cu ochii de dînsul, încă de departe, începură să-i facă ochi dulci şi să-i trimeată sărutări ; îi aținură calea, îl alintară zicîndu-i micu-

' Sil

ţul lor, dragostea lor, inimioara, lor, dezmierdindu-l cu giugiuleli de care nu putea scăpa, căci, de îndată ce încerca să fugă, îi virau în carne unghiile ascuţite ca nişte piroane.

— Frumos mai e mînca-l-ar ! Drăgălaş mai e ! sus pinau ele.

Ca nişte apucate, îl îmbiau să le iubească. Apoi, văzînd că nu ajung să-i aţîţe simţurile îngheţate de groază, îi aruncară ocări, îl pocniră de mai multe ori cu cîrjele lor, îl trîntiră jos, îl călcară în picioare şi, cînd îl văzură acolo doborît, frînt, strivit, cu toate mădularele înţepenite, cea mai tînără, care avea pe puţin optzeci de ani, i se aşeză deasupra, îşi dădu poalele peste cap şi mi-l aghezmui cu un lichid scîr- bos. Domnul de Boulingrin era pe trei sferturi înecat, dar iată că celelalte două, luînd locul celei dinţii, revărsară peste nenorocitul gentilom o apă tot aşa de împuţită. în sfîrşit, tustrele se depărtară salu- tîndu-l eu cîte un ,,noapte bună, Endymionul meu, la revedere, Adonisul meu, adio, frumosul meu Narcis !“ şi îl lăsară acolo leşinat.

Cînd îşi veni în fire, un broscoi de lingă dînsul scotea încîntătoare sunete de fluier, iar un nor de ţînţari jucau la lună. Se sculă de jos cu mare greutate şi îşi văzu de drum, şchiopătînd.

Nici de data asta, domnul de Boulingrin nu recunoscu zînele stăpîne pe ursita noastră.

Ducesa de Cicogne îl aştepta nerăbdătoare.

— Ai cam întîrziat, dragul meu, zise dînsa.

El îi răspunse, sărutîndu-i degetele, că era foarte drăguţ din parte-i să-l dojenească pentru întîrziere. Şi o rugă să-l ierte, deoarece fusese niţeluş suferind.

— Boulingrin, vorbi ea, aşază-te colea.

Şi îi spuse în taină că ar catadicsi cu dragă inimă să primească din vistieria regelui un dar de două mii de scuzi, în stare să mai îndulcească vitregia soartei, căci avusese un ghinion cumplit la stos în ultimele două luni.

Auzind că lucrul nu suferă întîrziere, Boulingrin îi scrise

numaidecît domnului de la Rochecoupee,
pentru a-i cere banii trebuincioşi.

Primul-ministru va fi bucuros sâ-ți facă rost de aceşti bani, zise el. E îndatoritor şi-i place să facă bine prietenilor. Trebuie să adaug că i se recunosc mai multe însuşiri decît vezi de obicei la favoriții regilor. Are simțul şi priceperea treburilor politice. Ceea ee~i lipseşte, însă, e filozofia. Crede în zîne, bizuindu-se pe simțurile sale.

— Boulingrin, zise ducesa, puți a urină de pisică.

IV

Şaptesprezece ani, zi cu zi, trecuseră de la hotă- rîrea zînelor. Principesa era frumoasă ca o stea. Regele şi regina se aflau la reşedința lor de vară de la Sources-Taries. La ce bun să mai povestesc ce se întimplă atunci ? Se ştie cum prințesa Aurore, aler- gînd într-o zi prin castel, ajunse pînă-n podul unui foişor, unde, într-o cămăruță, o biată babă singurică îşi torcea fuiorul. Baba nu aflase că regele poruncise ca nimeni să nu mai toarcă la fus.

— Ce faci aici, mătuşică ? întrebă prințesa.

— Ia, torc şi eu, drăguța mea, îi răspunse baba, care n-o cunoştea.

— Ah ! izbucni prințesa, dar frumos se mai în- vîrteşte ! Cum faci aşa ? Lasă-mă şi pe mine, să văd dac-oi face la fel.

Nici n-apucă să pună mîna pe fus, că se şi înțepă la mînă şi căzu leşinată. *(Poveştile lui Perrault,* ediția Andree Lefevre, pag. 88.)

Regele Cloehe, înştiințat că hotărârea zînelor se împlinise, porunci ca prințesa adormită să fie culcată în odaia albastră, pe un pat cu aşternut azuriu şi broderii de argint.

Zăpăciți şi uluiți, curtenii îşi pregăteau lacrimile, se încercau să ofteze şi îşi făceau mutre îndurerate. Prin toate colțurile se urzeau intrigi ; mergea vestea că regele îi dă afară din slujbă pe miniştrii săi. Pone- greala clocea peste tot. Se zicea că ducele de la

Rochecoupee pregătise băutura care *s-o* adoarmă prințesă şi că domnul Boulingrin îl ajutase la asta.

Ducesa de Cicogne urcă repede scara strimtă ce ducea la bătrînul ei prieten, pe care îl găsi cu tichia de noapte în cap, surîzător, căci tocmai citea *Logodnica regelui din Garb.*

Dînsa îi spuse noutatea şi-i povesti cum prințesa doarme într-un pat.de atlaz albastru.

Ministrul o ascultă cu luare-aminte şi-i zise :

Nu-ți trece prin cap, sper, draga mea, că ar fi la mijloc vreo vrăjitorie a zînelor.

Căci nu credea în zîne, deşi trei dintre ele, bă- trîne şi venerabile, îl pocniseră cu dragostea şi cu cir jele lor şi-l udaseră pînă la oase cu o licoare scîr- boasă, pentru a-şi dovedi existența. Aici e cusurul metodei experimentale, folosită de doamnele acelea, că experiența se adresează simțurilor, a căror mărturie poate fi întotdeauna tăgăduită.

— De zîne-mi arde acum ! izbucni ducesa de Cicogne. Pățania prințesei ne poate căşuna cel mai mare rău, şi ție şi mie. Se vor găsi destui care s-o pună în seama neghiobiei miniştrilor, ba poate şi a relei lor voințe. Mai ştii pînă unde poate merge bîr- feala ? De pe acum te învinuiesc unii de calicie. Dacă e să te iei după spusele lor, ai fi refuzat, sfătuit de mine, să plăteşti paznici pentru tînăra şi nefericita prințesă. Şi asta nu e totul ! Se vorbeşte de vrăjitorie neagră şi de făcătură. Trebuie să ții piept furtunii. Arată-te peste tot, altminteri eşti pierdut.

— Bîrfeala, spuse Boulingrin, este pacostea lumii. Ea i-a ucis pe cei mai mari oameni. Oricine îşi slujeşte cinstit regele trebuie să fie gata să plătească tributul acestui monstru care se cațără peste tot şi zboară pretutindeni.

— Boulingrin, zise dînsa, îmbracă-te.

Şi îi smulse din cap tichia, aruncînd-o jos, între pat şi perete.

O clipă mai tîrziu, erau în anticamera apartamentului unde dormea Aurore şi se aşezau pe o canapea, aşteptînd să fie poftiți înăuntru.

Ce se întîmplă însă ? Auzind că ursita s-a împlinit, zîna Viviane, naşa[1] prinţesei, dădu fuga la Sour- ces-Taries şi, vrînd să pregătească o curte finei sale pentru ziua în care se va trezi din somn, atinse cu beţişorul ei tot ce se afla în castel: „dădace, dame de onoare, slujnice, gentilomi, ofiţeri, majordomi, bucătari, spălători de blide, olaci, paznici, uşieri, paji, argaţi ; zîna atinse de asemenea toţi caii din grajduri, cu rîndaşii lor, dulăii mari din ogradă şi pe mica Pufy, căţeaua prinţesei, care era în pat, lîngă stă- pînă-sa. Pînă şi frigările, care se aflau la foc pline de potîrnichi şi de fazani, adormiră/[4] *(Poveştile lui Perrault*, pag. 87.)

în vremea asta, Cicogne şi cu Boulingrin, unul lîngă altul, aşteptau pe canapeaua lor.

— Ascultă, Boulingrin, suflă dînsa la urechea vechiului ei prieten, tărăşenia asta nu-ţi dă de bănuit ? Nu crezi că e la mijloc vreo uneltire a fraţilor regelui, ca să-l silească pe bietul om să abdice ? Ştiu toţi că e un părinte iubitor... Se prea poate să fi vrut să-l ducă la deznădejde...

— Se poate, răspunse ministrul. Ori cum ar fi, însă, nu e nici cea mai mică vrăjitorie în afacerea asta. Doar femeile proaste de la ţară mai pot crede în basmele Meluzinei...

— Ţine-ţi gura, Boulingrin, îl repezi ducesa. Nu pot să-i sufăr pe sceptici. Sînt nişte neobrăzaţi care-şi bat joc de naivitatea noastră. Nu-i pot suferi pe cei care nu cred în nimic. Eu cred în ce trebuie să cred, dar simt că aici e o urzeală tainică...

în clipa cînd Cicogne rostea aceste cuvinte, zîna Viviane îi atinse pe amîndoi cu beţişorul ei fermecat şi-i adormi ca pe ceilalţi.

„Crescu într-un sfert de ceas împrejurul parcului atîta puzderie de copaci mari şi mici, atîţia mărăcini şi spini încolăciţi unii-ntr-alţii, că nici dihanie, nici

om n-ar fi putut să treacă pe acolo ; într-aşa chip că nu se mai zărea decît vîrful tunurilor castelului, şi asta numai hăt, de departe". *(Poveştile lui Perrault*, pag. 87—88.)

O dată, de două ori, de trei ori, de cincizeci de ori, de şaizeci, de optzeci, de nouăzeci şi de o sută de ori, Urania închise iară şi iară inelul Timpului, dar Frumoasa cu toată curtea ei şi Boulingrin lingă ducesă, pe canapeaua din anticameră, tot mai dormeau.

Fie că privim timpul ca un fel de a fi al substanței unice, fie eă-l definim ca pe una din formele eului sensibil sau ca pe o stare abstractă a mediului înconjurător, fie că facem din el doar o lege, un raport; rezultînd din mersul lucrurilor reale, ori cum am judeca, putem zice că un veac este o bună bucată de vreme.

VI

Ştie oricine sfîrşitul acestei vrăji şi cum, după o sută de cicluri terestre, un prinț ocrotit de zîne străbătu pădurea fermecată şi ajunse pînă la patul în care dormea prințesa. Era un prințişor german, care avea o mustăcioară drăguță şi şoldurile rotunde şi de care prințişor, de îndată ce deschise ochii, prințesa căzu, sau, mai bine zis, se ridică îndrăgostită şi îi urmă în țărişoara lui, cu aşa mare grabă, că nu spuse măcar o vorbă persoanelor care domniseră cu dînsa *o* sută de ani.

Întîia dintre doamnele ei de onoare fu mişcată de această plecare fără rămas bun şi exclamă, pătrunsă de admirație :

— Se vede eă-i din neamul regilor noştri î Boulingrin se deşteptă lingă ducesa de Cicogne, o dată cu prințesa şi curtea ei.

Văzîndu-l că se freacă la ochi, draga lui ducesă îi zise :

— Domnişi, Boulingrin ?

— Nu, scumpă doamnă, n-am dormit, răspunse el.

Era de bună-credință. Deoarece dormise fără să viseze, nu-şi dădea seama că dormise.

— Atît de puțin am dormit, adăugă el, incit aş putea să-ți repet ce-mi spuseşi adineaori.

— Ei, ia să văd, ce ți-am spus ?

— Mî-ai spus : „Simt că aici e o urzeală tainică../[4]

Slujitorii care alcătuiau curtea prințesei fură concediați de cum se

treziră ; fiecare trebui să-şi facă rost, din punga lui, de hrană şi de ţoale.

Boulingrin şi Cicogne luară cu chirie de la intendentul castelului o haraba din veacul al XVII-lea.

trasă de o gloabă care era bătrînă încă atunci cînd căzuse în somnul secular, şi merseră cu ea pînă la gara de la Sources-Taries, unde prinseră un tren care în două ceasuri îi aduse în capitala ţării. Mare le fu mirarea la tot ce vedeau şi auzeau. Dar, după un sfert de ceas, nemaifiind ce să-i uimească, nu se mai minunară de nimica. Nici dînşii nu interesau pe nimeni. Oamenii nu pricepeau absolut nimic din povestea lor, care nu stârnea nici o curiozitate, căci minţii noastre nu-i place nici ceea ce e prea limpede, nici ceea ce e prea de nepătruns pentru ea. Boulingrin, cum e lesne de înţeles, nu-şi explica nici cît de cît ce i se întîmplase. Dar, cînd ducesa îi zicea că toate acestea nu erau de fel fireşti, el îi răspundea :

— Draga mea, dă-mi voie să-ţi spun că ai foarte slabe cunoştinţe ştiinţifice. Nu se întîmplă nimic în lume care să nu fie firesc.

Nu mai aveau nici rude, nici prieteni, nici avere. Nu putură să afle nici locul unde le fusese casa. Din puţinii bani ce mai găsiră prin buzunare, şi-au cumpărat o chitară şi porniră să cânte pe străzi. Cîştigară aşa, ca să aibă ce duce ia gură. Cicogne juca în cărţi toată noaptea prin cârciumi, pierzîndu-şi gologanii ce i se zvîrleau ziua. Iar Boulingrin, în vremea asta, avînd pe masă o oală de vin fiert, explica chefliilor că e absurd să crezi în zîne.

CUPRINS

Cuvînt înainte 5
Din volumul:
BALTAZAR
Abeille 13
Din volumul:
CUTIA DE SIDEF
Gestas 80
însemnările unui medic de țară 89
Din volumul:
FlNTÎNA SFINTEI CLARA
Poznaşul Buffalmacco 99
Din volumul :
CLIO
Rapsodul din Kime 120
Regele bea 135

Din volumul: CRAINQUEBILLE
Crainquebille 142
Putois 169
Riquet..... 187
Cugetările lui Riquet . . . „ . . 192
Doamna Clara 197
Edmee sau pomana dată cuitrebuie . . 200
Din volumul:
POVESTIRILE LUI JACQUES TOURNEBROCHE
Prinsoarea lui Olivier 206
Minunea Coțofenei.....215
Fratele Joconde 228
Cele cinci cocoane.....243
Lecția bine învățată 246
Plăcinta satanei 253
Despre o spăimîntătoare cadră 255
Darurile de Anul nou ale domnişoarei de Doucine..... 259
Domnişoara Roxana.....265
Din volumul :
CELE ŞAPTE NEVESTE ALE LUI BARBĂ-ALBASTRĂ
Cele şapte neveste ale lui Barbă-Albastră . 279
Povestea ducesei de Cicogne şi a domnului de Boulingrin . 304